



MFU Connexion Journal of Humanities and Social Sciences

Vol.7 No.2 (July-December 2018)

ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑)



มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
Mae Fah Luang University

The Novel as Tragic Form*

Ribó, Ignasi¹

Received Nov 22, 2017

Revised May 7, 2018

Accepted May 9, 2018

Abstract

This essay puts forward a theoretical definition of the tragic and argues, against orthodox criticism, that some novels should be considered tragic forms. The tragic is defined as any form that articulates dialectically the uncertainty of action and the fact of suffering. The formalist and idealist conceptions of tragedy have both tended to exclude the modern novel from the tragic. Against this exclusion, it is argued that the essence of the tragic is to remind us that we cannot control the consequences of our actions and that we are not always able to avoid the suffering that they cause. Novels, at least some of them, have retained this fundamental message of the ancient tragedy and exercise a salutary political and ethical effect in the modern world.

Keywords: Tragedy / Tragic / Novel / Literary genres / Criticism

¹ School of Liberal Arts, Mae Fah Luang University, Chiang Rai, Thailand, e-mail: ignasi.rib@mfu.ac.th

* This essay was first presented orally at the international conference on *The Novel: Democracy's Form?* (2007) at the University of Sussex (Falmer, United Kingdom).

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอานิยามเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับโศกนาฏกรรม ข้อโต้แย้งถกเถียงและการวิพากษ์เกี่ยวกับนิยามออร์ธอดอกซ์แต่ดั้งเดิมที่ได้ถูกระบุไว้ในนวนิยายบางเล่มในรูปแบบที่น่าเศร้าสลด โดยโศกนาฏกรรมถูกนิยามให้หมายถึง การกระทำใดๆ ที่ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนของการกระทำและผลที่ได้รับคือความทุกข์ทรมาน ปัจจัยภายนอกและแนวคิดด้านอุดมคติของโศกนาฏกรรม ซึ่งทั้งสองอย่างนี้มีแนวโน้มที่จะไม่ได้รวมอยู่ในนวนิยายโศกนาฏกรรมสมัยใหม่ แต่ก็ยังเป็นข้อถกเถียงกันถึงข้อยกเว้นนี้ โดยได้ถกเถียงกันถึงแก่นแท้ของโศกนาฏกรรมคือสิ่งที่เตือนพวกเราว่า เราไม่สามารถที่จะควบคุมผลที่จะตามมาจากการกระทำได้และเราไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงความทุกข์ทรมานที่จะเกิดขึ้นได้ อย่างน้อยนวนิยายก็มีส่วนช่วยเก็บบันทึกข้อมูลพื้นฐานและแนวคิดของโศกนาฏกรรมสมัยโบราณไว้ และได้นำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ทางด้านจริยธรรมและการเมืองในโลกสมัยใหม่

คำสำคัญ: โศกนาฏกรรม / นวนิยาย / ประเภทวรรณคดี / วรรณกรรม

Introduction

I am stepping on treacherous ground here. Too much has been written already on the tragedy. Even more – incredible as it may sound – than what has been written on the novel. Yet, I will speak of the novel as a form of tragedy. Or to be more precise: of the novel as tragic form.

Tragedy is a particular literary genre, a type of drama that appeared in Athens and might have vanished over there a long time ago. Certainly, the novel is not tragedy in that sense. We might even wonder whether *King Lear* or *Death of a Salesman* are tragedies in the sense that *Prometheus Bound* or *Oedipus the King* are. But at least, one might argue, all of those are dramatic plays, which is something that the novel is clearly not. This is the main reason

why I shall speak of the tragic and not so much of tragedy. But I do not intend to limit 'the tragic' to some intrinsically human characteristic, a transcendental or transhistorical outlook on existence. Rather, I want to speak of the tragic as a form. And a form, for that matter, which is in many ways akin to the modern genre that we all call – without really knowing what it is – the novel.

This looks very much like a lost case. Leaving aside a few valiant exceptions (cf. Eagleton, 2003), literary critics have usually pitted the novel against the tragic. Some have even suggested that one of the causes for the regretful demise of tragedy is precisely the emergence of the novel. According to George Steiner, for instance, 'the history of the decline of serious drama is, in part, that of the rise of the novel' (Steiner, 1960, p. 118). Others have claimed the same thing, but with a smile. For many modern critics, the victory of the democratic novel over the aristocratic tragedy is a matter of celebration, not of grieve. This dichotomy, whether defended by nostalgic conservatives or radical activists, is neither trivial nor easy to dismiss. In fact, 'the novel versus the tragic' seems to be one of those conflicts in which you either take sides or you move aside. But what are the arguments that sustain such a hopeless divorce?

Formalist and Idealist Definitions of the Tragic

Allow me to compress and simplify the key questions into two lines of thought. First, I will present the Formalist case, which goes as far back as Aristotle. Then, I will summarize what may be called the Idealist case, which has its most serious advocate in the young György Lukács.

'One must remember,' says Aristotle in *The Poetics* (c. 335 BC), 'not to confuse the tragedy with an epic structure' (Aristotle, 1902, p. 67, *Poet.* 1456a,

my translation). This is an advice that resounds far into the Western critical tradition. The difference between the epic and the tragic, according to Aristotle, is fundamentally a matter of composition (*synthesis*). 'By epic,' he adds, 'I mean made up of many stories' (p. 67, *Poet.* 1456a). Both the *Iliad* and *Hecuba* are *mimesis praxeon*, the representation of actions of the Trojan War. But while the former represents several episodes, the latter represents only one. So it is not so much the fact that one is narrated and the other dramatized that separates the epic from the tragic according to Aristotle. It is fundamentally a question of length and density (cf. Kaufmann, 1968). Translating Aristotle's concise analysis in other terms, we could say that the novel is a form of time (*chronos*) while the tragic is a form of crisis (*kairos*) (Kermode, 2000). The novel is the arrangement of a variety of conflicts, voices and actions. The tragic is the arrangement of a single conflict in a concentrated plot. The novel grows; the tragic curls.

Form is also what Lukács is after in his *Theory of the Novel* (1914-1915). But he looks at it from above, rather than from below. 'The novel,' he famously claims, 'is the epic of a world that has been abandoned by God' (Lukács, 1971, p. 88). Thus, the novel is the historico-philosophical form that reflects the quest for meaning of the problematic individual in a contingent and fragmented world. Needless to say that this problematic individual could be anyone of us, which is something that apparently we cannot say of Antigone or Alcestis. According to Lukács, the tragic hero 'assumes the symbolic attributes of life only in order to be able to perform the symbolic ceremony of dying in a sensuously perceptible way, making transcendence visible' (Lukács, 1971, p. 48). The tragic, therefore, seems to be an essentialist form, a glorious but outdated monument in a world that has lost the ancient totality of being. If the novel is the form of adventure, of

interiority and experience, the tragic is presented as the form of eternal fate and sacrifice. If the novel is the modern heroism of transcendental homelessness, the tragic is the outdated home of heroic transcendence.

In my opinion, both the Formalist and the Idealist cases offer a misleading description of the tragic. While it is true that ancient tragedies tend to be short and concentrated, the same could be said of comedies and satyr plays. We may wonder, therefore, if an argument based on the nature of drama is likely to be able to define the tragic as a literary form. But making the concept of the tragic a timeless essence, as German Idealism has tended to do, especially since Schelling, Hölderlin and Hegel (cf. Beistegui & Sparks, 2000; Szondi, 2002), does not seem to solve the problem either. If the tragic is a question of unavoidable destiny, moral conflict and heroic sacrifice, then surely there are very few tragedies, even amongst the surviving works of Aeschylus, Sophocles or Euripides.

Are we thus condemned to use the term 'tragic' in an imprecise and intuitive sense? For some, the definition of the tragic is such a convoluted affair that we should simply rely on an empirical approach: the tragic would be what people usually call tragic, whatever that is. Notwithstanding such pragmatic prudence, I will take a shot at this very old sport of defining the tragic. Of course, I assume that my definition will present flaws and may be criticized for being normative. But at least it might explain why calling the novel a tragic form is not just a fancy whim. After all, was it not Plato (1935, p. 421, *Rep.* 10.595c) who said that Homer was the greatest of all tragic poets?

A New Definition

Allow me then to call tragic any form that *articulates dialectically the uncertainty of action and the fact of suffering*. The tragic reflects very simple human notions. One: that all action is uncertain; we act without knowing or controlling the consequences of our actions. Two: that there is suffering in the world, including our own suffering. The tragic articulates these two notions in a dialectical manner: suffering becomes action, action becomes suffering. The tragic, in short, is a dialectic of action (*praxis*) and passion (*pathos*).

Euripides, in spite of being considered a very untragic author by Nietzsche (1999), refers to this uncertainty of action at the end of many of his plays: 'There are many shapes of divinity,' says the Chorus in *Alcestis*, 'and many things the gods accomplish against our expectation. What men expect is not brought to pass, but a god finds a way to achieve the unexpected' (Euripides, 1994, *Alc.* 1159-1160). It is not exactly clear what Euripides means when he refers to the gods. But surely divinity is not the only source of uncertainty in the world. In fact, gods are very much dispensable in tragedy, as modern playwrights like Beckett or Bernhard well knew. Whatever the reason, immanent or transcendent, the fact is that our actions are entangled in a complex web of causalities, and we are never able to foresee what their consequences will be. This explains why there is nothing strange about a Christian, a Marxist, or even an Atheist tragedy.

As for the fact of suffering, being such a crucial element in all accounts of tragedy since ancient times, there is no need to give many examples. 'Residents of our native Thebes,' says the Chorus in *Oedipus the King*, 'behold, this is Oedipus, who knew the renowned riddle, and was a most mighty man.

What citizen did not gaze on his fortune with envy? See into what a stormy sea of troubles he has come! Therefore, while our eyes wait to see the final destined day, we must call no mortal happy until he has crossed life's border free from pain' (Sophocles, 1887, *OT*. 1525-1530).

Uncertainty and suffering. These are the ingredients of the tragic. It is essential, moreover, that these two elements are articulated dialectically. Oedipus, as Aristotle pointed out, is probably the most perfect example. The plague (suffering) pushes him to search for truth (uncertainty of action); and it is this same search which carries him to his doom (suffering). All Greek tragedies rely, in some way or another, on the same dialectic. Otherwise, the form would not appear as tragic. If there is only uncertainty of action there might be adventure, but not tragedy. If there is only suffering, then we might have a form of melodrama, but not tragedy. Once again, the tragic is the dialectic of uncertain action and unavoidable suffering.

Sometimes, the tragic can also die of excess, by falling into what could be called the *hubris* of the tragic. When the form gives too much weight to the uncertainty of the human condition, it may turn into nihilism, undermining the value of all praxis and giving way to a cynic outlook on life. Conversely, if it gives too much weight to suffering, if it lingers in the languor of *pathos*, the tragic may artificially ascend to the sublime. In order to protect itself from these untragic extremes, the tragic can only rely, so to speak, on its own weapons. Thus, against nihilism, it needs to stress that suffering is an individual fact; not an abstraction, but concrete and tangible experiences of fellow beings in distress. And in order to prevent the bloat of sublimity, the tragic needs to insist that all human actions, and most especially those undertaken by heroes, are

necessarily uncertain. Hence, the thin veil of irony that the truly tragic casts over any form of heroism.

The tragic effect results from this precarious articulation of uncertainty and suffering in a dialectical form. According to Aristotle, this effect may be described as *eleos* and *phobos*, pity and fear (Aristotle, 1902, *Poet.* 1449b). It can be argued that the main source of fear is precisely the uncertainty of every human action, which immediately appeals to our own predicament. And the main source of pity is of course the pain and suffering that our fellow beings experience. Now, whether those two emotions are purifying or innerving is a question for psychologists or psychoanalysts, but perhaps not for literary critics to solve.

Is the Novel Tragic?

The problem I would like to address here is a simpler one. Granted that any form that articulates dialectically the uncertainty of action and the fact of suffering is tragic, can we say that the novel is a tragic form?

Certainly, the idea that *all* novels are tragic seems indefensible. By now, we are already well aware of the infinite diversity of novels. As Franco Moretti reminded us, 'countless are the novels of the world' (Moretti, 2006, p. ix). So, rather than making a universal argument, I would like to point out that the novel *may* indeed be tragic and that the divide between the two in literary theory should be overcome once and for all.

The modern world, in which the novel thrives, is surely very different from the ancient. But some things have not changed; at least not as much as many of us would have liked them to change. Uncertainty is today as stark as ever.

We might not fear the gods anymore. But even our physical laws are undermined by chaos and the irreducible complexity of nature. And there is no doubt that suffering still prevails, as it has always done. War, genocide, exploitation, hunger, torture, death... Novels reflect all that. And they do it as well as drama, if not better. But can novels articulate the uncertainty of action and the fact of suffering in a dialectical form? Can they be tragic?

Well, there is little doubt that at least some of them can. Take, for example, K.'s pleadings through the corridors of an incomprehensible judiciary system in Kafka's *The Trial* (1992 [1925]). Is that really so different from Oedipus's relentless inquiry into the murder of Laios (*Oedipus the King*)? They both seek to know. They both suffer the consequences of wanting to know. Or consider, as another example, Raskolnikov's murder of Alyona Ivanova and his ensuing redemption in Dostoyevsky's *Crime and Punishment* (1950 [1866]). Is that really so different from Orestes's ordeal (*Oresteia*)? They both commit a heinous murder. They are both chased by the Furies and finally redeemed through suffering.

Of course, I am not claiming that one can simply reduce any of these works, rich with meaning and suggestion as they are, to their tragic form. But the fact that we can identify a structural affinity between them indicates that there is no reason to separate novels and tragedies as if they could never walk under the same roof. What these and other examples show is that the novel is definitely able to articulate the fundamental elements of the tragic, the uncertainty of action and the fact of suffering. Indeed, its protean structure might be better adjusted to do that than drama ever was.

Yes, I know, the novel grows. But it may grow in endlessly descending spirals. And yes, the hero of the novel is a problematic individual, a homeless wanderer. But he may also wander into the dark and become a *pharmakos*, the victim of a sacrifice.

If the novel and the tragic are usually depicted as two separate things, it is basically because in tragedy this sacrifice is supposed to be heroic, a form of greatness or transcendence. But this idea seems to rest, almost entirely, on a pervasive misinterpretation of the tragedy. There is nothing really 'heroic' in human action, much less in human sacrifice. Oedipus and Antigone, not to speak of Phaedra or Ajax, might have never been the kind of heroes that Racine, Hegel or Camus, amongst many others, have repeatedly praised. There is nothing ennobling or liberating in their suffering. And if they appeal to us as they do, it is only because they act without knowing and they suffer without understanding, for which we recognize them as fellow human beings (cf. Williams, 1979).

The Form of Democracy

This means that the novel may be as tragic as any tragedy ever was. Not only that, but the protagonists of a tragic novel need not be the great and noble figures that philosophers and moralists have tried to project onto readers since the age of Aristotle. A sentimental housewife, a crippled vagrant or a boy with a harelip may become, thanks to the novelistic prose, tragic heroes of the likes of Electra, Philoctetes or Heracles. And so we need to recognize that, rather than being an antiquarian curiosity, a nostalgic look at the times of monarchs and patriarchs, the tragic novel is in fact the form of democracy.

In that sense, it is always useful to recall that Greek tragedy thrived, not under aristocratic or oligarchic rule, but in the Athenian democracy of the 5th century BC. This is surely no coincidence. In democracy, even in a limited one, men participate in collective decision-making. More than simple subjects, they are citizens. And it is through political life that they become aware of the autonomy of their reason, but also of its limits and its perils. According to Jean-Pierre Vernant and Pierre Vidal-Naquet, 'the tragic sense of responsibility emerges when human action becomes the object of reflection and debate while still not being regarded as sufficiently autonomous to be fully self-sufficient' (Vernant & Vidal-Naquet, 1981, p. 4). We may add that this sense of the tragic re-emerges whenever the idea of autonomous or self-sufficient human action weakens once again, without disappearing altogether.

Thus, the model of the tragic *agon* is not an obscure ritual buried in time, but the common life of the *polis*. In spite of the appearances, the great conflicts of tragedy emerge, not from royal mythologies, but from the speeches at the Assembly, the deliberations of the Council, the confrontations at the Courts, as well as the discussions of citizens and sophists in the agora of Athens. This is the core of tragedy: the realization that our actions and our passions are inevitably, indeed fatally, tied. And this is what *politics*, in a fundamental sense, is all about.

Far from being the monolithic and univocal form portrayed by many critics, the tragic is in fact a form of dialogical imagination. And it is perhaps its most ancient expression. Certainly, the *polis* that saw the birth of tragedy is not yet the plurilingual and multinational world where Greek and Roman novels could be spawned. But the agonistic and discursive representation of political life in

Attic tragedy is undoubtedly at the core of genres like the Socratic dialogue or the Menippean satire, from which the ancient novel stemmed (Bakhtin, 1982). As Mikhail Bakhtin himself pointed out, the tragic and the comic share the purpose of opposing the 'abstract idealization and sublimation' of high rhetoric (Bakhtin, 1996, p. 463). And yes, he also added that laughter was superior to the seriousness of tragedy in fulfilling this endeavor. But one may wonder if the strict separation of the comic and the tragic, which has informed classicist poetics since Aristotle, needs to be enforced beyond its historical determinants. After all, it was Socrates himself who insisted, at the end of the *Symposium*, that 'the true tragic poet was also a comic poet' (Plato, 2008, p. 63, *Sym.* 223d). And we have enough examples in modern literature, from Shakespeare to Kafka, Beckett or Bernhard, to suspect that no fundamental rule is broken when 'the worst returns to laughter' (Shakespeare, 1945, p. 930).

By now, of course, we are all well aware of that. What we tend to forget is that the seriousness of the tragic continues to live in the spirit of the modern novel. And it is not something regretful, but of the utmost importance that it should continue to be the case. Rather than celebrating the carnivalesque diversity of contemporary writing, we should demand more from novels. In a time when the multitude blends into the fluid marketplace and polyphony sounds with the hollow ring of global business, the truly democratic novel is not the one that dances to the tune, but the one that shouts and spits like the wounded archer in his solitary island. Because outside of the carnival, there is suffering. At the doors of the exciting garden of world literature, people die of hunger and disease. People kill and torture each other every single day throughout the world. No novel will ever be able to change that, and we all

know it. But at least we should demand that novels speak about what matters, instead of jumping into the narcissistic celebration of the liberated word. We should demand that they be, once again, *tragic*.

But this has nothing to do, as some may fear, with accepting the fatality of Destiny. Paradoxically, it is the carnivalesque novel that becomes, by exchanging the Real for the Imaginary, the true subject of fatalism (Žižek, 1989). The tragic novel, on the contrary, is not a form of resignation. While some may claim that the tragic has a cathartic effect, similar to the one induced by Buddhism's denial of the will or the flight into the metaphysics of art, it need not be so. The tragic can also help us to reflect. It can make us angry. It can even move us to action. Because the tragic does not speak about fate and heroism, necessity and resistance (cf. Camus, 1953, 1955). It does not announce a revolutionary reversal of fortune or the messianic redemption in the body of the victim (cf. Eagleton, 2005; Benjamin, 1996, 1998). It simply reminds us that we can neither control the consequences of our actions nor avoid the suffering that they will cause. Rather than speaking of sublime greatness, the tragic is the voice of modesty; it speaks of weakness and limitation. And it is precisely for this that we recognize it as deeply human.

Coda

Epicurus, a man who had some sense for the tragic but none for metaphysics, thought that 'some things happen of necessity, others by chance, others through our own agency.' We simply do not know. But this does not exempt us from responsibility, nor should it deter us from action. As he said,

'our own actions are free, and it is to them that praise and blame naturally attach' (Diogenes Laertius, 1931, p. 659).

The tragic – and the novel that aspires to be tragic – is not a call for resignation, but a compelling reminder that today's world still is, as it has always been, 'out of joint' (Shakespeare, 1945, p. 878).

What we make out of it is only up to us.

References

- Aristotle. (1902) *The poetics of Aristotle*, London: MacMillan.
- Bakhtin, M. (1982) *The dialogic imagination: Four essays*, Austin, TX: University of Texas Press.
- Bakhtin, M. (1996) *Collected works*, Moscow: Russkie Slovri.
- Beistegui, M., & Sparks, S. (eds.). (2000) *Philosophy and tragedy*, London: Routledge.
- Benjamin, W. (1998) *The origin of German tragic drama*, London: Verso.
- Benjamin, W. (1996) 'Fate and character', in *selected writings*, pp. 201-205, Cambridge: Belknap.
- Camus, A. (1953) *The rebel: An essay on man in revolt*, London: Hamish Hamilton.
- Camus, A. (1955) *The myth of sisyphus, and other essays*, London: Hamish Hamilton.
- Diogenes Laertius. (1931) *Lives of eminent philosophers*, vol. 2, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Dostoyevsky, F. (1950) *Crime and punishment*, New York: McGraw-Hill.

- Eagleton, T. (2003) *Sweet violence: The idea of the tragic*, Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Eagleton, T. (2005) 'Tragedy and Revolution,' in C. Davis, J. Milbank & S. Žižek (eds.), *Theology and the political: The new debate*, Durham and London: Duke University Press.
- Euripides. (1994) *Cyclops. Alcestis. Medea*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Kafka, F. (1992) *The trial*, New York: Schocken.
- Kaufmann, W. (1968) *Tragedy and philosophy*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Kermode, F. (2000) *The sense of an ending: Studies in the theory of fiction*, Oxford: Oxford University Press.
- Lukács, G. (1971) *Theory of the novel: A historico-philosophical essay on the forms of great epic literature*, London: Merlin.
- Moretti, F. (2006) *The novel*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Nietzsche, F. (1999) *The birth of the tragedy and other writings*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Plato. (2008) *The symposium*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Plato. (1935) *The republic*, vol. 2, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Shakespeare, W. (1945) *Complete works*, London: Oxford University Press.
- Sophocles. (1887) *The oedipus tyrannus of Sophocles*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Steiner, G. (1960) *The death of tragedy*, London: Faber.
- Szondi, P. (2002) *An essay on the tragic*, Stanford, CA: Stanford University Press.

Vernant, J-P., & Vidal-Naquet, P. (1981) *Tragedy and myth in ancient Greece*,

Brighton: Harvester Press.

Williams, R. (1979) *Modern tragedy*, London: Verso.

Žižek, S. (1989) *The sublime object of ideology*, London: Verso.

**ความเสี่ยงและความสามารถในการดำเนินธุรกิจที่ส่งผลต่อ
การจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขยะรีไซเคิล
ในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก**

**Risk and Potentiality in Business Performance Affecting Customer
Relationship Marketing of Waste Recycle Market in
Eastern Industrial Park**

ธนานันต์ มาซี้ดี^{1*}, ปริณ ลักษิตามาศ¹, ศรายุทธ เล็กผลิผล¹ และชัยพล หอรุ่งเรือง¹

Thananan Mazeedi, Prin Laksitamas, Sarayut Lekplipol and Chaiyapol Horrungruang

Received Mar 23, 2018

Revised June 24, 2018

Accepted July 4, 2018

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ระดับการบริหารความเสี่ยงและความสามารถในการดำเนินธุรกิจที่ส่งผลต่อการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขยะรีไซเคิล และ (2) ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการบริหารความเสี่ยงและความสามารถในการดำเนินธุรกิจที่ส่งผลต่อการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขยะรีไซเคิล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการธุรกิจขยะรีไซเคิลในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่าการบริหารความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจอยู่ในระดับมาก ความสามารถในการดำเนินธุรกิจอยู่ในระดับมาก และมีการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขยะรีไซเคิลอยู่ในระดับ

¹ Doctor of Business Administration Program in Marketing, Siam University, Bangkok, Thailand

* Corresponding author E-mail: mark1@siam.edu

มาก โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ตลอดจนมีความสามารถในการพยากรณ์ได้ในระดับดี เนื่องจากมีค่าสหสัมพันธ์พหุคูณกำลังสอง (R^2) เท่ากับ 0.603 หรือร้อยละ 60.3 ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 พบว่าการบริหารความเสี่ยงการดำเนินธุรกิจมีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถในการดำเนินธุรกิจระยะวีไซเคิลและมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขยะรีไซเคิล อีกทั้งความสามารถในการดำเนินธุรกิจยังมีอิทธิพลทางตรงต่อการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขยะรีไซเคิล

คำสำคัญ: การบริหารความเสี่ยง / ความสามารถในการดำเนินธุรกิจ / การจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ / ตลาดขยะรีไซเคิล

Abstract

The objectives of this study are to study (1) the level of risk management and ability of business performance affects customer relationship marketing of entrepreneurs in waste recycle market and (2) test the casual relationship of risk management and ability of business performance affects customer relationship marketing among entrepreneurs in waste recycle market. A questionnaire was employed as the research instrument to collect data from the research sample consisting of waste recycle entrepreneurs in eastern industrial park. The research data were analyzed with the structural equation model. The research findings found that waste recycle market entrepreneurs managed risk on business performance at high level, business function at high level and customer relationship marketing in waste recycle market at high level as well. The causal relationship Model was created which was consistent with empirical data and had the ability to predict at good level with square multiple correlation

(R^2) of 0.603 or 60.3 percent. The casual relationship at statistical significance of 0.05 showed that risk management were direct effect to ability of business performance and indirect effect to customer relationship management in waste recycle market. Furthermore, ability of business performance was direct effect to customer relationship management in waste recycling market.

Keywords: Risk Management / Ability of Business Performance / Customer Relationship Marketing / Waste Recycling Market

บทนำ

การขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงจำนวนประชากรในประเทศเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความต้องการอุปโภคและบริโภคเพิ่มขึ้น และแน่นอนย่อมเป็นสาเหตุของการเกิดขยะเป็นจำนวนมาก (Department of Industrial Works, 2015; Marmolejo et al., 2012) ดังที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพบว่าในปี พ.ศ.2557 มีจำนวนขยะมูลฝอยทั่วประเทศสูงถึง 26.2 ล้านตัน นับเป็นการบริโภคโดยเฉลี่ยกว่า 1.11 กิโลกรัมต่อคนต่อวันต่อชุมชน แต่ขยะจำนวนดังกล่าวจะถูกนำไปกำจัดด้วยวิธีที่ถูกต้องเพียง 14.7 ล้านตัน ส่วนที่เหลือจำนวนมาก (Silasuwan, 2014) ได้สร้างปัญหามลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอันหนัก (Spanuchart, 2013)

อย่างไรก็ตามขยะที่เกิดขึ้นจำนวนหนึ่งจะถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์ใน 3 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่ (1) การแปรรูปเป็นพลังงาน (2) การแปรรูปขยะอินทรีย์ (3) การใช้ซ้ำและการรีไซเคิล (Department of Environmental Quality, 2009) ซึ่งนับว่าเป็นการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าและเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อมด้วยการลดปริมาณขยะ ขณะเดียวกันเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มของการส่งมอบบริการคุณค่าสูง (Laksitamas, 2017) ให้แก่ขยะได้อีกทางหนึ่ง (Gupta, 2015) โดยปัจจุบันเริ่มมีกลุ่มผู้ประกอบการที่เล็งเห็น

โอกาสในการทำรายได้จากการใช้ประโยชน์จากขยะเข้ามาทำธุรกิจแปรรูปขยะในรูปแบบต่างๆ ข้างต้น เพิ่มขึ้น (Siraphatthada, 2010) เพราะประเทศไทยมีปริมาณขยะเป็นจำนวนมาก (Euaaporn, 2015; Cantu, 2011)

นับเป็นโอกาสที่ดีสำหรับการเป็นผู้ประกอบการรายใหม่หรือรายเดิมที่หันมาสนใจทำธุรกิจรีไซเคิลขยะกันมากขึ้น (Burke & Denise, 2004) ส่งผลให้ภาพรวมของอุตสาหกรรมรีไซเคิลมีการแข่งขันที่เข้มข้นมากขึ้น (Walsh et al., 2010) โดยเฉพาะรีไซเคิลขยะพลาสติก (Cantu, 2011) เนื่องจากมองเห็นโอกาสทำรายได้จากกองขยะที่ดูไม่มีค่า แต่แท้จริงกลับให้มูลค่าเพิ่มมหาศาล (Merz et al., 2018) ซึ่งภาวการณ์ปัจจุบันมีขยะพลาสติกปริมาณเหลืออยู่มากที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ (Kristanto, 2015) ทำให้ผู้ประกอบการมีโอกาสนำขยะพลาสติกที่เหลือเหล่านั้นมาเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิลได้อีกมากขึ้น (Hubbe, 2014) อย่างไรก็ตามกลางการแข่งขันในภาคธุรกิจที่มีความเข้มข้นมากขึ้น (Mallak, 2015) ปริมาณความต้องการใช้สินค้าที่ทำมาจากพลาสติกกรีไซเคิลก็มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน โดยเฉพาะจากภาคส่วนธุรกิจที่ต้องการใช้สินค้าที่ทำมาจากพลาสติกกรีไซเคิลเพื่อทำการประชาสัมพันธ์องค์กร (Ran et al., 2016) เช่น ห้างสรรพสินค้าที่ใช้ถุงบรรจุภัณฑ์ซึ่งทำมาจากขยะพลาสติก ธุรกิจแฟชั่นที่ใช้แก้วกาแฟและกระดาษทิชชูซึ่งทำมาจากขยะพลาสติกหรือกระดาษที่ใช้แล้ว เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินธุรกิจพลาสติกกรีไซเคิลประสบความสำเร็จในระยะยาว (Oliveira & Martins, 2011) ระบบการบริหารจัดการขยะมีประสิทธิภาพเพียงพอ (Burke & Denise, 2004) รวมถึงปัญหาการขาดแคลนแรงงานทรัพยากรบุคคล (Nattaak et al., 2017) ในกระบวนการคัดแยกประเภทขยะรีไซเคิลก่อนนำเข้าสู่การแปรรูปผลิตภัณฑ์ (Kasikorn Research Center, 2015) เมื่อเป็นเช่นนี้ทางผู้ประกอบการจำเป็นต้องกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินธุรกิจเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและขจัดอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินธุรกิจพลาสติกกรีไซเคิล (Oliveira & Martins, 2011; Myhal et al., 2008)

การจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์เป็นการสร้างการรักษาและสร้างคุณค่าให้กับลูกค้าในระยะยาว (Sriwisathiyakun, 2013) จัดเป็นเครื่องมือทางการบริหารจัดการที่ถูกนำมาใช้เพื่อช่วยให้สามารถจัดการกระบวนการต่างๆ ภายในองค์กร ซึ่งในปัจจุบันการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับลูกค้า (Chen & Tsai, 2007) โดยใช้เทคโนโลยีและบุคลากรได้ถูกนำมาใช้มากขึ้น เนื่องจากธุรกิจมีคู่แข่งกันมากขึ้น การแข่งขันรุนแรงขึ้นแต่จำนวนลูกค้ายังคงเท่าเดิม ธุรกิจจึงต้องพยายามสรรหาวิธีที่จะสร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้า (Raheleh & Abolfazl, 2017) อันนำไปสู่ความภักดีในที่สุด โดยเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาคือการเปลี่ยนจากผู้บริโภคไปสู่การเป็นลูกค้าตลอดไป (Columbus, 2013)

การปรับปรุงและพัฒนาความสามารถในการดำเนินธุรกิจในด้านต่างๆ เพื่อสร้างความอยู่รอดให้เกิดขึ้นกับธุรกิจของตนเอง ซึ่งธุรกิจต่างพัฒนาขีดความสามารถในการดำเนินธุรกิจของตน ทั้งเน้นในเรื่องของการให้บริการหลังการขาย (Agarwal & Selen, 2013) ที่มีคุณภาพสามารถตอบสนองต่อความพึงพอใจของลูกค้าได้ในระดับสูง ซึ่งความสามารถในการดำเนินธุรกิจยังเป็นเครื่องมือประเภทหนึ่งในการบริหารให้หน่วยงานมีความเข้มแข็ง (Li et al., 2010) และสามารถสร้างความได้เปรียบในเชิงแข่งขันให้เกิดขึ้นในหน่วยงานได้ (Shermon, 2000) นอกจากนี้การดำเนินธุรกิจยังต้องไม่ละเลยการบริหารความเสี่ยงเพื่อป้องกันการสูญเสีย นับเป็นเครื่องมือบริหารองค์การที่มีการนำมาใช้แพร่หลายในการจัดการสถานการณ์ความไม่แน่นอนที่อาจส่งผลกระทบต่อองค์การให้อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ (Arugsomboon, 2012) และอาจเป็นโอกาสสร้างสรรพคุณค่าเพิ่มแก่องค์การด้วยการพัฒนากระบวนการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลมากขึ้น (Lovelock & Wirtz, 2011; Kotler & Keller, 2012)

ด้วยเหตุนี้เองทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการบริหารความเสี่ยงและความสามารถในการดำเนินธุรกิจที่ส่งผลต่อการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขยะรีไซเคิล โดยเลือกศึกษากับผู้ประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมของไทย ศึกษาเฉพาะจังหวัด

ระยอง ชลบุรี และฉะเชิงเทราในภาคตะวันออกของประเทศไทยเพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship) จากโมเดลที่พัฒนาขึ้นโดยอาศัยเทคนิคการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงธุรกิจเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานในองค์กร การจัดการความเสี่ยงเพื่อลดความสูญเสียจากปัจจัยเสี่ยงที่สามารถควบคุมได้และควบคุมไม่ได้ รวมถึงการปรับปรุงบริการลูกค้าสัมพันธ์ทั้งการออกแบบ รายการส่งเสริมการขาย กิจกรรมและสิทธิพิเศษต่างๆ ให้ดีขึ้นตามความต้องการของลูกค้าและเป็นข้อมูลสนับสนุนการวางแผนการตลาดในอนาคตด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการบริหารความเสี่ยงและความสามารถในการดำเนินธุรกิจที่ส่งผลต่อการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดชายะรีไซเคิลของผู้ประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมไทย
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการบริหารความเสี่ยงและความสามารถในการดำเนินธุรกิจที่ส่งผลต่อการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดชายะรีไซเคิลของผู้ประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมไทย

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดการบริหารความเสี่ยง (Risk Management) เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย โครงสร้าง และกระบวนการ เพื่อให้คณะกรรมการ ผู้บริหาร และบุคลากรนำไปปฏิบัติในการกำหนดกลยุทธ์และปฏิบัติงานทั่วทั้งองค์การ โดยกระบวนการบริหารความเสี่ยงจะสัมฤทธิ์ผลได้ องค์การจะต้องสามารถบ่งชี้เหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้น ประเมินผลกระทบต่อองค์การ และกำหนดวิธีการจัดการที่เหมาะสมให้ความเสี่ยงอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นระดับหนึ่ง

ว่าผลการดำเนินงานตามภารกิจต่างๆ จะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ (Sungvora & Saomueng, 2014)

ปัจจัยเสี่ยงที่จะทำให้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามขั้นตอนการดำเนินงานหลักที่กำหนดไว้ทั้งที่เป็นปัจจัยภายในซึ่งเป็นความเสี่ยงที่ควบคุมได้ และปัจจัยภายนอกองค์กรที่เป็นความเสี่ยงที่ควบคุมไม่ได้คือ (Fund for Energy Conversation, 2015)

- (1) ความเสี่ยงที่ควบคุมได้ เช่น ปัจจัยด้านคุณภาพสินค้า ความเสี่ยงเรื่องการจัดหาวัตถุดิบ ปัจจัยเสี่ยงด้านเงินลงทุนค่อนข้างน้อย ปัจจัยเสี่ยงด้านการส่งออก ค่าขนส่งแพงกว่าคู่แข่ง และปัจจัยเสี่ยงด้านหาแรงงานยาก และ (2) ความเสี่ยงที่ควบคุมไม่ได้ เช่น ความเสี่ยงจากราคาวัตถุดิบปรีไซเคิล ปัจจัยเสี่ยงด้านคู่แข่ง-ธุรกิจรับย่อยขยะรีไซเคิล ความเสี่ยงจากราคาของวัตถุดิบปรีไซเคิลเปลี่ยนรวดเร็ว ปัจจัยเสี่ยงด้านต่างประเทศนำเข้าวัตถุดิบปรีไซเคิล และปัจจัยเสี่ยงเกี่ยวกับผู้ประกอบการไม่ควรตัดราคาขายกันเอง

แนวคิดความสามารถในการดำเนินธุรกิจ เป็นแนวคิดการแสดงออกถึงการกระทำรวมทั้งพฤติกรรม คุณลักษณะ และทัศนคติที่บุคลากรในองค์กรจำเป็นต้องมีเพื่อปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตรงตามวัตถุประสงค์เป้าหมายขององค์กรอาจเกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ฝึกฝนจนกลายเป็นทักษะ/ความชำนาญ

ในการดำเนินธุรกิจนั้น ผู้ประกอบการควรมีความสามารถแต่ละองค์ประกอบที่สำคัญ (Zwell, 2000) ดังนี้ (1) ความสามารถในการตัดสินใจ วางแผนในการจัดทำเอกสารประกอบการตัดสินใจ การสอนให้เกิดความชำนาญการบริหารแรงงานให้ เป็นไปตามกฎหมายแรงงาน (2) การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมมาจัดหาเครื่องมือเครื่องจักรมาใช้ รวมถึงการบำรุงเพื่อช่วยทุนแรงและประหยัดค่าใช้จ่าย (3) ผลผลิตภาพจากการประกอบธุรกิจการตรวจสอบและผลิตสินค้าให้มีคุณภาพ การบริหารต้นทุนการผลิต การให้บริการที่รวดเร็วและเป็นไปตามเงื่อนไข (4) การติดต่อและส่งมอบสินค้า/บริการการติดต่อสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์พร้อมสรุปสาระสำคัญอีกครั้ง และส่งมอบ

สินค้าหรือบริการได้อย่างทันทั่วทั้งที่ (5) การดึงดูดใจการสร้างการพัฒนาหรือความสามารถในการให้บริการครบวงจร (One-stop service) ได้ตรงที่ลูกค้าคาดหวังไว้ รวมถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมช่วยเหลือสังคม และ (6) การเข้าถึงนโยบายรัฐการขอความร่วมมือและมีส่วนร่วมสนับสนุนจากนโยบายรัฐบาล

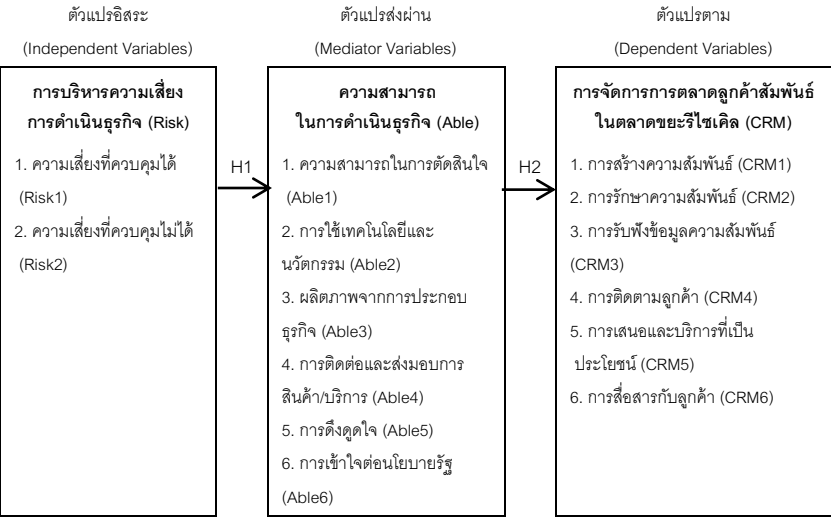
แนวคิดการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ (Customer Relationship Management: CRM) เป็นแนวคิดกระบวนการหรือกิจกรรมใดๆ ที่นำมาสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า การสร้างความพึงพอใจในตัวสินค้าและบริการให้กับลูกค้าได้อย่างต่อเนื่อง การรักษาลูกค้าเพื่อให้ลูกค้าเกิดความจงรักภักดีในตราสินค้าและสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อองค์กร โดยให้ได้รับประโยชน์ทั้งสองฝ่ายทั้งต่อตัวลูกค้าและองค์กร (Win-Win Strategy) อย่างต่อเนื่องเป็นระยะยาวนาน (Pornprasitvej, 2009)

องค์ประกอบหลักของการจัดการลูกค้าสัมพันธ์ คือการจัดระบบลำดับเหตุการณ์สำคัญต่างๆ (Lawson-Body & Limayem, 2004, as cited in Singchoo, 2012) ประกอบด้วย (1) การสร้างความสัมพันธ์ คือการเริ่มต้น การพัฒนาการรักษา และการสร้างช่องทางการติดต่อสื่อสารเพื่อรองรับลูกค้าให้รู้สึกดียิ่งขึ้นไป (2) การรักษาความสัมพันธ์เป็นการดูแลเอาใจใส่ลูกค้าด้วยบริการที่สะดวก รวดเร็วมีมาตรฐาน และน่าเชื่อถือเพื่อรักษาความสัมพันธ์ที่ดีต่อลูกค้า (3) การรับฟังข้อมูลความคิดเห็น การรับฟังข้อคิดเห็น ข้อร้องเรียน ดิชมผ่านช่องทางต่างๆ เพื่อนำมาปรับปรุงการให้บริการที่ดีขึ้น (4) การติดตามลูกค้าคือการเสาะแสวงหาศึกษาความต้องการ ความจำเป็นของลูกค้าใหม่ และได้มีการทำการสำรวจเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ เพื่อเตรียมผลิตภัณฑ์ และสิ่งที่ดึงดูดใจสำหรับลูกค้า (5) การเสนอและบริการที่เป็นประโยชน์ การมอบหมายให้แต่ละสายงานธุรกิจนำเสนอลูกค้าและพัฒนาหรือเตรียมผลิตภัณฑ์เฉพาะที่เป็นประโยชน์ให้พิเศษสำหรับลูกค้าเป็นการเฉพาะเจาะจง และ (6) การสื่อสารกับลูกค้าการมีการติดต่อโต้ตอบ เชื่อมโยง แลกเปลี่ยนข้อสนเทศ การปฏิสัมพันธ์กันระหว่างลูกค้ากับองค์กร

เป้าหมายของการจัดการลูกค้าสัมพันธ์นั้น ไม่ได้เน้นเพียงแค่การบริการลูกค้าเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเก็บข้อมูลพฤติกรรมในการใช้จ่ายและความต้องการของลูกค้าจากนั้นจะนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์และใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือการบริการ รวมไปถึงนโยบายในด้านการจัดการ ซึ่งเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา CRM ก็คือการเปลี่ยนจากผู้บริโภคไปสู่การเป็นลูกค้าตลอดไป (Customer Loyalty)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารความเสี่ยงและความสามารถในการดำเนินธุรกิจที่ส่งผลต่อการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขายรีไซเคิลในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก โดยอาศัยกระบวนการวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคโมเดลสมการโครงสร้าง สามารถกำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย สำหรับการวิจัยดังรูปที่ 1



รูปที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ผู้ประกอบการธุรกิจขยะรีไซเคิลในนิคมอุตสาหกรรมเฉพาะภาคตะวันออกของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดระยอง จังหวัดชลบุรี และจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งในปี พ.ศ.2559 มีจำนวนทั้งสิ้น 615 ราย (Department of Industrial Works, 2018) ทั้งนี้เนื่องจากขนาดประชากรมีจำนวนไม่มาก ผู้วิจัยจึงใช้ประชากรทั้งหมดเป็นตัวแทนกลุ่มตัวอย่างวิจัย โดยคัดเลือกตัวอย่างแบบตามความสะดวก (Convenient Sampling) (Cochran, 1977) เฉพาะผู้ประกอบการหรือผู้ได้รับมอบหมายที่สะดวกและให้ความร่วมมือในด้านข้อมูล ตัวแทนสถานประกอบการแห่งละราย ซึ่งมีความเพียงพอ ทั้งนี้เนื่องจากขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model Analysis: SEM) อย่างน้อย 15-20 เท่าของจำนวนตัวแปรสังเกตได้ (Observed or Manifest Variables) (Hair et al., 2010) ซึ่งในที่นี้มี 14 ตัวแปร ดังนั้นขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมควรมีอย่างน้อย 210-280 ตัวอย่าง ผลการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า อัตราการตอบกลับ (Response Rate) จำนวน 437 ราย หรือร้อยละ 71.06

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถามสามารถแบ่งได้ 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทางธุรกิจ ลักษณะแบบระบุรายการ (Check List) ส่วนที่ 2 การบริหารความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจ ส่วนที่ 3 ความสามารถในการดำเนินธุรกิจ และส่วนที่ 4 การจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขยะรีไซเคิล ลักษณะของคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแบบของ Likert (Likert Scales) หลังจากนั้นนำคะแนนที่ได้มากำหนดช่วงคะแนนเฉลี่ยโดยใช้สูตรภาคพื้นเท่ากับ 0.80 เพื่อใช้ในการแปลความ (Khuharattanachai, 1999)

การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย (1) ทดสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหาโดยใช้ค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหา (Content Validity Index: CVI) คำนวณจากจำนวนคำถามที่ทุกคนให้ระดับ 3 และ 4 หารด้วยจำนวนคำถามทั้งหมด ควรมีค่าตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไป พบว่าข้อคำถามของแบบสอบถามทุกส่วนที่ต่างมีความตรง

เชิงเนื้อหาเท่ากับ 0.83, 0.90, 0.91 และ 0.92 ตามลำดับ ซึ่งผ่านเกณฑ์ตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไป (Suvan, 2012) และ (2) ทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามในส่วนที่วัดการบริหารความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจ ความสามารถในการดำเนินธุรกิจ และการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดชยะรีไซเคิล โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของ Cronbach (2003) มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.9719, 0.8410 และ 0.8165 ตามลำดับ ซึ่งผ่านเกณฑ์ตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป

การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทางธุรกิจ การบริหารความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจ ความสามารถในการดำเนินธุรกิจ และการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดชยะรีไซเคิล โดยใช้สถิติบรรยายและวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของบริหารความเสี่ยงและความสามารถในการดำเนินธุรกิจที่ส่งผลต่อการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดชยะรีไซเคิลของผู้ประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมไทย โดยพิจารณาจากดัชนีต่างๆ เช่น χ^2/df , GFI, AGFI, NFI, TLI, CFI, RMSEA, RMR

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาระดับการบริหารความเสี่ยงและความสามารถในการดำเนินธุรกิจที่ส่งผลต่อการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดชยะรีไซเคิลของผู้ประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมไทย ดังนี้

การบริหารความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจชยะรีไซเคิล จัดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.67$) โดยมีการบริหารความเสี่ยงระดับมากเกี่ยวกับความเสี่ยงที่ควบคุมได้ ($\bar{X}=3.76$) ความเสี่ยงที่ควบคุมไม่ได้ ($\bar{X}=3.57$) ตามลำดับ

ความสามารถในการดำเนินธุรกิจชยะรีไซเคิล จัดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.56$) โดยมีความสามารถในการดำเนินธุรกิจระดับมาก ได้แก่ ความสามารถในการตัดสินใจ ($\bar{X}=3.73$) การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม ($\bar{X}=3.68$) ผลผลิตจากการประกอบธุรกิจ ($\bar{X}=3.62$) การติดต่อและส่งเสริมการขายสินค้า/บริการ ($\bar{X}=3.60$) และการดึงดูดใจ

($\bar{X}=3.43$) โดยมีความสามารถในการดำเนินธุรกิจระดับปานกลางเกี่ยวกับการเข้าถึงนโยบายรัฐ ($\bar{X}=3.31$) ตามลำดับ

การจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขยะรีไซเคิล จัดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.65$) โดยมีการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขยะรีไซเคิลระดับมาก ได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ ($\bar{X}=3.78$) การรักษาความสัมพันธ์ ($\bar{X}=3.77$) การติดตามลูกค้า ($\bar{X}=3.76$) การเสนอและบริการที่เป็นประโยชน์ ($\bar{X}=3.59$) การรับฟังข้อมูลความคิดเห็น ($\bar{X}=3.57$) และการสื่อสารกับลูกค้า ($\bar{X}=3.42$) ตามลำดับ

การตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลเพื่อใช้ในการวิเคราะห์พบว่า (1) ตัวแปรปัจจัยทางธุรกิจมีค่าความเบ้ (Skewness) อยู่ระหว่าง -0.45 ถึง -0.06 และค่าความโด่ง (Kurtosis) อยู่ระหว่าง -0.42 ถึง 0.42 การบริหารความเสี่ยงการดำเนินธุรกิจมีค่าความเบ้ อยู่ระหว่าง -0.46 ถึง -0.19 และค่าความโด่งอยู่ระหว่าง 0.06 ถึง 0.78 ความสามารถในการดำเนินธุรกิจ มีค่าความเบ้อยู่ระหว่าง -0.43 ถึง -0.14 และค่าความโด่งอยู่ระหว่าง -0.45 ถึง 1.00 และการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขยะรีไซเคิลมีค่าความเบ้อยู่ระหว่าง -0.71 ถึง -0.14 และค่าความโด่งอยู่ระหว่าง -0.01 ถึง 1.10 ทุกตัวแปรต่างมีความเหมาะสมที่จะนำไปวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model Analysis: SEM) ทั้งนี้เนื่องจากค่าความเบ้ ไม่เกิน 0.75 (ค่าสัมบูรณ์) และค่าความโด่งไม่เกิน 1.50 (ค่าสัมบูรณ์) จึงทำให้ข้อมูลมีแจกแจงแบบปกติ (Normal Distribution) (Hoogland & Boomsma, 1998) อันมีผลให้ผลการวิเคราะห์มีความถูกต้องและแม่นยำ เมื่อตัวแปรมีการแจกแจงข้อมูลแบบปกติ แต่หากตัวแปรฝ่าฝืนข้อตกลงนี้จะทำให้ความคลาดเคลื่อนของโมเดลมีค่าต่ำกว่าปกติ (Underestimate) ส่งผลให้โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์แบบไม่ถูกต้อง (Viratchai, 1999) และ (2) การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์ปัจจัยทางธุรกิจมีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้วัดจำนวน 6 ตัวแปร อยู่ระหว่าง 0.413* ถึง 0.637* ที่นัยสำคัญทางสถิติ 0.05 การบริหารความเสี่ยงการดำเนินธุรกิจ มีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้วัดจำนวน 2 ตัวแปรเท่ากับ 0.722* ที่

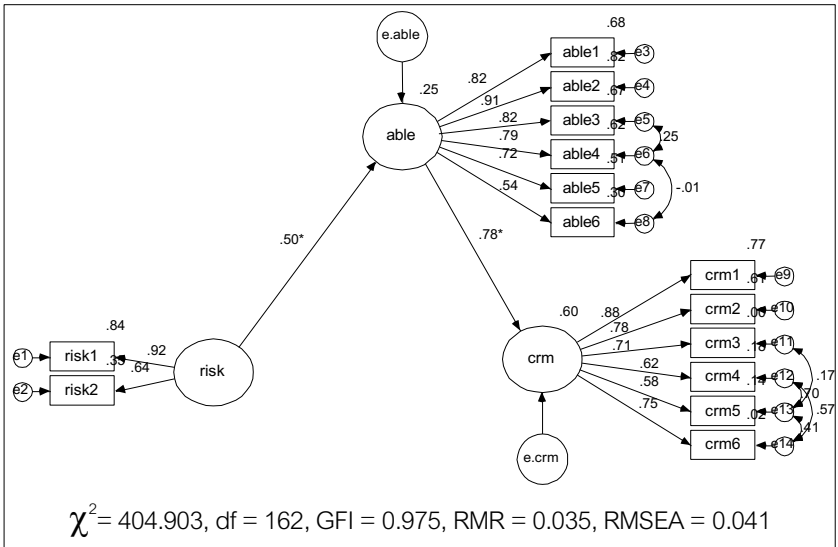
นัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ความสามารถในการดำเนินธุรกิจมีความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้วัดจำนวน 6 ตัวแปร อยู่ระหว่าง 0.549* ถึง 0.765* ที่นัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ต่างมีค่าความสัมพันธ์ ไม่เกิน 0.80 (ค่าสัมบูรณ์) ทำให้ไม่เกิดสภาวะ Multicollinearity จึงมีความเหมาะสมสำหรับนำไปใช้ในการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขยะรีไซเคิล โดยที่สภาวะ Multicollinearity หรือปรากฏการณ์ที่ตัวแปรมีความสัมพันธ์กันทางบวกสูง อันมีผลให้ค่าสัมประสิทธิ์ที่ใช้ในการประมาณขนาดความแม่นยำ ซึ่งจะเกิดขึ้นในสัมพันธทางบวกสูงเท่านั้น (Prasitthasasin, 2008) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์

							Risk		Able					
ตัวแปร	Group	Process	Owner	Money	Staff	Period	Risk1	Risk2	Able1	Able2	Able3	Able4	Able5	Able6
ค่าสหสัมพันธ์เพียร์สันโปรดักซ์โมเมนต์ (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) (r)														
Group	1.000													
Process	0.499*	1.000												
Owner	0.468*	0.631*	1.000											
Money	0.416*	0.570*	0.637*	1.000										
Staff	0.473*	0.508*	0.570*	0.522*	1.000									
Period	0.449*	0.413*	0.476*	0.456*	0.624*	1.000								
Risk1	0.034	0.060	0.041	0.090	0.073	0.009	1.000							
Risk2	0.002	0.104	0.069	0.109	0.091	0.052	0.722*	1.000						
Able1	0.022	0.070	0.038	0.065	0.034	0.025	0.664*	0.780*	1.000					
Able2	0.023	0.084	0.044	0.056	0.057	0.099*	0.571*	0.678*	0.741*	1.000				
Able3	0.000	0.026	0.022	0.073	0.042	0.003	0.649*	0.726*	0.718*	0.729*	1.000			
Able4	0.022	0.116*	0.078	0.113*	0.088	0.079	0.632*	0.692*	0.683*	0.638*	0.699*	1.000		
Able5	0.039	0.064	0.066	0.103*	0.077	0.056	0.546*	0.612*	0.633*	0.564*	0.688*	0.710*	1.000	
Able6	0.003	0.080	0.045	0.089	0.049	0.047	0.448*	0.570*	0.582*	0.549*	0.617*	0.737*	0.765*	1.000
Skewness	-0.45	-0.37	-0.21	-0.06	-0.37	-0.31	-0.19	-0.46	-0.36	-0.43	-0.14	-0.26	-0.30	-0.41
Kurtosis	0.17	-0.25	-0.31	-0.42	0.42	0.02	0.06	0.78	1.00	0.91	0.23	0.35	-0.45	-0.26

หมายเหตุ. *P<0.05

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการบริหารความเสี่ยงและความสามารถในการดำเนินธุรกิจที่ส่งผลต่อการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขายรีไซเคิลของผู้ประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมไทย ผลการวิเคราะห์โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการบริหารความเสี่ยงและความสามารถในการดำเนินธุรกิจที่ส่งผลต่อการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขายรีไซเคิลของผู้ประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมไทยที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เนื่องจากความกลมกลืนของโมเดลในภาพรวม (Overall Model Fit Measure) พบว่าสัดส่วนค่าสถิติไคสแควร์/ค่าชั้นแห่งความเป็นอิสระ (χ^2/df) มีค่าเท่ากับ 2.499 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือน้อยกว่า 3 (Hair et al., 2010) เมื่อพิจารณาดัชนีกลุ่มที่กำหนดไว้ที่ระดับมากกว่าหรือเท่ากับ 0.90 พบว่าดัชนีทุกตัว ได้แก่ GFI=0.975, AGFI=0.949, CFI=0.983 (Brown & Cudeek, 1993), NFI=0.936, TLI=0.911 (Byrne, 2001) ผ่านเกณฑ์ ส่วนดัชนีที่กำหนดไว้ที่ระดับน้อยกว่าหรือเท่ากับ 0.05 พบว่า ดัชนี RMR=0.035 (Bollen, 1989) และ RMSEA=0.041 (Arbuckle, 1995) ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้เช่นเดียวกัน ดังรูปที่ 2



หมายเหตุ. *P<0.05

รูปที่ 2 ผลการวิเคราะห์โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการบริหารความเสี่ยงและความสามารถในการดำเนินธุรกิจที่ส่งผลต่อการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขายรีไซเคิลของผู้ประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมไทย

การวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ในแต่ละองค์ประกอบเมื่อนำผลลัพธ์ที่ได้มาพิจารณาแยกส่วนโดยในส่วนของโมเดลการวัด (Measurement Model) พบว่า การบริหารความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจและความสามารถในการดำเนินธุรกิจที่ส่งผลต่อการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขายรีไซเคิลของผู้ประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมไทยในแต่ละองค์ประกอบ ประกอบด้วย การบริหารความเสี่ยงในการดำเนินธุรกิจ (Risk) มีค่าน้ำหนักปัจจัยระหว่าง 0.642-0.916 ความสามารถในการดำเนินธุรกิจ (Able) มีค่าน้ำหนักปัจจัยระหว่าง 0.545-0.908 และการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขายรีไซเคิล (CRM) มีค่าน้ำหนักปัจจัยระหว่าง 0.575-0.877

ต่างมีความเที่ยงตรง (Validity) ทั้งนี้เนื่องจากค่าน้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) มีค่าตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไป (ค่าสัมบูรณ์) และมีนัยสำคัญทางสถิติ (Kline, 1994) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงของโมเดล

ตัวแปรแฝง	ตัวแปรสังเกตได้	น้ำหนักปัจจัย (Factor Loading: λ)			t	R^2
		b	S.E.	Beta		
Risk	Risk1	1.00		0.916		0.839
	Risk2	0.591	0.152	0.642	3.886*	0.413
Able	Able1	1.000		0.825		0.680
	Able2	0.987	0.076	0.908	13.039*	0.824
	Able3	0.917	0.082	0.821	11.228*	0.674
	Able4	0.852	0.081	0.789	10.564*	0.623
	Able5	0.747	0.080	0.719	9.365*	0.518
	Able6	0.589	0.089	0.545	6.601*	0.297
CRM	CRM1	1.000		0.877		0.768
	CRM2	0.791	0.085	0.780	9.324*	0.609
	CRM3	0.005	0.002	0.708	3.085*	0.491
	CRM4	0.403	0.085	0.622	4.756*	0.389
	CRM5	0.301	0.072	0.575	4.187*	0.331
	CRM6	0.139	0.039	0.748	3.608*	0.560

หมายเหตุ. กำหนดค่าพารามิเตอร์ = 1 ในตำแหน่ง Risk1, Able1, CRM1 ดังนั้นจึงไม่มีค่า S.E. และ t,

* $P < 0.05$

การพิจารณาในส่วนของโมเดลโครงสร้าง (Structural Model) ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 พบว่า (1) การบริหารความเสี่ยงต่างมีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถในการดำเนินธุรกิจระยะไร้ขีด (P<0.05)(DE=0.498* ตามลำดับ) รวมถึงมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดระยะไร้ขีด โดยผ่านความสามารถในการดำเนินธุรกิจ (P<0.05) (IE=0.387* ตามลำดับ)

และ (2) ความสามารถในการดำเนินธุรกิจมีอิทธิพลทางตรงต่อการจัดการการตลาด ลูกค่าสัมพัทธ์ในตลาดขยะรีไซเคิลด้วย ($P < 0.05$) ($DE = 0.777^*$)

ประสิทธิภาพในการพยากรณ์ พบว่า โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการบริหารความเสี่ยงและความสามารถในการดำเนินธุรกิจที่ส่งผลต่อการจัดการการตลาด ลูกค่าสัมพัทธ์ในตลาดขยะรีไซเคิลของผู้ประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมไทยมีความเที่ยงตรง (Validity) (Jöreskog & Sörbom, 1993) เนื่องจากมีค่าสหสัมพันธ์พหุคูณกำลังสอง (R^2) เท่ากับ 0.603 หรือคิดเป็นร้อยละ 60.3 (0.603×100) ซึ่งมีค่าตั้งแต่ร้อยละ 40 ขึ้นไป ย่อมถือได้ว่าโมเดลที่พัฒนาขึ้นนี้มีความสามารถในการพยากรณ์การจัดการการตลาดลูกค่าสัมพัทธ์ในตลาดขยะรีไซเคิลของผู้ประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมไทยได้ดีและยอมรับได้ (Saris & Strenkhorst, 1984) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลเชิงสาเหตุภายในโมเดล

ตัวแปรผล	อิทธิพล	ตัวแปรเหตุ	
		Risk	Able
Able	DE	0.498*	
	IE	-	
	TE	0.498*	
	R^2	0.248	
CRM	DE	-	0.777*
	IE	0.387*	-
	TE	0.387*	0.777*
	R^2	0.603	

หมายเหตุ. * $P < 0.05$

การวิจัยครั้งนี้ได้ตั้งสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

H-1: การบริหารความเสี่ยงมีอิทธิพลทางตรงต่อการจัดการการตลาดลูกค่าสัมพัทธ์ในตลาดขยะรีไซเคิลในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก ($P < 0.05$) ให้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient = 0.498*ตามลำดับ) ($DE = 0.498^*$ ตามลำดับ)

H-2: ความสามารถในการดำเนินธุรกิจมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขยะรีไซเคิลในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออกโดยผ่านบริหารความเสี่ยง ($P < 0.05$) ให้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient = 0.387*ตามลำดับ) (IE = 0.387* ตามลำดับ)

H-3: การบริหารความเสี่ยงและความสามารถในการดำเนินธุรกิจมีอิทธิพลทางตรงต่อการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขยะรีไซเคิลในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก ($P < 0.05$) ให้ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient = 0.777*) (DE = 0.777*)

โดยสรุปกล่าวคือ “หากผู้ประกอบการธุรกิจขยะรีไซเคิลมีการบริหารความเสี่ยงที่ดี หรือมีความสามารถในการดำเนินธุรกิจที่ดี ย่อมส่งผลดีต่อการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขยะรีไซเคิลด้วย”

สรุปผลการศึกษาและอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยได้ผลสรุปเพื่อการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ระดับการบริหารความเสี่ยงและความสามารถในการดำเนินธุรกิจที่ส่งผลต่อการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดขยะรีไซเคิลของผู้ประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมไทยในเชิงสาเหตุพบว่า มีการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในระดับมากเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์สอดคล้องกับงานวิจัยโดย Chen and Tsai (2007) การรักษาความสัมพันธ์ (Sriwisathiyakun, 2013) การติดตามลูกค้า (Raheleh & Abolfazl, 2017) การเสนอและบริการที่เป็นประโยชน์ (Wagar & Lindqvist, 2010) การรับฟังข้อมูลความคิดเห็น (Kongchandee, 2012) การสื่อสารกับลูกค้าโดยการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการบริการจัดเก็บขยะ (Niemmanee, 2011) โดยภาพรวมผลที่ได้จากการวิจัยสอดคล้องกับ Energy Conversation Fund (2015) ที่ว่าปัจจัยเสี่ยงที่จะทำให้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ตามขั้นตอนการดำเนินงานหลักที่กำหนดไว้ทั้งที่เป็นปัจจัยภายใน ซึ่งเป็นความเสี่ยงที่ควบคุมได้และปัจจัยภายนอกองค์กรที่เป็น

ความเสี่ยงที่ควบคุมไม่ได้ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ The Department of Business Development (2010) ที่ว่าความเสี่ยงของการดำเนินธุรกิจระยะไร้ไซเคิลสำหรับปัจจัยที่ควบคุมได้ ได้แก่ ท่าเลที่ตั้งที่อยู่ไกล การแยกประเภทของระยะให้สอดคล้องกับโรงงานแปรรูปที่จะทำการส่งต่อไป และปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้ เช่น การกำหนดราคากลางในการซื้อขายระยะไร้ไซเคิลเนื่องจากวัสดุไร้ไซเคิลจะมีการอ้างอิงกับวัสดุในท้องตลาดความสามารถในการดำเนินธุรกิจที่ส่งผลต่อการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดระยะไร้ไซเคิลในเชิงสาเหตุพบว่าอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ความสามารถในการตัดสินใจ (Milford et al., 2015) การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม (Arugsomboon, 2012; Hubbe, 2014; Ran et al., 2016) การติดต่อและส่งมอบผลิตภัณฑ์ (Wagar & Lindqvist, 2010) การดึงดูดใจ (Moosmayer & Fuljahn, 2013)

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการบริหารความเสี่ยงและความสามารถในการดำเนินธุรกิจที่ส่งผลต่อการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดระยะไร้ไซเคิลของผู้ประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมไทยในเชิงสาเหตุพบว่า โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เนื่องจากสัดส่วนค่าสถิติไคสแควร์/ ค่าชั้นแห่งความเป็นอิสระ (χ^2/df) มีค่าเท่ากับ 2.499 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือน้อยกว่า 3 ดัชนีทุกตัว ได้แก่ GFI, AGFI, CFI, NFI, TLI ผ่านเกณฑ์มากกว่าหรือเท่ากับ 0.90 ส่วนดัชนีที่กำหนดไว้ที่ระดับน้อยกว่า 0.05 พบว่าดัชนี RMR, RMSEA ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้เช่นเดียวกัน อีกทั้งในแต่ละองค์ประกอบของ (0.603x100) ซึ่งมีค่าตั้งแต่ร้อยละ 40 ขึ้นไป (Sarlis & Strenkhorst, 1984) โมเดลมีความเที่ยงตรง (Validity) เนื่องจากค่าน้ำหนักปัจจัยมีค่าตั้งแต่ 0.30 ขึ้นไป (ค่าสัมบูรณ์) และมีนัยสำคัญทางสถิติ (Kline, 1994) ตลอดจนโมเดลที่พัฒนาขึ้นมีความสามารถในการพยากรณ์การบริหารความเสี่ยงและความสามารถการดำเนินธุรกิจที่ส่งผลต่อการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในตลาดระยะไร้ไซเคิลของผู้ประกอบการในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออกได้ระดับดีและเป็นที่ยอมรับคิดเป็นร้อยละ 60.3 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jadsadapatipat (2009), Arugsomboon (2012),

Lovelock and Wirtz (2011), Kotler and Keller (2012) ในการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์สอดคล้องกับงานวิจัยของ Li et al. (2010)

โดยภาพรวมการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์ในการตลาดรีไซเคิลในด้าน (1) การสร้างความสัมพันธ์ (2) การรักษาความสัมพันธ์ (3) การติดตามลูกค้า (4) การเสนอการบริการที่เป็นประโยชน์ (5) การรับฟังข้อมูลความคิดเห็น และ (6) การสื่อสารลูกค้า ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเกิดจากการพัฒนาภาคเศรษฐกิจอุตสาหกรรมการผลิตและการขยายการผลิตส่งผลให้เกิดปัญหามลพิษทางด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้ต้องคำนึงถึงผลตอบแทนทางการเงิน สังคมจึงเรียกร้องให้การประกอบกิจการธุรกิจต้องรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมโดยการกำกับดูแลองค์กรและเสริมสร้างภาพลักษณ์องค์กรสร้างความไว้วางใจจากชุมชน ลูกค้า และสังคมโดยรวม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nonthanatorn (2010)

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาสามารถสรุปผลได้ว่าผู้ประกอบการธุรกิจขยะรีไซเคิลในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก ควรปรับองค์ประกอบธุรกิจให้เหมาะสมกับประเทศไทย 4.0 คือ การปรับองค์ประกอบธุรกิจที่มีศักยภาพสูงสามารถพึ่งตนเอง สร้างมูลค่าสูงในการส่งมอบผลิตภัณฑ์ที่แตกต่าง สร้างแรงงานที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ เข้าใจปัญหาอุปสรรคในการผลิตโดยสร้างระบบความสำเร็จของธุรกิจขยะรีไซเคิลระดับกลยุทธ์ และนวัตกรรมผสมผสานเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับการจัดการการตลาดลูกค้าสัมพันธ์โดยให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมโดยเฉพาะชุมชน และความรับผิดชอบต่อสังคม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเจาะลึกขยะรีไซเคิลประเภทอิเล็กทรอนิกส์ กระดาษ หรือพลาสติก ทั้งที่ควรให้ความสำคัญกับกิจกรรมการตลาดและการตลาดลูกค้าสัมพันธ์กับนิคมอุตสาหกรรมในภาคอื่นๆ ของประเทศไทยโดยเรียงลำดับของปัญหาและอุปสรรคในการทำขยะรีไซเคิลหรือภาคอุตสาหกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทางทะเล และขยะทะเล เป็นต้น นอกจากนี้

การศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาสิทธิผู้บริโภคต่อการรักษาความสมดุลของสภาพแวดล้อม

นอกจากนี้ควรศึกษาในด้านการจัดการการตลาดสมัยใหม่กับกลุ่ม SME Startup ในตลาดขยะรีไซเคิล ในยุคประเทศไทย 4.0 เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับชุมชน สังคม และผู้ประกอบการในพื้นที่ที่มีการทำอุตสาหกรรมเดิมและอุตสาหกรรมใหม่ เช่น อีอีซี เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีข้าพเจ้าขอขอบคุณประธานที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์ (อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) รองศาสตราจารย์ ดร.ประดิษฐ์ วรรณรัตน์ (อธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์) ศาสตราจารย์ ดร.ประมวญ เทพชัยศรี ศาสตราจารย์ ดร.ณัฐศักดิ์ รัตนเดโช และคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ดร.ปริญญา ลักษิตามาศ ที่ได้กรุณาสละเวลาปรับปรุงแก้ไขจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี ทั้งนี้ข้าพเจ้าต้องขอกราบขอบพระคุณบุพการี ครอบครัว และลูกสาวที่คำจุนสนับสนุนทั้งเป็นแรงบันดาลใจให้ข้าพเจ้าสำเร็จการวิจัยนี้

References

- Agarwal, R. & Selen, W. (2013) The incremental and cumulative effects of dynamic capability building on service innovation in collaborative service organizations, *Journal of Management & Organization*, vol. 19, no. 5, pp. 521-543.
- Arbuckle, J. J. (1995) *AMOS user's guide*, Chicago: Small Waters Corporation.

- Arugsomboon, P. (2012) *Image and risk perception affecting on loyalty in ecological Thailand's tourism market (ภาพลักษณ์และการรับรู้ความเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อความภักดีในตลาดท่องเที่ยวเชิงนิเวศประเทศไทย)*, Doctoral dissertation of Business Administration, Marketing Program, Siam University, Bangkok. (in Thai)
- Bollen, K. A. (1989) *Structure equations with latent variables*, New York: John Wiley & Sons.
- Brown, M. W. & Cudeek, R. (1993) *Alliterative ways of assessing model fit, in testing Structural equation model*, New Jersey: Sage Publication.
- Burke, G. L. & Denise, J. G. (2004) The influence of information and advice on competitive strategy definition in small-and medium-sized enterprises, *Qualitative Market Research: An International Journal*, vol. 7, no. 2, pp. 126-138.
- Byrne, B. M. (2001) *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming*, Hahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cantu, D. (2011) From trash to treasure: Recycling scrap metal into steel, *Technology and Engineering Teacher*, vol. 71, no. 1, pp. 14-21.
- Chen, C. F. & Tsai, D. (2007) How destination image and evaluative factors affect behavioral intentions?, *Tourism Management*, vol. 28, no. 4, pp. 1115-1122.
- Cochran, W. G. (1977) *Sampling Techniques*, 3rd edition, New York: John Wiley & Sons.

Columbus, L. (2013) *Roundup of CRM forecasts and market estimates 2012*

Forbes, Available: [http://www.forbes.com/sites/louisacolumbus/2012/12/04/](http://www.forbes.com/sites/louisacolumbus/2012/12/04/roundup-of-crm-forecasts-and-market-estimates-2012/)

[roundup-of-crm-forecasts-and-market-estimates-2012/](http://www.forbes.com/sites/louisacolumbus/2012/12/04/roundup-of-crm-forecasts-and-market-estimates-2012/) [16 December 2013]

Cronbach, L. J. (2003) *Essential of psychology testing*, New York:

Hanpercollishes.

Department of Environmental Quality. (2009) *Industry and local environment*

(อุตสาหกรรมกับสิ่งแวดล้อมท้องถิ่น), Available:

https://www.local.environment.in.th/formal_data2.php?id=1575 [4 February 2017]. (in Thai)

Department of Industrial Works. (2015) *Entrepreneurial responsibility standard*

of industrial entrepreneurs (มาตรฐานความรับผิดชอบต่อผู้ประกอบการอุตสาหกรรมต่อสังคม), Bangkok: Amarin Printing & Publishing Public.

(in Thai)

Department of Industrial works. (2018) *Isolation reception Debris Destruction of*

Industry for operations based on industrial act of 2015 (โรงงานรับบำบัด/กำจัดกากอุตสาหกรรมที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการสะสม (เปิดดำเนินการ) ตาม พ.ร.บ. โรงงาน พ.ศ.2558), Bangkok: Department of Industrial Works.

(in Thai)

Energy Conversation Fund. (2015) *Enterprise-wide risk management manual:*

ERM manual of 2014 (คู่มือบริหารความเสี่ยงองค์กร ปี พ.ศ.2557), Bangkok:

Energy Conversation Fund. (in Thai)

Euaaporn, V. (2015) DNA CSR in Thai world (DNACSR แบบไทยๆ ตามกระแส

โลก), *TPA news*, April 2015, no. 220, pp. 17-18. (in Thai)

- Fund for Energy Conservation. (2015). *Organizational risk management handbook 2014 (คู่มือบริหารความเสี่ยงองค์กร ปี พ.ศ.2557)*, Bangkok: Fund for Energy Conservation. (in Thai)
- Gupta, S. (2015) Enhancing brand equity through sustainability: Waste recycling, *Thunderbird International Business Review*, vol. 58, no. 3, pp. 213-223.
- Hair, J. F., et al. (2010) *Multivariate data analysis*, 7th edition, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Hoogland, J. J. & Boomsma, A. (1998) Robustness studies in covariance structure modeling: An overview and a meta-analysis, *Sociological Methods & Research*, vol. 26, pp. 329-367.
- Hubbe, M. (2014) A new classic handbook on recycling, *Bio Resources*, vol. 9, no. 2, pp. 1828-1829.
- Jadsadapatipat, M. (2009) *Resource characteristics, firm's capabilities and entrepreneur's abilities influencing firm's performance: Case of recyclable waste collecting and buying business in eastern Thailand (อิทธิพลของคุณสมบัติของทรัพยากร ความสามารถขององค์กรและความสามารถของผู้ประกอบการต่อผลการดำเนินงานขององค์กร: กรณีศึกษาธุรกิจรวบรวมและรับซื้อขยะรีไซเคิลในภาคตะวันออกของประเทศไทย)*, Doctoral dissertation of Public Administration, National Institute of Development Administration, Bangkok. (in Thai)
- Jöreskog, K. G. & Sörbom, D. (1993) *LISREL 8: Structural equation modeling with the SIMPLIS command language*, Chicago, IL: Scientific Software International; Lawrence Erlbaum Associates Inc.

- Kasikorn Research Center. (2015) *Business opportunities of SMEs in the recycling business* (โอกาสทางธุรกิจของ SMEs ในธุรกิจรีไซเคิล), Available: [http:// www.smeleader.com](http://www.smeleader.com) [17 May 2017] (in Thai)
- Khuharattanachai, C. (1999) *Introduction to statistics* (สถิติเบื้องต้น), Bangkok: Department of Statistics, Mahanakorn Technical University. (in Thai)
- Kline, P. (1994) *An easy guide to factor analysis*, London & New York: Routledge.
- Kongchandee, W. (2012) *Waste management of merchants in a produce market: A case study of the Bangkapi and Nakhon Thai produce market, Bangkok* (การจัดการขยะของผู้ค้าในตลาด: ศึกษากรณีตลาดสดบางกะปิและตลาดสดนครไทย เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร), Master's thesis of Science in Environmental Management, National Institute of Development Administration, Bangkok. (in Thai)
- Kotler, P. & Keller, K. L. (2012) *Marketing management*, 14th edition, New Jersey: Prentice Hall.
- Kristanto, G. A. (2015) The performance municipal solid waste recycling program in Depok, Indonesia, *International Journal of Technology*, vol. 2, pp. 264-272.
- Laksitamas, P. (2017) *Advanced marketing management material for lecture* (เอกสารประกอบการสอนการจัดการการตลาดขั้นสูง), Doctoral dissertation of Business Administration, Marketing Program, Siam University, Bangkok. (in Thai)

- Lawson-Body, A. & Limayem, M. (2004) The impact of customer relationship management on customer loyalty: The moderating role of web site characteristics, *Journal of Computer-Mediated Communication*, vol. 9, no. 4, pp. 00-00.
- Li, Y., et al., (2010) Exploratory innovation, exploitative innovation and performance: Effects of business strategies and environment, *Nankai Business Review International*, vol. 1, no. 3, pp. 297-316.
- Lovelock, C. H. & Wirtz, J. (2011) *Services marketing: People, technology, strategy*, 7th edition, New Jersey: Prentice Hall.
- Mallak, S. K. (2015) Assessing the effectiveness of waste minimization methods insolid waste reduction at the source by manufacturing firms in Malaysia, *Journal Environment Study*, vol. 24, no. 5, pp. 2063–2071.
- Marmolejo, L. F., et al. (2012) *Perspectives for sustainable resource recovery from municipal solid waste in developing countries: Applications and alternatives*, United Kingdom: Intech Publisher.
- Merz, M. A., et al. (2018) How valuable are your customers in the brand value co-creation process? The development of a customer co-creation value (CCCV) scale, *Journal of Business Research*, vol. 82, pp. 79-89.
- Milford, A. B., et al. (2015) *Nudges to increase recycling and reduce waste*, Norway: Norwegian Agricultural Economics Research Institute.
- Moosmayer, D. C. & Fuljahn, A. (2013) Corporate motive and fit in cause related marketing, *Journal of Product & Brand Management*, vol. 22, no. 3, pp. 200-207.

Myhal, G. C., et al. (2008) Retaining customers through relationship quality:

A services business marketing case, *Journal of Services Marketing*, vol. 22, pp. 445-453.

Nattaak, K., et al. (2017) Business and intellectual capital factors influencing on

marketing strategies for Thai clothing fashion in AEC market (ปัจจัยทางธุรกิจและทุนปัญญาที่มีอิทธิพลต่อกลยุทธ์การตลาดแฟชั่นเครื่องนุ่งห่มไทยในตลาดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน), *NIDA Development Journal*, vol. 57, no. 3, pp. 137-157. (in Thai)

Niemmanee, T. (2011) *Participation in solving solid wastes problems by*

producing organic matter for agriculture in Bangnanglee community Samutsongkram province (กระบวนการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาขยะโดยการผลิตอินทรีย์สารเพื่อการเกษตรของชุมชนบางนางลี่ จังหวัดสมุทรสงคราม), Bangkok: Faculty of Science and Technology, Suan Sunandha Rajabhat University. (in Thai)

Nonthanatorn, P. (2010) *Social responsibility organization management (การ*

จัดการความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร), Nonthaburi: Think Beyond Book. (in Thai)

Oliveira, T. & Martins, M. F. (2011) Literature review of information technology

adoption models at firm level, *The Electronic Journal Information Systems Evaluation*, vol. 14, pp. 110-121.

Pornprasitvej, K. (2009). *No.1 sales up building with Prosoft CRM (สร้าง*

ยอดขายอันดับ 1 ด้วย Prosoft CRM), Bangkok: Pimdee Company Limited. (in Thai)

- Prasitrathasin, S. (2008) *Multivariate techniques for social and behavioral sciences research (handbook for researchers and graduate students): Principles, methods and applications* (เทคนิคการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์คู่มือนักวิจัยและนักศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอก: หลักการ วิธีการ และการประยุกต์), 6th edition, Bangkok: Samrada. (in Thai)
- Raheleh, E. & Abolfazl, P. (2017) Study the relation between the mixed elements of marketing and the acceptance of new product among customers of home appliances (Case study: Home appliances stores of shiraz), *International Journal of Scientific Management and Development*, vol. 5, no. 11, pp. 560-565.
- Ran, W., et al. (2016) A study of the closed – loop supply chain coordination on waste glass bottles recycling, *Mathematical Problems in Engineering*, vol. 2016, Available: <https://www.hindawi.com/journals/mpe/2016/1049514/> [27 January 2017]
- Saris, W. E. & Strenkhorst, L. H. (1984) Causal modeling non experimental research: An Introduction to the LISREL approach, *Dissertation Abstract International*, vol. 47, no. 7, pp. 2261-A.
- Shermon, G. (2000) *Competency based HRM: A strategic resource for competency mapping*, Assessment and Development Centers, New Delhi: McGraw-Hill.
- Silasuwana, P. (2014) *Municipal solid waste: The significant problem of Thailand* (ขยะมูลฝอยชุมชนปัญหาใหญ่ที่ประเทศกำลังเผชิญ), Bangkok: The Secretariat of the Senate. (in Thai)

- Singchoo, P. (2012) *Customer relationship management: CRM (การจัดการลูกค้าสัมพันธ์)*, Available: [https:// www.gotoknow.org/posts/496000](https://www.gotoknow.org/posts/496000) [4 February 2017]. (in Thai)
- Siraphatthada, Y. (2010) *Strategies management how to increase value added of recycle garbage separate for entrepreneurial and community in the central area of Thailand* (ยุทธศาสตร์การสร้างมูลค่าเพิ่มของการคัดแยกขยะเพื่อรีไซเคิลเชิงธุรกิจสำหรับผู้ประกอบการและชุมชนในเขตจังหวัดภาคกลางของประเทศไทย), Bangkok: Faculty of Management Science, Suan Sunandha Rajabhat University. (in Thai)
- Spanuchart, S. (2013) *Situation and Thai plastic industry* (สถานการณ์และแนวโน้มอุตสาหกรรมพลาสติกไทย), Bangkok: Plastics Institute of Thailand. (in Thai)
- Sriwisathiyakun, K. (2013) *The electronic business strategy* (กลยุทธ์ธุรกิจอิเล็กทรอนิกส์), Available: <https://www.gotoknow.org/posts/340746> [12 May 2017]. (in Thai)
- Sungvora, N. & Saomueng, S. (2014). Competitive advantage strategy in rubber exporting to ASEAN economic community (กลยุทธ์การสร้างรายได้เปรียบทางการแข่งขันในการส่งออกยางพาราไทยสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน), *Journal of the Association of Researchers*, vol. 19, no. 1, pp. 111-122. (in Thai)
- Suvan, P. (2012) *The research and data analysis with SPSS program version 20* (การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม SPSS เวอร์ชัน 20), Bangkok: V. Print Company (1991). (in Thai)

- Viratchai, N. (1999) *The linear relationship (LISREL): Statistic for social science and behavioral sciences (ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น (LISREL): สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์)*, Bangkok: Chulalongkorn University Printing. (in Thai)
- Wagar, K. & Lindgvist, L. J. (2010) The role of the customer contact person's age in service encounters, *Journal of Services Marketing*, vol. 24, no. 7, pp. 509-517.
- Walsh, M., et al. (2010) *Creating superior competitive advantages for the small tourism firm through capitalizing on the firm-level dynamic capability of innovativeness*, Paper presented at The Tourism and Hospitality Research in Ireland Conference (THRIC), 15th -17th June 2010, Shannon College of Hotel Management.
- Zwell, M. (2000) *Creating a culture of competence*, New York: John Wiley & Son.

พระสงฆ์ในฐานะผู้เปลี่ยนแปลงสังคมภาคเหนือตอนบนยุคหลัง ครุบาเจ้าศรีวิชัยจนถึง พ.ศ. 2560

Buddhist Monks in the Upper-northern Thailand as Social Change Agents in the Post-Kruba Srivichai Period-2017

ชลองรัฐ เจริญศรี¹

Chalongrat Charoensri

Received May 30, 2018

Revised June 16, 2018

Accepted July 18, 2018

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์รูปสำคัญของภาคเหนือตอนบน นับตั้งแต่ช่วงหลังจากที่พระครูบาเจ้าศรีวิชัยถึงแก่มรณภาพจนถึงปัจจุบัน โดยเน้นการวิจัยเอกสาร ผลการวิจัยพบว่าบทบาทที่สำคัญประกอบด้วย (1) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเพื่อกลับไปเชิดชูความรุ่งเรืองของวัฒนธรรมล้านนา (2) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (3) การปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ (4) การสาธารณกุศลสงเคราะห์ และ (5) การพัฒนาวัดในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ โดยเครื่องมือที่สำคัญที่พระสงฆ์เหล่านั้นใช้ ได้แก่ การใช้สถานะหรือความรู้เฉพาะทางของตนเองที่ช่วยสร้างเครือข่ายการพัฒนาที่เข้มแข็ง โครงสร้างพื้นฐานด้านการพัฒนาที่มีอยู่แล้ว การก่อตั้งองค์กรพัฒนาที่สามารถดำเนินการได้อย่างคล่องตัว และการสื่อสารกับสังคมอย่างเพียงพอ ขณะที่ปัจจัยที่กระทบต่อความสำเร็จของพระสงฆ์เหล่านั้น ได้แก่ การยึดติดกับตัวบุคคลและการขาดแคลน

¹ School of Liberal Arts, Mae Fah Luang University, Chiang Rai, Thailand,

e-mail: chalongrat.cha@mfu.ac.th

ทายาท ความไม่สัมพันธ์กันระหว่างแนวทางการเปลี่ยนแปลงกับกลุ่มเป้าหมาย และบทบาทของผู้มีอิทธิพลในพื้นที่

คำสำคัญ: พระสงฆ์ / พระนักพัฒนา / ผู้นำการเปลี่ยนแปลง / ยุคหลังครูบาเจ้าศรีวิชัย พ.ศ. 2560

Abstract

This research aimed to analyze the role of important Buddhist monks of the upper-northern Thailand after the revered Kruba Srivichai passed away in driving social change through socially-engaged working through documentary research. According to the research, Buddhist monks perform different roles in: (1) Lanna culture and identity promotion; (2) human resource development; (3) natural resource and environment protection; (4) charity social work; and (5) temple development as a part of spiritual tourism promotion. Important instruments applied for driving change consist of the use of personal status and specialized knowledge which provide them a strong development network, the use of existing development infrastructure, the establishment of their own development agency, and the adequate communication with the society while the factors affecting the role are cult of personality and lack of mission care-taker, irrelevance between course for change and target groups and, the local influential leader's role.

Keywords: Buddhist monks / Development monks / Change agent / Post-Kruba Srivichai period-2017

บทนำ

รัฐกับศาสนา เป็นสถาบันทางสังคมที่มีความเกี่ยวพันกันมาอย่างยาวนานในทุกสังคมของแต่ละประเทศ ทั้งในลักษณะที่รัฐหรือระบบการปกครองเป็นสิ่งที่จัดการศาสนา และศาสนาเป็นสิ่งที่มียุทธิพลต่อพฤติกรรมของรัฐและพลเมือง เมื่อมนุษย์เป็นสมาชิกของสังคม ความเป็นพลเมืองและความเป็นศาสนิกชนก็ย่อมเกิดขึ้นไปพร้อมกัน หลักธรรมในศาสนาและธรรมวิทยา หรือข้อพึงปฏิบัติแห่งความเป็นพลเมืองกลายเป็นสิ่งที่ประสานสอดคล้องกันเพื่อสร้างพันธะระหว่างปัจเจกบุคคลต่อสังคมอย่างแน่นแฟ้นผ่านประเพณี พิธีกรรม และสิ่งสร้างสรรค์ในชีวิตประจำวัน เช่น สถาปัตยกรรมของรัฐ การวางผังเมือง กระทั่งหลักธรรมคำสอนในศาสนาได้ถูกอนุวัติมาเป็นกฎหมาย แม้ในการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับบทบาทของศาสนาที่มีต่อรัฐในช่วงเวลาต่างๆ (Pasutarnchat, 2010, pp. 56-61) รวมทั้งวิพากษ์การเสนอให้แยกการปกครองของรัฐกับศาสนาออกจากกันในยุคปัจจุบันเพื่อให้ศาสนาได้ทำหน้าที่อย่างที่ควรจะเป็น ไม่ใช่ทำหน้าที่เป็นสื่อให้กับอำนาจรัฐในการปกครองประชาชนพลเมืองของตน และมีสถานะที่อยู่เหนือการตรวจสอบจากสังคม (A Day Bulletin Editorial Board, 2013) ย่อมเป็นสิ่งที่ยืนยันความเกี่ยวพันระหว่างสถาบันทั้งสองได้เป็นอย่างดี

แม้พุทธศาสนาในประเทศไทยจะไม่ได้มียุทธิพลเหนือระบบเศรษฐกิจการเมืองของประเทศ แต่ก็นับว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับที่องค์กรศาสนาและศาสนบุคคลได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมในมิติต่างๆ และขณะเดียวกันก็สามารถก่อให้เกิดพลังการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้นได้ ในลักษณะของผู้มีบารมี สถานภาพของพระสงฆ์ในสังคมไทยจึงเป็นผู้นำทางสังคมในมิติของจิตวิญญาณ และมีอยู่หลายครั้งในประวัติศาสตร์ที่พระสงฆ์ในพุทธศาสนาใช้สถานะผู้นำทางสังคมของตนเองนำมวลชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในลักษณะของขบวนการผู้มีบุญ หรือตนบุญ เช่น ตนบุญนายาง แห่งเมืองลำปาง ต่อต้านเจ้าเมืองลำพูนที่มาขูดรีดภาษี พระภิกษุวัดชมภู เมืองลำปางที่ช่วยหนานทิพย์ช้างในการต่อสู้กับพม่า และเจ้าขี้หูด พระภิกษุวัดดวงดี เมืองเชียงใหม่ ที่ลาสิกขาบวชออกมาครองเมืองเชียงใหม่ (Ongsakul, 2001,

p. 250) สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นในสภาวะที่บ้านเมืองไม่เป็นปกติ การนำของพระสงฆ์ในบางพื้นที่ในอดีตจึงกลายเป็นการแสดงบทบาทในทางที่คนทั่วไปในสภาวะปกติคาดไม่ถึง

ในสถานการณ์ปัจจุบัน แม้ว่ารัฐบาลต่างๆ ในประเทศไทยจะมีนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างต่อเนื่องก็ตาม แต่การพัฒนาของรัฐนั้นก็ยังมีลักษณะกระจุกตัว หรือกระจายตัวออกอย่างค่อยเป็นค่อยไป และตอบสนองความต้องการของประชาชนได้เป็นบางส่วนเท่านั้น กิจกรรมขององค์การทางศาสนากลับมีส่วนสำคัญในการพัฒนาความเป็นอยู่ และการแก้ปัญหาของสังคมซึ่งใกล้ชิดกับประชาชนถึงระดับจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่องค์กรของรัฐเข้าไปไม่ถึง บทบาทของผู้นำศาสนาอย่างพระสงฆ์จึงมีความสำคัญมากในสังคมไทย มีพระสงฆ์จำนวนมากที่เป็นศูนย์กลางในการระดมทุนเพื่อจัดทำโครงสร้างพื้นฐานแก่ประชาชนในพื้นที่ห่างไกล หรือพื้นที่ซึ่งมีประชากรหนาแน่นและบริการของรัฐมีไม่เพียงพอต่อความต้องการ ผ่านการทอดกฐินทอดผ้าป่า และการรับบริจาคทั่วไป รวมถึงการจำหน่ายวัตถุมงคลต่างๆ บางกรณีสามารถดำเนินการได้ทั้งโครงการโดยไม่ต้องพึ่งเงินงบประมาณจากรัฐบาล

กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมของพระสงฆ์มักปรากฏในด้านการระดมทรัพยากร และแจกจ่ายทรัพยากร รวมถึงการพัฒนาชุมชน นอกเหนือจากภารกิจหลักในเรื่องของการพัฒนาความเป็นมนุษย์และเป็นที่พึ่งทางใจของชาวพุทธที่เริ่มรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิตและชะตากรรมของตนเองภายใต้กระแสทุนนิยมและบริโภคนิยม พระสงฆ์และองค์กรทางศาสนาก็ยังปรับตัวเข้าใกล้กระแสความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น ทั้งในมิติของการชี้แนะให้พุทธศาสนิกชนนำพาตนเองออกจากทุนนิยม-บริโภคนิยม ตลอดจนการทวนกระแสกลับไปหาการใช้ชีวิตที่แนบสนิทกับธรรมชาติมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ยังคงมีพระสงฆ์และวัดในพุทธศาสนาบางกลุ่มเลือกที่จะโดยสารไปกับกระแสทุนนิยม-บริโภคนิยม โดยการเน้นการพัฒนาศาสนสถานให้สวยงามและมี “พื้นที่ของการเคารพสักการะตามกำลังศรัทธา” ที่กว้างขวางและหลากหลายมากพอกับจิตของผู้คนที่หันหน้าเข้าหาศาสนาด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ

และปัญหาส่วนตัวที่เกิดจากการใช้ชีวิตในสภาพสังคมปัจจุบัน พระสงฆ์และวัดที่เลือกแนวทางนี้มักเน้นย้ำศรัทธาในบุญกุศล ความหวังใน “ความสุขเบื้องต้น” คือสวรรค์ นิพพานอันเป็นสุคติ และความกลัวใน “ความทุกข์เบื้องต้น” ได้แก่ นรกภูมิ เปตวิสัย และเดรัจฉานภูมิ อันเป็นทุกข์ เป็นอุบายนำคนเข้าสู่การปฏิบัติในศาสนา โดยมีการสร้างสวรรค์ขึ้นให้เห็นเป็นวัดหรือเป็นรูปธรรม สิ่งเหล่านี้สามารถเกิดขึ้นได้เพราะมีพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ที่มีแนวคิดชัดเจน เป็นที่เคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในวงกว้างซึ่งเป็นเครือข่ายทรัพยากรสำคัญในการพัฒนาวัด (Anderson, 2009, pp. 11-39) นอกจากนี้ ยังมีการสร้างวัดดงมดรูปแบบต่างๆ ขึ้นเพื่อแจกจ่ายแก่ผู้ศรัทธาเป็นที่ระลึกในการบริจาคทรัพย์ในกิจการของวัด เป็นวิธีการระดมทรัพยากรที่ได้ผลมากและแพร่ขยายไปสู่วัดอื่นๆ อย่างรวดเร็ว การก่อสร้างวัดและวัดดงมดเพื่อการระดมทุนนี้เองได้กลายเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่ซ่อนอยู่ในเกณฑ์การพิจารณาความดีความชอบเพื่อตั้งหรือเลื่อนสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ในปัจจุบัน นอกเหนือไปจากคุณวิเศษด้านความรู้หรือภูมิธรรมของพระสงฆ์รูปนั้นๆ และความสามารถในการพัฒนาสังคม (Prakitnonthakan, 2009, pp. 67-78)

อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์และศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมที่มีพลวัต สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง การขยายตัวของเศรษฐกิจระบบตลาดและภาคอุตสาหกรรม การขยายตัวของชุมชน การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ภายใต้บริบทดังกล่าว องค์การและบุคลากรทางศาสนาควรมีการทบทวนปรับเปลี่ยนบทบาทให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ เพื่อให้ศาสนายังคงมีสถานะที่พึง หรือสามารถให้ความหวังแก่ปัจเจกชนตามที่สังคมคาดหวังได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผู้วิจัยสนใจศึกษาบทบาทการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงสังคมของพระสงฆ์ในภาคเหนือตอนบน ภายหลังจากการมรณภาพของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณที่ยิ่งใหญ่ของภาคเหนือโดยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้คือ

เพื่อวิเคราะห์บทบาทเครื่องมือที่ท่านเหล่านั้นใช้ประโยชน์ในการดำเนินการ ในการผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตลอดจนปัจจัยที่กระทบต่อความสำเร็จของการแสดงบทบาทนั้น

วิธีดำเนินการศึกษาหรืออุปกรณ์ และวิธีวิจัยหรือระเบียบวิธีวิจัย

1. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยตามหัวข้อนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งมีลักษณะเป็นการศึกษารายละเอียดของปรากฏการณ์ทั้งในภาพรวม และการศึกษารายกรณี มุ่งทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างลึกซึ้งโดยอธิบายข้อเท็จจริงผ่านมุมมองแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอดที่นำไปสู่ข้อสรุปเชิงแนวคิดทฤษฎีที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์อื่นที่มีคุณลักษณะคล้ายคลึงกันในอนาคตได้ หลังจากครุบาเจ้าศรีวิชัย มรณภาพใน พ.ศ.2481 (หรือ พ.ศ.2482 ตามการนับปฏิทินแบบปัจจุบัน) จนถึงพ.ศ. 2560 ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าว รัฐบาลมีบทบาทในการสร้างประเทศไทยที่เป็นเนื้อเดียวกันทั้งในเชิงกายภาพผ่านโครงการก่อสร้างเส้นทางคมนาคมและจัดให้มีส่วนราชการลงไปปฏิบัติงานทั่วประเทศ เชิงเศรษฐกิจผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและนโยบายการพัฒนาที่มีลักษณะรวมศูนย์ ตลอดจนในเชิงสังคมวัฒนธรรมผ่านระบบการศึกษาและการจัดระเบียบคนะสงฆ์ให้อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของส่วนกลาง การทำความเข้าใจกับบทบาทที่หลากหลายของพระสงฆ์ในช่วงเวลาที่ไม่มีความผู้นำเชิงบารมีที่ยิ่งใหญ่อย่างครุบาเจ้าศรีวิชัย โดยเป็นเพียงผู้นำเชิงประเพณีที่มีมณฑลแห่งอำนาจที่จำกัดลงมาแตกต่างกันตามฐานศรัทธาของศิษยานุศิษย์ และอำนาจการปกครอง ทำให้สามารถเข้าใจความเปลี่ยนแปลงในสังคมท้องถิ่นและการต่อรองของผู้คนในท้องถิ่นที่แตกต่างกันได้

2. ประชากรในการวิจัย

การวิจัยนี้ได้เก็บข้อมูลจากพระสงฆ์ทุกรูป หากแต่เป็นการกำหนดตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวม 23 รูป ประกอบด้วยกลุ่มพระสงฆ์ในเขต

ภาคเหนือตอนบน 8 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ น่าน แพร่ พะเยา แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน ทั้งที่เป็นผู้มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในพื้นที่ และผู้ที่มิได้มีภูมิลำเนาเดิมในพื้นที่หรือเป็นเพียงผู้มีสังกัดอยู่ในวัดในพื้นที่ โดยคัดเลือกพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในสังคมตั้งแต่ พ.ศ. 2548-2560 จำแนกได้ตามคุณลักษณะเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ (1) พระสงฆ์แนวประเพณีของภาคเหนือตอนบน (2) พระสงฆ์ฆาติการซึ่งทำหน้าที่บริหารในระบบการปกครองคณะสงฆ์ (3) พระสงฆ์นักพัฒนา (4) คณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย และ (5) วงศ์พระป่ากรรมฐาน

3. แนวคิดที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและกรอบการวิเคราะห์ข้อมูล

แนวคิดหลักที่ใช้เป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย ได้แก่ แนวคิดเรื่องผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) อันเป็นแนวคิดว่าด้วยผู้ที่ผลักดันการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นให้เกิดขึ้นกับสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่เนื่องจากตระหนักถึงประเด็นปัญหาที่ตนเองและสมาชิกอื่นในสังคมกำลังเผชิญหน้าอยู่ ซึ่งผู้นำการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจเป็นได้ทั้งบุคคล กลุ่มบุคคลหรือขบวนการ และแม้กระทั่งสิ่งที่ไม่มีชีวิตอย่างเทคโนโลยีหรือเทคนิควิธีการใหม่ที่เกิดขึ้น หรือถูกนำเข้าไปถึงสร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคมหรือในชุมชน ซึ่งในการวิจัยเรื่องนี้ให้ความสำคัญต่อบุคคลเป็นหลัก

ผู้นำเป็นปรากฏการณ์ปกติของบุคคลที่มีสภาวะเหนือผู้อื่นโดยมีความสามารถที่จะทำให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม ตลอดจนเปลี่ยนความคิด ความเชื่อ พฤติกรรมต่างๆ ของผู้คนในสังคมได้ ซึ่งผู้นำนั้นสามารถแบ่งอย่างง่ายได้ 2 รูปแบบ ได้แก่ ผู้นำแบบชนชั้นนำนิยม (Elitist Model) ที่เน้นการอธิบายความสามารถ และคุณวิเศษส่วนบุคคลที่เป็นเครื่องมือในการนำของผู้นำนั้นๆ ที่นำไปสู่การนำผู้อื่น และผู้นำแบบพหุนิยม (Pluralist Model) ที่เน้นการอธิบายกระบวนการกลุ่มและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันเพื่อบรรลุเป้าหมาย ไม่ว่าจะเป็นแบบใดก็ตาม ภาวะผู้นำหรือคุณลักษณะของผู้นำล้วนแล้วแต่มีผลกระทบต่อองค์การทางสังคมทั้งสิ้น (Boonsuaykwan, 2014, pp. 89-102) Westley et al. (2013) เสนอการทบทวนคุณลักษณะสำคัญของผู้นำการเปลี่ยนแปลงว่ามีอยู่หลายประการ ได้แก่ เป็นผู้มีทักษะในการสร้างการเรียนรู้และการใช้ประโยชน์

องค์ความรู้ มีความสามารถกระตุ้นผู้รับการเปลี่ยนแปลงให้สามารถกำหนดวิสัยทัศน์ของตนเองได้ สามารถพัฒนาเครือข่ายทางสังคมและทำให้เกิดความไว้วางใจระหว่างสมาชิกของเครือข่ายได้ เป็นผู้ที่สามารถผลักดันการคิดค้นนวัตกรรมทางสังคมสำหรับการแก้ไขปัญหาได้ สามารถช่วยให้ผู้รับการเปลี่ยนแปลงมีขีดความสามารถและความต้องการที่จะฉวยใช้โอกาสในการพัฒนาที่จะผ่านเข้ามาในอนาคต และมีความสามารถในการเจรจาและแก้ไขความขัดแย้งได้ เป็นต้น สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นคุณสมบัติที่สามารถพบได้ในผู้นำการเปลี่ยนแปลงแม้เพียงอย่างเดียว (Westley et al., 2013)

นอกจากนี้ เพื่อความเข้าใจในบทบาทการนำความเปลี่ยนแปลง การศึกษาสาระสำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมตามบทบาทของผู้นำ โดยนักวิชาการบางท่าน เช่น Vago (1992) เสนอว่า การศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นย่อมทำได้โดยการวิเคราะห์และทำความเข้าใจกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกัน 6 ประการ (Mutekwe, 2012, pp. 227-228) ได้แก่

1) ลักษณะเฉพาะของการเปลี่ยนแปลง (Identity of Change) คือ ปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีความจำเพาะเจาะจงที่เปลี่ยนไป เช่น แบบแผนการปฏิบัติบางอย่าง พฤติกรรม เจตคติ แบบแผนของปฏิสัมพันธ์ โครงสร้างอำนาจกับอัตราผลิตภาพ แบบแผนของการเลือกตั้ง หรือระบบการจำแนกชั้นทางสังคม

2) ระดับของการเปลี่ยนแปลง (Level of Change) เป็นเรื่องของพื้นที่ในระบบสังคมที่การเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้น ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล กลุ่มทางสังคม องค์การ สถาบัน ไปจนถึงสังคมทั้งระบบ ระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลง (Duration) ได้แก่ ห้วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงดำเนินไปโดยคงสถานะของปรากฏการณ์หรือกระบวนการเปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจดำเนินไปเป็นระยะสั้น ปานกลาง หรือระยะยาว

3) ทิศทางของการเปลี่ยนแปลง (Direction of Change) หมายถึง วิธีของการไปสู่เป้าหมายของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งการพัฒนาให้ดีขึ้น หรือการเสื่อมถอยของบางสิ่ง

4) แบบแผนของความเปลี่ยนแปลง (Pattern) หมายถึง การดำเนินไปหรือกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏ ซึ่งอาจมีลักษณะเป็นเส้นตรงหรือวิวัฒนาการ ในบางกรณีอาจมีการดำเนินไปเป็นวงจร หรือเป็นไปในลักษณะอื่นที่ขึ้นอยู่กับความคงที่และความผันแปรไปตามปัจจัยต่างๆ

5) ขนาดของการเปลี่ยนแปลง (Magnitude) หมายถึง ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อสังคม ซึ่งเป็นได้ทั้งความเปลี่ยนแปลงที่ค่อยๆ เกิดและมีผลต่อบางส่วนของสังคม การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ผลครอบคลุมทั้งสังคม และการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะเป็นการปฏิวัติสังคมทั้งหมด

6) อัตราของความเปลี่ยนแปลง (Rate of Change) คือ ลักษณะที่การเปลี่ยนแปลงนั้นดำเนินไป เช่น เชื่องช้าหรือรวดเร็ว ต่อเนื่องหรือมักจะหยุดชะงักเป็นขั้นเป็นตอนหรือสลับสอหล่มาน เป็นต้น

4. การเก็บข้อมูล

การศึกษาตามหัวข้อนี้เป็นการวิเคราะห์ระดับมหภาค ได้แก่ การวิเคราะห์ปรากฏการณ์ และระดับจุลภาค ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ระดับปัจเจกบุคคลและกลุ่ม หรือองค์กรไปพร้อมกัน ซึ่งมุ่งพิจารณาบทบาท พฤติกรรม และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย โดยผู้วิจัยอาศัยข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร (Document Research) ซึ่งมุ่งค้นคว้าข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งข้อมูลที่มีผู้เก็บรวบรวมไว้แล้วในอดีต และเป็นข้อมูลที่ได้ผ่านการวิเคราะห์เบื้องต้นมาแล้ว ประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมวิชาการประเภทงานวิจัยทั้งที่เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในสถาบันต่างๆ งานวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากแหล่งต่างๆ จุดหมายเหตุ หนังสืออนุสรณ์ สารคดี เอกสารอื่นๆ รวมถึงศิลปะเสียงและวีดิทัศน์ที่สามารถให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ประกอบกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในสนามการวิจัย (Field Research) ซึ่งได้มาจากการลงพื้นที่วิจัย การสังเกตการณ์ และการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการเกี่ยวกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นในกรณีศึกษา รวมทั้งข้อมูลที่พระในกลุ่มประชากรที่ศึกษาบางรูปได้นำเข้าและเผยแพร่สื่อสังคมออนไลน์ของตนเอง

ขณะที่ แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลในภาพรวมของการวิจัยตามหัวข้อนี้เป็นการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ (Historical Analysis) ของความเปลี่ยนแปลงของสังคมภาคเหนือตอนบน เพื่อที่จะหาข้อสรุปเกี่ยวกับบทบาทการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงของพระสงฆ์ของภาคเหนือตอนบนในระยะเวลาต่างๆ หลังการมรณภาพของครูบาเจ้าศรีวิชัย ในด้านของแบบแผนความคิดและการปฏิบัติ เครื่องมือที่ใช้ และปัจจัยสนับสนุนความสำเร็จ จากนั้นจึงนำข้อมูลที่วิเคราะห์แล้วมาผ่านการให้เหตุผลแบบอุปนัย (Induction) เพื่อสร้างข้อสรุปของพระสงฆ์ตัวอย่างในแต่ละกลุ่ม โดยมุ่งอธิบายบทบาทของผู้นำทางสังคมที่นำการเปลี่ยนแปลงมาสู่พื้นที่ บนฐานคติที่เชื่อว่าพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนสถาบันทางสังคมที่สำคัญของสังคม ขณะเดียวกันนั้นก็เป็นสมาชิกของสังคมที่มีสถานภาพหลายอย่างซ้อนทับกัน โดยเป็นทั้งผู้ถูกกระทำ คือเป็นทั้งผู้ถูกเปลี่ยนแปลง และผู้ลงมือกระทำหรือเป็นผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงผ่านมโนทัศน์เรื่องโครงสร้างกับผู้กระทำ (Structure-agency) ที่โครงสร้างทางสังคมเป็นทั้งปัจจัยก่อกำเนิด และเงื่อนไข ตลอดจนผลของการกระทำของมนุษย์ซึ่งไม่แยกขาดจากกัน ซึ่งพระสงฆ์รูปสำคัญในภาคเหนือตอนบน ได้อาศัยต้นทุนส่วนตน ระบบเครือข่ายการจัดตั้งองค์กรการพัฒนา และการสื่อสารการพัฒนาที่สอดคล้องกันกับประเด็นความเปลี่ยนแปลงที่แต่ละรูปนำเสนอหรือถูกนำเสนอ ได้แก่ การเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมที่ฟื้นฟูสำนึกแห่งอดีต การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน ที่ประกอบด้วยการเป็นนักพัฒนา การดำเนินกิจกรรมสาธารณกุศลสงเคราะห์ และการส่งเสริมการท่องเที่ยว

ผลการวิจัย

1. บทบาทในการเป็นผู้นำตามประเด็นความเปลี่ยนแปลงที่พระสงฆ์ในยุคหลังพระครูบาเจ้าศรีวิชัยนำเสนอต่อสังคมนั้นมีลักษณะที่แตกต่างหลากหลายไปตามความสนใจและประสบการณ์ส่วนบุคคล ได้แก่

1) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเพื่อกลับไปเชิดชูความรุ่งเรืองของวัฒนธรรมล้านนาผ่านประเพณี พิธีกรรม ศิลปะสถาปัตยกรรม และงานวิชาการ โดยกรณีที่ได้เด่นชัดที่สุดได้แก่ บทบาทของพระธรรมเสนาบดี เจ้าอาวาสวัดพระธาตุ ดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ ในการกระตุ้นสำนึกในความรุ่งเรืองของเชียงใหม่ในยุค ราชวงศ์มังรายผ่านการฟื้นฟูบูรณะวัดร้างในเขตเมืองเชียงใหม่อย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ การจัดตั้งมูลนิธิพระธาตุดอยสุเทพ เป็นองค์กรหลักในการพัฒนา เมื่อ พ.ศ. 2544 ร่วมกันกับการใช้อำนาจในโครงสร้างการปกครองเพื่อผลักดันการยกวัดร้างขึ้นเป็นวัด ที่มีพระภิกษุจำพรรษาที่มุ่งเน้นกลุ่มที่เป็นโบราณสถาน ทำให้วัดร้างหลายแห่งในเขต เมืองเชียงใหม่กลับมามีชีวิตอีกครั้ง (Tantalanukul, 2009, pp. 31-96; Tantalanukul, 2011, pp. 20-25) พร้อมกับภูมิทัศน์ทางศิลปกรรมของเขตเมืองเก่าที่ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงและมีหน้าที่สนองต่อการท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมคุณค่าของความรุ่งเรือง ของนครเชียงใหม่ในยุคราชวงศ์มังรายที่เชื่อกันว่าเป็นแบบล้านนาแท้ ขณะที่พระสงฆ์ แนวประเพณียังคงปฏิบัติในลักษณะการรักษาแบบแผน และมีมือเชิงช่างอย่างล้านนา ผ่านการบูรณปฏิสังขรณ์วัดที่ตนจำพรรษาอยู่ ซึ่งมักเป็นวัดที่มีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ แล้ว หรือการบุกเบิกสถานที่แห่งใหม่เพื่อสร้างวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนผู้ศรัทธาโดย การอ้างอิงถึงนิมิตจากการปฏิบัติธรรม ตลอดจนการผลักดันการก่อสร้างอนุสาวรีย์ที่สำคัญของบ้านเมือง เช่นกรณีของพระศรีธรรมนิเทศก์ อดีตรองเจ้าคณะจังหวัด เชียงใหม่ พระนักพัฒนาชั้นนำรูปหนึ่ง เมื่อครั้งเป็นพระครูศรีธรรมคุณ ผลักดันการ ก่อสร้างอนุสาวรีย์พญามังราย เมื่อ พ.ศ. 2512 ก่อนที่รัฐบาลจะปรับเปลี่ยนเป็น อนุสาวรีย์สามกษัตริย์ในภายหลัง กระนั้นก็ตาม ท่านก็ยังสนับสนุนการก่อสร้างด้วยการรวบรวมปัจจัยที่ได้จากการเทศน์ให้ลูกเสือชาวบ้านในวาระต่างๆ มอบให้ คณะกรรมการจัดสร้างเพื่อสมทบทุนการก่อสร้างดังกล่าวในเวลาต่อมา เป็นเงินกว่า 120,000 บาท (Ongsakul, 2018, p. 53) นอกจากนี้ยังมีพระสงฆ์อีกหลายรูปที่มี บทบาทในการอนุรักษ์องค์ความรู้ทางด้านล้านนาคติในรูปของการผลิตงานทาง วิชาการ การบรรยาย และเป็นที่ปรึกษา

2) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ พบว่าพระสงฆ์รูปสำคัญในภาคเหนือเริ่มให้ความสนใจที่จะพัฒนาศักยภาพของผู้ด้อยโอกาสที่นอกเหนือไปจากการสอนหลักธรรมตามศาสนา อย่างน้อยที่สุดตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2500 ในรูปของการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมและโรงเรียนในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตลอดจนโครงการที่เป็นการศึกษาในระบบเพื่อพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ เช่นบทบาทของพระพุทฺธพจนวราภรณ์ วัดเจดีย์หลวง จังหวัดเชียงใหม่ ในการจัดตั้งโรงเรียนเมตตาศึกษา และมูลนิธิศึกษาเพื่อพัฒนาชนบท ตั้งแต่ทศวรรษที่ 2520 (Chatupornpitakul, 2015, pp. 21-27; Darlington, 2016, pp. 201-210) บทบาทของพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี แห่งศูนย์วิปัสสนาสากลไร่เชิงตะวัน จังหวัดเชียงราย ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผ่านการก่อตั้งโรงเรียนเตรียมสามเณรที่วัดศรีโสดาในอำเภอเชียงของอย่างทันสมัย และการศึกษานอกระบบสำหรับบุคคลทั่วไปในศูนย์วิปัสสนาและมหาวิชชาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ซึ่งมีโครงการที่หลากหลายในบรรยากาศที่สวยงาม ประกอบกับการใช้ความรู้ความสามารถที่เป็นนักเทศน์ชั้นนำของประเทศ ตลอดจนบุคลิกลักษณะส่วนตัวดึงดูดความสนใจจากสังคมให้กลายเป็นพลังในการพัฒนาพื้นที่ได้ในปัจจุบัน (*A monk's life should be deprived of title, possession, and power: V. Vajiramedhi at the intention to step down*, 2016) และพระเอกชัย สิริญาโณ ในอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ที่มุ่งเน้นการพัฒนาข้าราชการและบุคลากรภาครัฐเป็นหลัก เพื่อให้ข้าราชการสังกัดต่างๆ กลายเป็นข้าราชการที่ดีและสามารถพัฒนางานของตนและสังคมที่ตนปฏิบัติงานอยู่ให้ดีขึ้นต่อไป

3) การปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนผ่านกลไกต่างๆ แม้ว่าสิ่งเหล่านั้นจะไม่ได้มีผลกระทบในวงกว้าง ณ เวลานั้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงบางอย่างเป็นการคาดหวังผลในระยะยาว แต่ก็สามารถทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมได้หลายอย่าง เช่น ความเจริญที่เกิดขึ้นกับพื้นที่การมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการพัฒนา ความเข้มแข็งของชุมชนที่มีมากขึ้น หรือแม้กระทั่งการทำให้ประเด็นหรือโครงการบางอย่างมีพื้นที่อยู่ใน

แผนงานของส่วนราชการที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องได้ เช่นงานของพระครูพิทักษ์นันทคุณ วัดอรัญญาวาส พระสงฆ์รูปสำคัญในกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ในจังหวัดน่านที่เพียรสร้างสำนึกในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชาวจังหวัดน่าน ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย โดยมีกิจกรรมการบวชป่าซึ่งเป็นที่ยอมรับและนำไปประยุกต์ใช้ในวงกว้าง (Pra Maha Cherm Suvacho et al., 1998, pp. 157-161; Darlington, 2016, pp. 79-170)

4) การสาธารณกุศลสงเคราะห์ ซึ่งเคยอยู่ในรูปแบบของการให้ความช่วยเหลือผู้ยากไร้โดยตรงจากพระสงฆ์หรือมูลนิธิต่างๆ ซึ่งวัดจัดตั้งตามโอกาสที่มีในอดีตไปสู่การระดมความช่วยเหลือระยะยาวในลักษณะที่เป็นภารกิจอย่างหนึ่งของพระสงฆ์ ในการสงเคราะห์โลกแบบพระโพธิสัตว์ เห็นได้อย่างชัดเจนจากกรณีของพระอธิการพบโชค ดิสงฆ์โส วัดห้วยปลากั้ง จังหวัดเชียงราย ที่สร้างวัดขึ้นมาจากที่รกร้างว่างเปล่าพร้อมกับสถานสงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงเสียชีวิต รวมทั้งการพัฒนาชุมชนโดยรอบวัดผ่านแนวคิด “ประชา-วัด” ที่วัดเป็นผู้ระดมทุนหรือความช่วยเหลือจากการทำบุญของผู้ที่มาร่วมวัดและผู้บริจาคอื่นๆ ขณะที่ชาวบ้านเป็นผู้ลงแรงในโครงการพัฒนา เป็นต้น

5) การพัฒนาวัดให้กลายเป็นที่หมายในการเดินทางท่องเที่ยว ทั้งในรูปของการแสวงบุญ เพื่อทำบุญทำทาน การปฏิบัติธรรม กราบไหว้ปูชนียสถานสำคัญ หรือเกิอาจารย์ซึ่งเป็นที่ยอมรับนับถือ ซึ่งพระสงฆ์รูปสำคัญมักอยู่ประจำวัดและปฏิบัติกิจของสงฆ์ไปตามปกติ ได้คลี่คลายไปสู่การท่องเที่ยวเพื่อไปชื่นชมสถาปัตยกรรมงานศิลปะ เช่นบูชาวัตถุมงคล และการแสวงหาโชคตามความเชื่อส่วนบุคคลโดยการพบกับพระสงฆ์รูปสำคัญนั้นกลายเป็นโชคที่ได้เป็นพิเศษจากการไปเที่ยวเนื่องจากในกรณีที่พระสงฆ์รูปนั้นไม่อยู่วัด เนื่องจากการปฏิบัติกิจตามโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ การรับกิจนิมนต์นอกวัดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ นักท่องเที่ยวยังสามารถได้รับประโยชน์ของตนเองจากถาวรวัตถุและรูปเคารพที่เป็นเครื่องมือสื่อสารระหว่างพระสงฆ์กับศาสนิกชนได้ เช่นกรณีพระสังฆาธิการผู้ปกครองพระอารามหลวง

สำคัญ ครุบาเทือง นาดสีโลที่สร้างวัดบ้านเด่นอย่างสวยงามในจังหวัดเชียงใหม่ ครุบาอริยชาติ อริยจิตโต วัดแสงแก้วโพธิญาณ พระอธิการพบโชค ติสสวังโส กับการก่อสร้างพระโพธิสัตว์กวนอิมและเจดีย์ขนาดใหญ่ที่เป็นจุดหมายสายตาที่สำคัญ รวมทั้งกรณีของพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธีที่สร้างศูนย์วิปัสสนาของตนให้มีความสวยงาม แต่เรียบง่ายแบบเซน ซึ่งการเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่เหล่านี้กลายเป็นส่วนสำคัญ ในการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่และผู้คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการผลักดันความเปลี่ยนแปลง

เมื่อพิจารณาในเรื่องของเครื่องมือในการนำเสนอประเด็นการเปลี่ยนแปลงหรือขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในสังคม จากการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ที่เป็นประชากรในการวิจัย เลือกใช้เครื่องมือในการผลักดันความเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกันไป ได้แก่

1) การใช้ต้นทุนส่วนบุคคล เช่น การเป็นพระสังฆาธิการในโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ การเป็นพระนักคตินักเขียน รวมถึงความรู้ความสามารถส่วนบุคคลในเรื่องต่างๆ ประกอบกับต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ตามความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำทางศาสนากับสังคมเพื่อเชื่อมต่อพื้นที่เข้ากับแหล่งที่มาของทรัพยากรการพัฒนาต่างๆ ซึ่งพระสงฆ์แต่ละรูปสามารถทำได้แตกต่างกัน เนื่องจากจากภูมิหลังที่แต่ละรูปมีอยู่ทำให้ระดับของความสำเร็จในการผลักดันสิ่งต่างๆ มีความแตกต่างกัน เนื่องจากสิ่งที่พระสงฆ์เหล่านั้นพึ่งพาอาศัยคือต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการสังสมประสบการณ์ส่วนบุคคลหรืออาจอธิบายได้ด้วยแนวคิดในเชิงบารมีธรรมส่วนบุคคลว่าบำเพ็ญมาแตกต่างกัน วิธีการดำเนินและผลที่เกิดขึ้นย่อมมีความแตกต่างกันด้วย ในบางกรณีพระสงฆ์นักพัฒนาหลายรูปไม่ได้ยึดติดกับต้นทุนที่สังสมมาเองมากนัก กลับให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากกรณีของผู้อื่น และการลองผิดลองถูก โดยค่อยๆ ปรับปรุงวิธีการทำงานของตนเองให้เหมาะสม

2) การอาศัยโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์และองค์การที่สัมพันธ์กับระบบราชการซึ่งมีอยู่แล้วในสังคมเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนา เช่น ส่วนราชการระดับต่างๆ ทั้งราชการส่วนกลางอย่างกรณีของโครงการ

พระธรรมจาริกและโครงการพระบันทิตอาสาที่ดำเนินการร่วมกันกับกรมประชาสัมพันธ์ (Chiangthong, 2017, pp. 70-77) ราชการส่วนภูมิภาคและรัฐวิสาหกิจ เช่น การดำเนินโครงการต่างๆ แบบการแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของพระเอกชัย สิริญาโณ วัดใหม่ศรีร่มเย็น อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายที่อุปถัมภ์การจัดภูมิทัศน์ให้สถานที่ราชการต่างๆ แลกกับการส่งบุคลากรของส่วนราชการเข้าโครงการปฏิบัติธรรม ซึ่งทำให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ที่แข็งแรงในฐานะศิษย์กับอาจารย์ และราชการส่วนท้องถิ่นที่เข้าไปสนับสนุนกิจกรรมของวัดในแต่ละพื้นที่อย่างสม่ำเสมอในรูปของการอนุมัติงบประมาณจัดงานเทศกาลสำคัญต่างๆ ตลอดจนมหาวิทยาลัยหรือสถาบันวิจัย เช่น สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ ที่เป็นแหล่งทุนดำเนินการของเครือข่ายพระนักพัฒนาภาคเหนือมาอย่างยาวนาน ซึ่งทำให้พระสงฆ์ที่มีปณิธานในการแก้ไขปัญหาสังคมนั้นมีโอกาสในการทำงานได้อย่างต่อเนื่อง แม้ว่าบางครั้งอาจจะยังไม่เพียงพอก็ตาม

3) การก่อตั้งนิติบุคคลในรูปของมูลนิธิและสถาบัน ขึ้นมาเพื่อดำเนินกิจกรรมผลักดันการเปลี่ยนแปลงที่เห็นสมควร และแยกออกจากวัดซึ่งเป็นสถานที่ซึ่งเป็นสมบัติของสาธารณะ ทั้งนี้เพื่อให้มีความคล่องตัวในการดำเนินงานและมีความน่าเชื่อถือตลอดจนมีความยั่งยืนและไม่ยึดติดกับตัวบุคคล เมื่อเวลาผ่านไปและท่านไม่อาจอยู่ในฐานะที่จะนำการเปลี่ยนแปลงได้อีกไม่ว่าจะด้วยเหตุใดก็ตาม โครงการที่ริเริ่มไว้ก็จะยังคงดำเนินต่อไปได้ เช่นการก่อตั้งมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบทโดยพระพุทฺธพจนวราภรณ์ มูลนิธิพระบรมธาตุคอกยสุเทพโดยพระธรรมเสนาบดี และมูลนิธิวิมุตตยาลัยของพระมหาอุตฺติชัย วชิรเมธี ซึ่งมีการดำเนินการผลักดันการพัฒนาอย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง แม้ว่าจะมีภาพลักษณ์ว่ามูลนิธิกับผู้ก่อตั้งนั้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็ตาม แต่เมื่อมีการดำเนินการในนามของมูลนิธิซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการที่มาจากภาคส่วนต่างๆ ในสังคมอย่างต่อเนื่อง ในอนาคตก็必将มีความยั่งยืนต่อไปได้

4) การสื่อสารการพัฒนา กับสังคม ซึ่งพระสงฆ์ผู้นำการพัฒนามาจะพิจารณาเลือกช่องทางการสื่อสารกับสังคมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสารที่ต้องการสื่อสารออกไป ความสำเร็จในการผลักดันประเด็นการพัฒนาต่างๆ นั้นมาจากการทำความเข้าใจกับสังคมในแนวคิดและปฏิบัติการต่างตามโครงการพัฒนาที่ได้ริเริ่มขึ้น พระสงฆ์ที่มีประสบการณ์ในการเผยแผ่มาอย่างยาวนานจะมีความชำนาญในการสื่อสารกับสังคมมาก เช่น กรณีพระพุทฺธพจนวราภรณ์ และพระครูพิทักษ์นันทคุณ รวมถึงพระที่อยู่ในแวดวงวิชาการ หรือมีสถานะเป็นพระนักเคลื่อนไหวเพื่อการพัฒนา ก็จะมีบุคลิกบางอย่างที่ส่งเสริมการสื่อสาร โดยเฉพาะทำให้เกิดความรู้สึกล้ำพุดและกล้านำเสนอประเด็นทางเศรษฐกิจและสังคมที่อยู่นอกเหนือจากเรื่องธรรมะ ขณะที่พระสงฆ์ที่มีปฏิสัมพันธ์กับฆราวาสที่เป็นกลุ่มเป้าหมายมากก็ประสบความสำเร็จในการสื่อสารและผลักดันโครงการต่างๆ ด้วยเช่นเดียวกัน ดังกรณีของพระมหาวุฒิชัย และพระเอกชัย เนื่องจากการมีปฏิสัมพันธ์กับฆราวาสนั้น ทำให้สามารถเข้าใจความคิด สำนวนภาษา หรือกระทั่งบริบทที่แวดล้อมชีวิตของคนเหล่านั้น ทำให้รู้สึกว่าจะพูดมาแล้วเข้าใจง่าย หรือพูดภาษาเดียวกัน ระดับของความไว้วางใจกันก็เพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย

3. ปัจจัยที่กระทบต่อการแสดงบทบาท

นอกจากเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการผลักดันความเปลี่ยนแปลง ยังมีปัจจัยที่กระทบต่อความสำเร็จในการดำเนินการอันควรพิจารณา ได้แก่ การยึดติดกับตัวบุคคล และการขาดแคลนทายาทพระนักพัฒนา ความไม่สัมพันธ์กันระหว่างแนวทางความเปลี่ยนแปลงกับคนหรือตัวพื้นที่ รวมถึงปัจจัยที่ไม่อาจควบคุมได้อย่างผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ ดังจะได้กล่าวต่อไป ดังนี้

1) การยึดติดกับตัวบุคคลและการขาดแคลนทายาท เกิดจากสถานะของพระสงฆ์ที่เป็นแกนกลางของการพัฒนาซึ่งเป็นการทำให้การพัฒนาผูกติดอยู่กับความนิยมในตัวบุคคล หรือเป็นเรื่องของผู้นำเชิงบารมีที่หากไม่จัดโครงสร้างการบริหารการพัฒนาขึ้นมารองรับ ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาคือการขาดความยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้นำนั้นไม่สามารถทำหน้าที่ของตนเองได้อีกต่อไป สิ่งที่ได้ริเริ่มไว้ก็จะไม่

สามารถดำเนินการต่อไปได้ เช่น สำนักวิปัสสนาของวัดน้ำบ่อหลวง ของครูบาอินทจักร ในจังหวัดเชียงใหม่ที่ความนิยมของผู้คนเสื่อมถอยไปภายหลังจากการมรณภาพของ พระคุณเจ้ารูปนั้น ในกรณีศึกษาบางกรณีเลือกที่จะสร้างองค์พระที่มีความมั่นคงกว่าไว้ เป็นกองงานที่สามารถดำเนินการได้ แต่กรณีที่ไม่ได้สร้างหรือมอบหมายอำนาจการบริหารจัดการไว้มักจะตกอยู่ในภาวะซบเซาหลังจากไม่มีพระซึ่งเป็นผู้นำแล้ว แม้ในบาง กรณีที่มีการตั้งองค์ไว้แต่ผู้มาดำเนินการต่อยังไม่มีบารมีเท่ากับผู้ที่ก่อตั้ง ผู้บริหาร จัดการคนใหม่จึงมีภาระในการเรียกศรัทธาจากผู้ร่วมโครงการด้วยการทำงานให้หนัก ยิ่งขึ้น มิใช่เพียงเพื่อตนเองเท่านั้น หากยังเป็นไปเพื่อดำรงสถานะขององค์พระอีกด้วย ดังกรณีของพระราชนิพนธ์ วิปัสสนาจารย์ วัดป่าดาราภิรมย์ จังหวัดเชียงใหม่ ที่รับสืบทอดงาน ด้านการพัฒนาของพระพุทธรูปนารายณ์มาทั้งหมด

2) ความไม่สัมพันธ์กันระหว่างแนวทางการเปลี่ยนแปลงกับกลุ่มเป้าหมาย โดยมากมักเกิดจากการเข้าใจไม่ตรงกันในวัตถุประสงค์และวิธีการดำเนินงาน ซึ่งมักจะ ก่อให้เกิดปัญหาในช่วงต้นของการดำเนินการ ซึ่งต้องอาศัยการเร่งทำความเข้าใจ เพื่อให้ปัญหาที่เกิดขึ้นคลี่คลายไปโดยเร็ว เช่น กรณีของธนาคารควาย-วัว ของ วัดป่าดาราภิรมย์ หรือบางครั้งปัญหาอาจเกิดจากการประเมินสถานการณ์ที่ไม่ สอดคล้องกับพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมของท้องถิ่น ทำให้ความเปลี่ยนแปลงที่ พยายามจะผลักดันนั้นไม่อาจดำเนินต่อไปได้อย่างที่ต้องการเห็น เช่น กรณีที่พระอุบาลี คุณฺโณปมาจารย์ (ฟู อุตตลิว) ซึ่งมีแนวคิดการจัดระเบียบศาสนสถาน ศาสนบุคคล และศาสนพิธีในภาคเหนือซึ่งอยู่ในเขตปกครองของท่าน เช่น ประกาศว่าจะให้วัดใน เชียงใหม่เลิกการตั้งศาลเสี้ยววัด เพื่อให้พระพุทธรูปศาสนาในเชียงใหม่มีความเป็นพุทธ แท้อย่างที่ท่านคาดหวัง (Pra Dhammarajanuwatra, 1951, p. 144) แต่ในที่สุดก็ไม่สามารถทำได้สำเร็จเนื่องจากความเชื่อเรื่องนี้มีมาอย่างยาวนานจนเป็นส่วนหนึ่งของ วิถีชีวิตคนไปแล้ว และความเชื่อทางพระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธเรื่องของชีวิตหลัง ความตาย ทำให้ความเชื่อเรื่องผียังมีที่ทางอยู่ในระบบความเชื่อของชาวล้านนา เป็นต้น

3) บทบาทของผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ ซึ่งอยู่นอกเหนือการควบคุมของพระสงฆ์ และชาวบ้าน สิ่งนี้มักทำให้พระซึ่งเป็นผู้หน้านั้นทำงานพัฒนาของตนต่อไปได้อย่าง ยากลำบาก ในบางกรณีถึงขั้นทำให้ไม่สามารถเคลื่อนไหวในประเด็นที่แหลมคมอย่าง การช่วงชิงทรัพยากรและความมั่งคั่งไปจากชุมชนและการอนุรักษ์ธรรมชาติ อย่างเช่น กรณีของพระสุพจน์ สุวโจ ที่มีรณภาพอย่างเป็นทางการเป็นปริศนา ในพ.ศ.2548 หลังจากมีความ ขัดแย้งกับคนในพื้นที่เกี่ยวกับที่ดินของวัด ซึ่งทุกวันนี้ยังไม่อาจเปิดคดีได้ (S.Sivaraksa is worried that “fang’s conservationist monk” would be the next victim, 2005; *Two years of Pra Supot Suvacho case: Even buddhist monk is still victimized for capitalism I*, 2007) และพระครูศีลปัญญากร ในอำเภอฝาง จังหวัด เชียงใหม่ที่ไม่สามารถทำงานของตนเองต่อตามที่ตั้งใจไว้ได้ เนื่องจากอำนาจของผู้มี อิทธิพลซึ่งมีผลประโยชน์ซ้อนทับลงมาบนผลประโยชน์ของชาวบ้านและของรัฐ ภายหลังจากการนำชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนต่อผู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่ากับ เจ้าของสวนส้ม (*Orange plantation, people, and forest in the dharma path of Pra Athikarn Anake Chantapanyo*, 2003)

การอภิปราย

พระสงฆ์ในภาคเหนือตอนบนนั้น มีบทบาทเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในฐานะผู้นำ ชนชั้นนิยม (Elitist Model) ที่เน้นการอธิบายความสามารถ และคุณวิเศษส่วนบุคคลที่เป็น เครื่องมือในการนำผู้อื่น เช่น พระสงฆ์ในกลุ่มประเพณีนิยมที่มีฐานอำนาจการนำ อยู่ที่บ้านรมีซึ่งเกิดจากการบ่มเพาะหรือบำเพ็ญเพียรส่วนบุคคล และศรัทธาของ พุทธศาสนิกชนและค้อยๆ พัฒนาไปสู่การเป็นผู้นำแบบพหุนิยม (Pluralist Model) ที่มี ปฏิบัติการในลักษณะการสร้างเครือข่ายและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันเพื่อบรรลุ เป้าหมายมากขึ้นในปัจจุบัน โดยเฉพาะพระสงฆ์ผู้มีตำแหน่งในโครงสร้างการปกครอง คณะสงฆ์ และพระนักพัฒนา

การเป็นคนกลางที่นำความเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคมก่อนที่จะค่อยๆ คลี่คลายไปสู่การคิดริเริ่มสิ่งใหม่เพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมแก่คนในพื้นที่ ทิศทางการแสดงออกซึ่งบทบาททางสังคมที่มากขึ้นนั้นก็มีฐานบางอย่างร่วมกัน โดยเฉพาะการปฏิบัติตามกรอบหลักของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์ โดยเฉพาะภาระหน้าที่ตามกฎหมายคณะสงฆ์ที่ประกอบไปด้วยงานด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการศึกษาสงเคราะห์ที่เน้นการช่วยเหลือเด็กที่ด้อยโอกาส ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ที่สัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบและที่ห่างออกไป ซึ่งการวัดผลสำเร็จของการดำเนินการตามมิติต่างๆ เหล่านี้ กลายเป็นปัจจัยประกอบการพิจารณาของคณะสงฆ์ในการขอพระราชทานสมณศักดิ์และขอกำหนดตำแหน่งทางปกครองคณะสงฆ์ต่อไป (Pra Pisal Visalo, 2003, p. 170) การกำหนดบทบาทของพระสงฆ์ดังกล่าวเกิดขึ้นมาภายใต้บริบทของการพัฒนาที่รัฐเป็นศูนย์กลางของการระดมและกระจายทรัพยากรการพัฒนาความคาดหวังของรัฐไทยที่มีต่อการแสดงบทบาทของพระสงฆ์นั้นคือการหนุนเสริมการพัฒนาที่รัฐเป็นองค์กรการพัฒนาที่สำคัญ ฐานะของการเป็นผู้นำการพัฒนาของพระจึงจะต้องสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐบาล วัดวาอารามทั้งหลายจึงถูกกำหนดบทบาทให้เป็นศูนย์กลางในการกระจายข่าวสารและดำเนินกิจกรรมสนับสนุนรัฐ การอบรม การจัดพิมพ์คู่มือสำหรับวัดและพระสังฆาธิการตั้งแต่ระดับสมภารเจ้าวัดไปจนกระทั่งถึงระดับมหาเถรสมาคมผู้ควบคุมช่วงชั้น การบังคับบัญชาและระบบสมณศักดิ์ทั้งหมด ทำให้พระสังฆาธิการทุกระดับต้องมีบทบาทขั้นต่ำตามโครงสร้างที่รัฐออกแบบให้ และถ้าหากมีความสามารถสูงกว่านั้นก็จะมีบทบาทที่กว้างขวางและซับซ้อนมากขึ้น

ปัญหาหลักที่พระสงฆ์ผู้นำการเปลี่ยนแปลงมุ่งแก้ไขสำหรับท้องถิ่นคือประเด็นปัญหาทางเศรษฐกิจ หรือปัญหาปากท้องและความเป็นอยู่ของประชาชนที่เกิดขึ้นจากความไม่สมดุลในการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ โดยเกษตรกรรายย่อยจำนวนมากยังไม่สามารถหลุดพ้นจากความยากจนได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งการเสียสมดุลในธรรมชาติ

อันเนื่องมาจากการที่รัฐให้สัมปทานและการส่งเสริมการลงทุนแก่ทุนขนาดใหญ่ ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของการผลิตทางการเกษตรที่ยังคงต้องพึ่งพาธรรมชาติ โดยเฉพาะการใช้น้ำเพื่อการเกษตร พระสงฆ์ซึ่งอยู่ในพื้นที่และคลุกคลีกับชาวบ้านมีความเข้าใจประเด็นปัญหาในระดับที่ลึกซึ้งกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ เนื่องจากชาวบ้านรู้สึก ว่าวัดกับชุมชนนั้นเป็นเนื้อเดียวกัน ขณะที่ข้าราชการหรือหน่วยงานของรัฐนั้นเป็นคนอื่น ระดับความเข้าใจและไว้วางใจจึงต่างไปจากพระสงฆ์ที่ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในชุมชน และมีสถานะทางวัฒนธรรมที่ทำให้พระสงฆ์เป็นผู้นำได้ตามธรรมชาติ พระสงฆ์ผู้นำหลายรูปจึงกลายเป็นแนวหน้าช่วยเหลือชาวบ้านในการต่อรองกับอำนาจรัฐและเอกชน ด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน เช่นกรณีของพระครูพิทักษ์นันทคุณกับบทบาทการนำเครือข่ายฮักเมืองน่านดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

เมื่อพิจารณาตามแนวคิดการเปลี่ยนแปลงของ Vago (1992) พบว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ปรากฏตามบทบาทของของพระสงฆ์ในการวิจัย มีลักษณะดังนี้

1) ลักษณะเฉพาะของความเปลี่ยนแปลงที่พระสงฆ์มุ่งสร้างให้เกิดขึ้นมักเน้นการเปลี่ยนแปลงที่ชีวิตและจิตใจของคน ถึงแม้ว่าจะมีโครงการก่อสร้างต่างๆ นานาเกิดขึ้น แต่ด้วยโครงสร้าง วิธีคิดและแนวทางปฏิบัติของพุทธศาสนาที่กำกับการปฏิบัติของพระสงฆ์อยู่ ทำให้การผลักดันความเปลี่ยนแปลงจึงมีลักษณะมุ่งผลสำเร็จในการที่บุคคลลงมือปฏิบัติในการบำเพ็ญบุญบารมี แม้การจัดกิจกรรมกับชุมชนหรือการท้าวดีให้กลายเป็นที่หมายในการท่องเที่ยวก็ตามแล้วแต่ถูกเชื่อมโยงไปหาหลักการหรือคติของศาสนาพุทธที่ให้นุชนิพัฒนาดนเองผ่านการลงมือทำและการสะสมบุญเพื่อประโยชน์ในชาติภพปัจจุบันและในชาติหน้า

2) ระดับของความเปลี่ยนแปลง พบว่าความมุ่งหมายในการจัดกิจกรรม ต้นทุนส่วนบุคคลด้านความรู้ความสามารถ ระบบเครือข่ายและความสามารถในการระดมทรัพยากร มีผลอย่างมากต่อระดับของความเปลี่ยนแปลง ซึ่งพระสงฆ์รูปต่างๆ แล้วแต่เข้าใจในศักยภาพและโอกาสของตนเป็นอย่างดี ทำให้ระดับของความ

เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากบทบาทของแต่ละรูปนั้นแตกต่างกัน บางรูปเน้นสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับปัจเจกบุคคลเป็นหลักและหวังว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคลจะสามารถส่งผลต่อสังคมในวงที่กว้างขึ้นได้ หากบุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีอาชีพการงานซึ่งกระทบกับประชาชนและสังคม เช่นกรณีของพระเอกชัย สิริญาโณที่กำหนดให้ข้าราชการอย่างตำรวจ ทหาร ครู ป่าไม้ รวมถึงพนักงานของการทำอากาศยานแห่งประเทศไทย เป็นกลุ่มเป้าหมายในการจัดโครงการปฏิบัติธรรมที่ชัดเจน เพื่อต้องการให้ผลของการปฏิบัติธรรมสามารถขยายต่อไปสู่การพัฒนาบริการสาธารณะให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ขณะที่บางรูปสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงในระดับปัจเจกแก่บุคคลทั่วไป และการพัฒนาระดับกลุ่ม ชุมชนหรือจังหวัด เช่นกลุ่มพระนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มพระธรรมจาริก ที่ผูกพันกับพื้นที่และชุมชน

3) ด้านระยะเวลา พบว่าความเปลี่ยนแปลงบางอย่างที่พระสงฆ์สร้างขึ้นนั้นเป็นความเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะก้าวไปข้างหน้า ได้แก่การพัฒนาให้คนมีความประพฤติที่ดีขึ้น กลุ่มคนที่เป้าหมายในการพัฒนามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ตลอดจนชุมชนมีความเข้มแข็งที่มากขึ้น ขณะที่บางสิ่งเกิดเปลี่ยนแปลงในลักษณะถดถอย เช่นการลด ละ หรือเลิกกิจกรรมบางอย่างที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศเมื่อเข้าร่วมโครงการเกษตรอินทรีย์ หรือโครงการบวชป่าและสืบชะตาแหล่งน้ำ ทำให้ชุมชนต้องงดเว้นการตัดไม้หรือทิ้งของเสียลงในแหล่งน้ำ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อความยั่งยืนของชุมชน ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงจึงมีส่วนของการถดถอยหลังเพื่อให้เกิดส่วนของการเดินหน้าในลักษณะของการแทนที่หรือชดเชยกัน

4) ทิศทางแบบแผนของการเปลี่ยนแปลงสังคมที่พระสงฆ์สร้างขึ้นนั้นดำเนินไปหรือกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏเป็นเส้นตรงไปข้างหน้าหรือวิวัฒนาการจากสิ่งที่เคยเป็นอยู่ในอดีตอย่างค่อยเป็นค่อยไปและมีลักษณะแผ่ออกจากศูนย์กลางคือเกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นที่วัดแล้วจึงขยายตัวแผ่ออกไปสู่ชุมชน เช่นบทบาทการพัฒนาของพระสังฆาธิการในการพัฒนาศาสนสถานและศาสนบุคคลตามระเบียบและเกณฑ์พิจารณาความก้าวหน้าที่รัฐกำหนดให้ซึ่งค่อยๆ ส่งผลกระทบต่อ

ชุมชนโดยรอบวัดทั้งในเชิงกายภาพคือการมีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่ดีขึ้น อันเกิดจากการตัดถนน จัดทำระบบไฟฟ้าและประปาตามโครงการพัฒนาของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องโดยมักสัมพันธ์กับพัฒนาการของวัดและบทบาทการนำของพระสงฆ์ การสร้างเครือข่ายอีกเมื่อนานโดยพระครูพิทักษ์นันทคุณ ที่สามารถทำให้ชาวจังหวัดน่านเห็นความสำคัญและเข้ามาร่วมกิจกรรมและจัดตั้งองค์กรเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้น การสร้างศูนย์วิปัสสนาและสถานศึกษาตามอัธยาศัยของพระมหาอุทัยฯ รวมทั้งการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของผู้ด้อยโอกาสของพระพโยฯ ผ่านการสร้างวัดขนาดใหญ่ดึงดูดให้คนมาท่องเที่ยวและทำบุญในลักษณะของการสาธารณกุศล สงเคราะห์ ทำให้พื้นที่รอบข้างได้รับการพัฒนาไปด้วย

5) เมื่อพิจารณาขนาดของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งหมายถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อสังคมนั้น พบว่ากิจกรรมของพระสงฆ์บางรูปให้ผลในวงที่จำกัด เฉพาะชุมชนของตนเอง หรือมณฑล หรือพุทธเทศาที่ตนเองสร้างขึ้นในลักษณะเครือข่ายลูกศิษย์ ขณะที่บางรูปสามารถดำเนินกิจกรรมที่ให้ผลในวงกว้างได้ เนื่องจากมีปัจจัยที่ส่งผลกระทบหลายประการ ทั้งความรู้ความสามารถ อำนาจตามโครงสร้าง การปกครองคณะสงฆ์ เครือข่ายการพัฒนาที่สามารถระดมทรัพยากรการพัฒนา ตลอดจนความสามารถในการเข้าถึงสื่อและผลิตเนื้อหาของสื่อในอันที่จะสื่อสารกับสังคมได้

6) ลักษณะที่ความเปลี่ยนแปลงดำเนินไปนั้นมีความแตกต่างกันตามลักษณะของกิจกรรมที่พระสงฆ์จัดขึ้น กิจกรรมบางอย่างสามารถดำเนินได้ในระยะเวลาอันไม่นานนักและสามารถคาดหวังผลได้ทันที โดยเฉพาะการก่อสร้างถาวรวัตถุต่างๆ และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและสภาพจิตใจของปัจเจกบุคคลในระยะสั้นๆ เช่นกิจกรรมการปฏิบัติธรรม ขณะที่กิจกรรมในลักษณะที่มุ่งปรับเปลี่ยนทัศนคติรวมหมู่ของชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งและความสามารถจัดการตนเองของชุมชนได้ ซึ่งเป็นการสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก เป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลา

ยาวนาน มีกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อเสริมสร้างความไว้วางใจ และอาจมีภาวะ
 สะดุดหยุดชะงักเป็นระยะๆ จึงต้องการความต่อเนื่องในการทำงาน

ความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ค้นพบจากการศึกษาระณีต่างๆ นั้น พบว่า
 พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงทางสังคมย่อมประกอบไปด้วยคุณลักษณะร่วม
 ดังต่อไปนี้

1) เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่เพียงพอต่อการผลักดัน
 ประเด็นการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนา และรู้จักประยุกต์ใช้สิ่งเหล่านั้นให้เป็น
 ประโยชน์ต่อโครงการที่ต้องการผลักดัน

2) เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ในการเสนอประเด็นความเปลี่ยนแปลง สามารถ
 มองเห็นต้นทางไปจนปลายสุดของการดำเนินงาน และสามารถวางตำแหน่งแห่งที่ของ
 ความเปลี่ยนแปลงที่ตนเองริเริ่มขึ้นมาอยู่ในที่อันเหมาะสมในกระแสของการพัฒนา

3) เป็นผู้รักษาสมดุลในบทบาทของตนได้ดี เนื่องจากพระสงฆ์ในสังคมไทยมี
 สถานะพิเศษ การเลือกแสดงบทบาทนำพาสังคมไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีได้นั้น
 จำเป็นต้องมีสมดุลในบทบาท เนื่องจากมีกิจกรรมหลายอย่างที่พระสงฆ์ไม่สามารถ
 กระทำได้ ด้วยมีข้อกำหนดในพระธรรมวินัยและในกฎหมายคณะสงฆ์เป็นเครื่องกำกับ
 บทบาท

4) เป็นผู้มีความอดทน เนื่องจากต้องทำหน้าที่ทั้งเป็นผู้นำและเป็นคนกลาง
 ในกระบวนการพัฒนา สิ่งที่ต้องพบเจอมีทั้งแรงเสียดทานทางการเมือง เศรษฐกิจ และ
 สังคม ขันติธรรมจึงเป็นเครื่องอยู่ที่สำคัญของพระสงฆ์

5) มีเครือข่ายที่ดีและเป็นหุ้นส่วนที่พร้อมจะสนับสนุนกระบวนการทำงาน
 ต่างๆ ให้ลุล่วงไปได้อย่างราบรื่น เนื่องจากด้วยฐานะของการเป็นพระสงฆ์ที่มีข้อจำกัด
 ที่ไม่สามารถทำสิ่งต่างๆ ได้อย่างคล่องตัวแบบฆราวาส แต่สิ่งหนึ่งที่พระสงฆ์มีนั่นคือ
 ความเป็นผู้ที่พึ่งเคารพเลื่อมใสศรัทธา สามารถใช้คุณสมบัติข้อนี้ในการระดมทรัพยากร
 และการเกื้อหนุนมาดำเนินโครงการต่างๆ ได้

ขณะที่ผลสะท้อนที่ย้อนกลับมาหาพระสงฆ์ผู้ผลักดันการเปลี่ยนแปลงนั้นมีทั้งที่เป็นผลสะท้อนเชิงบวกและผลสะท้อนเชิงลบที่เกิดขึ้นต่างช่วงเวลาหรืออาจเกิดขึ้นในเวลาไล่เลี่ยกัน หรือเกิดขึ้นคู่กันไปก็มี เช่น การถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการทำเกินหน้าที่ที่สังคมคาดหวังจากพระสงฆ์ หรือต้องการเป็นคนที่มีชื่อเสียงในวงสังคม มักเกิดขึ้นก่อนที่เวลาของความสำเร็จจะมาถึง ข้อที่น่าสังเกตคือการถูกวิพากษ์วิจารณ์มักจะเกิดกับพระที่ยังมีอายุพรรษาไม่มากนัก หรือเกิดในช่วงเวลาที่ประสบการณ์ชีวิตยังมีไม่มาก ขณะที่บางรูปเริ่มดำเนินโครงการเมื่ออยู่ในมัชฌิมวัย เป็นพระผู้ใหญ่ และมีตำแหน่งในระบบสังฆาธิการ คำวิพากษ์วิจารณ์จึงไม่เกิดมากนัก เนื่องจากเป็นที่รู้จักของสังคมอยู่แล้ว ตลอดจนมีประสบการณ์สูงในการสร้างสมดุลของบทบาทที่ต้องการทำและบทบาทที่สังคมคาดหวัง

สรุป

อย่างไรก็ดี พระสงฆ์ยังคงเป็นพันธมิตรที่ดีในการดำเนินการพัฒนาต่างๆ เพื่อประโยชน์โดยรวมของสังคมร่วมกับระบบบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งเป็นกลไกเชิงสถาบัน ภาคเอกชนซึ่งเป็นผู้สนับสนุนทุนทรัพย์ที่สำคัญ ตลอดจนเครือข่ายนักพัฒนาต่างๆ ที่สามารถทำงานร่วมกันในลักษณะของการเติมเต็มช่องว่างที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาที่พึ่งพากลไกชนิดใดชนิดหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียวได้ แต่ทั้งนี้จะต้องเป็นกระบวนการพัฒนาที่สอดคล้องกับหลักพุทธศาสนาเป็นสำคัญ เมื่อพิจารณาปัจจัยความสำเร็จและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการผลักดันความเปลี่ยนแปลงแล้ว พระสงฆ์ในพุทธศาสนานั้นยังคงเป็นผู้กระทำที่มีบทบาทในกระบวนการพัฒนาอย่างโดยมุ่งความดี ความเจริญทางสังคม และความเป็นอิสระทางจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นการพัฒนาไปในทิศทางของสันติวิธี ไม่ก่อให้เกิดความรุนแรง ด้วยสถานะทางสังคมที่ผู้คนให้ความเคารพนับถือมากมาย ทั้งที่เป็นพุทธศาสนิกชนและผู้นับถือศาสนาอื่น และหลักการทางพระพุทธศาสนาบางข้ออย่างหลักพรหมวิหารธรรม หรือหลักความเชื่อเรื่องบารมี ทำให้การแสดงบทบาทเพื่อสังคมนั้นทำได้กว้างขวาง โดยมีเหตุผล

รองรับ แต่กระนั้นโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระภิกษุและฆราวาส ตลอดจนหลัก
 สิกขาบทที่วางไว้สำหรับเป็นพระวินัยแก่สงฆ์สาวกก็ยังเป็นสิ่งที่พระสงฆ์ที่ออกมาแสดง
 บทบาทเพื่อสังคมพึงพิจารณาว่า ด้วยอัตภาพของความเป็นพระสงฆ์สาวกในพระธรรม
 วินัย มีสิ่งใดทำได้หรือไม่ได้บ้าง ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดข้อครหาว่าเป็นการทำเกินหน้าที่
 หรือจรรยาของความเป็นพระสงฆ์นั่นเอง

References

- A Day Bulletin Editorial Board. (2013, 12 August) *Interview with Vichak Panich on Buddhism in Crisis: It's time for secularism* (สัมภาษณ์ วิจักขณ์ พานิช วิกฤติพุทธศาสนา: ถึงเวลาแยกตัวกับศาสนา), Available: <https://prachatai.org/journal/2013/08/48144> [25 July 2015]. (in Thai)
- Anderson, B. (2009, October-December) Strange hungry ghosts: A history of the local hell (เปรตประหลาด: ประวัติศาสตร์นรกภูธร), *Aan*, vol. 2, no. 2, pp. 11-39. (in Thai)
- Boonsuaykwan, R. (2014) *Social management: Management of people organization, management of social organization, management of non-governmental organization, and organization of social movement* (การจัดการทางสังคม: การจัดการองค์กรประชาชน การจัดการองค์กรทางสังคม การจัดการองค์กรที่ไม่ใช่รัฐ การจัดการองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคม), 2nd edition, Nakhon Si Thammarat: School of Liberal Arts, Walailak University. (in Thai)
- A monk's life should be deprived of title, possession, and power: V. Vajiramedhi at the intention to step down* (ชีวิตสงฆ์ควรปราศจาก ยศ ทรัพย์ อำนาจ ว.วชิรเมธี วันที่ตั้งใจตกจากจุดสูงสุด). (2016, 9 March) Available: <https://www.thairath.co.th/content/579762> [20 December 2016] (in Thai)

- Chatupornpitakkul, P. (2015) *40 years of the Foundation for Education and Development of Rural Areas (FEDRA): Economy and mind must be solved parallelly* (40 ปีมูลนิธิศึกษาพัฒนาชนบท เศรษฐกิจจิตใจต้องแก้ไขพร้อมกัน), Chiang Mai: Saman Bluming Creation. (in Thai)
- Chiangthong, C. (2017) *State, modernity, and post-modern space: Borderland regulation* (รัฐ ความสมัยใหม่ และพื้นที่หลังสมัยใหม่: การจัดระเบียบพื้นที่ชายแดน), Chiang Mai: Centre for Research and Academic Services, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University. (in Thai)
- Darlington, S. M. (2016) *The ordination of a tree: The Thai buddhist environmental movement* (บวชต้นไม้ การอนุรักษ์ป่า และสิ่งแวดล้อมตามวิถีพุทธ), Bangkok: Suan Ngern Mee Ma. (in Thai)
- Mutekwe, E. (2012) The impact of technology on social change: A sociological perspective, *Journal of Research in Peace, Gender and Development*, vol. 2, no. 11, pp. 226-238, Available: <http://www.interesjournals.org/jrpgd/november-2012-vol-2-issue-11/the-impact-of-technology-on-social-change-a-sociological-perspective> [12 January 2016]
- Ongsakul, S. (2001) *History of Lanna* (ประวัติศาสตร์ล้านนา), Bangkok: Amarin Printing. (in Thai)
- Ongsakul, S. (2018) *Buddhist monastic community in Chiang Mai: A community history* (ชุมชนสงฆ์ในเชียงใหม่: ประวัติศาสตร์ชุมชน), Chiang Mai: Lanna Studies Center, Faculty of Humanities, Chiang Mai University. (in Thai)

- From conservationist monk” Fang is in the crisis of natural resource scramble* (ปากคำพระนักอนุรักษ์ “เมื่อผ่างกำลังวิกฤติแย่งชิงทรัพยากร”). (2005, 23 June) Available: <https://prachatai.com/journal/2005/06/4549> [13 February 2017] (in Thai)
- Pasutarnchat, P. (2010) *State and religion: Essay on state, Buddhism, and freedom* (รัฐกับศาสนา บทความว่าด้วย อาณาจักร ศาสนจักร และเสรีภาพ), 3rd edition, Bangkok: Siam. (in Thai)
- Pojanalawan, P. (2015) *Birth of 'Thailand' under dictatorship*, Bangkok: Matichon. (in Thai)
- Pra Maha Cherm Suvacho, et al. (1998) *Monks and forest: Buddhist monk's role in supporting community's participation on forest conservation* (พระกับป่า บทบาทของพระสงฆ์ในการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้). (1998) Paper presented at Seminar on Buddhist Monks and Forest, Kanchanaburi Province, Thailand, 27-28 June 1998. (in Thai)
- Pra Dhammarajanuwatra. (1951) *My autobiography* (อัตตชีวประวัติ), Chiang Mai: Sa-Nguan Karn Pim. (in Thai)
- Pra Pisal Visalo. (2003) *Thai buddhism in the future: Trend and way out of the crisis* (พุทธศาสนาไทยในอนาคต: แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต), Bangkok: Sodsri Saritwong Foundation. (in Thai)
- Prakitnonthakan, C. (2009, October-December) Satarn temple (วัดสาธารณ), *Aan*, vol. 2, no. 2, pp. 67-78. (in Thai)

- Two Years of Pra Supot Suvacho case: Even buddhist monk is still victimized for capitalism I* (2 ปีกับมรณกรรมของ “พระสุพจน์ สุวโจ”: แม้แต่พระยังต้องสังเวยต่ออำนาจทุนนิยม 1). (2007, 13 June) Available: <https://prachatai.com/journal/2007/06/13072> [14 February 2017] (in Thai)
- S.Sivaraksa is worried that “Fang’s conservationist monk” would be the next victim* (ส.ศิริรักษ์ ห่วง “พระนักอนุรักษ์ เมืองฝาง” เหลืออิทธิพลมีดรายต่อไป). (2005, 22 June) Available: <https://prachatai.com/journal/2005/06/4538> [13 February 2017] (in Thai)
- Orange plantation, people, and forest in the dharma path of Pra Athikarn Anake Chantapanyo* (สวนส้ม คน ป่า ในรอยธรรมของพระอธิการเอนก จนทปัญญา). (2003, August) Available: http://www.sarakadee.com/feature/2003/08/phra_anake.htm [14 February 2017] (in Thai)
- Tantalanukul, P. (2009) *Sasnarochana* (ศาสนโรจนา), Chiang Mai: Chiang Mai Rongpim Saeng Silpa. (in Thai)
- Tantalanukul, P. (2011) *A historic chronicle of Lokmolee temple* (ตำนานวัดโลกโมฬี), 2nd edition, Chiang Mai: Phraboromthat Doi Suthep Foundation. (in Thai)
- Westley, F. R., et al. (2013) A theory of transformative agency in linked social-ecological systems, *Ecology and Society*, vol. 18, no. 3, p. 27, Available: <http://dx.doi.org/10.5751/ES-05072-180327> [12 January 2016]

ความสัมพันธ์ระหว่างความสุข ความรอบรู้ด้านสุขภาพและ
คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาผู้สูงอายุใน
โรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
The Relationship between Happiness, Health Literacy and
Quality of Life of Elderly: A Case Study in Wiang Elderly School,
Fang District, Chiang Mai Province

อุทุมพร ศรีเชื่อนแก้ว¹, อธิวัฒน์ เจียวิวรรณกุล^{1*} และสาวิตรี ทยานศิลป์¹

Autumporn Srikunkaew, Athiwat Jiawiwatkul and Sawitri Thayansin

Received Apr 18, 2018

Revised July 31, 2018

Accepted Aug 3, 2018

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสุข ความรอบรู้ด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสุขกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ ความสุขกับคุณภาพชีวิต และความรอบรู้ด้านสุขภาพกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุที่เข้าเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุ ประจำปีการศึกษา 2560 ที่ให้ความยินยอมในการเข้าร่วมวิจัย เข้าใจภาษาไทยหรือภาษาคำเมือง ไม่มีความพิการทางด้านร่างกายที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร จำนวน 226 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลทั่วไป แบบสอบถามคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก ชุดย่อยฉบับภาษาไทย แบบประเมินความสุขคนไทย และแบบประเมินความ

¹ National Institute for Child and Family Development, Mahidol University, Nakhon Pathom, Thailand

* Corresponding author E-mail: athiwat.jia@mahidol.ac.th

รอบรู้ด้านสุขภาพ ตามหลัก 3อ.2ส. ของกองสุขศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ หลังรวบรวมข้อมูลได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และหาความสัมพันธ์ระหว่างความสุขกับความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ ความสุขกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และคุณภาพชีวิตกับความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยใช้สมมติฐานสหสัมพันธ์เพียร์สัน โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลวิจัยพบว่า คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเป็นคุณภาพชีวิตกลางๆ ความสุขของผู้สูงอายุมีความสุขเท่ากับคนทั่วไป ความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุอยู่ในระดับพอใช้ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร พบว่า ความสุขมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความรอบรู้ด้านสุขภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และความสุขมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพชีวิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และคุณภาพชีวิตมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรอบรู้ด้านสุขภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ: ความสุข / ความรอบรู้ด้านสุขภาพ / คุณภาพชีวิต / โรงเรียนผู้สูงอายุ / เชียงใหม่

Abstract

This research want to study about happiness (HP), health literacy (HL) and quality of life (QOL) in elderly, and study the relationship between happiness and health literacy, the relationship between happiness and quality of life, and the relationship between health literacy and quality of life in elderly at Wiang elderly schools, Fang district, Chiang Mai province. Sample group was 226 elderlies who attended the elderly school, agreed to participate in the research and had no communication problems. The instruments used were general information questionnaire, Thai version the World Health Organization Quality of

Life QOL Assessment-Brief Instrument (WHOQOL-BREF), Thai's happiness index and Thailand Department of Health Service's health literacy assessment instrument. Analysis was used Descriptive Statistic and Pearson correlation coefficient. It was found that elderly has common QOL, fair HP and fair HL, and also found negative relation between HP and HL significantly at 0.05, positive relation between HP and QOL significantly at 0.01, and positive relation between QOL and HL significantly at 0.01.

Keywords: Happiness / Health Literacy / Quality of Life / Elderly School / Chiang Mai province

บทนำ

ประเทศไทยเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ ตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ.2543-2544 คือมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด จากสถานการณ์และแนวโน้มสังคมผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2556-2573 คาดว่าจะมีดัชนีการสูงวัยอยู่ที่ 120-199.9 ซึ่งหมายถึง การเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Completed Aged Society) และในปี พ.ศ.2573 คาดว่าจะมีดัชนีการสูงวัยอยู่ที่ 200 ขึ้นไป ซึ่งหมายถึง การเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super Aged Society) (Ministry of Social Development and Human Security, 2015) จากข้อมูลการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ.2553-2583 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คาดว่าจังหวัดเชียงใหม่เป็นหนึ่งในห้าจังหวัดที่จะเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ.2563 และจะเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอดในปี พ.ศ. 2568 ซึ่งถือว่าเป็นจังหวัดที่มีความหนาแน่นของประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุนั้นส่งผลต่อโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคม โดยผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพังมีจำนวนเพิ่มขึ้นและมีผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งที่ยังต้องทำงานอยู่ในตลาดแรงงาน

(Podhisita, 2011) จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นว่าผู้สูงอายุต้องพึ่งพาตนเองมากขึ้น และวัยสูงอายุยังเป็นวัยที่ต้องเผชิญกับความเสื่อมโทรมของร่างกายทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพมากกว่าวัยอื่น ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเป็นประเด็นสำคัญที่นำศึกษาในสังคมผู้สูงอายุ และความสุขเป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่มีความสุขทางใจจะเป็นผู้ที่มีพัฒนาการทางจิตใจค่อนข้างสมบูรณ์ พึงพอใจกับประสบการณ์ที่ผ่านมา นอกจากนี้ความรู้ด้านสุขภาพยังมีผลในการเข้ารับบริการทางสุขภาพและการดูแลสุขภาพของตนเอง ซึ่งผู้สูงอายุไทยส่วนใหญ่ต้องการที่จะมีสุขภาพที่แข็งแรงและปราศจากโรคภัย แต่การที่จะมีสุขภาพที่ดีได้นั้น ผู้สูงอายุจะต้องมีความรู้ด้านสุขภาพที่ดีก่อนจึงจะนำมาปฏิบัติและสามารถถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้เพื่อการมีสุขภาพที่ดีอย่างยั่งยืน (Nutbeam, 2009) ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความสุข ความรอบรู้ด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและจากการทบทวนงานวิจัยพบว่ามีงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ความรอบรู้ด้านสุขภาพและความสุขของผู้สูงอายุ แต่งานวิจัยที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของคุณภาพชีวิตกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ และคุณภาพชีวิตกับความสุขยังมีน้อย และยังไม่มียานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของความสุข ความรอบรู้ด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิตในกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ของความสุข ความรอบรู้ด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากเป็นชุมชนสังคมผู้สูงอายุ และจากการสัมภาษณ์ผู้นำชมรมผู้สูงอายุ พบว่าผู้สูงอายุในชมรมยังมีปัญหาในการอ่านออกเขียนได้ เนื่องจากบางคนไม่ได้เรียนหนังสือและบางคนเรียนน้อย จึงทำให้ขาดโอกาสในการรับรู้ข่าวสารด้วยตนเอง ต้องรอรับข่าวสารจากหน่วยงานต่างๆ หรือผู้รู้ จึงขาดโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในโรงเรียนผู้สูงอายุ เนื่องจากเป็นแหล่งที่เข้าถึงผู้สูงอายุในชุมชนได้ง่ายและผู้วิจัยหวังว่า จะนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเครื่องมือพัฒนาศักยภาพให้กับผู้สูงอายุในชุมชน โดยอาจเริ่มต้นโรงเรียนผู้สูงอายุ รวมทั้งส่งต่อแก่หน่วยงานที่

เกี่ยวข้องทั้งด้านสาธารณสุข และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความรอบรู้ด้านสุขภาพ สามารถดูแลสุขภาพตนเองและสามารถถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้ เพิ่มคุณค่าในชีวิต ความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่ออธิบายความสุข ความรอบรู้ด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความสุขกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ, ความสัมพันธ์ระหว่างความสุขกับคุณภาพชีวิตและความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณแบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional Study) เพื่อศึกษาความสุข ความรอบรู้ด้านสุขภาพ และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และความสัมพันธ์ระหว่างความสุข ความรอบรู้ด้านสุขภาพ และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่เข้าเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ.2560

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ศึกษาในครั้งนี้คือผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ทั้งเพศชายและหญิง ที่เข้าเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ.2560 จำนวน 250 คน

2. กลุ่มตัวอย่างในการทำวิจัยครั้งนี้ 226 คน (ร้อยละ 90.4 ของประชากรทั้งหมด) ซึ่งมาจากประชากรที่ผ่านเกณฑ์การคัดเข้า ดังนี้

- 1) เข้าใจภาษาไทยหรือภาษาคำเมือง

2) ไม่มีความพิการทางด้านร่างกายที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร เช่น หูหนวก ตาบอด

3) ยินดีและเต็มใจจะให้ข้อมูล

เครื่องมือการวิจัย

1. แบบบันทึกข้อมูลทั่วไป จำนวน 12 ข้อ
2. แบบสอบถามคุณภาพชีวิต ขององค์การอนามัยโลกชุดย่อฉบับภาษาไทย จำนวน 26 ข้อ (Cronbach's alpha coefficient เท่ากับ 0.8406)
3. แบบประเมินความสุขหรือดัชนีชี้วัดความสุขคนไทย ของกรมสุขภาพจิต จำนวน 15 ข้อ (Cronbach's alpha coefficient เท่ากับ 0.70)
4. แบบประเมินความรู้ด้านสุขภาพ ตามหลัก 3อ.2ส.ของกองสุศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ จำนวน 25 ข้อ (Cronbach's alpha coefficient เท่ากับ 0.67-0.91)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยยื่นแบบเสนอโครงการวิจัย เพื่อขอคำรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน สาขาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล หลังจากได้การรับรองจาก คณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหิดล หมายเลข MU-SSIRB No.:2017/191(B1) ผู้วิจัยขอหนังสือจากสถาบันแห่งชาติเพื่อการพัฒนาเด็กและครอบครัว มหาวิทยาลัยมหิดล ขอข้อมูลรายชื่อและที่อยู่ของผู้สูงอายุจากทางองค์การบริหารส่วนตำบลเวียง เพื่อไปเก็บข้อมูลที่บ้านผู้สูงอายุ จากนั้นผู้วิจัยและผู้ช่วยเก็บข้อมูล 2 ท่าน ได้ศึกษาทำความเข้าใจเครื่องมือร่วมกันและฝึกใช้เครื่องมือจนเชี่ยวชาญเป็นเวลา 1 สัปดาห์ และเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยอธิบายวิธีการทำแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างทราบ แล้วให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบสอบถามโดยมีผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยเป็นผู้อ่านข้อคำถามและอธิบายให้กลุ่มตัวอย่างฟังเมื่อเกิดข้อสงสัย ใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล 1 เดือน คือ เดือนตุลาคม พ.ศ.2560

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานในการอธิบายข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลความสุข ความรู้รอบด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน หาความสัมพันธ์ระหว่างความสุขกับความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ ความสุขกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และคุณภาพชีวิตกับความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุโดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุมีความสุขเท่ากับคนทั่วไป (27-32 คะแนน) คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 29.46 คะแนน ความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ อยู่ในระดับพอใช้ (45-59 คะแนน) คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 47.97 คะแนน และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเป็นคุณภาพชีวิตกลางๆ (61-95 คะแนน) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 93.92 โดยมีรายละเอียด ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความสุขของผู้สูงอายุ

ประสบการณ์ในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา	ค่าเฉลี่ย	SD	การแปลความ
1. ท่านรู้สึกว่าคุณชีวิตของท่านมีความสุข	2.11	0.37	มาก
2. ท่านรู้สึกภูมิใจในตนเอง	2.04	0.27	มาก
3. ท่านต้องไปรับการรักษาพยาบาลเสมอๆ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตและทำงานได้*	1.50	0.52	มาก
4. ท่านพึงพอใจในรูปร่างหน้าตาของท่าน	1.93	0.32	เล็กน้อย
5. ท่านมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนบ้าน	2.12	0.32	มาก
6. ท่านรู้สึกประสบความสำเร็จและความก้าวหน้าในชีวิต	1.88	0.50	เล็กน้อย
7. ท่านมั่นใจที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ร้ายแรงที่เกิดขึ้นในชีวิต	1.41	0.73	เล็กน้อย
8. ถ้าสิ่งต่างๆ ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ท่านจะรู้สึกหงุดหงิด*	1.71	0.62	มาก
9. ท่านสามารถปฏิบัติตามกิจวัตรประจำวันต่างๆ ด้วยตัวท่านเอง	1.80	0.51	เล็กน้อย
10. ท่านรู้สึกเป็นสุขในการช่วยเหลือผู้อื่นที่มีปัญหา	2.03	0.20	มาก

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประสบการณ์ในช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา	ค่าเฉลี่ย	SD	การแปลความ
11. ท่านมีความสุขกับการริเริ่มงานใหม่ๆ และมุ่งมั่นที่จะทำให้สำเร็จ	1.88	0.33	เล็กน้อย
12. ท่านรู้สึกว่าคุณค่าของท่านไร้ค่า ไม่มีประโยชน์*	2.95	0.25	เล็กน้อย
13. ท่านมีเพื่อนหรือญาติพี่น้องคอยช่วยเหลือท่านในยามที่ท่านต้องการ	2.06	0.30	มาก
14. ท่านมั่นใจว่าชุมชนที่ท่านอยู่อาศัยมีความปลอดภัยต่อท่าน	1.96	0.35	เล็กน้อย
15. ท่านมีโอกาสได้พักผ่อนคลายเครียด	2.10	0.36	มาก
ภาพรวม	29.46	2.11	มีความสุข เท่ากับคน ทั่วไป (fair)

หมายเหตุ. * ข้อคำถามเชิงลบ

ตารางที่ 2 คะแนนเฉลี่ยตามองค์ประกอบความรู้ด้านสุขภาพ 6 ด้าน

องค์ประกอบ	คะแนนเฉลี่ย	ระดับความรู้	การแปลผล
1. ความรู้ความเข้าใจทางสุขภาพที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปฏิบัติตนตาม 3อ.2ส.	3.94	ถูกต้องบ้าง	รู้และเข้าใจในหลัก 3อ.2ส.อย่างถูกต้องเพียงพอต่อการปฏิบัติตนเพื่อสุขภาพที่ดี
2. การเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพตามหลัก 3อ.2ส.	7.10	พอใช้	สามารถแสวงหาข้อมูลและบริการสุขภาพได้บ้างแต่ยังไม่สามารถนำมาใช้ตัดสินใจให้ถูกต้องแม่นยำได้
3. การสื่อสารสุขภาพตามหลัก 3อ.2ส.	8.04	ไม่ดี	ยังมีปัญหาในด้านทักษะการฟัง การอ่าน การเขียนและการเล่าเรื่อง/โน้มน้าวผู้อื่นให้เข้าใจในการปฏิบัติตนเพื่อสุขภาพตนเองได้
4. การจัดการตนเองตามหลัก 3อ.2ส.	10.48	พอใช้	มีการจัดการเงื่อนไขต่างๆ ทั้งด้านอารมณ์ ความต้องการภายในตนเองและจัดการสภาพแวดล้อมที่เป็นอุปสรรคต่อสุขภาพตนเองได้เป็นส่วนใหญ่

ตารางที่ 2 (ต่อ)

องค์ประกอบ	คะแนนเฉลี่ย	ระดับความรู้	การแปลผล
5. การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ ตามหลัก 3อ. 2ส.	7.46	พอใช้	ยอมรับและเชื่อถือข้อมูลที่เผยแพร่ผ่านสื่ออยู่บ้างโดยมีการวิเคราะห์หรือตรวจสอบก่อนในบางเรื่อง
6. การตัดสินใจเลือกปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลัก 3อ.2ส.	10.57	ดีมาก	มีการตัดสินใจที่ถูกต้องโดยให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติตามหลัก 3อ.2ส. ที่เกิดผลดีเฉพาะต่อสุขภาพของตนเองและผู้อื่นอย่างเคร่งครัด
สรุปคะแนนรวมความรู้ด้านสุขภาพ	47.97	พอใช้	เป็นผู้มีระดับความรู้ด้านสุขภาพที่เพียงพอและอาจจะมีการปฏิบัติตามหลัก 3อ.2ส. ได้ถูกต้องบ้าง

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคุณภาพชีวิต แยกตามองค์ประกอบ 4 ด้าน

องค์ประกอบ	คุณภาพชีวิตที่ไม่ดี		คุณภาพชีวิตกลางๆ		คุณภาพชีวิตที่ดี		ค่าเฉลี่ย	SD	การแปลผล
	n	(%)	n	(%)	n	(%)			
ด้านสุขภาพกาย	0	(0)	180	(79.65)	46	(20.35)	24.78	1.98	คุณภาพชีวิตกลางๆ
ด้านจิตใจ	0	(0)	70	(30.97)	156	(69.03)	23.24	1.42	คุณภาพชีวิตที่ดี
ด้านสัมพันธภาพทางสังคม	1	(0.44)	189	(83.63)	36	(15.93)	10.21	1.27	คุณภาพชีวิตกลางๆ
ด้านสิ่งแวดล้อม	0	(0)	144	(63.72)	82	(36.28)	28.61	2.20	คุณภาพชีวิตกลางๆ

2. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสุขกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ ความสุขกับคุณภาพชีวิต และความรอบรู้ด้านสุขภาพกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ในโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้สถิติ Pearson correlation coefficient ได้ผลดังตารางที่ 4 ดังนี้

ตารางที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างความสุขกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ ความสุขกับคุณภาพชีวิต และคุณภาพชีวิตกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation Coefficient)

	ความสุข	ความรอบรู้ด้านสุขภาพ	คุณภาพชีวิต
ความสุข	1.000		
ความรอบรู้ด้านสุขภาพ	-0.144*	1.000	
คุณภาพชีวิต	0.395**	0.244**	1.000

หมายเหตุ. * ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ** ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ความสุขของผู้สูงอายุมีความสุขเท่ากับคนทั่วไป ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 29.46 ความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุอยู่ในระดับพอใช้ คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 47.97 คะแนน และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเป็นคุณภาพชีวิตกกลางๆ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 93.92 จากแบบสอบถามสรุปได้ว่า ผู้สูงอายุมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนบ้าน รู้สึกมีความสุขในการช่วยเหลือผู้อื่นที่มีปัญหา รู้สึกมีเพื่อนหรือญาติพี่น้องคอยช่วยเหลือมาก และผู้สูงอายุส่วนใหญ่ร้อยละ 99.6 เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมทางศาสนา ประเพณีประจำปี กิจกรรมหมู่บ้าน อธิบายได้ว่า แรงสนับสนุนจากครอบครัวและสังคมส่งผลต่อความสุขของผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chimjinda (2012) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ พบว่า แรงสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ผู้สูงอายุรู้สึกที่สามารถปฏิบัติกิจวัตรประจำวันต่างๆ ด้วยตนเองได้เล็กน้อย เนื่องจากส่วนใหญ่มีโรคประจำตัวและผู้สูงอายุต้องไปรับการรักษาพยาบาลมาก ซึ่งสอดคล้องกับ Thumcharoen (2012) พบว่าปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อความสุขของผู้สูงอายุคือ ภาวะสุขภาพ โดยภาวะทางสุขภาพหรือโรคเรื้อรังส่งผลให้ความสุขของผู้สูงอายุลดลง

ด้านความรู้ด้านสุขภาพ ความรู้ความเข้าใจทางสุขภาพของผู้สูงอายุอยู่ในระดับถูกต้องบ้าง และมีการสื่อสารสุขภาพอยู่ในระดับไม่ดี อาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษา (ร้อยละ 85) และมีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 5,000 บาท/เดือน (ร้อยละ 68.1) การที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการศึกษาค่อนข้างต่ำทำให้ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้และความสามารถในการเรียนรู้้น้อยกว่าเมื่อเทียบกับคนที่มีการศึกษาสูง และรายได้น้อยอาจทำให้การเข้าถึงแหล่งความรู้ค่อนข้างมีจำกัด ประกอบกับผู้สูงอายุมีความเสื่อมของอวัยวะที่ใช้ในการสื่อสาร จึงทำให้สื่อสารความรู้ด้านสุขภาพได้ไม่ดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Tiller et al. (2015) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพและภาวะสุขภาพของกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 55-91 ปี ที่อาศัยในประเทศเยอรมนี พบว่าระดับความรู้ด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษาและรายได้ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Hossein et al. (2016) ได้ศึกษาความรู้ด้านสุขภาพและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของผู้สูงอายุทางตะวันออกเฉียงใต้ของอิหร่าน พบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความรู้ด้านสุขภาพ ได้แก่ รายได้ และระดับการศึกษา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Berkman et al. (2010) ที่กล่าวว่า ระดับความสามารถในการอ่าน การรับรู้ทางสายตา การได้ยินเสียง การประมวลผล การทำความเข้าใจข้อมูลข่าวสาร ความรู้ด้านสุขภาพที่ลดลงส่งผลทำให้ความรู้ด้านสุขภาพอยู่ในระดับต่ำ นอกจากนี้ผลการศึกษายังพบว่าการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพ การจัดการตนเองของผู้สูงอายุ และการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ อยู่ในระดับพอใช้ ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการสื่อสารด้านสุขภาพของผู้สูงอายุอยู่ในระดับไม่ดี และอาจยังมีแหล่งข้อมูลข่าวสารที่เข้าถึงได้ยาก และไม่หลากหลายเท่าที่ควร จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่จะรับข้อมูลข่าวสารมาจากประชาคมหมู่บ้าน โรงพยาบาลและชมรมผู้สูงอายุ และรับข้อมูลข่าวสารมาจากบุคคลอื่นเป็นผู้ถ่ายทอดข้อมูลให้ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการสื่อสารแบบทางเดียว การอ่านหรือศึกษาข้อมูลเองค่อนข้างลำบากในผู้สูงอายุ ดังนั้นการสื่อสารและผู้สื่อสารจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ที่จะทำให้ผู้สูงอายุเข้าถึงข้อมูลได้ดีที่สุด โดยคำนึงถึงการใช้ภาษาที่ง่ายต่อการเข้าใจ และ

ออกแบบสื่อที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ สอดคล้องกับการศึกษาของ Kaeodumkoeng and Thummakul (2015) ได้ศึกษาถึงการออกแบบสื่อที่เหมาะสมกับลักษณะของผู้สูงอายุ ต้องคำนึงถึงขนาดตัวอักษรและสีที่เหมาะสม การเว้นพื้นที่ว่าง การใช้ข้อความสั้นๆ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ใช้แผนภาพหรือภาพถ่ายประกอบในการสื่อความรู้ เป็นต้น ซึ่งหากสามารถส่งเสริมในด้านการสื่อสารและการเข้าถึงข้อมูลให้แก่ผู้สูงอายุได้แล้ว จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจ การรู้เท่าทันสื่อ และมีการจัดการตนเองด้านสุขภาพที่ดีขึ้น จะช่วยลดภาวะความเจ็บป่วยและการใช้บริการรักษาพยาบาลของผู้สูงอายุได้

ด้านคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุรู้สึกพึงพอใจในชีวิต รู้สึกว่าชีวิตมีความหมายมากและมีความรู้สึกเหงา เศร้า เพียงเล็กน้อย สอดคล้องกับการศึกษาระดับคุณภาพชีวิตและทัศนคติกับความชราของผู้สูงอายุในตุรกีของ Mehmet et al. (2012) ที่พบว่าทัศนคติการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์และจิตใจมีผลต่อระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ นอกจากนี้จากแบบสอบถามคุณภาพชีวิตยังพบว่า ผู้สูงอายุได้เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน มีบุตรหลานคอยดูแล ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณภาพชีวิตมีความมั่นคงปลอดภัยและพอใจกับสภาพบ้านเรือนปานกลาง รู้สึกพอใจที่จะสามารถไปใช้บริการสาธารณสุขและรู้เรื่องราวข่าวสารที่จำเป็นปานกลาง รู้สึกพอใจกับการคมนาคมและสภาพแวดล้อมดีต่อสุขภาพปานกลางและมีเงินพอใช้จ่ายเล็กน้อย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Kamwong et al. (2011) พบว่า ปัจจัยด้านระดับการศึกษา รายได้และฐานะการเงินมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ และการศึกษาของ Jumsri (2011) พบว่าปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น สิ่งรบกวนเสียง หรือกลิ่นเหม็น และการมีรายได้น้อยกว่ารายจ่าย ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุลดลง

ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสุขกับความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุพบว่า ความสุขมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความรอบรู้ด้านสุขภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำ ($r = -0.144$) แสดง

ว่าความสุขและความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม คือ ถ้าผู้สูงอายุมีความรอบรู้ด้านสุขภาพมากจะสัมพันธ์กับความสุขที่ลดลง หรือหากผู้สูงอายุมีความสุขมากจะสัมพันธ์กับความรอบรู้สุขภาพที่ต่ำ ซึ่งผลการศึกษาในครั้งนี้อาจไม่สอดคล้องกับงานวิจัยที่ผ่านมา โดยงานวิจัยของ Angner et al. (2009) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรอบรู้ด้านสุขภาพและความสุขของผู้ป่วย อายุ 50 ปีขึ้นไป ในรัฐแอละแบมา สหรัฐอเมริกา โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์สเปียร์แมน ผลพบว่าความรอบรู้ด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์กับความสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($r = 0.261$) ความไม่สอดคล้องกันของผลการศึกษาอาจเนื่องมาจากความแตกต่างของกลุ่มตัวอย่างที่มีช่วงอายุ ความเชื่อ วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน และการเลือกใช้เครื่องมือประเมินที่แตกต่างกัน เช่นการศึกษาของ Shaw et al. (2009) พบว่าความเชื่อทางวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับสุขภาพและความเจ็บป่วยและเป็นส่วนหนึ่งของความสามารถในการทำความเข้าใจและดำเนินการตามคำแนะนำของแพทย์ซึ่งมีผลต่อการให้คะแนนความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้ป่วย ผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่าความสุขมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความรอบรู้ด้านสุขภาพนั้นอาจมีปัจจัยต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง อาทิ เมื่อมีความรอบรู้สุขภาพ เรื่องการสื่อสารสุขภาพตามหลัก 3อ.2ส. ที่ไม่ดี ยังมีปัญหาในด้านทักษะการฟัง การอ่าน การเขียนและการเล่าเรื่อง/โน้มน้าวผู้อื่นให้เข้าใจในการปฏิบัติตนเพื่อสุขภาพตนเองได้ ทำให้มีความกังวล หรือไม่มีความสุขในการดำเนินชีวิต ภายใต้อิทธิพลที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเข้าสู่ยุคการเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัล (Digital Transformation) ที่การสื่อสารอยู่ในรูปดิจิทัลเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติมในงานวิจัยครั้งต่อไป

ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสุขกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ พบว่าความสุขมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพชีวิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($r = 0.395$) แสดงว่าความสุขและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน คือ ถ้าผู้สูงอายุมีความสุขมากจะสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตที่ดี หรือถ้าผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีก็จะสัมพันธ์กับความสุขที่ต่ำด้วย จากการศึกษาวิจัยที่

เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างความสุขกับคุณภาพชีวิตส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เจาะจงในผู้สูงอายุ แต่ผลการศึกษาก็ยังคงมีความสอดคล้องกัน โดยความสุขกับคุณภาพชีวิตมีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก เช่น การศึกษาของ Veenhoven (2001) ที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตและความสุขโดยสุ่มกลุ่มตัวอย่างวัยผู้ใหญ่จาก 11 ประเทศ พบว่าคุณภาพชีวิตที่แบ่งเป็นปัจจัย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความสามารถส่วนบุคคล และด้านผลลัพธ์ในการใช้ชีวิต มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสุข นอกจากนี้ Senasu and Singhapakdi (2014) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ของคุณภาพชีวิตด้านครอบครัว ชุมชนและการทำงานกับความสุขในประชากรไทยวัยทำงาน จำนวน 81,564 คน โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน พบว่าคุณภาพชีวิตของครอบครัว คุณภาพชีวิตของชุมชนและคุณภาพชีวิตการทำงานมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับความสุขอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($r = 0.331, 0.309$ และ 0.254 ตามลำดับ)

ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพกับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุพบว่า ความรู้ด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพชีวิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($r = 0.244$) แสดงว่าคุณภาพชีวิตและความรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน คือถ้าผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตสูงก็จะมีความรู้ด้านสุขภาพสูงด้วย หรือถ้าผู้สูงอายุมีความรู้ด้านสุขภาพสูงก็จะมีคุณภาพชีวิตที่สูงด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Aurelia et al. (2011) ได้ศึกษาความรู้ด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่เป็นโรคหัวใจ พบว่าผู้ป่วยที่มีความรู้ด้านสุขภาพสูงและปานกลางจะมีความรู้เกี่ยวกับโรคประจำตัวสูง มีพฤติกรรมการดูแลตนเองที่ดีและมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าผู้ป่วยที่มีความรู้ด้านสุขภาพต่ำ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Panagioti et al. (2017) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพกับคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยโรคเรื้อรัง อายุ 65 ปีขึ้นไปในเมืองซัลฟอร์ด ประเทศอังกฤษ พบว่าความรู้ด้านสุขภาพที่ต่ำจะมีความสัมพันธ์

กับคุณภาพชีวิตที่ต่ำด้วย และความรอบรู้ด้านสุขภาพยังสามารถทำนายคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้อีกด้วย

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างความสุข ความรอบรู้ด้านสุขภาพ และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณแบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional Study) ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และหาความสัมพันธ์ระหว่างความสุขกับความรอบรู้ด้านสุขภาพ ความสุขกับคุณภาพชีวิต และคุณภาพชีวิตกับความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation Coefficient) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 สรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ผู้สูงอายุมีความสุขเท่ากับคนทั่วไป ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 29.46 (SD = 2.11) ความรอบรู้ด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ อยู่ในระดับพอใช้ คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 47.97 คะแนน คือเป็นผู้มีระดับความรู้ด้านสุขภาพที่เพียงพอและอาจจะมีการปฏิบัติตามหลัก 3อ.2ส. ได้ถูกต้องบ้าง เมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ พบว่าด้านความรู้ความเข้าใจทางสุขภาพที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปฏิบัติตนตามหลัก 3อ.2ส. ของผู้สูงอายุ อยู่ในระดับถูกต้องบ้าง คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.94 คะแนน ด้านการเข้าถึงข้อมูลและบริการสุขภาพตามหลัก 3อ.2ส. อยู่ในระดับพอใช้ คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 7.10 คะแนน ด้านการสื่อสารสุขภาพตามหลัก 3อ.2ส. อยู่ในระดับไม่ดี คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 8.04 คะแนน ด้านการจัดการตนเองตามหลัก 3อ. 2ส. อยู่ในระดับพอใช้ คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 10.48 คะแนน ด้านการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศตามหลัก 3อ. 2ส. อยู่ในระดับพอใช้ คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 7.46 คะแนน และด้านการตัดสินใจเลือกปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลัก 3อ.2ส. อยู่ในระดับดีมาก คะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 10.57 คะแนน และ

คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเป็นคุณภาพชีวิตกลางๆ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 93.92 (SD = 5.76) เมื่อแยกตามองค์ประกอบคุณภาพชีวิต 4 ด้าน พบว่า ด้านจิตใจเป็นคุณภาพชีวิตที่ดี โดยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 23.24 (SD = 1.42) ส่วนด้านสุขภาพกาย สัมพันธภาพทางสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นคุณภาพชีวิตกลางๆ โดยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 24.78 (SD = 1.98), 10.21 (SD = 1.27) และ 28.61 (SD = 2.20) ตามลำดับ

2. ความสุขมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความรอบรู้ด้านสุขภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำ ($r = -0.144$) ความสุขมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพชีวิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($r = 0.395$) และความรอบรู้ด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับคุณภาพชีวิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ ($r = 0.244$)

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาข้อมูลเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่เข้าเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุและไม่ได้เข้าโรงเรียนผู้สูงอายุ และศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและละเอียดมากขึ้น
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบในกลุ่มผู้สูงอายุตอนต้น ตอนกลาง และตอนปลาย หรือศึกษาในกลุ่มวัยเตรียมเกษียณ
3. ควรศึกษาการออกแบบกิจกรรมที่สามารถส่งเสริมความสุข ความรอบรู้ด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ
4. ควรศึกษาปัจจัยในบริบทของวัฒนธรรม ความเชื่อและค่านิยม ที่ส่งผลต่อความสุข ความรอบรู้ด้านสุขภาพ และคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลวิจัยไปใช้

1. ผู้สูงอายุมีความสุขเท่ากับคนทั่วไป และคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับกลางๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดการเกี่ยวกับความปลอดภัย การจัดสภาพแวดล้อมที่

เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ และส่งเสริมอาชีพจากการทำสินค้า
หัตถกรรมของผู้สูงอายุ ก็จะช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตและสัมพันธ์กับความสุขของผู้สูงอายุ
ที่เพิ่มขึ้นด้วย

2. ผู้สูงอายุยังขาดความรู้ความเข้าใจด้านสุขภาพ เช่น การออกกำลังกายที่
ถูกต้องเหมาะสม การจัดการอารมณ์ และการรับประทานอาหารที่เหมาะสมกับ
ผู้สูงอายุ และการสื่อสารด้านสุขภาพยังอยู่ในระดับไม่ดี หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการ
ส่งเสริมความรู้และทักษะในด้านนี้กับผู้สูงอายุ

3. ความรอบรู้ด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์ทางลบกับความสุขของผู้สูงอายุ อาจ
เนื่องมาจากความเชื่อ ค่านิยมและวัฒนธรรมของผู้สูงอายุที่ยากต่อการเปลี่ยนแปลง
ดังนั้นในการประเมินความรอบรู้ด้านสุขภาพหรือการให้ข้อมูลด้านสุขภาพควรเป็นเรื่อง
ที่อาจจะเกี่ยวข้องกับค่านิยม ความเชื่อและวัฒนธรรมที่อาจเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต
ผู้สูงอายุในท้องถิ่น เช่น การใช้สมุนไพร การนวดแผนไทย เป็นต้น

References

- Angner, E., et al. (2009) Health literacy and happiness: A community-based
study, *Social Indicators Research*, vol. 95, no. 2, pp. 325-338,
Available: [https://www.jstor.org/stable/40542293?seq=1#page_scan_](https://www.jstor.org/stable/40542293?seq=1#page_scan_tab_contents)
[tab_contents](https://www.jstor.org/stable/40542293?seq=1#page_scan_tab_contents) [26 September 2016]
- Aurelia, M., et al. (2011) Relationship between literacy, knowledge, self-care
behaviors, and heart failure-related quality of life among patients with heart
failure, *Journal of General Internal Medicine*, vol. 26, no. 9, pp. 979-986,
Available: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21369770>
[22 September 2016]

- Berkman, D., et al. (2010) Health literacy: What is it, *Journal of Health Communication*, vol. 15, no. 2, pp. 9-19, Available: [http:// doi: 10.1080/10810730.2010.499985](http://doi:10.1080/10810730.2010.499985) [26 September 2016]
- Chimjinda, J. (2012) *The factors influencing life happiness, amongst the elderly at a community in Nakhon Pathom province*, Master's thesis, Christian University of Thailand.
- Hossein, A., et al. (2016) Health literacy in older adults and its related factors: A cross-sectional study in southeast Iran, *Health scope*, vol. 5, no. 4, pp. 110-125, Available: [http:// doi: 10.17795/jhealthscope-37453](http://doi:10.17795/jhealthscope-37453) [26 September 2016]
- Jumsri, T. (2011) *The development of life quality for elderly in Mae-Ai municipality Mae-Ai district Chiang Mai province*, Master's thesis, Khon Kaen University.
- Kaeodumkoeng, K. & Thummakul, D. (2015) Health literacy promoting in aging population (การเสริมสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพในประชากรผู้สูงอายุ), *Journal of Health Science Research*, vol. 9, no. 2, pp. 1-8, Available: <https://www.tci-thaijo.org/index.php/JHR/article/view/56547/47169> [26 September 2016] (in Thai)
- Kamwong, W., et al. (2011) Factors relating to quality of life of elderly (ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ), *Journal of Health Science Research*, vol. 5, no. 2, pp. 32-40, Available: [https://www.tci-thaijo.org/index.php/JHR/article/download/4878-Article% 20Text-8900-1-10-20130110.pdf](https://www.tci-thaijo.org/index.php/JHR/article/download/4878-Article%20Text-8900-1-10-20130110.pdf) [25 September 2016] (in Thai)

- Mehmet, T., et al. (2012) Quality of life and attitudes toward aging in older adults in Sanliurfa, Turkey, *Sage Journals*, vol. 35, no. 5, pp. 533–562, Available: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0164027512447822> [24 September 2016]
- Ministry of Social Development and Human Security. (2015) *Thai elderly: Present and future*, Available: https://www.msociety.go.th/article_attach/13225/17347.pdf [20 September 2016]
- Nutbeam, D. (2009) Defining and measuring health literacy: What can we learn from literacy studies?, *International Journal of Public Health*, vol. 54, no. 5, pp. 303-305, Available: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs00038-009-0050-x.pdf> [22 September 2016]
- Panagioti, M., et al. (2017) Effect of ealth literacy on the quality of older patients with long-term conditions: A large cohort study in UK general practice, *Quality of Life Research*, vol. 27, no. 5, pp. 1257-1268, Available: <https://doi.org/10.1007/s11136-017-1775-2> [22 September 2016]
- Podhisita, C. (2011) Thai family and household changes: What we don't know, Available: <http://www2.ipsr.mahidol.ac.th/ConferenceVII/Download/2011-Article-02.pdf> [21 September 2016]
- Promoting healthy aging Thailand, Department of Health. (1999) *Elderly in Thailand feature trends and issues*, Available: <http://hp.anamai.moph.go.th/soongwai/statics/about/soongwai/ topic004.php> [20 September 2016]

- Senasu, K., & Singhapakdi, A. (2014) Happiness in Thailand: The effects of family, health and job satisfaction, and the moderating role of gender, *JICA-IR Working Paper*, vol. 14, no. 76, pp. 1-30, Available: https://www.jica.go.jp/jica-ri/publication/workingpaper/jrft3q00000025kk-att/JICA-RI_WP_No.76_2014.pdf [26 September 2016]
- Shaw, S., et al. (2009) The role of culture in health literacy and chronic disease screening and management, *Journal of Immigrant and Minority Health*, vol. 11, no. 6, pp. 460-467, Available: <https://doi.org/10.1007/s10903-008-9135-5> [20 July 2018]
- Tiller, D., et al. (2015) Health literacy in an urban elderly East - German population – results from the population-based CARLA study, *BMC Public Health*, vol. 15, no. 883, pp. 1-9, Available: <https://bmcpublichealth.biomedcentral.com/track/pdf/10.1186/s12889-015-2210-7> [25 September 2016]
- Thumcharoen, W. (2012) *The influence of external and internal factors on happiness of the elderly*, Master's thesis, National Institute of Development Administration.
- Veenhoven, R. (2001) *Quality of life and happiness: Not quite the same*, Available: <https://repub.eur.nl/pub/8753> [22 September 2016]

**การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ของบุคลากร
ทางการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา
จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยวิธีการถดถอยแบบเซ็นเซอร์ควอนไทล์****
**Factor Affecting Debt Service Ratio of Education Officer in
Primary School and Secondary School, Chiang Mai Province by
Using Censored Quantile Regression**

กัญญ์สุดา นิมอนุสสรณ์กุล^{1*} และชัยวัฒน์ นิมอนุสสรณ์กุล¹

Kunsuda Nimanussornkul and Chaiwat Nimanussornkul

Received Feb 23, 2018

Revised Aug 7, 2018

Accepted Aug 16, 2018

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ต้องการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ของบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ด้วยวิธีการถดถอยแบบเซ็นเซอร์ควอนไทล์ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับควอนไทล์ คือ ควอนไทล์ที่ 0.25, 0.5 และ 0.75 และแบบจำลองโทบิต เนื่องจากข้อมูลสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้มีค่าตั้งแต่ศูนย์เป็นต้นไป โดยขนาดกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาจำนวน 370 ตัวอย่างมาจากการบุคลากรการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่าบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียน

¹ Faculty of Economics, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand

* Corresponding author E-mail: Kunsudan@gmail.com

** This study is an extension of the analysis of the research “The Debt of Education Officer in Primary School and Secondary School, Mueang District, Chiang Mai Province” which supported by Faculty of Economics, Chiang Mai University.

ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาประมาณหนึ่งในสามของกลุ่มตัวอย่างที่มีสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ (Dept Service Ratio: DSR) เกินร้อยละ 30 ซึ่งเป็นระดับเดิมที่ทางธนาคารพิจารณาไว้ว่าบุคคลนั้นจะมีความเสี่ยงในการผิดนัดชำระหนี้หรือไม่ แต่ปัจจุบันรัฐบาลปรับระดับ DSR ใหม่เป็นร้อยละ 50 ซึ่งผลการศึกษาพบว่ามีบุคลากรทางการศึกษาที่มีสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้เกินระดับ DSR ใหม่ประมาณร้อยละ 13 ของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งบุคลากรกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงในการผิดชำระหนี้ได้ และผลจากปัจจัยที่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ที่ระดับควอนไทล์ 0.25 หรือที่ระดับสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ต่ำๆ พบว่าเพศชายมีสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้มากกว่าเพศหญิง และถ้าหากมีจำนวนผู้ที่อยู่ในอุปการะเพิ่มขึ้นจะทำให้สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้เพิ่มขึ้น ที่ระดับควอนไทล์ 0.5 หรือที่ระดับสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้กลางๆ และจากแบบจำลองทอบิต พบว่าหากบุคลากรทางการศึกษามีอายุการทำงานเพิ่มขึ้น มีจำนวนผู้ที่อยู่ในอุปการะเพิ่มขึ้น มีจำนวนเงินออมของครอบครัวลดลง จะทำให้สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้เพิ่มขึ้น ระดับควอนไทล์ 0.75 หรือที่ระดับสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้สูงๆ พบว่าหากบุคลากรทางการศึกษามีอายุการทำงานเพิ่มขึ้น และมีจำนวนเงินออมของครอบครัวลดลง จะทำให้สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้เพิ่มขึ้น

คำสำคัญ: สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ / บุคลากรทางการศึกษา / จังหวัดเชียงใหม่ / การถดถอยเซ็นเซอร์ควอนไทล์

Abstract

This study would like to study factor affecting debt service ratio of education officer in Primary School and Secondary School, Chiang Mai province by using censored quantile regression with 3 quantiles include 0.25, 0.5 and 0.75 and Tobit model. This model was used because the value of debt service ratio is greater than zero. The sample size of the study is 370

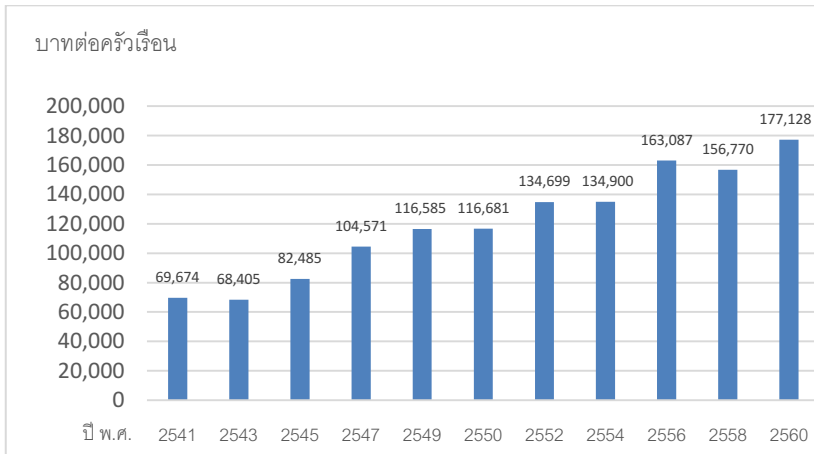
observations from education officer in primary school and secondary school in Mueang district, Chiang Mai province. The results shown approximately one third of the education officers have a debt service ratio greater than 30 percent, which is the previous DSR level that the bank used as the criteria for default risk. Recently, the government revises the DSR level to 50 percent. The results shown 13 percent of education officers have a debt service ratio exceed the new level of DSR. This means they have high probability to default. The results from factors effect to debt service ratio at 0.25 quantile or at low level of debt service ratio shown male has a higher of debt service ratio than female, and the increasing in member of dependents leads to rising in debt service ratio. At 0.50 quantile or at median level of debt service ratio and from the Tobit model shown that more working age of education officer, more member of dependents, and less in household saving have the effect to increase the debt service ratio. At 0.75 quantile or at high level of debt service ratio, the results shown that if working age of education officer increase and household saving decrease, then debt service ratio will increase.

Keywords: Debt Service Ratio / Education officer / Chiang Mai / Censored Quantile Regression

บทนำ

ในประเทศไทยปี พ.ศ.2560 พบว่าครัวเรือนที่มีหนี้สินมีสัดส่วนร้อยละ 51.0 และครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สินคิดเป็นร้อยละ 49.0 โดยสัดส่วนของครัวเรือนที่มีหนี้สินเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ.2558 ซึ่งในปี พ.ศ.2558 พบว่าครัวเรือนที่มีหนี้สินมีสัดส่วนร้อยละ 49.1 อีกร้อยละ 50.9 ไม่มีหนี้สิน (National Statistical Office, 2015, 2017) ซึ่งพิจารณาถึง

หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนตั้งแต่ปี พ.ศ.2541 จนถึงปี พ.ศ.2560 พบว่าหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ถึงแม้ว่าบางปีอาจจะลดลงบ้าง ดังรูปที่ 1 โดยปัญหาหนี้สินจะมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน จนถึงภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้วย โดยเมื่อครัวเรือนมีหนี้สินมาก จะมีผลทำให้การใช้จ่ายครัวเรือนลดลง และจะทำให้เกิดปัญหาการขาดสภาพคล่องทางการเงินตามมา นอกจากนี้ยังมีผลกระทบทางสังคมด้วย เช่น ปัญหาความเครียด ปัญหาการฆ่าตัวตาย ปัญหาอาชญากรรมต่างๆ เป็นต้น



ที่มา National Statistical Office (2015, 2017)

รูปที่ 1 จำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนตั้งแต่ปี 2541-2560

หากทำการเปรียบเทียบจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนตามอาชีพแล้ว จะพบว่าในปี พ.ศ.2558 ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพลูกจ้าง ผู้จัดการ นักวิชาการ ผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพ มีจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนมากที่สุด โดยมีจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 422,243 บาท รองลงมาคือครัวเรือนที่มีอาชีพเป็นผู้ดำเนินธุรกิจของตนเองที่ไม่ใช่การเกษตร โดยมีจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 218,340 บาท ดังตารางที่ 1 ซึ่งบุคลากรทางการศึกษาก็เป็นอาชีพในกลุ่มอาชีพลูกจ้างผู้ปฏิบัติงาน

วิชาชีพ นักวิชาการ ซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพที่มีจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงที่สุด มากกว่ากลุ่มอาชีพอื่นอย่างมาก

ปัญหาหนี้สินของบุคลากรทางการศึกษามีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ ด้วย เนื่องจากหากบุคลากรทางการศึกษามีปัญหาหนี้สินแล้วจะทำให้ขาดกำลังใจในการทำงาน อีกทั้งเมื่อมีปัญหาหนี้สินแสดงว่ามีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ดังนั้นจึงทำให้ต้องหาอาชีพเสริมเพิ่มขึ้น ก็จะทำให้การทุ่มเทการทำงาน เช่น การสอนได้ไม่เต็มที่ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อผู้เรียน และคุณภาพทางการศึกษา และยังส่งผลกระทบต่อไปยังคุณภาพของแรงงาน และระบบเศรษฐกิจและสังคมต่อไปในอนาคตได้ (Tongying, 2016) ดังนั้นปัญหาหนี้สินของบุคลากรทางการศึกษาจึงมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งในทุกรัฐบาลได้ให้ความสนใจมาโดยตลอด โดยได้พยายามทำการเปลี่ยนเจ้านี้ให้ใหม่ หาช่องทางในการลดอัตราดอกเบี้ยลง การขยายเงินกู้ให้เพิ่มขึ้น แต่ปัญหาหนี้สินของครูก็ยังมีปัญหาอยู่ โดยแหล่งเงินกู้ที่สำคัญของครูทั่วประเทศมีหลายแหล่งด้วยกัน เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ สินเชื่อโครงการกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ช่วยเพื่อนครูและบุคลากร สินเชื่อโครงการพัฒนาชีวิตครูฯ ผ่านธนาคารออมสิน เป็นต้น (Jitudomwattana, 2012) โดยในปี พ.ศ.2560 ธนาคารออมสิน ได้ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา (สกสค.) ในโครงการจัดการสวัสดิการด้านสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ โดยครูและบุคลากรทางการศึกษาสามารถนำเงินฌาปนกิจสงเคราะห์ช่วยเพื่อนครูและบุคลากรทางการศึกษา (ช.พ.ค.) และเงินฌาปนกิจสงเคราะห์ช่วยเพื่อนครูและบุคลากรทางการศึกษาในกรณีคู่สมรสถึงแก่กรรม (ช.พ.ส.) มาค้ำประกันไม่น้อยกว่า 7 โครงการ (Matichon online, 2016)

ตารางที่ 1 จำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนแยกตามสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือน (บาท)

ผู้ถือครองทำการเกษตร/เพาะเลี้ยง		ผู้ประกอบธุรกิจ ของตนเอง ที่ไม่ใช่ การเกษตร	ลูกจ้าง						ผู้ไม่ได้ปฏิบัติงาน เชิงเศรษฐกิจ
ปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์/ เพาะเลี้ยง			ผู้จัดการ นักวิชาการ และผู้ปฏิบัติงาน วิชาชีพ	คนงานเกษตร ป่าไม้ และ ประมง	คนงานด้าน การขนส่งและ งานพื้นฐาน	เสมียน พนักงานขาย และให้บริการ	ผู้ปฏิบัติงาน ในกระบวนการ ผลิตก่อสร้าง และเหมืองแร่		
ส่วนใหญ่ เป็นเจ้าของ ที่ดิน	ส่วนใหญ่ เช่าที่ดิน/ ทำฟรี								
136,534	189,660	218,340	422,243	59,778	40,406	137,812	95,755	67,868	

ที่มา National Statistical Office (2015)

จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ.2558 ถึงจำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ทั้งสิ้นแล้ว พบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้มากที่สุด รองลงมาคือภาคเหนือ ภาคกลาง กรุงเทพมหานคร และ 3 จังหวัด (สมุทรปราการ นนทบุรี ปทุมธานี) และภาคใต้ ตามลำดับ ซึ่งจังหวัด เชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีจำนวนนักเรียนมากที่สุดในภาคเหนือ (Ministry of Education, 2015) และจากปัญหานี้สินของบุคลากรทางการศึกษาจะทำให้กระทบต่อคุณภาพ การศึกษาและผู้เรียนด้วย ดังนั้นด้านการศึกษานี้จึงต้องพิจารณาสัดส่วนภาระหนี้ ต่อรายได้ของบุคลากรทางการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่

อีกทั้งจากการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับภาระหนี้สินของข้าราชการครูและบุคลากร ทางการศึกษาที่ผ่านมา ส่วนมากทำการศึกษาสาเหตุ ปัจจัย และผลกระทบจากการ เกิดภาระหนี้สิน และแนวทางในการแก้ไข โดย Pluempanya (2001) ได้ทำการศึกษา ถึงความต้องการสินเชื่อ และภาระหนี้สินของข้าราชการครู สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ โดยประชากรคือ ข้าราชการครูสังกัดสถาบัน เทคโนโลยีราชชมงคล Jirapas (2009) ได้ศึกษาภาระหนี้สิน ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อ การมีภาระหนี้สิน และผลกระทบจากการมีภาระหนี้สินของข้าราชการครู กลุ่มตัวอย่าง คือข้าราชการครูในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ส่วน Jitudomwattana (2012) ทำการประเมินภาระหนี้สินของสมาชิกครูในระบบสหกรณ์ จากข้อมูลของศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2550 ถึงปี พ.ศ.2554 และ Wiyaporn (2016) ได้ศึกษาถึงกระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยทำการหาสาเหตุและการแก้ไขปัญหาของ ปัญหาหนี้สินของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาตามความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญและของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและเปรียบเทียบความ คิดเห็นของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาต่อสาเหตุของปัญหาและการแก้ไข ปัญหาหนี้สิน โดยเก็บแบบสอบถามทางไปรษณีย์จากข้าราชการครูและบุคลากร

ทางการศึกษา จากสำนักงานส่งเสริมสวัสดิการและสวัสดิภาพครูบุคลากรทางการศึกษา (สกสค.) 77 จังหวัด

โดยการศึกษาที่ผ่านมายังไม่เคยมีการศึกษาใดที่วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ (Debt Service Ratio: DSR) ซึ่งในต่างประเทศได้มีการควบคุมภาระหนี้สินของครัวเรือน โดยมีการกำหนดสัดส่วนสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ ซึ่งถ้าผู้กู้มี DSR สูงเกินกว่าระดับที่กำหนดจะมีผลทำให้ผู้กู้อาจมีปัญหาในการชำระหนี้ได้ ซึ่งจะมีความเสี่ยงต่อสถาบันการเงินที่ปล่อยกู้ด้วย โดยประเทศในภูมิภาคเอเชียได้มีการนำมาตรการ DSR มาใช้บ้างแล้ว เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ เป็นต้น โดยประเทศมาเลเซียมีการกำหนดระดับ DSR ไม่เกินร้อยละ 60 (Sanguanphan, 2015) ซึ่งหมายถึง ผู้กู้มีรายได้เฉลี่ย 100 บาทต่อเดือน ไม่ควรมีหนี้สินที่ต้องชำระเกินกว่า 60 บาทต่อเดือน หากเกินกว่านี้จะทำให้ผู้กู้มีความเสี่ยงในการชำระหนี้ ดังนั้นสถาบันการเงินจึงควบคุมการปล่อยสินเชื่อ โดยพิจารณาจากสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสี่ยงกับสถาบันการเงิน ดังนั้นถ้าครัวเรือนหรือบุคลากรทางการศึกษาที่มีสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้สูงกว่าระดับ DSR ที่กำหนดไว้ ก็จะไม่สามารถกู้ยืมได้นั่นเอง ซึ่งการกำหนดมาตรการ DSR ในประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์นั้น จะทำให้สถาบันการเงินควบคุมการปล่อยกู้มากขึ้น เพื่อให้สัดส่วนหนี้ภาคครัวเรือนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศลดลง

ดังนั้นการศึกษานี้จึงต้องการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ของบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการประมาณค่าด้วยแบบจำลองโทบิต (Tobit) เนื่องจากสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้มีค่ามากกว่าศูนย์เป็นต้นไป ซึ่งแสดงว่าข้อมูลมีลักษณะถูกตัด (Censored) เพื่อพิจารณาในภาพรวมของปัจจัยที่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ และใช้การถดถอยแบบเซ็นเซอร์ควอนไทล์ (Censored Quantile Regression) ซึ่งจะทำให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามกับตัวแปรอธิบายตามระดับของสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ ซึ่งจะ

ช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปกำหนดนโยบายเพื่อลดภาระหนี้สินของบุคลากรทางการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงภาระหนี้สินแยกตามประเภทของหนี้สินของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ตามระดับของสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ เพื่อนำไปกำหนดนโยบายลดภาระหนี้สินของบุคลากรทางการศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัย

ในระเบียบวิธีวิจัยนี้จะอธิบายถึงการคำนวณหาสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ หรือ สัดส่วนรายจ่ายในการชำระหนี้ต่อรายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อน แล้วตามด้วยการอธิบายถึงแบบจำลองทอบิต (Tobit) และการถดถอยแบบเซ็นเซอร์ควอนไทล์ (Censored Quantile Regression) จากนั้นจึงจะอธิบายแบบจำลองและข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา และวิธีการศึกษา ตามลำดับดังนี้

1. สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ (Debt Service Ratio: DSR)

สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ สามารถคำนวณได้ ดังต่อไปนี้

$$\text{สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้} = \frac{100 \times \text{ค่าใช้จ่ายในการชำระเงินต้นและดอกเบี้ยของบุคลากรทางการศึกษาต่อเดือน}}{\text{รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของบุคลากรทางการศึกษา}}$$

อัตราส่วนนี้ดัดแปลงมาจากการงานของ Chotewattanakul and Thangpetch (2013) แสดงถึงภาระในการชำระหนี้ของบุคลากรทางการศึกษาต่อเดือน โดยหาคำนวณได้เท่ากับ ร้อยละ 40 หมายถึง บุคลากรทางการศึกษามีภาระรายจ่ายในการชำระหนี้คิด

เป็นร้อยละ 40 ของรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ซึ่งเกณฑ์ของประเทศมาเลเซียมีการกำหนดระดับ DSR ไม่เกินร้อยละ 60 (Sanguanphan, 2015) แต่ของประเทศแคนาดากำหนดระดับ DSR ไม่เกินร้อยละ 40 ซึ่งถ้า DSR เกินร้อยละ 40 แสดงว่ามีโอกาสในการผิดนัดชำระหนี้เพิ่มขึ้น (Chotewattanukul & Thangpetch, 2013) ซึ่งปัจจุบันรัฐบาลได้กำหนดให้ธนาคารอาคารสงเคราะห์และธนาคารออมสินปรับเกณฑ์ DSR จากร้อยละ 30 เป็นร้อยละ 50 (Matichon online, 2016)

2. แบบจำลองโทบิต (Tobit Model)

เนื่องจากข้อมูลสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ ซึ่งเป็นตัวแปรตามนั้น มีค่าเป็นบวกขึ้นไป ไม่มีค่าติดลบ ดังนั้นจึงมีการแจกแจงไม่ปกติ โดยข้อมูลจะมีลักษณะถูกเซ็นเซอร์ (Censored) จึงไม่สามารถประมาณค่าได้ด้วยวิธีการถดถอยโดยทั่วไป (Ordinary Least Square) แต่สามารถใช้แบบจำลองโทบิต (Tobit Model) ในการประมาณค่าได้ ซึ่งแบบจำลองการถดถอยที่ถูกเซ็นเซอร์ (Censored Regression Model) หรือคือแบบจำลองโทบิต (Tobit Model) เป็นแบบจำลองที่เสนอครั้งแรกโดย Tobin (1958) (Sriboonchitta, 2004) โดยแบบจำลองโทบิต (Tobit) สามารถเขียนได้ ดังนี้

$$y^* = x_i'\beta + u_i \quad (1)$$

$$y = y^* \quad \text{ถ้า } y^* > 0 \quad (2)$$

$$y = 0 \quad \text{ถ้า } y^* \leq 0 \quad (3)$$

โดยที่ y^* คือตัวแปรแฝง (Latent Variable) ส่วนตัวแปร y คือตัวแปรที่ทำการสำรวจได้ โดยที่ตัวแปรแฝง (Latent Variable) จะมีค่าเฉลี่ย (Mean) ดังนี้

$$E(y^*) = x_i'\beta \quad (4)$$

ถ้าเราต้องการหาค่าเฉลี่ยสำหรับค่าสังเกตที่ไม่เป็นศูนย์ (Nonzero Observations)

$$E[y_i | y_i > 0] = x_i'\beta + \sigma \frac{\phi(x_i'\beta/\sigma)}{\Phi(x_i'\beta/\sigma)} \quad (5)$$

การประมาณค่าของแบบจำลองนี้โดยทำ Maximum Likelihood Estimator (MLE) โดยความควรจะเป็นในรูปของลอการิทึม (Log-likelihood) สำหรับแบบจำลองถดถอยที่ถูกเซ็นเซอร์ คือ

$$\text{Log L} = \sum_{y_i > 0} -\frac{1}{2} \left[\log(2\pi) + \log \sigma^2 + \frac{(y_i - x_i' \beta)^2}{\sigma^2} \right] + \sum_{y_i = 0} \log \left[1 - \Phi \left(\frac{x_i' \beta}{\sigma} \right) \right] \quad (6)$$

3. การถดถอยแบบเซ็นเซอร์ควอนไทล์ (Censored Quantile Regression)

การถดถอยแบบเซ็นเซอร์ควอนไทล์ (Censored Quantile Regression) ใน การศึกษานี้ทำการประมาณค่าด้วยวิธี CQIV ซึ่ง Chernozhukov et al. (2015) ได้เขียนไว้ในงานเรื่อง Quantile Regression with Censoring and Endogeneity โดยวิธีการ CQIV ถ้าทำการกำหนดให้ตัวแปรอธิบายเป็นตัวแปรภายนอก (Exogenous) แล้วจะไม่มี ปัญหา Endogeneity ดังนั้นวิธีการดังกล่าวจะกลายเป็นการถดถอยแบบเซ็นเซอร์ ควอนไทล์ (Censored Quantile Regression) ซึ่งวิธีการดังกล่าวได้มีการนำมา ประยุกต์ใช้ในงานของ Brown and Taylor (2015) และ Chen and Kashiwagi (2016) เป็นต้น

สมมติว่าสมการที่ใช้ในพิจารณา คือ

$$y_t = \alpha + \sum_{i=1}^k \beta_i X_{it} + \varepsilon_t \quad (7)$$

โดยที่ y_t คือ ตัวแปรตาม และ X_{it} คือตัวแปรอธิบาย หากกำหนดให้ τ มีค่าอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 ซึ่งคือระดับของควอนไทล์ ดังนั้นสามารถทำการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของสมการที่ (7) ในระดับควอนไทล์ที่ τ ได้จากสมการที่ (8)

$$\min_{\alpha_\tau, \beta_\tau} \sum_{t=1}^T \rho_\tau(y_t - \alpha_\tau - \sum_{i=1}^k \beta_{i\tau} X_{it}) \quad (8)$$

โดยที่ $\rho_\tau(u) = (\tau - I(u \leq 0))u$ ซึ่ง $I(u \leq 0)$ เป็นฟังก์ชันตัวชี้ (Indicator Function) ดังนั้น

$$I(u \leq 0) = \begin{cases} 1 & \text{if } u \leq 0 \\ 0 & \text{if } u > 0 \end{cases}$$

ซึ่งสมการที่ (8) เป็นการถดถอยแบบควอนไทล์ (Quantile Regression) แต่ถ้านำมาใช้ในการประมาณด้วยวิธีการถดถอยแบบเซ็นเซอร์ควอนไทล์ (Censored Quantile Regression) ตามรูปแบบของ Powell (1986) อ้างอิงใน Chen and Kashiwagi (2016) แล้วจะได้ดังสมการ ต่อไปนี้

$$\min_{\alpha_\tau, \beta_\tau} \sum_{t=1}^T \rho_\tau(y_t - \max\{\alpha_\tau - \sum_{i=1}^k \beta_{i\tau} X_{it}, \underline{y}\}) \quad (9)$$

โดยที่ $\underline{y}$ คือ จุดที่ถูกเซ็นเซอร์ทางด้านซ้ายมือ เช่นในการศึกษานี้ค่า $\underline{y} = 0$ ซึ่งถ้ากรณีที่ข้อมูลมีการตัด (Censored) และมีปัญหา endogeneity แล้ว จะเป็นดังสมการของ Chernozhukov et al. (2015) ต่อไปนี้

$$\min_{\alpha_\tau, \beta_\tau, \delta_\tau} \sum_{t=1}^T T_i \rho_\tau(y_t - \max\{\alpha_\tau - \sum_{i=1}^k \beta_{i\tau} X_{it} - \hat{v}'_t \delta_\tau, \underline{y}\}) \quad (10)$$

โดยที่ T คือ exogenous trimming indicator และ $\hat{v}$ คือเวกเตอร์ตัวแปรควบคุม หรือคือตัวแปร instrument (ดัดแปลงจากงานของ Chen and Kashiwagi (2016))

4. แบบจำลองและข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

4.1 แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา

แบบจำลองที่ใช้ในการหาปัจจัยที่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ สามารถเขียนเป็นฟังก์ชันได้ ดังนี้

$$\text{Paydebtperincome}_{100} = f(\text{Agework}, \text{Sex}, \text{Status}, \text{Depend}, \text{Edu}, \text{Manage}, \text{Private}, \text{School}, \text{Saving}) \quad (11)$$

โดยที่

$\text{Paydebtperincome}_{100}$ คือ สัดส่วนของภาระหนี้ต่อรายได้ (ร้อยละ) โดยคำนวณจาก $100 \times$ จำนวนเงินผ่อนชำระต่อเดือน/จำนวนรายได้รวมต่อเดือน

โดยในที่นี้จะศึกษาเฉพาะบุคลากรทางการศึกษาที่มีจำนวนเงินผ่อนชำระจึงทำให้
ข้อมูลตัวแปร Paydebtperincome100 ที่ใช้มีค่ามากกว่า 0 ขึ้นไป

ดังนั้นจึงเป็นข้อมูลที่ถูกตัด (Censored)

Age work คือ อายุในการทำงาน (ปี)

Sex คือ เพศ โดยที่ Sex = 1 คือ ชาย Sex = 0 คือ หญิง

Status คือ สถานภาพสมรส โดยที่

Status = 1 คือ สมรส

Status = 0 คือ โสด หรือ หม้าย/หย่าร้าง

Depend คือ จำนวนผู้ที่อยู่ในการอุปการะ (ราย)

Edu คือ ระดับการศึกษา โดยที่

Edu = 1 คือ ปริญญาโทขึ้นไป

Edu = 0 คือ ต่ำกว่าปริญญาโท

Manage คือ ลักษณะการบริหารจัดการเงินเดือน โดยที่

Manage = 1 เก็บเงินออมสำหรับค่าใช้จ่ายในอนาคตก่อน
จะใช้จ่าย

Manage = 0 ใช้จ่ายก่อนเหลือจึงจะเก็บออม หรือไม่ได้
วางแผนบริหารเงินเดือน

Primary คือ โรงเรียนประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษา โดยที่

Primary = 1 เป็นโรงเรียนประถมศึกษา

Primary = 0 เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา

School คือ ประเภทโรงเรียน โดยที่

School = 1 เป็นโรงเรียนของรัฐบาล

School = 0 เป็นโรงเรียนเอกชน

Saving คือ จำนวนเงินออมของครอบครัว (บาท/เดือน)

โดยมีสมมุติฐานของแต่ละตัวแปร ดังนี้

Agework ซึ่งคือ อายุในการทำงาน ซึ่งคาดว่าจะมีผลต่อสัดส่วนของภาระหนี้ต่อรายได้ทั้งในทิศทางตรงกันข้ามและทิศทางเดียวกัน โดยในทิศทางตรงกันข้ามเนื่องจากหากบุคลากรทางการศึกษามีอายุการทำงานมากขึ้น ย่อมมีเงินเดือนมากขึ้นตามไปด้วยทำให้สัดส่วนของภาระหนี้ต่อรายได้ลดลงได้ ส่วนในทิศทางเดียวกันอาจเนื่องจากบุคลากรทางการศึกษามีอายุการทำงานมากขึ้น ย่อมมีภาระในการใช้จ่ายมากขึ้น ซึ่งอาจมากกว่าระดับรายได้ที่เพิ่มขึ้นก็เป็นไปได้จึงอาจทำให้สัดส่วนของภาระหนี้ต่อรายได้เพิ่มขึ้นได้

Sex คือ เพศ ซึ่งคาดว่าจะมีผลต่อสัดส่วนของภาระหนี้ต่อรายได้ทั้งในทิศทางตรงกันข้ามและทิศทางเดียวกัน เนื่องจากขึ้นอยู่กับลักษณะพฤติกรรมการใช้จ่ายการประหยัดของแต่ละบุคคล

Status คือ สถานภาพสมรส โดยคาดว่าถ้าบุคลากรทางการศึกษามีสถานภาพสมรสแล้วน่าจะมีผลทำให้สัดส่วนของภาระหนี้ต่อรายได้เพิ่มขึ้นด้วย

Depend คือ จำนวนผู้ที่อยู่ในการอุปการะ โดยคาดว่าถ้าบุคลากรทางการศึกษามีผู้ที่อยู่ในการอุปการะมากขึ้นแล้วน่าจะมีผลทำให้สัดส่วนของภาระหนี้ต่อรายได้เพิ่มขึ้นด้วย

Edu คือ ระดับการศึกษา โดยคาดว่าถ้าบุคลากรทางการศึกษามีผู้ระดับการศึกษามากขึ้นแล้วน่าจะมีผลทำให้สัดส่วนของภาระหนี้ต่อรายได้ลดลงหรือเพิ่มขึ้นก็ได้ด้วยแบบเดียวกันอายุในการทำงาน

Manage คือ ลักษณะการบริหารจัดการเงินเดือน โดยคาดว่าถ้าบุคลากรทางการศึกษามีการบริหารจัดการเงินเดือนแบบเก็บเงินออมสำหรับค่าใช้จ่ายในอนาคตก่อนจะใช้จ่ายแล้วน่าจะมีผลทำให้สัดส่วนของภาระหนี้ต่อรายได้ลดลงด้วย เพราะการจัดการเงินเดือนแบบนี้จะทำให้บุคลากรทางการศึกษาทราบว่าเมื่อหักเงินต้องจ่ายในอนาคตแล้วเขาจะมีเหลือใช้เท่าใด เขาจะควบคุมการใช้จ่ายมากกว่า การบริหารจัดการเงินเดือนแบบใช้จ่ายก่อนเหลือจึงจะเก็บออม หรือไม่ได้วางแผนบริหารเงินเดือน

Primary คือ โรงเรียนประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษา ซึ่งคาดว่าอาจจะมีผลต่อสัดส่วนของภาระหนี้ต่อรายได้ทั้งในทิศทางตรงกันข้ามและทิศทางเดียวกัน เนื่องจากขึ้นอยู่กับลักษณะพฤติกรรมค่าใช้จ่าย การประหยัดของแต่ละบุคคล แต่เหตุผลที่ใส่ตัวแปรนี้เข้ามาในแบบจำลองเพื่อต้องการพิจารณา ประเภทของโรงเรียนมีผลแตกต่างกันหรือไม่ต่อสัดส่วนของภาระหนี้ต่อรายได้

Saving คือ จำนวนเงินออมของครอบครัว โดยคาดว่าถ้าบุคคลากรทางการศึกษามีจำนวนเงินออมมากขึ้นแล้วน่าจะมีผลทำให้สัดส่วนของภาระหนี้ต่อรายได้ลดลงได้

4.2 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษานี้ได้นำข้อมูลจากงานวิจัยเรื่อง “ภาระหนี้สินของบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนประถมและมัธยมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” โดยประชากรคือ บุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 1 และรวบรวม พบว่าจำนวนบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนประถมและมัธยมศึกษา ในเขต อ.เมือง จ.เชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 3,224 คน (Office of Chiang Mai Provincial Primary Education Area 1, 2013) เมื่อคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตร Yamane ที่ความเชื่อมั่น 95% พบว่า จำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 356 คน แต่เพื่อป้องกันการตอบคำถามไม่ครบจึงเก็บข้อมูลเพิ่มเป็นจำนวน 393 ราย โดยสุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Nonprobability Sampling) แบบการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling) โดยการเก็บแบบสอบถามแบบกระดาษ (Paper) ในช่วงเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์ 2558 ซึ่งเลือกกลุ่มตัวอย่างให้กระจายทั้งโรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนเอกชน แต่เนื่องจากในอำเภอเมืองเชียงใหม่ มีโรงเรียนประถมศึกษา มากกว่าโรงเรียนมัธยมศึกษา จึงทำการเก็บข้อมูลจากโรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 208 ราย และโรงเรียนมัธยมศึกษาจำนวน 185 ราย แต่เนื่องจากปัญหาการตอบไม่ครบของแบบสอบถาม จึงทำให้ข้อมูลที่ใช้ในการประมาณมี 370 ราย ยกเว้นข้อมูลอายุการทำงานที่มีข้อมูล 365 ราย

5. วิธีการศึกษา

5.1 จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ทำการหาภาระหนี้สินแยกตามประเภทของหนี้สินของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ โดยคำนวณหาร้อยละของหนี้แต่ละประเภทต่อหนี้รวมของบุคลากรทางการศึกษา โดยแยกพิจารณาเป็น 2 กลุ่มโรงเรียน คือ โรงเรียนประถมศึกษา และมัธยมศึกษา

5.2 จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ทำการหาปัจจัยที่ผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการประมาณด้วยแบบจำลองโทบิต (Tobit) และการถดถอยแบบเซมิพาร์ติอัล โดยทำการประมาณค่าแบ่งออกเป็น 3 ระดับควอนไทล์ คือ ควอนไทล์ที่ 0.25, 0.5 และ 0.75 โดยที่ระดับควอนไทล์ 0.25 คือระดับที่สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ต่ำๆ ระดับควอนไทล์ 0.5 คือ ระดับสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้กลางๆ และระดับควอนไทล์ 0.75 คือ ระดับสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้สูงๆ

ผลการศึกษา

1. ภาระหนี้สินแยกตามประเภทของหนี้สินของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่

จากข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา โดยรายละเอียดข้อมูลที่ไม่ต่อเนื่องที่ใช้ในการประมาณค่าดังตารางที่ 2 พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 295 ราย เพศชาย จำนวน 75 ราย ส่วนมากกลุ่มตัวอย่างบุคลากรทางการศึกษามีสถานภาพสมรสแล้ว จำนวน 209 ราย สถานภาพโสด หย่า/หม้าย จำนวน 161 ราย ส่วนมากกลุ่มตัวอย่างมีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาโท จำนวน 276 ราย และระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาโทขึ้นไป จำนวน 94 ราย กลุ่มตัวอย่างบุคลากรทางการศึกษาส่วนมากใช้จ่ายก่อนเหลือจึงจะเก็บออม หรือไม่ได้วางแผนบริหารเงินเดือน จำนวน 187 ราย และกลุ่มตัวอย่างที่ทำการเก็บเงินออมสำหรับค่าใช้จ่ายในอนาคตก่อนจะใช้จ่ายมี

จำนวน 183 ราย กลุ่มตัวอย่างบุคลากรทางการศึกษาส่วนมากทำงานโรงเรียนเอกชน
จำนวน 199 ราย และทำงานโรงเรียนรัฐบาล จำนวน 171 ราย

ตารางที่ 2 รายละเอียดข้อมูลที่ไม่ต่อเนื่องที่ใช้ในการประมาณค่า

		ประเภทโรงเรียน		รวม (ราย)
		ประถมศึกษา (ราย)	มัธยมศึกษา (ราย)	
Sex	ชาย	32	43	75
	หญิง	165	130	295
Status	สมรส	106	103	209
	โสด, หย่า/หม้าย	91	70	161
Edu	ตั้งแต่ปริญญาโทขึ้นไป	44	50	94
	ต่ำกว่าปริญญาโท	153	123	276
Manage	เก็บเงินออมสำหรับค่าใช้จ่ายในอนาคต ก่อนจะใช้จ่าย	98	85	183
	ใช้จ่ายก่อนเหลือจึงจะเก็บออม หรือไม่ได้ วางแผนบริหารเงินเดือน	98	88	187
School	โรงเรียนรัฐบาล	80	91	171
	โรงเรียนเอกชน	117	82	199
รวม		197	173	370

ส่วนรายละเอียดข้อมูลที่ไม่ต่อเนื่องที่ใช้ในการประมาณค่าดังตารางที่ 3 พบว่า
อายุการทำงานของกลุ่มตัวอย่างบุคลากรทางการศึกษาโดยเฉลี่ย 14.85 ปี มีจำนวน
ผู้ที่อยู่ในการอุปการะโดยเฉลี่ย 1.20 คน มีจำนวนเงินออมเฉลี่ย 4,360.84 บาทต่อ
เดือน โดยมีรายได้ประจำเฉลี่ย 24,511.21 บาทต่อเดือน และรายได้เสริมเฉลี่ย
14,996.57 บาทต่อเดือน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างบุคลากรทางการศึกษาจำนวน 258 ราย หรือ
คิดเป็นร้อยละ 70 ที่มีรายได้เสริม โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้เสริมจำนวน 104 ราย
หรือคิดเป็นร้อยละ 40 ของบุคลากรทางการศึกษาที่มีรายได้เสริมที่มีรายได้เสริม
มากกว่ารายได้ประจำ และสัดส่วนของภาระหนี้ต่อรายได้โดยเฉลี่ยร้อยละ 21.15

ตารางที่ 3 รายละเอียดข้อมูลที่ต้องใช้ในการประมาณค่า

	จำนวนข้อมูล (ราย)	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)
Age work (ปี)	365	0.25	41.00	14.85	10.98
Depend (ราย)	370	0	7	1.20	1.30
Saving (บาท/เดือน)	370	0	50,000	4,360.84	6,518.50
รายได้ประจำ (บาท/เดือน)	370	7,500.00	73,620.00	24,511.21	13,502.66
รายได้เสริม (บาท/เดือน)	370	0	104,000.00	14,996.57	19,094.28
Paydebtperincometotal100 (ร้อยละ)	370	0	89.89	21.15	22.35

โดยเมื่อนำข้อมูลสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้มาทำจัดแบ่งเป็นช่วงๆ และแยกตามประเภทโรงเรียนแล้วได้ผลดังตารางที่ 4 ซึ่งพบว่าส่วนมากไม่มีภาระหนี้สินต่อรายได้จำนวน 115 ราย รองลงมาคือมีสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้อยู่ในช่วงมากกว่าร้อยละ 10 แต่น้อยกว่าร้อยละ 20 จำนวน 56 ราย และสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้อยู่ในช่วงมากกว่าร้อยละ 0 แต่น้อยกว่าร้อยละ 10 จำนวน 47 ราย ตามลำดับ

ตารางที่ 4 รายละเอียดข้อมูลสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้แยกตามประเภทโรงเรียน

	ประถมศึกษา (ราย)	มัธยมศึกษา (ราย)	รวม (ราย)
เท่ากับ 0	63	52	115
มากกว่า 0 แต่น้อยกว่า ร้อยละ 10	23	24	47
มากกว่า 10 แต่น้อยกว่า ร้อยละ 20	31	25	56
มากกว่า 20 แต่น้อยกว่า ร้อยละ 30	20	18	38
มากกว่า 30 แต่น้อยกว่า ร้อยละ 40	18	16	34
มากกว่า 40 แต่น้อยกว่า ร้อยละ 50	15	16	31
มากกว่า 50 แต่น้อยกว่า ร้อยละ 60	13	13	26
มากกว่า 60 แต่น้อยกว่า ร้อยละ 70	7	5	12
มากกว่า 70 แต่น้อยกว่า ร้อยละ 80	4	4	8
มากกว่า 80 แต่น้อยกว่า ร้อยละ 90	3	0	3
มากกว่า 90 แต่น้อยกว่า ร้อยละ 100	-	-	-
รวม	173	197	370

ซึ่งจากตารางที่ 4 ถ้าใช้เกณฑ์ DSR เดิม ร้อยละ 30 แล้วจะพบว่า บุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาที่เกินเกณฑ์ DSR เท่ากับ 60 ราย ส่วนบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เกินเกณฑ์ DSR เท่ากับ 54 ราย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า บุคลากรทางการศึกษาทั้งในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณหนึ่งในสามของกลุ่มตัวอย่างที่มีความเสี่ยงที่อาจจะผิดชำระหนี้ได้ แต่ถ้าหากเกณฑ์ใหม่ที่รัฐบาลได้กำหนดให้ธนาคารอาคารสงเคราะห์และธนาคารออมสินปรับเกณฑ์ DSR จากร้อยละ 30 เป็นร้อยละ 50 (Matichon online, 2016) แล้วนั้น จะพบว่า บุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาที่เกินเกณฑ์ DSR เท่ากับ 27 ราย ส่วนบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่เกินเกณฑ์ DSR เท่ากับ 22 ราย หรือคิดประมาณร้อยละ 13 ของกลุ่มตัวอย่างที่มีความเสี่ยงที่อาจผิดชำระหนี้ได้

ผลการศึกษาจำนวนเงินผ่อนชำระต่อเดือนแยกตามประเภทของหนี้สินของบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ดังตารางที่ 5 จะพบว่า กลุ่มตัวอย่างบุคลากรทางการศึกษาทั้งในโรงเรียนประถมศึกษาและมัศึกษามีจำนวนเงินผ่อนชำระต่อเดือนทางด้านที่พักอาศัยเป็นสัดส่วนที่มากที่สุด รองลงมาคือ หนี้สินทางด้านยานพาหนะส่วนตัว ส่วนหนี้สินในการศึกษาเพิ่มเติม น้อยที่สุด โดยเฉพาะกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนมัธยมศึกษาไม่มีจำนวนเงินผ่อนชำระต่อเดือนทางด้านการศึกษาเพิ่มเติมเลย โดยผลการศึกษานี้เป็นผลรวมของจำนวนเงินผ่อนชำระต่อเดือนในแต่ละประเภทของหนี้สินของบุคลากรทางการศึกษา เนื่องจากบุคลากรทางการศึกษาส่วนมากไม่ได้มีหนี้สินทุกประเภท

ตารางที่ 5 จำนวนเงินผ่อนชำระต่อเดือนแยกตามประเภทของหนี้สินของบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา และมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่

	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษา	
	จำนวน (บาท)	ร้อยละ	จำนวน (บาท)	ร้อยละ
ที่พักอาศัย	349,000	36.82	304,900	49.51
ยานพาหนะส่วนตัว	301,380	31.80	205,824	33.42
ศึกษาเพิ่มเติม	4,000	0.42	0	0.00
หนี้บัตรเครดิต/บัตรกดเงินสด	108,164	11.41	33,954	5.51
หนี้เพื่อการบริโภคทั่วไป	26,430	2.79	46,188	7.50
หนี้อื่น ๆ (ยกเว้นหนี้สหกรณ์ออมทรัพย์)	158,900	16.76	25,000	4.06
รวม	947,874	100.00	615,867	100.00

ซึ่งบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนมากให้เหตุผลที่เป็นหนี้สินเนื่องจากมีรายได้น้อยเพียงพอต่อรายจ่าย มีความจำเป็น และมีความต้องการที่มาก ขณะที่บางส่วนให้เหตุผลว่าเนื่องจากนำไปประกอบอาชีพเสริมหรือทำการลงทุนจึงทำให้เป็นหนี้สิน ซึ่งทำให้การศึกษานี้ต้องการทำการพิจารณาถึงปัจจัยที่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ของบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

2. ปัจจัยที่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่

ผลการประมาณค่าด้วยแบบจำลองโทบิต (Tobit) และการถดถอยแบบเซ็นเซอร์ควอนไทล์ (Censored Quantile Regression) ที่ระดับควอนไทล์ 0.25, 0.5 และ 0.75 ของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ปัจจัยที่ผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ของบุคลากรทางการศึกษา
โรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ จากการประมาณค่า
ด้วยการถดถอยแบบเซมิพารามิเตอร์ และแบบจำลองทอบิต

	Quantile 0.25		Quantile 0.50		Quantile 0.75		Tobit	
	Coef.	z	Coef.	z	Coef.	z	Coef.	z
Agework	0.0000	-0.00	0.5080	2.51**	0.9972	3.77***	0.5297	2.89***
Sex	6.6225	7.24***	2.8332	0.65	2.2140	0.37	6.3287	1.61
Status	-1.0380	-1.05	-0.0030	-0.00	3.7891	0.65	1.2789	0.33
Depend	2.0761	5.41***	3.9178	2.32**	0.3010	0.15	2.6437	1.69*
Edu	1.0380	1.20	0.1427	0.03	1.7877	0.32	0.2253	0.06
Manage	0.0000	-0.00	-3.1064	-0.88	0.8590	0.18	-1.2807	-0.40
Primary	0.5845	0.74	1.4167	0.41	-0.4252	-0.09	0.0963	0.03
School	1.0380	1.19	-0.3374	-0.09	-0.6649	-0.13	0.9717	0.28
Saving	0.0000	-0.00	-0.0007	-2.18**	-0.0016	-2.68***	-0.0008	-3.02***
Constant	-1.6225	-1.33	6.5464	1.52	22.0524	3.56***	5.9840	1.52

จากผลการศึกษาตารางที่ 6 จากผลการถดถอยแบบเซมิพารามิเตอร์ พบว่า
ในกรณีที่ระดับควอนไทล์ 0.25 พบว่ามีเพียงเพศ (Sex) และจำนวนผู้ที่อยู่ในการอุปการะ
(Depend) ที่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยบุคลากร
ทางการศึกษาเพศชายจะมีสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้มากกว่าเพศหญิง หากบุคลากร
ทางการศึกษามีจำนวนผู้ที่อยู่ในการอุปการะเพิ่มขึ้นทำให้สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้
เพิ่มขึ้น ส่วนอายุในการทำงาน (Agework) สถานภาพสมรส (Status) ระดับการศึกษา
(Edu) ลักษณะการบริหารจัดการเงินเดือน (Manage) โรงเรียนประถมศึกษาหรือ
มัธยมศึกษา (Private) ประเภทโรงเรียน (School) และจำนวนเงินออมของครอบครัว
(Saving) ไม่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับควอนไทล์
0.50 พบว่า อายุในการทำงาน (Agework) จำนวนผู้ที่อยู่ในการอุปการะ (Depend) และ
จำนวนเงินออมของครอบครัว (Saving) มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้อย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติ โดยหากบุคลากรทางการศึกษามีอายุการทำงานเพิ่มขึ้นทำให้
สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้เพิ่มขึ้น หากบุคลากรทางการศึกษามีจำนวนผู้ที่อยู่ในการ

อุปการะเพิ่มขึ้นทำให้สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้เพิ่มขึ้น และหากบุคลากรทางการศึกษามีเงินออมของครอบครัวมากขึ้นจะทำให้สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ลดลง ส่วนเพศ (Sex) สถานภาพสมรส (Status) ระดับการศึกษา (Edu) ลักษณะการบริหารจัดการเงินเดือน (Manage) โรงเรียนประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษา (Private) และประเภทโรงเรียน (School) ไม่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ในกรณีที่ระดับควอนไทล์ 0.75 พบว่า อายุในการทำงาน (Agework) และจำนวนเงินออมของครอบครัว (Saving) มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยหากบุคลากรทางการศึกษามีอายุการทำงานเพิ่มขึ้นทำให้สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้เพิ่มขึ้น และหากบุคลากรทางการศึกษามีเงินออมของครอบครัวมากขึ้นจะทำให้สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ลดลง ส่วนเพศ (Sex) สถานภาพสมรส (Status) จำนวนผู้ที่อยู่ในการอุปการะ (Depend) ระดับการศึกษา (Edu) ลักษณะการบริหารจัดการเงินเดือน (Manage) โรงเรียนประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษา (Private) และประเภทโรงเรียน (School) ไม่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

หากทำการเปรียบเทียบผลการศึกษาระหว่างควอนไทล์ จะพบว่าอายุในการทำงาน (Agework) จะมีผลในทิศทางบวกและมีผลกระทบตอสัดส่วนภาระหนี้สินต่อรายได้มากขึ้นตามระดับควอนไทล์หรือระดับสัดส่วนภาระหนี้สินต่อรายได้ที่เพิ่มขึ้น แสดงว่าเมื่ออายุในการทำงานมากขึ้นจะทำให้สัดส่วนภาระหนี้สินต่อรายได้เพิ่มขึ้น และจะมีผลมากขึ้นถ้ามีระดับสัดส่วนภาระหนี้สินต่อรายได้ที่มากขึ้นด้วย แต่อายุในการทำงานไม่มีผลกระทบตอสัดส่วนภาระหนี้สินต่อรายได้ที่ระดับควอนไทล์ 0.25 หรือระดับสัดส่วนภาระหนี้สินต่อรายได้ต่ำๆ ส่วนจำนวนผู้ที่อยู่ในการอุปการะ (Depend) จะมีผลกระทบตอสัดส่วนภาระหนี้สินต่อรายได้มากขึ้นเมื่อระดับควอนไทล์หรือระดับสัดส่วนภาระหนี้สินต่อรายได้เพิ่มขึ้นแต่กลับไม่มีผลอย่างมีนัยสำคัญ ณ ระดับควอนไทล์ 0.75 หรือระดับสัดส่วนภาระหนี้สินต่อรายได้สูงๆ และจำนวนเงินออมของครอบครัว (Saving) จะมีผลในทิศทางตรงกันข้ามกับสัดส่วนภาระหนี้สินต่อรายได้ โดยจะมีผลกระทบมากขึ้นเมื่อระดับควอนไทล์เพิ่มขึ้นหรือระดับสัดส่วนภาระหนี้สินต่อ

รายได้เพิ่มขึ้น แต่จำนวนเงินออมของครอบครัวไม่มีผล ระดับควอนไทล์ 0.25 หรือระดับสัดส่วนภาระหนี้สินต่อรายได้ต่ำๆ

และจากผลการประมาณค่าจากแบบจำลองโทบิต พบว่าอายุในการทำงาน (Agework) จำนวนผู้ที่อยู่ในการอุปการะ (Depend) และจำนวนเงินออมของครอบครัว (Saving) มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยหากบุคลากรทางการศึกษามีอายุการทำงานเพิ่มขึ้นทำให้สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้เพิ่มขึ้น หากบุคลากรทางการศึกษามีจำนวนผู้ที่อยู่ในการอุปการะเพิ่มขึ้นทำให้สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้เพิ่มขึ้น และหากบุคลากรทางการศึกษามีเงินออมของครอบครัวมากขึ้นจะทำให้สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ลดลง ส่วนเพศ (Sex) สถานภาพสมรส (Status) ระดับการศึกษา (Edu) ลักษณะการบริหารจัดการเงินเดือน (Manage) โรงเรียนประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษา (Private) และประเภทโรงเรียน (School) ไม่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ โดยหากทำการเปรียบเทียบผลการศึกษาที่ได้กับการศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับปัจจัยกำหนดภาระหนี้สินแล้ว พบว่าผลการศึกษาสอดคล้องกับงานที่ผ่านมาบางส่วน เช่น อายุในการทำงานในการศึกษานับพบว่าอายุในการทำงานมีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ที่ระดับควอนไทล์ 0.5, 0.75 และแบบจำลองโทบิต ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Jiropas (2009) และ Visitwarakorn (2015) ที่พบว่าอายุในการทำงานไม่ผลต่อภาระหนี้ ส่วนเพศในการศึกษานับพบว่าไม่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ที่ระดับ ควอนไทล์ 0.25 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Visitwarakorn (2015) ที่พบว่าเพศชายมีภาระหนี้สินมากกว่าเพศหญิง แต่ที่ระดับควอนไทล์ที่ 0.5 และ 0.75 และจากแบบจำลองโทบิตไม่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Jiropas (2009) แสดง

ว่าเพศชายหรือเพศหญิงอาจจะมีผลหรือไม่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ก็ได้ ส่วนสถานภาพสมรสไม่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้เลย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมาในงานของ Jiropas (2009) แต่จะขัดแย้งกับงานของ Visitwarakorn (2015) ที่พบว่าสถานภาพสมรสจะมีผลทำให้มีภาระหนี้มากกว่า โสด หย่า/หม้าย ส่วนจำนวนผู้ที่อยู่ในอุปการะ สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมาที่ว่าหากจำนวนผู้ที่อยู่ในอุปการะเพิ่มขึ้นทำให้ภาระหนี้เพิ่มขึ้น เช่น งานของ National Statistical Office (2011) ส่วนงาน Wilawan and Pongchompu (2015) ใช้จำนวนสมาชิกในครัวเรือนในการศึกษา ซึ่งผลสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

ส่วนระดับการศึกษาไม่สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมา เนื่องจากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่าการศึกษาดำกว่าปริญญาโท มีภาระหนี้มากกว่าปริญญาโทขึ้นไป ดังในงานของ Visitwarakorn (2015) แต่ในการศึกษานี้ พบว่าระดับการศึกษาไม่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ ลักษณะการบริหารจัดการทางการเงินในการศึกษานี้ พบว่าไม่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ Intaravorrachet et al. (2014) ที่พบว่าการบริหารจัดการทางการเงินจะมีผลต่อภาระหนี้ทางอ้อมโดยจะทำให้การออมเพิ่มขึ้น แล้วทำให้ภาระหนี้สินลดลง ส่วนจำนวนเงินออมของครอบครัวในการศึกษานี้ พบว่ามีผลทำให้สัดส่วนภาระหนี้สินต่อรายได้ลดลง โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับควอนไทล์ 0.5 และ 0.75 และจากแบบจำลองโทบิต ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Intaravorrachet et al. (2014)

สรุปผลการศึกษา

การศึกษานี้ต้องการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ ด้วยวิธีการถดถอยแบบเซมิพารามิเตอร์ ซึ่งสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ โดยทำการเก็บข้อมูลจากบุคลากรทางการศึกษาให้กระจายทั้งโรงเรียนของรัฐบาลและเอกชน จำนวน 393 ตัวอย่าง แต่เนื่องจากปัญหาการตอบไม่ครบถ้วน จึงทำให้ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานี้มี

จำนวน 370 ตัวอย่าง โดยทำการวิเคราะห์ด้วยแบบจำลองโทบิต (Tobit) และการถดถอยแบบเซ็นเซอร์ควอนไทล์ (Censored Quantile Regression) ที่ระดับควอนไทล์ 0.25, 0.5 และ 0.75 ซึ่งผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากเป็นเพศหญิง มีสถานภาพสมรสแล้ว ระดับการศึกษาส่วนมากต่ำกว่าปริญญาโท มีลักษณะการบริหารเงินแบบใช้จ่ายก่อนเหลือจึงจะเก็บออม หรือไม่ได้วางแผนบริหารเงินเดือน โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนมากอยู่ในโรงเรียนเอกชน อายุการทำงานเฉลี่ย 15 ปี มีจำนวนผู้ที่อยู่ในการอุปการะโดยเฉลี่ย 1 คน เงินออมต่อเดือนโดยเฉลี่ยเท่ากับ 4,361 บาท และโดยเฉลี่ยแล้วบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ มีระดับสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้เท่ากับ ร้อยละ 21.15 ซึ่งถ้าพิจารณาค่าเฉลี่ยแล้วเป็นอัตราที่น้อยกว่าระดับ DSR เดิมที่ธนาคารใช้ในการประเมินความเสี่ยงการผิดชำระหนี้ แต่เมื่อพิจารณาการแบ่งจำนวนบุคลากรทางการศึกษาตามระดับสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ พบว่าบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีจำนวน 114 ราย หรือประมาณหนึ่งในสามของกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับ DSR เกินร้อยละ 30 แต่ปัจจุบันรัฐบาลได้ปรับระดับ DSR เป็นร้อยละ 50 ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 49 ราย หรือคิดเป็นร้อยละ 13 ของกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับ DSR เกินร้อยละ 50 โดยบุคลากรทางการศึกษากลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงในการผิดนัดชำระหนี้ ซึ่งทางรัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้องต้องให้ความสำคัญ และจากผลการแบ่งประเภทหนี้สินของบุคลากรทางการศึกษาแล้ว จะพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีสัดส่วนหนี้สินทางด้านที่พักอาศัยและยานพาหนะส่วนตัวเป็นสัดส่วนที่มากที่สุด โดยเหตุผลที่บุคลากรทางการศึกษาเป็นหนี้สินส่วนมากให้เหตุผลว่าเนื่องจากมีรายได้ไม่เพียงพอ มีความจำเป็นและมีความต้องการมาก ขณะที่มียกย่องบางส่วนที่มีหนี้สินเนื่องจากนำเงินไปลงทุนหารายได้เสริม ซึ่งบุคลากรกลุ่มที่เป็นหนี้เนื่องจากนำเงินไปลงทุนนั้น แสดงว่าเป็นหนี้ที่ดีเนื่องจากช่วยให้บุคลากรทางการศึกษามีรายได้เพิ่มขึ้นได้

ผลการศึกษาปัจจัยที่ผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ของบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา พบว่าที่ระดับควอนไทล์ 0.25 หรือที่ระดับ

สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ต่ำๆ นั้น ปัจจัยที่มีผล ได้แก่ เพศ จำนวนผู้ที่อยู่ในการอุปการะ ที่ระดับควอนไทล์ 0.50 หรือที่ระดับสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้กลางๆ นั้น ปัจจัยที่มีผล ได้แก่ อายุในการทำงาน จำนวนผู้ที่อยู่ในการอุปการะ และจำนวนเงินออมของครอบครัว และที่ระดับควอนไทล์ 0.75 หรือที่ระดับสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้มากๆ นั้น ปัจจัยที่มีผล ได้แก่ อายุในการทำงาน และจำนวนเงินออมของครอบครัว ส่วนผลจากแบบจำลองโทบิต พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ ได้แก่ อายุในการทำงาน จำนวนผู้ที่อยู่ในการอุปการะ และจำนวนเงินออมของครอบครัว โดยภาพรวมแล้ว ถ้าหากบุคคลากรทางการศึกษามีอายุในการทำงานเพิ่มขึ้น มีจำนวนผู้ที่อยู่ในการอุปการะเพิ่มขึ้น จะทำให้สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้เพิ่มขึ้นไปด้วย ขณะที่ ถ้าหากบุคคลากรทางการศึกษามีเงินออมของครอบครัวเพิ่มขึ้นจะทำให้สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ลดลง

ข้อเสนอแนะงานวิจัย

จากผลการศึกษา พบว่าบุคคลากรทางการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ มีส่วนหนึ่งที่มีปัญหาสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้เกินระดับ DSR ที่ทางธนาคารกำหนดไว้ ซึ่งบุคคลากรกลุ่มนี้ทางรัฐบาลควรเข้ามาช่วยเหลือจัดการปัญหาหนี้สินอย่างมาก และจากผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้แล้วนั้น จะพบว่าหากบุคคลากรทางการศึกษามีอายุการทำงานเพิ่มขึ้นยิ่งทำให้มีสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้เพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นว่าปัญหาหนี้ของบุคคลากรทางการศึกษาจะเป็นปัญหาที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น และจากจำนวนผู้ที่อยู่ในอุปการะเพิ่มขึ้นก็ทำให้มีสัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้เพิ่มขึ้น ซึ่งในส่วนนี้ถึงแม้ว่าปัจจุบันบุคคลากรทางการศึกษามีผู้ที่อยู่ในอุปการะจะมีสวัสดิการต่างๆ เช่น ค่าเล่าเรียนบุตร แต่ด้วยภาวะเศรษฐกิจที่ทำให้บุคคลากรทางการศึกษามีภาระรายจ่ายในการดูแลผู้ที่อยู่ในอุปการะเพิ่มขึ้น ซึ่งอาจจะแก้ไขได้โดยการปลูกฝังให้ผู้ที่อยู่ในอุปการะรู้จักการใช้จ่ายอย่างพอเพียงและให้เห็นคุณค่าของเงินเพื่อจะได้ลดภาระรายจ่ายในการดูแลผู้ที่อยู่ในอุปการะลงได้

ส่วนปัจจัยสุดท้ายคือเงินออมของครอบครัว ซึ่งถ้าครอบครัวมีการออมเงินมากขึ้นจะทำให้สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้ลดลงได้ โดยอาจทำการบริหารจัดการเงินเดือน เช่น การเก็บเงินไว้ใช้ในอนาคตก่อนเหลือจึงนำมาใช้จ่าย เพื่อเป็นการควบคุมการใช้จ่ายที่อาจจะมากเกินไปได้ ซึ่งถึงแม้ว่าจากผลการศึกษาปัจจัยนี้ไม่มีนัยสำคัญแต่จากค่าสัมประสิทธิ์มีค่าติดลบ แสดงว่าถ้ามีการบริหารจัดการเก็บเงินไว้สำหรับที่ต้องใช้จ่ายในอนาคตเหลือจึงค่อยใช้จ่ายจะทำให้สัดส่วนภาระหนี้ต่อรายได้น้อยกว่าบุคลากรทางการศึกษาที่ไม่ได้บริหารจัดการเงิน อีกทั้งจากเหตุผลของการเป็นหนี้แล้วพบว่าส่วนมากเนื่องจากมีรายได้น้อยเพียงพอต่อรายจ่าย มีความจำเป็นต้องใช้จ่ายและความต้องการที่มาก ถ้าหากบุคลากรทางการศึกษาไม่ทำการปรับพฤติกรรมการใช้จ่ายก็จะไม่ทำให้ปัญหาหนี้สินหมดไปได้ ดังนั้นรัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้คำแนะนำในการบริหารจัดการเงินเดือน และการบริหารจัดการปัญหานี้สินแก่บุคลากรทางการศึกษา เพื่อที่บุคลากรทางการศึกษาจะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมได้ ส่วนบุคลากรทางการศึกษาอีกส่วนหนึ่งที่มียอดหนี้เนื่องจากนำเงินไปลงทุน ทางรัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้คำแนะนำในเรื่องการลงทุนเพื่อที่บุคลากรทางการศึกษาจะได้แบ่งเวลาที่ว่างนำไปใช้ให้เกิดผลตอบแทนที่จะช่วยแก้ไขปัญหารายได้น้อยเพียงพอต่อรายได้หรือปัญหานี้สินต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและไม่กระทบต่อคุณภาพการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา

References

- Brown, S. & Taylor, K. (2015) *Charitable behaviour and the big five personality traits: Evidence from UK panel data*, Sheffield: Department of Economics, University of Sheffield.
- Chen, J. & Kashiwagi, M. (2016) The Japanese Taylor rule estimated using censored quantile regressions, *Empirical Economics*, vol. 52, no. 1, pp. 357-371.

- Chernozhukov, V., et al. (2015) Quantile regression with censoring and endogeneity, *Journal of Econometrics*, vol. 186, no. 1, pp. 201-221.
Doi: <https://doi.org/10.1016/j.jeconom.2014.06.017>
- Tongying, C. (2016) *Teacher debt: The problem waited for reform* (ปัญหาครู: ปัญหาที่รอการปฏิรูป), Available: [https:// www.parliament.go.th](https://www.parliament.go.th) [9 January 2017] (in Thai)
- Chotewattanakul, P. & Thangpetch, C. (2013, August 5) The household debt is important (หนี้ภาคครัวเรือนนั้นสำคัญไฉน?), *Focused and Quick (FAQ)*, issue 82, pp. 1-9. (in Thai)
- Intaravorrachap, P., et al. (2014) Causal factors influencing indebtedness of undergraduate students in Bangkok (ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อการก่อหนี้สินของนักศึกษา ปริญญาตรีในกรุงเทพมหานคร), *Kasetsart Journal: Social Sciences*, vol. 35, no. 1, pp. 1-15. (in Thai)
- Jiropas, N. (2009) *Liability condition of elementary school teachers in hat yai district, Songkhla province* (ภาวะหนี้สินของข้าราชการครู โรงเรียนประถมศึกษา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา), Master's thesis of Art in Human and Social Development, Prince of Songkla University. (in Thai)
- Jitudomwattana, S. (2012) *Debt of teacher members in cooperative system* (หนี้สินของสมาชิกครูในระบบสหกรณ์), Cooperative Auditing Department, Available: http://www.cad.go.th/cadweb_org/ewt_news.php?nid=14319&filename=index [24 February 2015] (in Thai)
- Matichon online. (2016, March 19) “DSR” Remember to help people with low income (“DSR” จำงดี ตัวช่วยผู้มีรายได้น้อย), Available: <https://www.matichon.co.th/news/76473> [16 January 2017] (in Thai)

- Ministry of Education. (2015) *Number of student in school system separate follow provinces, level of study and sex in education year 2015* (จำนวนนักเรียน นิสิต นักศึกษาในระบบโรงเรียน จำแนกตามจังหวัด ระดับการศึกษาและเพศ ปีการศึกษา 2558), Available: http://www.mis.moe.go.th/mis2015/index.php?option=com_content&view=article&id=141&Itemid=241 [10 February 2016] (in Thai)
- National Statistical Office. (2011) *Analytical report about behavior of debtors in agricultural households, 2011* (รายงานเชิงวิเคราะห์ เรื่องพฤติกรรมการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตร พ.ศ. 2554), Available: http://web.nso.go.th/en/pub/e_book/8key%20Indicators%20for%20asean%202012/files/assets/common/downloads/i.pdf [18 February 2016] (in Thai)
- National Statistical Office. (2015) *Average amount of debt per household by socio-economic class, whole kingdom 2015, The 2015 Household Socio-Economic Survey Whole Kingdom*, Bangkok: National Statistical Office, Ministry of Information and Communication Technology.
- National Statistical Office. (2015) *The summary of socio-economic survey of households in the first six months of 2015* (สรุปผลเบื้องต้น การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ในช่วง 6 เดือนแรก ของปี 2558), Bangkok: national Statistical Office. (in Thai)
- National Statistical Office. (2017) *The summary of socio-economic survey of households in the first six months of 2017* (สรุปผลเบื้องต้น การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ในช่วง 6 เดือนแรก ของปี 2560), Bangkok: national Statistical Office. (in Thai)

Office of Chiang Mai Provincial Primary Education Area 1. (2013) *Number of Teacher and Education Staff* (จำนวนครูและบุคลากรทางการศึกษา),

Available: [http://data.bopp-obec.info/emis/index_area.php?](http://data.bopp-obec.info/emis/index_area.php?Area_CODE=5001)

Area_CODE=5001 [18 August 2014] (in Thai)

Pluempanya, M. (2001) Demand of loan and the amount of debt of the teachers

attached to the office of *primary education, Chiang Mai province* (ความ

ต้องการสินเชื่อและภาระหนี้สินของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานการ

ประถมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่), Chiang Mai: Rajamangala Institute of

Technology, Northern Campus. (in Thai)

Sanguanphan, S. (2015) *Household debt* (หนี้ครัวเรือน), Available:

[https://www.bot.or.th/Thai/FinancialInstitutions/Highlights/](https://www.bot.or.th/Thai/FinancialInstitutions/Highlights/ASEANCommunity/BankersTalk/Vol3Issue1.pdf)

ASEANCommunity/BankersTalk/Vol3Issue1.pdf [23 February 2017]

(in Thai)

Sriboonchitta, S. (2004) *Econometric: Theory and apply* (เศรษฐมิติ: ทฤษฎีและ

การประยุกต์), Chiang Mai: Faculty of Economics, Chiang Mai University.

(in Thai)

Visitwarakorn, W. (2015) Debt of government officers after the 2013 salary

policy: A case study of the Office of the Permanent Secretary, Ministry of

Natural Resources and Environment (ภาระหนี้สินของข้าราชการพลังงานนโยบาย

เงินเดือน พ.ศ. 2556: กรณีศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม), *Veridian E-Journal*, vol. 8, no. 1, pp. 515 -529. (in Thai)

- Wilawan, W. & Pongchompu, S. (2015) Factors affecting capability of agricultural debt repayment for the Bank of Agriculture and Agricultural Cooperatives' Clients, Nongbaudaeng Branch, Chaiyaphum Province (ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้สินทางการเกษตรของลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ), *Khon Kaen Agr. J.*, vol. 43, Suppl. 1, pp. 243- 252. (in Thai)
- Wiyaporn, P. (2016) *The solving process of the financial liabilities problems of teachers and education personnel (กระบวนการแก้ไขปัญหาหนี้สินของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา)*, Doctoral dissertation in Educational Administration, Department of Educational Administration Graduate School, Silpakorn University. (in Thai)

ภาวะภาษีและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย

Tax and Economic Growth in Thailand

ชิตตะวัน ชนะกุล¹

Chittawan Chanagul

Received Jun 12, 2018

Revised Sep 5, 2018

Accepted Sep 10, 2018

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับภาวะภาษีที่เก็บจากแรงงาน จากทุน และจากการบริโภค รวมถึงศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและภาวะภาษีทั้งสามประเภท การศึกษาใช้ข้อมูลรายได้รวมของประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ.2536-2559 เพื่อบรรลุมุ่งวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อแรก ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่สอง ผู้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระ 2 ตัวขึ้นไป ด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด ผลการศึกษาโดยใช้แบบจำลองทางสถิติพบว่า การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับภาวะภาษีที่เก็บจากแรงงาน ในขณะที่ภาวะภาษีที่เก็บจากการบริโภคและภาวะภาษีที่เก็บจากทุน ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

คำสำคัญ: ภาษีทุน / ภาษีแรงงาน / ภาษีการบริโภค / การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

¹ Faculty of Economics Kasetsart University, Bangkok, Thailand, e-mail fecocwc@ku.ac.th

Abstract

This research seeks to provide the general information of average tax burden collecting from capital, labor, and consumption as well as to find out whether or not those taxes undermine economic growth. The statistics used in this study are quarterly data of Thailand from 1993-2016 derived from the National Statistics Bureau of Thailand, Fiscal Policy Office and Bank of Thailand. To start, the descriptive analysis is provided. Then, the regression method is adopted. The results drawn from this study suggest that average tax burden on labor is negatively related with Thailand's economic growth whereas the burden on capital and consumption do not have a significant association with the growth rates.

Keywords: Capital Tax / Labor Tax / Consumption Tax / Economic Growth

บทนำ

Richard A. Musgrave (1910-2007) บิดาวิชาเศรษฐศาสตร์การคลังชาวอเมริกัน ได้วางหน้าที่หลักของรัฐบาลในทางเศรษฐกิจไว้สามประการสำคัญ ได้แก่ การจัดสรรทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ การกระจายรายได้และความมั่งคั่งของสังคม และการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ รัฐบาลสามารถดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าวผ่านมาตรการทางการคลังที่สำคัญ ได้แก่ มาตรการด้านรายจ่าย และมาตรการด้านรายรับ โดยมาตรการด้านรายรับจำแนกเป็นรายรับที่เป็นรายได้ และรายรับที่ไม่ใช่รายได้² มาตรการภาษีเป็นหนึ่งในมาตรการด้านรายรับที่เป็นรายได้³ ที่มีความสำคัญ

² อาทิ การกู้เงินทั้งในและนอกประเทศ หรือการนำเงินคงคลังมาใช้

³ มาตรการด้านรายได้ ประกอบด้วย ภาษีอากรรวม การขายสิ่งของและบริการ รัฐบาลพาณิชย์ และรายได้อื่น

อย่างยั่งยืน นอกจากนี้หลายกรณีเป็นเครื่องมือทางการคลังที่ก่อให้เกิดความเป็นธรรม ในการกระจายรายได้ ภาษียังเป็นแหล่งรายได้สำคัญของรัฐบาล ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 ภาษีอากรสุทธิมีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 79.1 ของประมาณการรายรับทั้งหมด เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ระหว่างปี พ.ศ.2553-2558 สัดส่วนรายได้ที่จัดเก็บ ได้จากภาษีของ 3 หน่วยราชการหลัก ประกอบด้วยกรมสรรพากร กรมสรรพสามิต และ กรมศุลกากร มีค่าประมาณร้อยละ 87-91 ของรายได้ที่จัดเก็บได้ทั้งหมด โดย กรมสรรพากรมีสัดส่วนรายได้ต่อรายได้ทั้งหมดคิดเป็นร้อยละ 66 ในปี พ.ศ.2558 ในขณะที่กรมสรรพสามิตมีค่าดังกล่าวที่ร้อยละ 16.76 และกรมศุลกากรเท่ากับร้อยละ 4.41

แม้ว่ามาตรการด้านภาษีจะเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ในทางทฤษฎีมีข้อถกเถียงว่า การเก็บภาษีก่อให้เกิดการบิดเบือนทางเศรษฐกิจ และก่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพในการจัดสรรทรัพยากร อาทิ การเก็บภาษีเงินได้บั่นทอน แรงจูงใจในการทำงาน การลงทุน และการออมของภาคเอกชน ในขณะที่ภาษี สรรพสามิตและภาษีการบริโภคอื่นๆ ที่มีผลทำให้ราคาสินค้าเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลทั้งด้าน รายได้ (Income Effect) และด้านการทดแทน (Substitution Effect) ต่อผู้บริโภค ซึ่ง ก่อให้เกิดการบิดเบือนการบริโภคตามมา โดยเชื่อว่าภาษีที่เก็บจากภาคการผลิต ได้แก่ แรงงานและทุน จะก่อให้เกิดผลทางลบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ในขณะที่นัก เศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่เห็นว่าภาษีที่เก็บจากการบริโภคจะก่อให้เกิดผลทางลบต่อการ เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่น้อยกว่า⁴ (Hyman, 2010, p. 596)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีงานวิจัยต่างประเทศจำนวนมากที่ได้ ทำการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการเก็บภาษีทั้งสามประเภทที่มีต่อการเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจ อาทิ Furceri and Karras (2008) พบว่าจากการเพิ่มขึ้นของภาษีส่งผล

⁴ รายละเอียดในเชิงทฤษฎีสามารถศึกษาได้จากส่วนแนวคิดภาษีต่อการเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจ

ทางลบต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ โดยการเพิ่มขึ้นของอัตราภาษี ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศลดลงอยู่ระหว่างร้อยละ 0.5-1 อย่างไรก็ตามก็ดี Engen and Skinner (1996) พบว่าการเก็บภาษีอากรมีผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับต่ำ โดยการปฏิรูปการจัดเก็บภาษีส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอยู่ที่ร้อยละ 0.2-0.3 เมื่อพิจารณาผลกระทบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจำแนกตามประเภทภาษี ปรากฏผลการศึกษาดังนี้ Tomljanovich (2004) พบว่าภาษีรายได้บุคคลธรรมดา ภาษีโรงเรือนและที่ดิน และภาษีการขาย ไม่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจเติบโตทางเศรษฐกิจ ในขณะที่การเก็บภาษีเงินได้นิติบุคคลส่งผลเชิงบวกต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ผลการศึกษาของ Myles (2007) Dackehag and Hansson (2012) และ Macek (2014) พบว่า รายได้ของรัฐบาลจากภาษีเงินได้นิติบุคคลและภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ก่อให้เกิดผลเชิงลบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม Canavire-Bacarreza et al. (2013) ซึ่งได้ศึกษาโดยใช้ข้อมูลของประเทศกลุ่มลาตินอเมริกา พบว่าภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาไม่ก่อให้เกิดผลเชิงลบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศลาตินอเมริกา ในกรณีภาษีเงินได้นิติบุคคล การศึกษาพบว่าผลกระทบเชิงลบในระดับต่ำต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ภาษีการบริโภคส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจเติบโตทางเศรษฐกิจในกลุ่มประเทศดังกล่าว Masika (2014) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดากับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยใช้ข้อมูลของประเทศเคนยา ผลการศึกษาพบว่า การเพิ่มภาษีเงินได้นิติบุคคล รวมถึงภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา จะสามารถเพิ่มการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศเคนยาได้ร้อยละ 0.93 และ 0.14 ตามลำดับ Ojong et al. (2016) ศึกษาผลของรายได้จากภาษีต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไนจีเรีย ผลการศึกษาพบว่า ภาษีรายได้นิติบุคคลไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

จะเห็นได้ว่าในกรณีของประเทศพัฒนาแล้วปรากฏผลความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างชัดเจนว่า การเก็บภาษีจากรายได้ส่งผลทางลบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของ

ประเทศ อย่างไรก็ดี ความสัมพันธ์ดังกล่าวยังไม่ชัดเจนเมื่อใช้ข้อมูลของประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งมีบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง แตกต่างจากกลุ่มประเทศรายได้สูง อาทิ รายได้จากการจัดเก็บภาษีแรงงาน ของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศญี่ปุ่น อยู่ที่ร้อยละ 10.46 และ 5.71 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ และมีรายได้จากภาษีนิติบุคคลอยู่ที่ร้อยละ 2.24 และ 3.80 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ สำหรับภาษีที่เก็บจากสินค้าและบริการอยู่ที่ 4.41 และ 6.03 (The Organisation for Economic Co-operation and Development: OECD, 2016a, 2016b) ตามลำดับ ในขณะที่ประเทศไทยมีรายได้จากภาษีอากรที่เก็บจากการบริโภคสูงที่สุด โดยคิดเป็นประมาณร้อยละ 9 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ระหว่างปี พ.ศ.2553-2558 โดยปี พ.ศ.2558 มีค่าอยู่ที่ร้อยละ 9.34 รองลงมาคือภาษีอากรจากทุน โดยมีสัดส่วนรายได้ภาษีที่เก็บจากทุนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศอยู่ที่ร้อยละ 5.30 สำหรับสัดส่วนรายได้ภาษีที่จัดเก็บจากแรงงานต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ อยู่ที่ร้อยละ 2.34 จะเห็นได้ว่าสัดส่วนการจัดเก็บภาษีจากแรงงานของประเทศกำลังพัฒนาต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศมีค่าที่สูงในกรณีประเทศพัฒนาแล้ว ซึ่งมีแรงงานจำนวนมากที่อยู่ในฐานภาษีที่ต้องเสียภาษี ในขณะที่ประเทศไทยมีแรงงานจำนวนมากที่มีฐานรายได้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา รวมถึงการที่มีแรงงานนอกระบบจำนวนมาก นอกจากนี้ ยังไม่ปรากฏการศึกษาผลกระทบของภาษีต่ออัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจำแนกตามต้นเหตุของภาษีโดยใช้ข้อมูลประเทศไทย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะทำการศึกษาโดยใช้ข้อมูลประเทศไทย เพื่อให้ได้ผลที่ชัดเจนสำหรับการวางนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสมถูกต้องต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาระทางภาษีที่จัดเก็บจากแรงงาน จากทุน และจากการบริโภค
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และภาระทางภาษีที่จัดเก็บจากแรงงาน จากทุน และจากการบริโภค

นิยามศัพท์

ภาระทางภาษี หมายถึง สัดส่วนของรายได้จากภาษีต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Engen & Skinner, 1996, p. 12)

ภาษีอากรจากแรงงาน หมายถึง ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

ภาษีอากรจากทุน ประกอบด้วย ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีเงินได้ปิโตรเลียม อากรแสตมป์ และภาษีธุรกิจเฉพาะ

ภาษีอากรจากการบริโภค ประกอบด้วย ภาษีมูลค่าเพิ่ม ภาษีสรรพสามิต ภาษีศุลกากร

แนวคิดภาษีต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

Solow (1956) ได้นำเสนอกรอบทฤษฎีที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายด้านภาษีกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยพิจารณาจาก Y (Output) หมายถึงผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ซึ่งถูกกำหนดโดยขนาดและความชำนาญของแรงงาน หรือที่เรียกว่าทุนมนุษย์ (m) รวมถึงขนาดและผลิตภาพของปัจจัยทุน (Size and Productivity of Its Capital Stock: k)

$$\dot{y}_i = \alpha_i \dot{k}_i + \beta_i \dot{m}_i + \mu_i \quad (1)$$

โดย $\dot{y}_i$ คืออัตราการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของประเทศ i

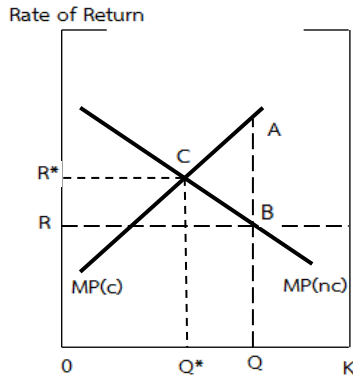
$\dot{k}_i$ คือ อัตราการลงทุน (คิดเป็นร้อยละของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ) หรือก็คือการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทุนในช่วงระยะเวลาที่กำหนด

$\dot{m}_i$ คือ อัตราการเจริญเติบโตของภาคแรงงาน

μ_i คือ การเจริญเติบโตของผลิตภาพของระบบเศรษฐกิจโดยรวม

ทฤษฎีของ Solow (1956) บ่งชี้ความสำคัญของภาษีต่ออัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ 5 ประการ ดังนี้ (Engen & Skinner, 1996, p. 15)

1. อัตราภาษีที่สูงย่อมลดแรงจูงใจในการลงทุนของภาคเอกชน
 2. อัตราภาษีที่สูงย่อมทำให้อัตราการเจริญเติบโตของแรงงานลดลง ผ่านแรงจูงใจที่ลดลงของแรงงาน จำนวนชั่วโมงการทำงาน รวมถึงแรงจูงใจในการเพิ่มพูนศักยภาพ ความสามารถ ผ่านระบบการศึกษาและการอบรม
 3. อัตราภาษีที่สูงย่อมลดอัตราการเจริญเติบโตของผลิตภาพของระบบเศรษฐกิจโดยรวม เนื่องจากการลงทุนในการวิจัยและพัฒนา (R&D) ย่อมลดลง ซึ่งการวิจัยและพัฒนาก่อให้เกิดผลกระทบทางบวกที่สำคัญ ที่ส่งผลต่อผลิตภาพของภาคแรงงานและภาคทุน
 4. อัตราภาษีส่งผลต่อผลิตภาพหน่วยสุดท้ายของทุน จากการที่ภาคเอกชนปรับเปลี่ยนการลงทุนจากภาคการผลิตที่มีอัตราภาษีที่สูง ไปสู่ภาคการผลิตที่มีอัตราภาษีที่ต่ำกว่า โดยภาคการผลิตดังกล่าวมีผลิตภาพโดยรวมต่ำกว่า
 5. อัตราภาษีในแรงงานย่อมส่งผลให้การจัดสรรทุนมนุษย์สู่แต่ละภาคการผลิตเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือมีการถ่ายโอนแรงงานจากภาคการผลิตที่มีผลิตภาพต่อสังคมหน่วยสุดท้ายสูง แต่มีการเก็บอัตราภาษีจากแรงงานในสัดส่วนที่สูง ไปสู่ภาคการผลิตที่มีระดับอัตราภาษีที่ต่ำ
- กล่าวโดยสรุป ข้อ 4 และข้อ 5 หมายถึงอัตราภาษีที่สูงย่อมส่งผลกระทบต่ออัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ผ่าน α_i และ β_i ที่ต่ำ เมื่อกำหนดให้อัตราการลงทุนในปัจจัยทุน รวมถึงทุนมนุษย์คงที่



ที่มา Engen and Skinner (1996, Figure 1)

รูปที่ 1 ผลกระทบของภาษีที่มีต่อการบิดเบือนในภาคที่มีการเก็บภาษีและภาคที่ไม่มีการเก็บภาษี

รูปที่ 1 กำหนดให้ปัจจัยทุนในประเทศมีค่าคงที่ แสดงโดยความกว้างของแกนแนวนอน K (ใช้วิธีการวิเคราะห์ในลักษณะเดียวกันสำหรับการวิเคราะห์การบิดเบือนที่จะเกิดขึ้นในตลาดแรงงาน) กำหนดต่อมาให้อัตราภาษีเงินได้ที่เก็บจากภาคธุรกิจ รวมถึงเงินอุดหนุนที่ให้แก่อีกภาคอื่นๆ ที่ไม่ใช่ภาคธุรกิจ เช่น กำหนดให้เป็นภาคการเกษตร เป็นปัจจัยกำหนดการจัดสรรปัจจัยทุนในแต่ละภาคการผลิต ทั้งนี้ โดยทั่วไปแล้วภาคอุตสาหกรรมมักสามารถถูกเก็บภาษีในระดับที่สูงได้ง่าย

เส้น MP(c) แสดงถึงผลิตภาพของทุนในภาคธุรกิจหน่วยสุดท้าย (Marginal Productivity of Capital in Corporate Sector) ในขณะที่ MP(nc) คือผลิตภาพของทุนในภาคที่ไม่ใช่ธุรกิจ (Marginal Productivity of Capital in Non-Corporate Sectors) จะเห็นได้ว่าก่อนการเก็บภาษีเงินได้จากภาคธุรกิจ จุดกำไรสูงสุดและจุดที่มีประสิทธิภาพที่สุดคือ จุด C ซึ่งเป็นจุดที่ผลิตภาพของทุนหน่วยสุดท้ายของทั้งสองภาคการผลิตมีค่าเท่ากัน และผลตอบแทนจากทุนในระบบเศรษฐกิจคือ R^* โดยมีการจัดสรรปัจจัยทุนสำหรับภาคธุรกิจเท่ากับ $K-Q^*$ ในขณะที่ปัจจัยทุนที่ภาคอื่นๆ (ที่ไม่ใช่ภาคธุรกิจ) ได้รับการจัดสรรเท่ากับ Q^* ต่อมากำหนดให้ภาษีเงินได้สำหรับภาคธุรกิจเท่ากับ AB การจัดสรรปัจจัยทุน

ของทั้งสองภาคการผลิตจะเปลี่ยนแปลงไป โดยปัจจัยทุนจะถูกถ่ายโอนจากภาคธุรกิจไปยังภาคอื่นๆ โดย Q คือปัจจัยทุนในภาคอื่นๆ และ K-Q คือปัจจัยทุนในภาคธุรกิจ หลังจากมีภาษีเกิดขึ้นในภาคธุรกิจ ผลผลิตที่ระบบเศรษฐกิจสูญเสีย (Net Loss in Output) คือสามเหลี่ยม ABC (Harberger Welfare Loss Triangle) R อาจสามารถแสดงถึงค่า α_i ใน equation (1) ที่ลดลงจากการลงทุนระดับใหม่ที่เกิดขึ้นหลังการเก็บภาษี กล่าวคือ การเก็บภาษีเงินได้จากทุนมีผลทำให้ผลตอบแทนจากการลงทุนโดยรวมลดลงจาก R^* ไปอยู่ที่ R ส่งผลให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ถดถอย

ในลำดับต่อไปจะเป็นการพิจารณาในรายละเอียดเกี่ยวกับผลกระทบของภาษีแรงงาน ภาษีทุน และภาษีการบริโภค ตามลำดับ

ภาษีแรงงานส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจผ่าน 3 ช่องทางสำคัญ ดังนี้ ประการแรก อัตราภาษีที่สูงจะทำให้อุปทานและอุปสงค์สำหรับแรงงานลดลง เนื่องจากภาษีที่สูงทำให้ช่องว่างระหว่างค่าจ้างรวมขั้นต่ำและค่าจ้างสุทธิสูงขึ้น ส่งผลต่อแรงจูงใจในการทำงานของแรงงาน ทำให้แรงงานทำงานในจำนวนที่น้อยลง ในขณะที่เดียวกันภาคธุรกิจก็จ้างแรงงานในจำนวนที่น้อยลงเช่นกัน

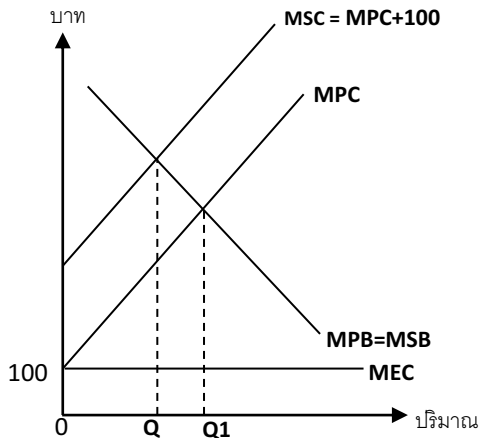
ประการต่อมา ภาษีเงินได้ที่เก็บจากแรงงานในอัตราก้าวหน้า ส่งผลให้แรงงานเข้าสู่การศึกษาระดับสูงน้อยลง เนื่องจากภาษีที่สูงลดผลตอบแทนจากการลงทุนในการศึกษาระดับสูง เนื่องจากระดับการศึกษามีความสัมพันธ์กับระดับเงินเดือนที่สูงในทิศทางเดียวกัน ในที่สุด ระดับทุนมนุษย์ หรือก็คือมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาจนเป็นทุนที่ขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจในประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพก็จะมีจำนวนลดลง

นอกจากนี้ ภาษีแรงงานที่สูงส่งผลให้เจ้าของธุรกิจดำเนินกิจกรรมเพื่อขยายหรือลงทุนในธุรกิจน้อยลง เนื่องจากเจ้าของธุรกิจซึ่งมีระดับรายได้ที่สูงได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเก็บภาษีเงินได้ในอัตราก้าวหน้า ส่งผลให้นวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากภาคธุรกิจน้อยลงตามไปด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การเก็บภาษีจากทุนส่งผลต่อการตัดสินใจของครัวเรือนในการออมและการลงทุน อาทิ การเก็บภาษีเงินได้นิติบุคคลในอัตราที่สูง ย่อมทำให้การลงทุนของภาคเอกชน

ลดลง จากการที่ผลตอบแทนจากการลงทุนสุทธิลดลง โดยภาษีเงินได้นิติบุคคลส่งผลต่อการตัดสินใจของภาคธุรกิจเกี่ยวกับที่ตั้งของธุรกิจและปริมาณการลงทุน ทำให้เกิดจากไหลออกของทุนจากประเทศที่มีอัตราภาษีดังกล่าวสูงสู่ประเทศที่มีอัตราภาษีต่ำ

สำหรับภาษีการบริโภค ในกรณีของภาษีสรรพสามิต เช่น ภาษีบุหรี่ ภาษีสุรา การเก็บภาษีก่อให้เกิดผลดีต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวม เนื่องจากสินค้าเหล่านี้ก่อให้เกิดผลกระทบภายนอกทางลบ หมายถึงการบริโภคสินค้าเหล่านี้ของบุคคล ก่อให้เกิดต้นทุนหรือความเสียหายต่อบุคคลที่สาม หรือสังคมเศรษฐกิจโดยรวม เช่น ในกรณีบุหรี่ ในการบริโภคสินค้าดังกล่าวผู้บริโภคจะคำนึงถึงเฉพาะผลประโยชน์หน่วยสุดท้ายของเขาที่เกิดขึ้นจากการสูบบุหรี่ (Marginal Private Benefit: MPB) และต้นทุนหน่วยสุดท้ายของเขาที่เกิดจากการสูบบุหรี่ (Marginal Private Cost: MPC) เท่านั้น จากรูปที่ 2 บุคคลจะทำการบริโภค ณ จุดที่ $MPB = MPC$ มีการบริโภคเท่ากับ Q1 หน่วย อย่างไรก็ตาม ณ จุดดังกล่าว ต้นทุนหน่วยสุดท้ายของสังคมสืบเนื่องจากการสูบบุหรี่ของบุคคลดังกล่าว (Marginal Social Cost: MSC) สูงกว่า MPC ดังนั้น จึงไม่ใช่จุดที่มีประสิทธิภาพของสังคม เมื่อรัฐบาลเข้ามาแทรกแซงกลไกตลาดโดยการเก็บภาษีบุหรี่ เท่ากับความเสียหายต่อภายนอกหน่วยสุดท้าย (Marginal External Cost: MEC) ในกรณีนี้คือ 100 บาท ต่อหน่วย จะทำให้ต้นทุนหน่วยสุดท้ายของผู้บริโภค (MPC) เพิ่มขึ้นเท่ากับ 100 บาทต่อหน่วย ดังนั้น บุคคลจะตัดสินใจบริโภค ณ ระดับที่ $MSC = MPC + 100 = MPB$ เท่ากับ Q หน่วย ซึ่งจุดดังกล่าวเป็นจุดที่ก่อให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ



ที่มา Rosen and Gary (2008, p. 81)

รูปที่ 2 ปริมาณการสูบบุหรี่ก่อนและหลังการเก็บภาษี

นอกจากนี้ สำหรับภาษีมูลค่าเพิ่ม ซึ่งเป็นภาษีที่เก็บจากการบริโภคอาจก่อให้เกิดผลกระทบกับการตัดสินใจของแรงงาน ซึ่งอาจส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้ โดยเฉพาะหากรัฐบาลสามารถกำหนดภาษีการบริโภคที่มีผลร่วมกันกับการพักผ่อนเพื่อลดความน่าดึงดูดของการพักผ่อนที่เพิ่มขึ้นสืบเนื่องมาจากการเก็บภาษีแรงงาน อย่างไรก็ตาม การกำหนดภาษีการบริโภคในสินค้าได้อย่างถูกต้องดังกล่าว เป็นสิ่งที่ทำได้ยากในทางปฏิบัติ ดังนั้น รัฐบาลแต่ละประเทศจึงมักใช้การเป็นภาษีมูลค่าเพิ่มสินค้าในอัตราที่เท่ากันสำหรับทุกสินค้า

กล่าวโดยสรุป การเก็บภาษีจากการบริโภค ในกรณีที่ยกตัวอย่างมาจะส่งผลต่อการตัดสินใจในการบริโภคหรือการผลิตของแต่ละฝ่าย ซึ่งจะส่งผลให้เกิดผลดีต่อสุขภาพของประชาชนในภาพรวม และเป็นการรักษาสีเขียวแวดล้อม จากการที่ภาษีแรงงานและภาษีทุนส่งผลทางลบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจดังที่ได้อธิบายมาแล้ว จึงเชื่อกันว่าควรมีการตั้งภาษีเหล่านี้ให้อัตราที่ต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับภาษีสรรพสามิต รวมถึง

ภาวการณ์บริโภคอื่นๆ ที่นักเศรษฐศาสตร์เชื่อกันว่ามีผลต่อการตัดสินใจของบุคคลในทางบวกเมื่อเปรียบเทียบกับภาวการณ์แรงงานและภาษีทุน

ขอบเขตและวิธีการวิจัย

การศึกษาใช้ข้อมูลอนุกรมเวลาของประเทศไทยรายไตรมาสระหว่างปี พ.ศ.2536-2559 โดยศึกษาภาวะทางภาษีที่จัดเก็บจากแรงงาน จากทุน และจากการบริโภคในการศึกษา เพื่อบรรลุมิติวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อแรก ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่สอง เนื่องจากข้อมูลที่นำมาใช้ในการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และตัวแปรต่างๆ ที่มีผลกระทบต่ออัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในครั้งนี้มีลักษณะเป็นข้อมูลอนุกรมเวลา โดยข้อมูลอนุกรมเวลาส่วนใหญ่มีลักษณะ non-stationary กล่าวคือมีส่วนประกอบของ unit root ซึ่งหากนำข้อมูลที่มีลักษณะ non-stationary มาประมาณ regression model ด้วยวิธี Ordinary Least Square (OLS) จะเกิดปัญหา spurious regression หรือก็คือค่า R^2 t-statistics และ F-statistics ที่ได้นั้นไม่สามารถเชื่อถือได้ และค่าประมาณจาก OLS จะไม่ consistent ดังนั้น โดยหลักแล้ววิธีการศึกษาข้อมูลอนุกรมเวลา จะเริ่มจากการทดสอบความเป็น stationary ของข้อมูลอนุกรมเวลาทุกตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปร Y_t จะมีคุณสมบัติ stationary ก็ต่อเมื่อค่าเฉลี่ย ค่าความแปรปรวน (Variance) และค่าความแปรปรวนร่วม (Covariance) มีค่าคงที่ หรือ

$$\text{Mean} \quad E(Y_t) = \mu$$

$$\text{Variance} \quad \text{Var}[Y_t] = E(Y_t - \mu) = \sigma_t^2$$

$$\text{Covariance} \quad E[(Y_t - \mu)(Y_{t-s} - \mu)] = \gamma_s$$

รายละเอียดของการทดสอบความเป็น stationary ดังต่อไปนี้

การทดสอบความเป็น stationary หรือ unit root test โดยวิธีของ Dickey and Fuller (1979) ซึ่งเรียกว่า augmented Dickey-Fuller (ADF) หรือไม่สามารถกำหนดสมการได้ 3 รูปแบบ

$$\Delta Y_t = \gamma Y_{t-1} + \sum_{i=2}^p \beta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (\text{Random Walk Process})$$

$$\Delta Y_t = a_0 + \gamma Y_{t-1} + \sum_{i=2}^p \beta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (\text{Random Walk with Drift})$$

$$\Delta Y_t = a_0 + \gamma Y_{t-1} + a_2 t + \sum_{i=2}^p \beta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (\text{Random Walk with Drift and Linear Time Trend})$$

เมื่อ Y_t คือ ตัวแปร Y ณ เวลา t

ΔY_t คือ ผลต่างอันดับหนึ่ง (First Difference) ของ Y หรือเท่ากับ $Y_t - Y_{t-1}$

t คือ ตัวแปรเวลาหรือแนวโน้ม (Time or Trend Variable)

i คือ จำนวน lag โดยที่ $i=2, \dots, p$ และ p คือ จำนวน lag ที่เหมาะสม (Optimal Lag)

ε_t คือ ค่าความคลาดเคลื่อนที่มีคุณสมบัติ white noise

a_0, a_2, γ และ β_i คือ ค่าสัมประสิทธิ์

การทดสอบ ADF คือ การทดสอบสมมติฐานหลัก (Null Hypothesis) ว่า $\gamma=0$ หรือไม่ ถ้า $\gamma=0$ หมายความว่า ข้อมูลอนุกรมเวลา Y_t มี unit root หรือมีลักษณะ non-stationary ในกรณีที่การทดสอบ ADF ของข้อมูล ณ ระดับ (Level) พบว่ามีลักษณะ non-stationary จะต้องนำมาข้อมูลแก้ไขให้อยู่ในรูปผลต่างอันดับหนึ่ง (First Difference) และทดสอบ ADF อีกครั้ง จนกว่าชุดข้อมูลจะมีลักษณะ stationary ซึ่งข้อมูลที่ stationary at level จะเรียกว่า $I(0)$ ส่วนข้อมูลที่ stationary at first difference จะเรียกว่า $I(1)$ รายละเอียดผลการคำนวณแสดงไว้ในตารางที่ 1 และ 2

ตารางที่ 1 ผลการทดสอบ ADF ของข้อมูลในแบบจำลองอนุกรมเวลารายไตรมาส
ที่ระดับ (Level)

ตัวแปร	t-statistics	1% Critical Value	5% Critical Value
GROWTH	-9.65	-3.50	-2.90
GROSS	-0.98	-3.50	-2.90
CON	-0.96	-3.50	-2.90
LABOR	-3.06	-3.51	-2.90
CAPITAL	-4.54	-3.51	-2.90
EDU	-1.54	-3.51	-2.90
TRADE	-1.70	-3.50	-2.90

ที่มา จากการคำนวณ

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบ ADF ของข้อมูลในแบบจำลองอนุกรมเวลารายไตรมาส
ที่ผลต่างอันดับที่หนึ่ง (First Difference)

ตัวแปร	t-statistics	1% Critical Value	5% Critical Value
TRADE	-7.71	-3.50	-2.90
GROSS	-8.43	-3.50	-2.90
LABOR	-8.24	-3.50	-2.90
CON	-8.99	-3.50	-2.90
EDU	-2.56	-3.50	-2.90

ที่มา จากการคำนวณ

สำหรับการวิเคราะห์เป็นการวิเคราะห์โดยสมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระ 2 ตัวขึ้นไป ด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด โดยแบบจำลองที่ใช้ในการศึกษามีรายละเอียด ดังนี้

$$GROWTH = \beta_0 + \beta_1 CAPITAL + \beta_2 LABOR + \beta_3 CON + \beta_4 GROSS + \beta_5 TRADE + \beta_6 EDU + \varepsilon$$

กล่าวคือในการวิเคราะห์ข้อมูลมีตัวแปรตาม คือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยวัดจากอัตราการเปลี่ยนแปลงของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ มีตัวแปรอิสระหลัก (Independent Variables of Interest) คือ ตัวแปรภาวะภาษีทุน (Capital) ภาวะภาษีแรงงาน (Labor) และภาวะภาษีการบริโภค (Con) สำหรับตัวแปรอิสระอื่นๆ (Control Variables) ซึ่งเป็นตัวแปรที่งานวิจัยที่ผ่านมาพบว่ามีความสำคัญทางสถิติในการอธิบายการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้แก่ สัดส่วนการค้าระหว่างประเทศ (Trade) วัดโดยใช้มูลค่าของผลรวมของมูลค่านำเข้าและส่งออกหารด้วยผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ตัวแปรสะท้อน Physical capital ได้แก่ มูลค่าของการสะสมทุนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross) อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาตัวแปรสะท้อน Human capital งานวิจัยนี้มีข้อจำกัดในการนำเอาข้อมูลบางตัว เช่น จำนวนปีการศึกษาในโรงเรียนเฉลี่ย (Mean Years of Schooling) มาใช้ เนื่องจากข้อมูลดังกล่าวในประเทศไทยเริ่มต้นเก็บในปี พ.ศ.2545 ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้ข้อมูล Government size in education หรือก็คือการใช้จ่ายของรัฐบาลประเทศไทยในเรื่องการศึกษาแต่ละปี (EDU) เป็นตัวแปรควบคุม ทั้งนี้สามารถศึกษาแหล่งที่มาของแต่ละตัวแปรได้จากตารางที่ 3

ตารางที่ 4 แสดงสมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยและปัจจัยต่างๆ จะเห็นได้ว่าอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับการสะสมทุน (Gross) การใช้จ่ายของรัฐบาลเพื่อการศึกษา (EDU) และการค้าระหว่างประเทศ (Trade)

อย่างไรก็ดี อัตราการการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับภาวะภาษีจากทุนและภาวะภาษีจากแรงงาน สำหรับปัจจัยที่ไม่สามารถระบุความสัมพันธ์ได้แน่ชัด ได้แก่ ภาวะภาษีจากการบริโภค เนื่องจากจากการตรวจเอกสารไม่ว่าในส่วนแนวคิด ทฤษฎี หรืองานวิจัยที่ผ่านมา ตัวแปรดังกล่าวอาจส่งผลทางบวกและทางลบต่ออัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้ทั้งสองกรณี

ตารางที่ 3 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปร	สัญลักษณ์ที่ใช้	แหล่งที่มา
ภาวะภาษีจากแรงงาน	LABOR	กระทรวงการคลัง
ภาวะภาษีจากทุน	CAPITAL	
ภาวะภาษีจากการบริโภค	CON	
การสะสมทุน	GROSS	ธนาคารแห่งประเทศไทย
สัดส่วนการค้าระหว่างประเทศ	TRADE	
อัตราการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ	GROWTH	
การใช้จ่ายของรัฐด้านการศึกษา	EDU	สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ที่มา จากการรวบรวม

ตารางที่ 4 สมมติฐานความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยและปัจจัยต่างๆ

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา	ความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและตัวแปร
CAPITAL	—
LABOR	—
CON	+/-
GROSS	+
EDU	+
TRADE	+

หมายเหตุ. + หมายถึง อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับตัวแปร

- หมายถึง อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามกับตัวแปร

ผลการศึกษา

จากการศึกษาเพื่อบรรลุมิติวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 กล่าวคือการศึกษาภาพรวมภาวะภาษีแรงงาน ภาระภาษีทุน และภาระภาษีการบริโภค พบข้อมูลที่สำคัญ ดังนี้

1. ในภาพรวม รัฐบาลประเทศไทยมีรายได้หลักจากการจัดเก็บภาษีการบริโภคสูงที่สุดเมื่อเทียบกับภาษีประเภทอื่นๆ มาโดยตลอด ในปี พ.ศ.2536 สัดส่วนรายได้ที่จัดเก็บจากการบริโภคเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศอยู่ที่ร้อยละ 10.55 ในขณะที่มีค่าอยู่ที่ 9.34 ในปี พ.ศ.2558 รองลงมาคือรายได้จากภาษีประเภททุน โดยมีสัดส่วนอยู่ที่มากกว่าร้อยละ 5.00 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศนับแต่ปี พ.ศ. 2548 ในปี พ.ศ.2558 สัดส่วนดังกล่าวอยู่ที่ร้อยละ 5.30 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ สำหรับภาษีที่จัดเก็บจากแรงงานมีสัดส่วนอยู่ที่ประมาณร้อยละ 2 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ในปี พ.ศ.2558 ค่าดังกล่าวอยู่ที่ 2.24

2. เมื่อพิจารณาภาระภาษีอากรที่เก็บจากแรงงานของประเทศไทยจำแนกรายปี พบว่ามีค่าอยู่ที่ร้อยละ 1.75 ในปี พ.ศ.2536 แล้วมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยสูงที่สุดในปี พ.ศ.2541 ซึ่งมีค่าอยู่ที่ 2.61 อย่างไรก็ตาม สัดส่วนภาษีที่เก็บจากแรงงานต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศมีค่าลดลงอย่างรวดเร็วนับจากปี พ.ศ.2541

3. ภาระภาษีอากรที่เก็บจากทุนของประเทศไทยมีค่าอยู่ที่ร้อยละ 3.92 ในปี พ.ศ. 2536 และมีค่าสูงขึ้นเรื่อยๆ จนถึงปี พ.ศ.2540 โดยมีค่ามากกว่าร้อยละ 4.30 อย่างไรก็ดี ภาระภาษีอากรที่เก็บจากทุนมีค่าลดลงนับจากนั้น โดยลดมาอยู่ประมาณร้อยละ 3.00 ในปี พ.ศ.2541 และ 2542 จากนั้นจึงมีค่าสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยสูงถึงร้อยละ 6.21 ในปี พ.ศ.2554 ทั้งนี้ค่าดังกล่าวอยู่ที่ร้อยละ 5.30 ในปี พ.ศ.2558

4. เมื่อพิจารณาภาษีต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบของภาษีทุน พบว่าภาษีเงินได้นิติบุคคลเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญสำหรับภาษีทุน โดยสัดส่วนภาษีเงินได้นิติบุคคลต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศอยู่ที่ร้อยละ 3.19 และ 4.18 ในปี พ.ศ. 2536 และ 2558 ตามลำดับ

5. นับแต่ปี พ.ศ.2544 ภาษีเงินได้ปิโตรเลียมเป็นองค์ประกอบสำคัญลำดับที่สองของภาษีอากรที่เก็บจากทุน ถัดจากภาษีเงินได้นิติบุคคล โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 0.63 ระหว่างปี พ.ศ.2544-2558 ในขณะที่ค่าเฉลี่ยระหว่างปี พ.ศ.2536-2543 อยู่ที่เพียงร้อยละ 0.13 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเท่านั้น

6. ภาษีธุรกิจเฉพาะเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่สำคัญของภาษีทุน โดยเฉพาะในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2536-2543 ซึ่งเป็นช่วงที่รายได้ที่รัฐบาลจัดเก็บได้จากภาษีธุรกิจเฉพาะนี้มีสัดส่วนสูงถัดจากภาษีเงินได้นิติบุคคล มีค่าประมาณร้อยละ 0.34-0.75 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 0.59 อย่างไรก็ตาม นับจากปี พ.ศ. 2544 สัดส่วนที่รัฐบาลจัดเก็บจากภาษีชนิดนี้มีค่าน้อยกว่าสัดส่วนที่รัฐบาลจัดเก็บได้จากภาษีเงินได้ปิโตรเลียม โดยมีค่าเฉลี่ยระหว่างปี พ.ศ.2534-2558 ที่ร้อยละ 0.30

7. สำหรับอากรแสตมป์มีสัดส่วนค่อนข้างคงที่ระหว่างร้อยละ 0.06-0.13 ตั้งแต่ปี พ.ศ.2536

8. ภาษีมูลค่าเพิ่มเป็นองค์ประกอบหลักของภาษีที่เก็บจากการบริโภค และมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องนับจากปี พ.ศ.2536 โดยมีค่าอยู่ที่ร้อยละ 3.45 และ 5.24 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ในปี พ.ศ.2536 และ 2558 ตามลำดับ ภาษีสรรพสามิตเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญลำดับถัดมา โดยมีค่าค่อนข้างคงที่ประมาณร้อยละ 3 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ มีค่าเท่ากับร้อยละ 3.85 และ 3.24 ในปี พ.ศ.2536 และ 2558 ตามลำดับ สำหรับรายได้ของรัฐบาลจากภาษีศุลกากรมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ.2536 จัดเก็บได้ร้อยละ 3.25 ในขณะที่ในปี พ.ศ.2558 รายได้จากภาษีดังกล่าวมีค่าอยู่ที่ร้อยละ 0.85 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ

9. เมื่อพิจารณาภาษีทั้งสามประเภทจำแนกเป็นรายไตรมาส พบว่าภาระภาษีที่เก็บจากทุนและภาระภาษีที่เก็บจากแรงงานมีลักษณะความเป็นฤดูกาล ในขณะที่ไม่ปรากฏว่าภาระภาษีที่เก็บจากการบริโภคมีลักษณะของความเป็นฤดูกาล

10. สัดส่วนของรายได้ที่รัฐบาลจัดเก็บได้จากภาษีประเภททุนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ มีค่าสูงในไตรมาสที่ 2 และ 3 ของทุกปี เมื่อพิจารณาภาษีที่เป็นองค์ประกอบของภาษีประเภททุน พบว่าภาษีเงินได้นิติบุคคลและภาษีเงินได้ปิโตรเลียม มีลักษณะของฤดูกาล ในขณะที่ไม่ปรากฏลักษณะดังกล่าวในอากรแสตมป์และภาษีธุรกิจเฉพาะแต่อย่างใด โดยสัดส่วนรายได้จากภาษีนิติบุคคลที่รัฐบาลจัดเก็บได้ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศมีค่าที่สูงในไตรมาสที่ 2 และ 3 สอดคล้องกับลักษณะความเป็นฤดูกาลของภาษีทุนที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

11. เมื่อพิจารณาภาระภาษีที่เก็บจากแรงงาน หรือก็คือสัดส่วนของรายได้ที่รัฐบาลจัดเก็บได้จากภาษีประเภทแรงงานต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ พบว่าจะมีการจัดเก็บที่สูงที่สุดในไตรมาสที่ 1 ของทุกปี เนื่องจากประเทศไทยมีกำหนดการยื่นแบบชำระภาษีเงินได้นิติบุคคลธรรมดาในช่วงสี่เดือนแรกของปี เช่น ในปี พ.ศ.2560 กรมสรรพากรกำหนดให้มีการยื่นแบบฯ ดังกล่าวระหว่างวันที่ 1 มกราคม ถึง 10 เมษายน พ.ศ.2560 ในขณะที่การจัดเก็บที่ต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศจะอยู่ในไตรมาสที่ 4 ของทุกปี (ยกเว้นปี พ.ศ.2543, 2546 และ 2554)

สำหรับการศึกษาเพื่อบรรลุมิติวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ของงานวิจัย แสดงในตารางที่ 5 ซึ่งเป็นการสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Growth) และปัจจัยต่างๆ พบว่า ค่า R-squared มีค่าเท่ากับ 0.44 แสดงว่าแบบจำลองนี้ตัวแปรอิสระทั้งหมดมีอิทธิพลต่อตัวแปรตามได้ร้อยละ 44 โดยมีค่า Durbin-Watson Statistic เท่ากับ 2.43 ถึง 2.52 ซึ่งอยู่ในช่วงที่ไม่สามารถสรุปได้ว่าเกิดปัญหาสหสัมพันธ์ของความคลาดเคลื่อน (Autocorrelation) เมื่อพิจารณาที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ (Multicollinearity) พบว่ามีค่าต่ำกว่า 0.45 ดังนั้น ผลการศึกษาจึงเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้ในทางสถิติ

ผลการศึกษาพบว่า ไม่มีความแตกต่างกันระหว่าง Model 1 และ Model 2-4 โดย Model 1 เป็นการนำตัวแปรอิสระด้านภาระภาษีที่เก็บจากแรงงาน จากทุน และจากการบริโภค ใส่ไว้ในสมการเดียวกันทุกตัว ในขณะที่ Model 2-4 เป็นการนำแต่ละตัวแปร

ด้านภาษีได้ไว้ในแต่ละสมการ โดยไม่ใส่รวมกัน ผลการศึกษาใน Model 1 และ 3 แสดงชัดเจนว่า การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยมีความสัมพันธ์กับภาวะภาษีที่เก็บจากแรงงาน (Labor) ในทางลบ สำหรับภาวะภาษีที่เก็บจากทุน (Capital) และภาวะภาษีที่เก็บจากการบริโภค (Con) ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติแต่อย่างใด ดังแสดงใน Model 1, 2 และ 4 นอกจากนี้ ผลการศึกษาในทุก Model พบว่าสัดส่วนของการค้าระหว่างประเทศต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Trade) และค่าใช้จ่ายของรัฐบาลด้านการศึกษาต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Edu) ไม่มีผลต่ออัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงการสะสมทุนของประเทศไทย (Gross) มีผลทางบวกต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและปัจจัยต่างๆ⁵

Variable	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
GROSS	0.04*** (6.28)	0.04*** (6.25)	0.04*** (6.35)	0.04*** (6.33)
EDU	-0.81 (-0.67)	-1.15 (-0.95)	-0.81 (-0.69)	-0.99 (-0.79)
TRADE	5.36 (1.40)	3.00 (0.81)	5.20 (1.42)	3.97 (1.03)
CAPITAL	0.09 (0.50)	0.15 (0.82)	-	-

⁵ EDU ซึ่งเป็นร้อยละของงบประมาณด้านการศึกษาต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ใช้ตัวเลขรายปีเป็นตัวแทนของรายไตรมาส (Constant Match Average)

ตารางที่ 5 (ต่อ)

Variable	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
CON	- 0.18 (- 0.45)	-	-	- 0.33 (- 0.82)
LABOR	-2.11** (-2.21)	-	-2.17** (-2.33)	-
C	0.82*** (4.83)	0.83*** (4.83)	0.81*** (4.85)	0.90*** (5.19)
No. of Observation	90	90	90	94
R ²	0.44	0.41	0.44	0.40
Durbin-Watson stat	2.43	2.52	2.45	2.49
Prob (F- statistic)	0.00	0.00	0.00	0.00
F-statistic	10.94	14.61	16.60	14.59

หมายเหตุ. *** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01, ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05, * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.10, ตัวเลขในวงเล็บเป็นค่า t-statistic, Gross เป็นตัวเลขวหารด้วยพัน, CAPITAL และ LABOR เป็นค่าปรับฤดูกาล (Seasonal Adjustment) ตัวแปรอิสระทุกตัวเป็นข้อมูล ณ first difference

ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาพบว่า ภาวะภาษีที่เก็บจากแรงงานส่งผลทางลบต่ออัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ สอดคล้องกับทฤษฎีและงานวิจัยที่ผ่านมาที่มีความชัดเจนว่า การเก็บภาษีจากแรงงานส่งผลทางลบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ (Myles, 2007; Johansson et al., 2008; Dackehag & Hansson, 2012; Macek, 2014; Gale & Samwick, 2016) ในขณะที่การเก็บภาษีจากทุน รวมถึงภาษีการบริโภค ไม่มีผลชัดเจนต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนด้านรายรับของประเทศ อาจมีการพิจารณาใน

รายละเอียดเกี่ยวกับการปรับอัตราภาษีทั้งสามประเภท เนื่องจากอัตราภาษีเป็นองค์ประกอบสำคัญที่กำหนดรายได้ในส่วนภาษีของภาครัฐ อาทิ ปรับลดอัตราภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาสำหรับบุคคลที่มีได้มีรายได้สูง เพื่อให้บุคคลกลุ่มรายได้ระดับดังกล่าวมีแรงจูงใจที่จะเข้าสู่ระบบการศึกษา การอบรม เพื่อพัฒนาศักยภาพ ทักษะ และความสามารถของตนเอง ซึ่งจะส่งผลต่อผลิตภาพ และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศตามมา

สำหรับภาระภาษีที่เก็บจากทุน ผลการศึกษาพบว่าไม่ส่งผลกระทบต่ออย่างมีนัยสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นพบว่า นับจากปี พ.ศ.2546 มีผู้ประกอบการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนมากขึ้น เห็นได้จากสถิติการจดทะเบียนธุรกิจได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีจำนวนธุรกิจนิติบุคคลจัดตั้งใหม่มากกว่า 40,000 ราย และจำนวนดังกล่าวมากกว่า 60,000 รายในปี พ.ศ.2555 มีผลทำให้รัฐบาลสามารถจัดเก็บภาษีเงินได้นิติบุคคล ซึ่งเป็นภาษีที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของภาษีที่เก็บจากทุน สูงขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม สิทธิประโยชน์ทางภาษี อาทิ การลดภาษีให้กับนิติบุคคลที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน รวมถึงการปรับลดอัตราภาษีเงินได้นิติบุคคลที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ที่มีกำไรสุทธิเกิน 1,000,001 บาท ขึ้นไป ในรอบบัญชีปี พ.ศ.2556 และ 2557 กล่าวคือจากร้อยละ 23 เหลือร้อยละ 20 ก็มีผลสำคัญที่ทำให้รายได้ที่รัฐบาลสามารถจัดเก็บภาษีเงินได้นิติบุคคล มีแนวโน้มลดลงนับจากปี พ.ศ.2556 โดยจะเห็นได้ว่าสัดส่วนรายได้ที่รัฐบาลจัดเก็บจากภาษีเงินได้นิติบุคคลลดลงจากร้อยละ 6.21 ในปี พ.ศ.2554 มาอยู่ที่ร้อยละ 5.61 และ 5.30 ในปี พ.ศ.2557 และ 2558 ตามลำดับ ดังนั้น รัฐบาลอาจมีการวางแผนปรับขึ้นไปที่ระดับเดิม ซึ่งนอกจากจะเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับรัฐบาลแล้ว การปรับเพิ่มอัตราภาษีนิติบุคคลสำหรับรายได้ขั้นสูงสุด ก็จะสามารถทำให้รัฐบาลบรรลุวัตถุประสงค์หน้าที่รัฐบาลในเรื่องการกระจายรายได้และความมั่งคั่งของสังคมด้วย

ในการวิจัยครั้งต่อไป สามารถพิจารณาภาวะภาษีประเภทต่างๆ รวมถึงผลของ ภาวะภาษีประเภทต่างๆ ที่มีต่ออัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยใช้ข้อมูลของ ประเทศกำลังพัฒนาที่มีบริบทและการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ไม่แตกต่างกัน อาทิ กลุ่มประเทศอาเซียน หรือกลุ่มประเทศในภูมิภาคอเมริกาใต้ เพื่อในที่สุดแล้วสามารถ ได้ผลการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับประเทศกำลังพัฒนาต่อไป

References

- Canavire-Bacarreza, G., et al. (2013) *Taxation and economic growth in Latin America*, Washington, DC: United Inter-American Development Bank.
- Dackehag, M. & Hansson, A. (2012) *Taxation of income and economic growth: An empirical analysis of 25 rich OECD countries*, Lund, Sweden: Lund University.
- Dickey, D. A. & Fuller, W. A. (1979) Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root, *Journal of the American Statistical Association*, vol. 74, pp. 427-431.
- Engen, E. M. & Skinner, J. (1996) Taxation and economic growth, *National Tax Journal*, vol. 49, no. 4, pp. 617-642.
- Furceri, D. & Karras, G. (2008) *Tax changes and economic growth: Empirical evidence for a panel of OECD countries*, Paris, France: The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD).
- Gale, W. & Samwick, A. (2016) 'Effects of income tax changes on economic growth', in A. J. Auerbach & K. Smetters (eds.), *The Economics of tax policy*, New York: Oxford University Press.
- Hyman, D. (2010) *Public finance: A contemporary application of theory to policy*, Ohio: South-Western Cengage Learning.

Johansson, A., et al. (2008) *Tax and economic growth*, Paris, France:

The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD).

Macek, R. (2014) The impact of taxation on economic growth: Case study of OECD countries, *Review of Economic Perspectives*, vol. 14, no. 4, pp. 309-328.

Masika, J. (2014) *Direct taxes and economic growth in Kenya*. Nairobi, Kenya: University of Nairobi.

Myles, G. D. (2007) *Economic growth and the role of taxation-theory*, Paris, France: The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD).

Ojong, C., et al. (2016) The impact of tax revenue on economic growth: Evidence from Nigeria, *IOSR Journal of Economics and Finance (IOSR-JEF)*, vol. 7, pp. 32-38.

Rosen, H. & Gary, T. (2008) *Public finance*, 8th edition, Boston: McGraw-Hill Irwin.

Solow, R. (1956) A contribution to the theory of economic growth, *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 70, no. 1, pp. 65-94.

The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD).

(2016a) *Tax on corporate profits*, Available: <http://data.oecd.org/tax/tax-on-corporate-profit.htm#indicator-chart> [2 August 2016]

The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD).

(2016b) *Tax on personal income*, Available: <https://data.oecd.org/tax/tax-on-personal-income.htm#indicator-chart> [2 August 2016]

Tomljanovich, M. (2004) The role of state fiscal policy in state economic growth, *Contemporary Economic Policy*, vol. 22, no. 3, pp. 318-830.

การวิเคราะห์นโยบายด้านยุทธศาสตร์ “ยุคสมัยใหม่” ของประธานาธิบดีสีจิ้นผิง

Policy Analysis on the Xi Jinping's New Era and China's Strategy

เจี้ยน กวอ¹* และนรชาติ วัง¹

Guo Jian and Weimin Wang

Received Aug 16, 2018

Revised Sep 26, 2018

Accepted Oct 1, 2018

บทคัดย่อ

ในการประชุมสมัชชาภคิภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีน สมัยที่ 19 ประธานาธิบดีสีจิ้นผิง ได้กำหนดภาพอนาคตด้านยุทธศาสตร์ใหม่ของจีน คือ “สองร้อยปีในสองช่วงเวลา” กับการฟื้นฟูอันยิ่งใหญ่ของประชาชาติจีน แต่ความขัดแย้งที่สำคัญของสังคมจีนในปัจจุบัน คือ ความขัดแย้งระหว่างความต้องการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน กับการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่สมดุลและไม่เต็มที่ การวางแผนยุทธศาสตร์ในยุคสมัยใหม่ของจีน ในด้านการเมือง ยืนหยัดต่อต้านการคอร์รัปชัน และการนำของพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่เป็นอำนาจนิยมแบบใหม่ ในด้านเศรษฐกิจต้องปรับตัวให้เข้ากับบรรทัดฐานใหม่ ผ่านการปฏิรูปโครงสร้างด้านอุปทานเพื่อให้เศรษฐกิจจีนบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศปฏิบัติตามแผน “หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง” และ “ประชาคมร่วมชะตากรรมเดียวกันแห่งมนุษยชาติ”

คำสำคัญ: ยุคสมัยใหม่ของสีจิ้นผิง / ภาพอนาคตทางยุทธศาสตร์ / ความขัดแย้งที่สำคัญของสังคมจีน / หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง

¹ School of Sinology, Mae Fah Luang University, Chiang Rai, Thailand

* Corresponding author E-mail: jian.guo@mfu.ac.th

Abstract

President Xi Jinping mapped out China's new strategic vision at the 19th National Congress of the Communist Party of China: "Two Centenary Goals" and to achieve the great rejuvenation of the Chinese nation. However there is still the significant contradiction in Chinese society between unbalanced and inadequate development and the people's need for a well-being life. China's new era is carrying on the strategic layout. Political aspect: Adhere to anti-corruption and led by the Communist Party of China with new authoritarianism. Economic aspect: adapting to the new normal through the supply chain reform for economic supremacy. International aspect: implementation of the "One Belt One Road" and "Community with Shared Future for Mankind"

Keywords: Xi Jinping's New Era / Strategic Vision / Significant Social Contradiction / One Belt One Road

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รายงานการประชุมสมัชชาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 เป็นเอกสารหลักชี้้นำในการกำหนดนโยบายทางการเมืองสูงสุดของรัฐบาลจีน ดังนั้นบทความวิจัยเรื่องนี้จะศึกษาวิเคราะห์แนวคิดยุคสมัยใหม่ของประธานาธิบดีสีจิ้นผิง เพื่อสืบค้นให้เห็นถึงแนวโน้มการพัฒนายุทธศาสตร์ในยุคสมัยใหม่ของจีน ความขัดแย้งที่สำคัญที่มีในสังคมจีนปัจจุบัน และเป้าหมายหลักของการวางแผนด้านยุทธศาสตร์ของจีน ช่วงหลายปีมานี้ประเทศไทยและประเทศจีนมีความร่วมมือด้านการค้าเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งไทยยังเป็นประเทศสำคัญตามเส้นทาง "หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง" ของจีน เพราะไทยเป็นสะพานเชื่อมโยงระหว่างประเทศในอาเซียนกับจีน ซึ่งไทยได้เข้าร่วมโครงการสร้างสรรค์ "หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง" อย่างกระตือรือร้นถ้าหากโครงการ "ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษตะวันออก" ของไทย สามารถเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ "หนึ่งแถบหนึ่ง

เส้นทาง” ของจีนอย่างมีประสิทธิภาพ จะทำให้ไทยและจีนพัฒนาความสัมพันธ์เป็นพันธมิตรทางยุทธศาสตร์ร่วมกัน

บทนำ

การประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 ของสาธารณรัฐประชาชนจีน จัดขึ้นในเดือนตุลาคม ค.ศ.2017 นั้นเป็นที่จับตามองเป็นอย่างยิ่งของประเทศต่างๆ ทั่วโลก นานาประเทศต่างพากันกล่าวถึงแนวคิด “สังคมนิยมแบบจีน” ของประธานาธิบดีสีจิ้นผิงในยุคสมัยใหม่เป็นวงกว้าง ผู้เขียนจะศึกษาวิเคราะห์รายงานการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 และที่สำคัญคือแนวโน้มการพัฒนายุทธศาสตร์ในยุคสมัยใหม่ของประเทศจีน ความขัดแย้งที่สำคัญที่มีอยู่ในสังคมนิยมปัจจุบัน และนำการวางแผนด้านยุทธศาสตร์ทั้ง 3 ด้านนี้ มาศึกษาค้นคว้าตรรกะการพัฒนาของจีนยุคสมัยใหม่ รวมทั้งทฤษฎีและแผนการพัฒนาทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และการทูตระหว่างประเทศในยุคสมัยใหม่ของจีน เพื่อป้องกันถึงผลประโยชน์ที่จีนยุคสมัยใหม่จะนำมาให้แก่ประชาคมโลก

ตั้งแต่ปี ค.ศ.2012 ที่มีการจัดการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 18 เป็นต้นมา ประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีความสนใจสีจิ้นผิง ผู้นำรุ่นใหม่ของจีนมากยิ่งขึ้น การศึกษาเกี่ยวกับสีจิ้นผิงจึงกลายเป็นจุดที่ได้รับความสนใจของนักวิชาการ นักสังเกตการณ์ และนักวิจัยของจีนเริ่มให้ความสำคัญในการสาธกคำพูด และความคิดที่เป็นรูปธรรมของสีจิ้นผิง หนังสือสองเล่มที่เกี่ยวกับสีจิ้นผิงกลายเป็นหนังสือยอดฮิต คือ “สีจิ้นผิงพูดคุยเรื่องการเมือง การปกครองประเทศ (บรรพ 1)” (Xi, 2014) กับหนังสือ “สีจิ้นผิงพูดคุยเรื่องการเมือง การปกครอง (บรรพ 2)” (Xi, 2017) ซึ่งเป็นการรวบรวมการกล่าวปาฐกถา การให้สัมภาษณ์ การให้คำชี้แนะ และหนังสือจดหมายของสีจิ้นผิง ตั้งแต่ระหว่างวันที่ 15 พฤศจิกายน ค.ศ.2012 จนถึง วันที่ 29 กันยายน ค.ศ. 2017 หนังสือสองเล่มนี้ได้ให้ข้อมูลข่าวสารด้านการทำงาน และการใช้ชีวิตเป็นอย่างมากของสีจิ้นผิง นักวิชาการจีนอีกส่วนหนึ่งมีความสนใจความคิดของสีจิ้นผิงที่เกี่ยวกับ

งานสร้างสรรค์พรรคคอมมิวนิสต์จีน (Yue, 2015) การปกครองโดยอาศัยระบบกฎหมาย (Zhang, 2016) การศึกษาด้านการเมือง (Gu, 2014) ลัทธิมาร์กซ์และสังคมนิยมที่มีเอกลักษณ์พิเศษแบบจีน (Wang, 2015) เป็นต้น

นักสังเกตการณ์และนักวิจัยต่างชาติ มีความสนใจเกี่ยวกับสีจิ้นผิงที่มีลักษณะจำเพาะว่าเป็นนักปฏิวัติการเมืองแบบเหมาเจ๋อตง หรือเป็นนักปฏิรูปเศรษฐกิจแบบเติ้งเสี่ยวผิง หรือไม่อย่างไร Kerry Brown ได้เขียนหนังสือเรื่อง “CEO ของจีน: การผงาดขึ้นของสีจิ้นผิง” (Brown, 2016) ซึ่งได้มีการอธิบายถึงภาพอนาคตของสีจิ้นผิง เจตนาารมณ์ที่แน่วแน่ รวมทั้งการวางแผนออกแบบสำหรับจีนและโลกในอนาคต ข้างหน้า

การวิจัยดังกล่าวที่สำคัญ คือ ศึกษาลักษณะความเป็นผู้นำ และความคิดส่วนบุคคลของสีจิ้นผิง แต่ไม่ได้ศึกษาถึงความคิดยุคสมัยใหม่ของสีจิ้นผิง ขณะเดียวกันการวิจัยดังกล่าวยังไม่ค่อยเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของจีน และศึกษาความคิดยุคสมัยใหม่ของสีจิ้นผิงจากประวัติศาสตร์การพัฒนาของจีน เพราะฉะนั้นบทวิจัยเรื่องนี้จึงเป็นการ ศึกษาแนวคิดยุคสมัยใหม่ของสีจิ้นผิง เพื่อทำความเข้าใจกับนโยบายด้านยุทธศาสตร์ของจีนจากรายงานการประชุมสมัชชา ชักสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีน สมัยที่ 19

วัตถุประสงค์งานวิจัย

1. การศึกษารายงานการประชุมสมัชชาชักสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 เพื่อทำความเข้าใจกับภาพอนาคตทางยุทธศาสตร์ของจีนภายใต้ภูมิหลังยุคสมัยใหม่
2. เพื่อทำความเข้าใจกับความขัดแย้งที่สำคัญที่มีอยู่ของสังคมจีนภายใต้ภูมิหลังยุคสมัยใหม่
3. เพื่อทำความเข้าใจกับแผนยุทธศาสตร์ด้านการเมือง เศรษฐกิจ และนโยบายการต่างประเทศของจีนภายใต้ภูมิหลังยุคสมัยใหม่

วิธีการวิจัย

บทความวิจัยเรื่องนี้เป็นารวิจัยเอกสาร โดยวิเคราะห์รายงานการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 ในประเด็นเกี่ยวกับภาพอนาคตของยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ความขัดแย้งที่สำคัญที่มีอยู่ของสังคมจีน รวมทั้งการวางแผนยุทธศาสตร์ด้านการเมือง เศรษฐกิจ และนโยบายการต่างประเทศภายใต้การชี้นำของความคิดยุคสมัยใหม่ของสีจิ้นผิง

ผลการศึกษา

จากการศึกษาวิเคราะห์รายงานการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 ทำให้เห็นภาพอนาคตของยุทธศาสตร์การพัฒนาภายใต้ภูมิหลังยุคสมัยใหม่ของจีน นั่นก็คือ “สองร้อยปี ในสองช่วงเวลา” กับแผนการฟื้นฟูอันยิ่งใหญ่ของจีน หากภาพอนาคตทางยุทธศาสตร์นี้สามารถกลายเป็นจริงได้ จีนจะกลายเป็นประเทศที่เข้มแข็งเกรียงไกร และทันสมัยอันดับหนึ่งของโลกในปี ค.ศ.2050 แต่สังคมจีนในปัจจุบันนี้ ยังมีความขัดแย้งระหว่างความต้องการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีงามของประชาชน กับการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่สมดุลและไม่เต็มที่ ต่อหน้าความขัดแย้งทางสังคมที่สำคัญนี้ ความคิดยุคสมัยใหม่ของสีจิ้นผิงนำเสนอว่า ต้องระดมกำลังทางสังคมในการช่วยเหลือชาวนาที่ยากจน ต้องจัดช่วงความต่างระหว่างความร่ำรวยกับความยากจน เพื่อให้เศรษฐกิจของจีนสามารถพัฒนาอย่างต่อเนื่องยาวนาน อีกทั้งวางแผนและดำเนินการปรับปรุงโครงสร้างเศรษฐกิจแบบขนานใหญ่ โดยเน้นการสร้างระบบพลังงานที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพสูง และต้องปรับปรุงสภาพแวดล้อมนิเวศวิทยาให้ดีขึ้นในทุกด้านภายในเวลา 20 ปี ส่วนการกำหนดยุทธศาสตร์ในอนาคตของจีนนั้น ในด้านการเมืองจีนจะยืนหยัดต่อต้านคอร์รัปชัน ในขณะที่เดียวกันก็ยืนหยัดการนำของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในทุกด้านที่เป็นอำนาจนิยมแบบใหม่ ในด้านเศรษฐกิจให้การผลิตทางอุตสาหกรรมปรับตัวเข้ากับบรรทัดฐานใหม่และผ่านการปฏิรูป ด้านอุปทานจะทำให้เศรษฐกิจจีนพัฒนาอย่างมีคุณภาพ ส่วนในด้านนโยบายต่างประเทศ จีนจะ

ดำเนินการตามแผนการ “หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง” กับทฤษฎีสี่เหลี่ยมผืนผ้า “ประชาคมร่วมชะตากรรมเดียวกันแห่งมนุษยชาติ” ในการวิเคราะห์ผลครั้งนี้ สามารถจำแนกออกเป็น 3 ด้านที่สำคัญ ดังนี้

ด้านที่ 1 แนวโน้มด้านยุทธศาสตร์ในการพัฒนาของประเทศจีน: เป้าหมาย 200 ปี ใน 2 ช่วงเวลา กับการพัฒนาที่ยิ่งใหญ่ของประชาชาติจีน

หลังการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 18 เป็นต้นมา ประเทศจีนภายใต้การนำของสีจิ้นผิงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง ดังคำพูดที่ว่า “เหมาเจ๋อตงได้ทำให้คนจีนยืนขึ้นมาในสังคมจีน ส่วนเติ้งเสี่ยวผิงทำให้คนจีนร่ำรวย และสีจิ้นผิงทำให้คนจีนเข้มแข็งขึ้นมา” คำพูดเหล่านี้ถูกสื่อต่างประเทศเอาไปเผยแพร่อย่างกระตือรือร้น การประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 ที่จัดขึ้นในระหว่างตุลาคม ค.ศ.2017 นั้น สำหรับประเทศจีนแล้วถือเป็นเหตุการณ์สำคัญแบบก้าวล้ำยุคสมัยทีเดียว ซึ่งจะมีผลกระทบอันยิ่งใหญ่ต่อนานาประเทศ การประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 ได้กำหนดทิศทางการพัฒนาสำหรับประเทศจีนที่เข้าสู่ยุคสมัยใหม่ และเป็นการปูทางแห่งการผงาดขึ้นเป็นประเทศมหาอำนาจ ผ่านการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมา 30 กว่าปี ประเทศจีนกำลังอยู่ในจุดเริ่มต้นของยุคสมัยใหม่ นั่นก็คือ “ทิศทางประวัติศาสตร์ยุคใหม่” ของการพัฒนาประเทศ กล่าวคือ จีนกำลังเข้าสู่การผงาดเข้าสู่ยุค 4.0 ซึ่งในการพัฒนาภายในประเทศนั้น จีนที่อยู่ใน “ยุคสมัยใหม่” จะกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาค้างใหม่ของประเทศตน ดำเนินการปฏิรูปแบบเป็นเอกลักษณ์จีนอย่างต่อเนื่อง และในด้านสังคมสากลโลก จีนที่อยู่ในยุคสมัยใหม่จะระดมกำลังจัดเสนอโครงการเพื่อสาธารณะประโยชน์ รวมทั้งแผนการและทฤษฎีการบริหารจัดการกิจการสำหรับสากลโลก

1. ยุทธศาสตร์เดินสามก้าวกับเป้าหมาย 200 ปี ใน 2 ช่วงเวลา

ในรายงานการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีน สมัยที่ 19 ได้ระบุไว้ว่าแนวโน้มด้านยุทธศาสตร์ในการพัฒนาของประเทศจีน คือ เมื่อถึง ค.ศ.2020 จะ

สร้างสรรค์สังคมจีนให้เป็นสังคมมั่งมีศรีสุขในทุกด้าน และเมื่อถึงปี ค.ศ.2050 จะสร้างสรรค์สังคมจีนให้เป็นประเทศสังคมนิยมที่เข้มแข็ง มีคุณภาพสูง ทันสมัย มีความอุดมสมบูรณ์ มีประชาธิปไตย มีอารยธรรม มีความกลมกลืน และมีความสวยงาม (“Xi Jinping’s Report”, 2017) ซึ่งเป้าหมายทางยุทธศาสตร์ที่กล่าวมาข้างต้น จะตรงกับเป้าหมายยุทธศาสตร์ 200 ปี ใน 2 ช่วงเวลาที่กำหนดในการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 18 กล่าวคือ ในปีที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนก่อตั้งขึ้นครบรอบ 100 ปี (ค.ศ.2021) จะสร้างสรรค์สังคมจีนเป็นสังคมที่มีความมั่งมีศรีสุขทุกด้าน และเมื่อถึงเวลาที่สาธารณรัฐประชาชนจีนสถาปนาขึ้นครบรอบ 100 ปี (ปี ค.ศ.2049) จะสร้างสรรค์สังคมจีนให้เป็นประเทศสังคมนิยมที่เข้มแข็งเกรียงไกร และทันสมัย ซึ่งคือเป้าหมาย “200 ปี ใน 2 ช่วงเวลา” แต่เดิมมาจากยุทธศาสตร์การเดินสามก้าวเพื่อความทันสมัยของสังคมจีน ที่นำเสนอโดยเติ้งเสี่ยวผิง เมื่อทศวรรษที่ 80 ของศตวรรษที่ 20 ซึ่งมีความหมายว่า จากก้าวแรกจนถึงปลายทศวรรษ 80 ของศตวรรษที่ 20 จีนบรรลุเป้าหมาย มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) เมื่อเทียบกับ ค.ศ.1980 เพิ่มขึ้นหนึ่งเท่าตัว แก้ไขปัญหาปากท้องของประชาชนทั่วทั้งประเทศ ทำให้พวกเขามีข้าวกิน และมีเสื้อผ้าใส่ ก้าวที่สองคือ ถึงปลายศตวรรษที่ 20 ทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งเท่าตัว ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนบรรลุถึงเป้าหมายมั่งมีศรีสุข ก้าวที่สามคือถึงช่วงกลางของศตวรรษที่ 21 ทำให้มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเฉลี่ยต่อคนบรรลุถึงเป้าหมายเป็นประเทศพัฒนาแล้วระดับกลาง ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนค่อนข้างร่ำรวย และทำให้สังคมจีนกลายเป็นสังคมที่ทันสมัยในขั้นพื้นฐาน (He, 2017) หลังจากเติ้งเสี่ยวผิง นำเสนอยุทธศาสตร์การเดินสามก้าวของพรรคคอมมิวนิสต์จีนแล้ว ในรายงานการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนทุกยุคทุกสมัยล้วนได้ทำให้อุทธศาสตร์การเดินสามก้าวของเติ้งเสี่ยวผิง สำเร็จเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในการประชุมสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีน สมัยที่ 18 จึงได้

ประกาศเป้าหมายดำเนินเป้าหมายยุทธศาสตร์ “200 ปี ใน 2 ช่วงเวลา” อย่างเป็นทางการ

2. เป้าหมายระยะกลางของ “200 ปี ใน 2 ช่วงเวลา” จีนจะบรรลุถึงสังคมนิยมที่ทันสมัยในขั้นพื้นฐาน

ในรายงานการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีน สมัยที่ 19 ประธานาธิบดีสีจิ้นผิง ได้ออกแบบเป้าหมายระยะกลาง อย่างมีลักษณะสร้างสรรค์บนพื้นฐานเป้าหมายยุทธศาสตร์ “200 ปี ใน 2 ช่วงเวลา” กล่าวคือ เมื่อถึงปี ค.ศ.2035 ประเทศจีนจะบรรลุถึงสังคมนิยมที่ทันสมัยในขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป้าหมายข้อนี้ตรงกับเป้าหมายยุทธศาสตร์การเดินสามก้าวของเติ้งเสี่ยวผิง และในบริบททางการเมืองของจีนนั้น ทั้งนี้หมายความว่า เมื่อถึงปี ค.ศ.2035 ทั้งเศรษฐกิจและวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีของจีน จะยกระดับมีมาตรฐานเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว รายรับ GDP เฉลี่ยต่อคนของชาวจีน จากมาตรฐานปัจจุบันที่มีอยู่ จะยกระดับเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 2.5-3 เท่า คิดเป็นเงิน 30,000 US\$ และถ้าหากเศรษฐกิจของจีนจะพัฒนาเติบโตแบบนี้ต่อไป นั่นก็หมายความว่า เศรษฐกิจจีนจะมีความหวังก้าวล้ำหน้าสหรัฐอเมริกาจนถึงปี ค.ศ. 2035 และจะกลายเป็นเศรษฐกิจที่ใหญ่ที่สุดของโลก (Li, 2017) ในระบบบริบทของพรรคคอมมิวนิสต์จีนนั้น เป้าหมายยุทธศาสตร์ “200 ปี ใน 2 ช่วงเวลา” มีคุณค่าสำคัญซึ่งถือเป็นคำมั่นสัญญาที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนที่ให้ไว้กับประชาชนจีนอย่างหนักแน่น และเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงหลักประกัน “ลักษณะความถูกต้อง” ของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในการเข้ามาเป็นรัฐบาลบริหารราชการแผ่นดิน ตามแผนการของการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 เป้าหมาย 100 ปี ในช่วงระยะเวลาแรกของ “สังคมที่มีศรีสุขในทุกด้าน” จะอยู่ในปี ค.ศ.2020 หมายถึงอยู่ในช่วงเวลาการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงดำรงตำแหน่งอยู่สมัยที่สองจะบรรลุถึงเป้าหมายดังกล่าว และเป้าหมาย 100 ปี ในช่วงเวลาที่สอง ที่ “สร้างสรรค์ประเทศจีนให้เป็นประเทศสังคมนิยมที่เข้มแข็งเกรียงไกรและทันสมัยสมบูรณ์แบบ” ซึ่งเป้าหมายนี้เมื่อเปรียบเทียบกับยุทธศาสตร์การ

เดินสามก้าวของเต็งเสี่ยวผิงแล้ว ยิ่งเปี่ยมไปด้วยจิตใจที่มุ่งแสวงหาความก้าวหน้า ซึ่งหมายความว่าในปี ค.ศ.2050 จีนจะกลายเป็นประเทศที่เข้มแข็งเกรียงไกร และทันสมัยอันดับหนึ่งของโลก

3. “200 ปี ใน 2 ช่วงเวลา” กับการฟื้นฟูอันยิ่งใหญ่ของประชาชาติจีน

ในรายงานการประชุมสมัชชาภคิภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีน สมัยที่ 19 เป้าหมายยุทธศาสตร์ “200 ปี ใน 2 ช่วงเวลา” กับแนวโน้มยุทธศาสตร์การฟื้นฟูอันยิ่งใหญ่ของประชาชาติจีน เกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด ภาพอนาคตของการฟื้นฟูอันยิ่งใหญ่ของประชาชาติจีนแสดงออกเป็นรูปธรรม อันหมายถึง ประเทศเข้มแข็งอุดมสมบูรณ์ ประชาชาติจีนมีความเจริญรุ่งเรือง และประชาชนมีความผาสุก เป้าหมายยุทธศาสตร์ “200 ปี ใน 2 ช่วงเวลา” ประกอบเป็นเนื้อหาสำคัญของแนวโน้มยุทธศาสตร์การฟื้นฟูอันยิ่งใหญ่ของประชาชาติจีน ซึ่งมีความหมายว่า ถ้าหากประเทศจีนกลายเป็นประเทศสังคมนิยมที่เข้มแข็ง และทันสมัย นั่นก็หมายความว่า ได้ทำให้การฟื้นฟูอันยิ่งใหญ่ของประชาชาติจีนได้เป็นความจริง เพราะฉะนั้น ถ้าจีนต้องการบรรลุถึงเป้าหมายยุทธศาสตร์ “200 ปี ใน 2 ช่วงเวลา” ก็ต้องมีการเพิ่มการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง การเปรียบเทียบซึ่งดูสังคมแบบมั่งมีศรีสุข อาจจะมีดัชนีชี้วัดหลายอย่าง แต่ว่าสภาพทางเศรษฐกิจเป็นตัวเลขพื้นฐาน และเป็นส่วนสำคัญเมื่อประเทศจีนในการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคม 5 ปี ฉบับที่ 13 (ค.ศ.2016–2020) นั้น ได้ประมาณการล่วงหน้าว่า ในอนาคต 5 ปี ข้างหน้า ถ้าหากเศรษฐกิจจีนมีการเจริญเติบโตเฉลี่ย ปีละ 6.5% จีนก็สามารถบรรลุเป้าหมายการสร้างสังคมที่มั่งมีศรีสุขในทุกด้าน แต่ว่าเนื่องจากเศรษฐกิจโลกกำลังมีแนวโน้มถดถอย ดังนั้นการที่จีนคาดหวังเศรษฐกิจจะมีการเจริญเติบโตจึงเป็นเรื่องที่มีความท้าทาย และความกดดันเป็นอย่างมาก ในอนาคตข้างหน้าการดำเนินการปฏิรูปและการบุกเบิกพัฒนาเศรษฐกิจจะกลายเป็นงานหลักของประเทศจีน

ด้านที่ 2 ความขัดแย้งที่สำคัญของสังคมจีนในยุคปัจจุบัน: ความขัดแย้งระหว่างความต้องการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีงามของประชาชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่เต็มที่

1. การกำหนดความขัดแย้งที่สำคัญของสังคมจีน: จากการต่อสู้ทางชนชั้น ถึงความขัดแย้งระหว่างกำลังการผลิต กับความสัมพันธ์การผลิต

ในยุคสมัยของเหมาเจ๋อตง ภายใต้ความกดดันสถานการณ์ทั้งภายใน และภายนอกประเทศอันร้ายแรง พรรคคอมมิวนิสต์จีนประเมินสถานการณ์การต่อสู้ทางชนชั้นเกิดการผิดพลาด ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้งทางสังคมที่สำคัญของสังคมจีน เป็นความขัดแย้งระหว่างชนชั้นกรรมาชีพกับชนชั้นนายทุน เพราะฉะนั้นในยุคสมัยนั้น ประเทศจีนถือเอาการต่อสู้ทางชนชั้นเป็นศูนย์กลาง และมองข้ามการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม การประเมินสถานการณ์ทางการเมืองผิดพลาดเช่นนี้ จึงทำให้ประเทศจีนเกิด “การปฏิวัติใหญ่ทางวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นมหันตภัยทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในประเทศจีน จนกระทั่งทำให้เศรษฐกิจสังคมของประเทศจีนตกอยู่ในภาวะใกล้จะพังทลาย แต่เมื่อถึงยุคสมัยของเติ้งเสี่ยวผิง ตามสภาพความล้าหลังของพลังการผลิตของสังคมจีนที่เป็นอยู่ พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้กำหนดความขัดแย้งทางสังคมที่สำคัญของสังคมจีนใหม่ นั่นก็คือความขัดแย้งระหว่างความต้องการชีวิตทางด้านวัฒนธรรมและทางด้านวัตถุที่เพิ่มมากขึ้น กับความล้าหลังทางด้านการผลิตของสังคม (“Report of the 13th CPC, 1987) ภายใต้การวินิจฉัยทางประวัติศาสตร์ที่ถูกต้องนี้ ประเทศจีนยืนหยัดในการสร้างสรรค์เศรษฐกิจเป็นศูนย์กลาง ยืนหยัดในการเปิดประเทศ และดำเนินการปฏิรูป และเศรษฐกิจสังคมจีนมีการพัฒนาและประสบผลสำเร็จอย่างใหญ่หลวง โดย 30 กว่าปีมานี้ GDP ของจีนมีอัตราการเจริญเติบโตเฉลี่ยต่อปี ร้อยละ 9.9% และในปี ค.ศ.2010 เศรษฐกิจของจีนล้ำหน้าญี่ปุ่น และได้กลายเป็นเศรษฐกิจขนาดใหญ่อันดับ 2 ของโลก ธนาคารโลกได้คาดการณ์ว่าในปี ค.ศ.2011 ประเทศจีน ในปี ค.ศ.2030 หรือเป็นช่วงเวลาก่อนหน้านี จะกลายเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจขนาดใหญ่ที่สุดของโลก ซึ่งในระหว่างปี ค.ศ.2000-2009 ประเทศจีนกลายเป็นประเทศที่สร้าง

คุณภาพการมากที่สุดประเทศหนึ่ง ที่มีส่วนผลักดันเศรษฐกิจโลกให้มีการเจริญเติบโต (Lin, 2014)

2. ความขัดแย้งที่สำคัญของสังคมจีนในยุคปัจจุบัน: ความขัดแย้งระหว่างความต้องการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีงามของประชาชน กับการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่เต็มที่

ถึงแม้ว่ามาตรฐานเศรษฐกิจสังคมของจีนในยุคปัจจุบันมีการพัฒนา และยกระดับสูงขึ้นอย่างเด่นชัด แต่เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว การพัฒนา กำลังการผลิตของประเทศจีน ในภาพรวมยังอยู่ในมาตรฐานระดับกลาง สภาพการพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่เต็มที่ของเศรษฐกิจสังคมจีนยังไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากรากฐานอย่างสิ้นเชิง ซึ่งสภาพความไม่สมดุลนี้ได้แสดงออกเป็นความไม่สมดุลระหว่างภาคตะวันออกกับภาคกลาง และภาคตะวันตกของจีน ระหว่างเมืองกับชนบท และระหว่างความร่ำรวยกับความยากจน ส่วนการพัฒนาที่ไม่เต็มที่นั้นได้แสดงออกเป็นความไม่เต็มที่ของการตอบสนองความต้องการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีงามของประชาชนจีนในหลายด้าน หลายระดับชั้น และหลายมุม ถ้าหากเปรียบเทียบกับความต้องการทางด้านวัตถุ และวัฒนธรรมแล้ว ความต้องการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีงามของประชาชนจะมีขอบเขตเนื้อหาที่กว้างกว่า ซึ่งไม่เพียงแต่รวมถึงความต้องการทางด้านวัตถุ หากยังรวมถึงความต้องการทางด้านจิตใจ เช่น ความรู้สึกการได้รับ ความรู้สึกมีความสุข ความรู้สึกมีความปลอดภัย ความมีศักดิ์ศรี มีสิทธิประโยชน์ และยังรวมถึงความต้องการความมีประชาธิปไตย การปกครองโดยใช้กฎหมาย มีความยุติธรรม ความเที่ยงธรรม มีสภาพแวดล้อมที่ดี และรวมถึงความต้องการพัฒนารอบด้านของมนุษย์ และความก้าวหน้ารอบด้านของสังคม (Xin, 2017) ตามสถานการณ์ใหม่ของยุคปัจจุบัน พรรคคอมมิวนิสต์จีนที่มีประธานาธิบดีสีจิ้นผิงเป็นศูนย์กลาง ได้ระบุไว้ในรายงานการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 ว่า “ความขัดแย้งที่สำคัญของสังคมจีนเป็นความขัดแย้งระหว่างความต้องการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีงามที่เพิ่มมากขึ้นของประชาชน กับการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีสภาพไม่สมดุลและไม่เต็มที่” ซึ่งการวินิจฉัยทาง

การเมืองที่สำคัญนี้ ได้กลายเป็นข้อคิดที่สำคัญข้อหนึ่งในการกำหนดยุทธศาสตร์ที่สำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์จีน

3. ความขัดแย้งที่สำคัญของสังคมจีนยุคร่วมสมัยกับการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง

ในรายงานการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีน สมัยที่ 19 ประธานาธิบดีสีจิ้นผิง ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า “ความขัดแย้งที่สำคัญของสังคมจีนจากความขัดแย้งระหว่างความต้องการทางด้านวัตถุ และวัฒนธรรมที่นับวันจะเพิ่มมากขึ้นของประชาชน กับความล้าหลังทางด้านกำลังการผลิตของสังคม” ได้เปลี่ยนแปลงมาเป็น “ความขัดแย้งระหว่างความต้องการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีงามของประชาชน กับการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่สมดุล” ซึ่งประธานาธิบดีสีจิ้นผิงได้เสนอรายงานการประชุมว่า จีนต้องระดมกำลังให้การช่วยเหลือชาวนาที่ยากจน ต้องลดช่องว่างของความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยกับคนจน อันเป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมอย่างรวดเร็ว และต้องมีหลักประกันในการพยายามรักษาสุขภาพเศรษฐกิจให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหลังการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีน สมัยที่ 18 ภายในเวลา 5 ปี รัฐบาลจีนสามารถทำให้ชาวนาจีนจำนวน 60 ล้านคน หลุดพ้นจากความยากจน และได้ช่วยเหลือพวกเขาให้มีชีวิตความเป็นอยู่แบบมั่งมีศรีสุขในขั้นพื้นฐาน รัฐบาลจีนได้ประกาศว่าจะใช้ความพยายามอย่างต่อเนื่องเพื่อทำให้ประชาชนจีนที่ยังยากจนจำนวนหลายสิบล้านคนหลุดพ้นจากความยากจนภายในปี ค.ศ.2020 แต่ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมยังคงเป็นภัยคุกคามอีกเรื่องหนึ่งที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของจีน เพราะฉะนั้นประธานาธิบดีสีจิ้นผิงได้นำเสนอในรายงานการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 ว่า จีนจะวางแผนและดำเนินการปรับปรุงโครงสร้างเศรษฐกิจแบบขนานใหญ่ โดยเน้นในการสร้างระบบพลังงานที่ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพสูง ซึ่งประธานาธิบดีสีจิ้นผิง กล่าวว่าจีนจะเพิ่มกำลังในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และในเวลา 20 ปีจะปรับปรุงสภาพแวดล้อมนิเวศวิทยาไปในทางที่ดีในทุกๆ ด้าน (Li, 2017)

ด้านที่ 3 การวางแผนทางด้านยุทธศาสตร์ในอนาคตข้างหน้าของจีน

1. ในด้านการเมือง: การต่อต้านคอร์รัปชันกับการยืนหยัดการนำของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในรอบด้าน ซึ่งเป็นอำนาจนิยมแบบใหม่

ตั้งแต่ประเทศจีนดำเนินนโยบายเปิดประเทศและปฏิรูปเศรษฐกิจเป็นต้นมา สังคมเศรษฐกิจของจีนพัฒนาอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกันก็ได้นำมาซึ่งปัญหาการคอร์รัปชันที่รุนแรง หลังการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 18 เป็นต้นมา ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงได้เปิดฉากขบวนการต่อต้านคอร์รัปชันในจีน กล่าวคือ “การตีเสือ”, “ตบแมลงวัน” และ “การล่าจิ้งจอก” ที่คอร์รัปชันเป็นการดำเนินการต่อต้านคอร์รัปชันที่มีเอกลักษณ์แบบจีน ซึ่งในระหว่างการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 18 การต่อต้านคอร์รัปชันของจีนได้ประสบผลสำเร็จอย่างใหญ่หลวง แนวโน้มการต่อต้านคอร์รัปชันของจีนมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น กล่าวคือ ตั้งแต่ช่วงต้นปี ค.ศ.2015 เป็นต้นมา สถานการณ์การปราบปรามคอร์รัปชันของจีนยังคงอยู่ในสภาพแน่นิ่งอยู่ แต่จนถึงช่วงปลายปี ค.ศ.2016 การปราบปรามคอร์รัปชันเริ่มมีแนวโน้มดี แบบพลิกความคาดหมาย (“Interpretation of the New Era”, 2017) เพราะฉะนั้น ในรายงานการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 จึงได้กำหนดเป้าหมาย การปราบปรามคอร์รัปชัน ของจีนต้องได้รับชัยชนะแบบชนะเด็ดขาด (“Xi Jinping’s Report”, 2017) และการปราบปรามคอร์รัปชันของจีนได้ย่างก้าวเข้าสู่ “ยุคสมัยใหม่” เพื่อเป็นหลักประกันในการปราบปรามคอร์รัปชันให้ได้รับชัยชนะ ในรายงานการประชุมของสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 จึงได้เสนอว่า “ต้องดำเนินนโยบายการปราบปรามคอร์รัปชันอย่างเข้มงวด ไม่มีขอบเขตหวงห้ามและเป็นเวลาระยะยาว สำหรับคนที่ให้สินบนกับคนที่รับสินบน ต้องโทษสถานเดียวกัน และต้องป้องกันการเกิดเป็นกลุ่มผลประโยชน์ภายในพรรคคอมมิวนิสต์จีน” ทั้งนี้จะเห็นได้ว่ารัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่มีสีจิ้นผิงเป็นศูนย์กลางจะดำเนินนโยบายการปราบปรามคอร์รัปชันอย่างเข้มงวดและเด็ดขาด ซึ่งต้องการรวบรวมอำนาจอยู่ที่ศูนย์กลาง เสริมสร้างอำนาจนิยมแบบใหม่ของรัฐบาลกลาง

การเมืองจีนในอนาคตต่อไปจะเน้นหนักฐานะที่เป็นศูนย์กลางในการนำของรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์จีน

ประเทศจีนเป็นประเทศสังคมนิยมภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์จีน กฎหมายรัฐธรรมนูญของจีนได้มอบหมายอำนาจ ฐานะการนำในโครงสร้างการเมืองของประเทศจีนให้แก่พรรคคอมมิวนิสต์จีน ซึ่งเริ่มตั้งแต่ยุคสมัยของเหมาเจ๋อตงกับยุคสมัยของเติ้งเสี่ยวผิง สำหรับฐานะการนำของพรรคคอมมิวนิสต์จีนจะเน้นที่ตัวบุคคล เช่น เหมาเจ๋อตง และเติ้งเสี่ยวผิง เพราะฉะนั้นความคิดในการขึ้นำของพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่ขนานนามโดยใช้ชื่อของ เหมาเจ๋อตง และเติ้งเสี่ยวผิงนั้น เช่น ความคิด Mao Zedong และ ทฤษฎี Deng Xiaoping จึงถูกบันทึกเข้าไปในระเบียบข้อบังคับของพรรคคอมมิวนิสต์จีน และในระเบียบข้อบังคับของพรรคคอมมิวนิสต์จีนฉบับแก้ไขของปี ค.ศ.2017 ก็ได้บันทึกความคิดสังคมนิยมเอกลักษณ์พิเศษแบบจีนของสีจิ้นผิงในยุคสมัยใหม่เข้าไปในระเบียบข้อบังคับของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าฐานะที่เป็นศูนย์กลางในการนำในพรรคคอมมิวนิสต์จีนของสีจิ้นผิงได้ตั้งขึ้นอย่างมั่นคง และสีจิ้นผิงได้กลายเป็นผู้นำทางของประเทศจีนในยุคสมัยใหม่ ("Xi Jinping: the Leader", 2017) ในรายงานการประชุมสมัชชาพิเศษที่ 19 ของพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 สีจิ้นผิงได้เน้นหนักถึงฐานะการนำของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ซึ่งเสนอว่าการทำงานทุกอย่างต้องยึดถือการนำโดยพรรคคอมมิวนิสต์จีน ขณะเดียวกันเรียกร้องสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนทั่วประเทศต้องปฏิบัติตามศูนย์กลางพรรค และการรวมศูนย์การนำเป็นเอกภาพ ("Xi Jinping's Report", 2017) ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการเมืองของจีนในระดับรัฐบาลกลางในอนาคตต่อไปจะเน้นหนักบทบาทการนำที่ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงเป็นศูนย์กลาง และจะสะท้อนให้เห็นถึงสีสันเอกลักษณ์การบริหารจัดการด้านการเมืองการปกครองของสีจิ้นผิงให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งหมายความว่าในอนาคตข้างหน้าการเมืองจีนจะก่อรูปเป็นอำนาจนิยมแบบใหม่ขึ้นมา (Xiao, 2016) รูปแบบลัทธิอำนาจนิยมแบบใหม่ของจีนสามารถรักษาความเป็นระเบียบของการปฏิรูปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความมั่นคง ซึ่งสามารถขจัดและหลีกเลี่ยงปัญหาการ

ที่ประเทศรวบรวมอำนาจเบ็ดเสร็จตามประเพณีนิยมในช่วงเวลาการเปลี่ยนผ่านที่มักจะตกอยู่ใน “สภาพผลกระทบทางการเมืองลักษณะคล้ายเปลือกนอกแข็งแต่เปราะบาง” ทั้งนี้ เป็นหลักประกันความมีเสถียรภาพทางการเมืองให้กับการปฏิรูปและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศจีน

2. ในด้านเศรษฐกิจ: บรรทัดฐานใหม่ของเศรษฐกิจกับการปฏิรูปโครงสร้างด้านอุปทานเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบจีน

ตั้งแต่การดำเนินนโยบายเปิดประเทศ และปฏิรูปเศรษฐกิจ 30 กว่าปีเป็นต้นมา เศรษฐกิจจีนเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ได้ย่างก้าวเข้าสู่ประเทศที่มีรายรับระดับกลาง และกลายเป็นประเทศใหญ่ด้านเศรษฐกิจอย่างแท้จริง แต่ว่าคล้ายตามด้วยเงื่อนไขข้อได้เปรียบที่มีแรงงานจำนวนมาก และค่าแรงงานต่ำกำลังลดน้อยลง กลับเผชิญหน้ากับความเสี่ยงที่ภาวะเศรษฐกิจ “กำลังติดกับดักรายได้ปานกลาง” (Middle Income Trap) รวมทั้งบทบาทของการปรับแก้ไขใหญ่ของรูปแบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่เป็นปัจจัยทั้งภายในและภายนอก มีส่วนผลักดันทำให้เศรษฐกิจจีนกำลังเข้าสู่ “บรรทัดฐานใหม่” ซึ่งสีจิ้นผิง ชี้ให้เห็นว่าลักษณะพิเศษที่สำคัญของบรรทัดฐานใหม่ของเศรษฐกิจจีน คือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจากความเร็วสูงปรับเปลี่ยนมาเป็นความเร็วระดับกลาง ส่วนรูปแบบการพัฒนาจากการเน้นระดับความเร็วแบบขอพ่ายใหญ่ปรับเปลี่ยนมาเป็นรูปแบบของประสิทธิภาพด้านคุณภาพ และโครงสร้างทางเศรษฐกิจต้องปรับจากการขยายตัวที่เพิ่มขึ้นเป็นหลักมาเป็นการปรับปรุงสินค้าคงคลัง ให้เพิ่มขึ้นอย่างมีคุณภาพและเหมาะสมที่สุด ในด้านพลังแห่งการพัฒนาต้องปรับเปลี่ยนจากการอาศัยปัจจัยด้านทรัพยากรและแรงงานต้นทุนต่ำปรับเปลี่ยนมาเป็นการขับเคลื่อนการผลิตโดยการสร้างนวัตกรรม (“Xi Jinping's Speech”, 2016) เมื่อเศรษฐกิจจีนเข้าสู่บรรทัดฐานใหม่แล้ว เนื่องจากเศรษฐกิจจีนเป็นเศรษฐกิจที่มีปริมาณขนาดใหญ่ จึงมีบทบาทการผลักดันเศรษฐกิจโลกก้าวไปข้างหน้า ขณะเดียวกันความต้องการและพึ่งพาอาศัยตลาดโลกของประเทศจีนจะไม่มีการลดน้อยลง เพราะฉะนั้นเมื่อเศรษฐกิจจีนเข้าสู่บรรทัดฐานใหม่แล้ว จึงหมายความว่า

โครงสร้างเศรษฐกิจของจีนได้ปรับปรุงเพิ่มประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้จะเป็นผลบวกอย่างใหญ่หลวงต่อความสมดุลและวิวัฒนาการอย่างถูกต้องทางของเศรษฐกิจโลก ต่อหน้าความท้าทายของบรรทัดฐานใหม่ทางเศรษฐกิจ รัฐบาลจีนเริ่มดำเนินการปฏิรูปเศรษฐกิจในเชิงลึกทุกด้าน

ถ้าจะดำเนินการปฏิรูปเศรษฐกิจในทิศทางที่ถูกต้อง ก็ต้องวินิจฉัยสถานการณ์เศรษฐกิจเป็นแบบวิทยาศาสตร์ และในรายงานการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีน สมัยที่ 19 สี่จีนผิงได้ชี้ให้เห็นว่า เศรษฐกิจได้เปลี่ยนจากขั้นตอนการเจริญเติบโตในความเร็วสูง มาเป็นขั้นตอนการเจริญเติบโตที่มีคุณภาพสูง และปัจจัยเหล่านี้ได้กลายเป็นลักษณะพื้นฐานของวิวัฒนาการของเศรษฐกิจจีนในยุคสมัยใหม่ หลังจากการดำเนินนโยบายเปิดประเทศ และปฏิรูปเศรษฐกิจ เศรษฐกิจของจีนมีการเจริญเติบโตในความเร็วสูงมาเป็นเวลา 30 กว่าปี ซึ่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนถูกนานาประเทศยกย่องว่าเป็นสิ่งมหัศจรรย์ของการเจริญเติบโตในประวัติศาสตร์วิวัฒนาการของเศรษฐกิจโลก แต่ว่าการเจริญเติบโตด้วยความเร็วสูงในอดีตของเศรษฐกิจจีน สร้างอยู่บนพื้นฐานรูปแบบการพัฒนาที่มีคุณภาพต่ำ ดังนั้นจีนได้ขาดใช้ความเสียหายในส่วนนี้อย่างหนักหน่วง ทั้งทางด้านทรัพยากรและด้านสิ่งแวดล้อมทางนิเวศวิทยา เศรษฐกิจจีนสามารถจะพัฒนาไปอย่างต่อเนื่องได้หรือไม่ นั่น จึงเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วง การผลักดันเศรษฐกิจจีนจากการพัฒนาในความเร็วสูงมาเป็นเป็นการพัฒนาในคุณภาพสูง ก็ต้องมีภาระระดับปัจจัยต่างๆ เพื่อการผลิตให้สูงขึ้น และการปรับปรุงผลิตภณต์โดยใช้เทคโนโลยีสูง ทั้งนี้ก็เพื่อปรับปรุงองค์ประกอบทั้งหมดของอัตราการผลิตให้สูงขึ้น ซึ่งในรายงานการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 ของสี่จีนผิง ได้มีการเสนอว่า การพัฒนาเศรษฐกิจของจีนในปัจจุบันที่สำคัญคือ ต้องถือเอาการดำเนินการปฏิรูปโครงสร้างด้านอุปทานเป็นหลัก การส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงคุณภาพของการพัฒนาเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงประสิทธิภาพ และการเปลี่ยนแปลงพลังการขับเคลื่อนการพัฒนา

ปัจจุบัน ความสัมพันธ์ด้านอุปสงค์และอุปทาน (Demand and Supply) ของเศรษฐกิจจีนกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาความไม่สมดุลของโครงสร้างเศรษฐกิจ ซึ่ง “ความคลาดเคลื่อนของอุปสงค์และอุปทาน” นั้นได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญที่จะกีดขวางเศรษฐกิจจีนเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง ด้านหนึ่งกำลังการผลิตส่วนเกินได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญในการจำกัดการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจจีน อีกด้านหนึ่งในระบบห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) นั้น ภาพรวมของตลาดจีนคือ การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ระดับกลางและต่ำสุดมีอุปทานส่วนเกิน แต่การจัดหาผลิตภัณฑ์ที่มีระดับเทคโนโลยีสูงกลับไม่เพียงพอ เพราะฉะนั้น การที่รัฐบาลจีนเน้นหนักการปฏิรูปโครงสร้างด้านอุปทาน จึงหมายความว่า จะเริ่มดำเนินการจากด้านการผลิต และด้านอุปทานมาปรับปรุงโครงสร้างด้านอุปทาน กระตุ้นความต้องการของตลาดภายในประเทศอย่างแท้จริง และแสวงหาช่องทางเสริมสร้างเครื่องยนต์เพื่อขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจชุดใหม่ สีจิ้นผิงชี้ให้เห็นว่าจุดหลักการทำงานของ การปฏิรูปโครงสร้างด้านอุปทานของจีน คือ การตัดกำลังการผลิตของอุตสาหกรรมในส่วนเกิน การระบายสินค้าคงคลัง การลดระดับการกักตุน การลดราคาต้นทุนการผลิต และการปรับปรุงการรักษาสิ่งแวดล้อมที่อ่อนแอ (“Xi Jinping’s Speech”, 2016) ในการประชุมด้านเศรษฐกิจครั้งที่ 1 ของรัฐบาลกลางของจีน หลังการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 มีการเน้นย้ำว่าจะดำเนินการปฏิรูปโครงสร้างด้านอุปทานอย่างมั่นคง ในส่วนของการตัดกำลังการผลิตส่วนเกินนั้น เป็นการตัดกำลังการผลิตที่ทั้งคุณภาพต่ำ และทั้งไร้ประสิทธิภาพ ในส่วนของการระบายสินค้าคงคลังนั้น หมายถึง ปัญหาอาคารและอสังหาริมทรัพย์ที่คงคลังจะได้รับการแก้ไข และควบคุมมากขึ้นโดยกลไกการตลาด ในส่วนของการลดระดับการกักตุนนั้น เน้นหนักการให้ความสำคัญกับการป้องกันความเสี่ยงด้านการเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องเพิ่มการควบคุมบริหารจัดการหนี้สินของรัฐบาลท้องถิ่นในทุกะดับชั้น ในส่วนของการลดต้นทุนนั้น ให้มีความสำคัญกับการลดต้นทุนของเศรษฐกิจที่แท้จริง ในส่วนของการปรับปรุงกิจการที่อ่อนแอ นั้น ผ่านโครงการกระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจของหมู่บ้านและชนบท ปรับปรุง

การพัฒนาชนบทในส่วนที่อ่อนแอ ผ่านการสร้างความมั่นใจ และการปรับปรุงมาตรฐานการดำรงชีวิตของประชาชน มาปรับปรุงพัฒนาสังคมในส่วนที่อ่อนแอ และผ่านการส่งเสริมการสร้างอารยธรรมนิเวศวิทยา ปรับปรุงการรักษาสิ่งแวดล้อมในส่วนที่อ่อนแอ (“Communique for the Central”, 2017)

3. ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: ทฤษฎีและแผนการ “หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง” กับ “ประชาคมร่วมชะตากรรมเดียวกันแห่งมนุษยชาติ” ของจีน

เมื่อสังคมจีนกลายเป็นสังคมที่มีเสรีสุขในรอบด้านขึ้นมาแล้ว ในยุคสมัยแห่งตั้งเสี่ยวผิงกำลังจะปิดฉากลงอย่างมีชัย นโยบายการต่างประเทศที่ซ่อนขีดความสามารถของประเทศตัวเองไว้อย่างมิดชิดของรัฐบาลจีนก็ค่อยๆ สิ้นสุดลง บทบาทของจีนในระบบการเมืองสากลโลกจะ “ยิ่งโดดเด่นและแสดงบทบาทของจีนอย่างกระตือรือร้น” ในรายงานการประชุมสมัชชาพิเศษผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 สีจิ้นผิงเสนอว่า “ประเทศจีนควรจะแสดงบทบาทเป็นประเทศใหญ่ที่มีความรับผิดชอบอย่างต่อเนื่อง เข้าร่วมการปฏิรูปและการเสริมสร้างระบบการกำกับดูแลทั่วโลกอย่างกระตือรือร้น และอุทิศปัญญากับกำลังของประเทศจีนอย่างต่อเนื่อง” (“Xi Jinping's Report”, 2017) หลังจากดำเนินนโยบายปฏิรูปและเปิดประเทศเป็นต้นมา ผลสำเร็จทางด้านเศรษฐกิจของจีนที่ได้มาขึ้นอยู่กับความเป็นโลกาภิวัตน์ของเศรษฐกิจโลก ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าประเทศจีนเป็นผู้รับผลประโยชน์จากระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศที่มีอยู่ในปัจจุบัน และขณะนี้จีนกำลังมุ่งมั่นที่จะเป็นผู้สร้างและปฏิรูประบบระหว่างประเทศ แต่ว่าทุกวันนี้ทั่วโลกมีปัญหามากมายที่แก้ไขยากมาเป็นเวลานาน ขณะเดียวกันในระหว่างประเทศตะวันตกยังมีแนวโน้มการต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์ เพราะฉะนั้นประเทศจีนมีทั้งเหตุผลและทั้งโอกาสที่จะต้องแสดงบทบาทที่สำคัญในด้านการกำกับดูแลทั่วโลก และเสนอแผนการการกำกับดูแลทั่วโลก และโครงการเพื่อสาธารณะประโยชน์สากลให้มากยิ่งขึ้น

ในรายงานการประชุมสมัชชาพิเศษผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 แผนการและทฤษฎีที่ค่อนข้างเด่นชัดของจีน ข้อเสนอแผนการ “หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง” กับ

“ประชาคมร่วมชะตากรรมเดียวกันแห่งมนุษยชาติ” และสีจิ้นผิงได้เน้นย้ำในรายงานการประชุมดังกล่าวว่า จีนจะยืนหยัดการดำเนินนโยบายการเปิดประเทศ และภายใต้ นโยบายพื้นฐานนี้ จีนจะดำเนินการสร้างสรรค์ประเทศ ส่งเสริมโครงการความร่วมมือระหว่างประเทศตามนโยบาย “หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง” อย่างแข็งขันกับประเทศต่างๆ ตามเส้นทางสายไหมทั้งทางบกและทางทะเล และพยายามที่จะมีการเชื่อมโยงด้าน นโยบาย การเชื่อมโยงสาธารณูปโภคพื้นฐานในส่วนของสิ่งอำนวยความสะดวก การติดต่อการค้าให้มีความคล่องตัว มีการระดมเงินทุนเพื่อการไหลเวียน และส่งเสริม การเชื่อมโยงจิตใจของประชาชนในประเทศต่างๆ ทั้งนี้เพื่อจะสร้างเวทีใหม่สำหรับ ความร่วมมือระหว่างประเทศ และเพื่อเพิ่มพลังใหม่ในการพัฒนาร่วมกัน ทั้งนี้เนื่องจาก ประเทศจีนสามารถเสนอประสบการณ์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และกำลังการผลิต ที่มีอยู่สำหรับการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานผ่านโครงการสร้างสรรค์ “หนึ่งแถบหนึ่ง เส้นทาง” ให้กับประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่พัฒนาแล้ว อีกด้านหนึ่งโครงการ “หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง” ของจีนเน้น “หลักการของการพัฒนาร่วมกัน” อนาคตของ โครงการ “หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง” จึงอยู่ที่สามารถจะบรรลุพหุภาคีอย่างแท้จริงได้ หรือไม่ เพราะฉะนั้นประเทศจีนจึงจำเป็นต้องผลักดันการเสริมสร้างโครงการ “หนึ่งแถบ หนึ่งเส้นทาง” ที่เป็นพหุภาคีให้มากยิ่งขึ้น และต้องแสดงบทบาทสำคัญในการสร้างกฎ ระหว่างประเทศใหม่ขึ้นมา

การผงาดขึ้นมาของประเทศจีนไม่เพียงแต่สอดคล้องกับแนวโน้มใหญ่แห่ง ประวัติศาสตร์โลก หากยังสอดคล้องกับอนาคตของมนุษยชาติที่ประชาชนผู้รัก สันติภาพที่เฝ้ารอคอย แต่ว่านโยบายการต่างประเทศเชิงรุกของประเทศจีนกับรูปแบบ การส่งออกระบบการปกครองของประเทศตะวันตกเมื่อ 25 ปีก่อน มีความแตกต่างกัน อย่างสิ้นเชิง จีนไม่มีทางที่จะทำเหมือนประเทศตะวันตกที่ถือเอามาตรฐานของตนเป็น มาตรฐานของโลก ซึ่งจีนจะไม่คิดว่าสรรพสิ่งที่ตนมีอยู่จะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในโลก ประสบการณ์การพัฒนาของจีนไม่สามารถลอกเลียนแบบได้ทั้งหมด แต่จะพอเป็น แนวทางในการพัฒนาของประเทศอื่นๆ ได้ และจีนจะไม่เหมือนประเทศตะวันตกที่มี

อเมริกาเป็นผู้นำ ที่มุ่งแสวงหากฎทางเศรษฐกิจ และการเมืองแบบเสรีนิยมใหม่ รวมทั้ง มุ่งที่จะใช้กฎดังกล่าวนี้ และค่านิยมของตนมาปกครองทั่วโลก ถ้ามองจาก ประวัติศาสตร์แล้ว การผงาดขึ้นของอเมริกามีสาเหตุมาจากความขัดแย้งทางระบบของ ประเทศยุโรป ซึ่งเป็นความขัดแย้งทางโครงสร้าง และหนึ่งในแรงบันดาลใจในการผงาด ขึ้นของอเมริกา คือการสิ้นสุดวิธีการปกครองแบบอาณานิคมของประเทศจักรวรรดินิยม แบบประเพณีนิยม และหลังจากนั้นเป็นต้นมาการปกครองแบบจักรวรรดินิยมแบบ อเมริกาไม่ได้ถือเอาการยึดครองดินแดนของประเทศอื่นเป็นเป้าหมาย หากแต่ว่ามีกร อาศัยระบบพันธมิตร และระบบเงินตราสากลที่ยึดถือเงินดอลลาร์สหรัฐเป็นศูนย์กลาง เป็นต้นมา เป็นวิธีใหม่ในการดำเนินการเป็นผู้นำที่มีต่อประเทศต่างๆ ในโลก ถ้าหาก มองว่าการสิ้นสุดสงครามเย็นมีสาเหตุมาจากการเกิดปัญหาของระบบการปกครองของ สหภาพโซเวียตแล้ว ภายหลังจากการสิ้นสุดสงครามเย็นมา 20 กว่าปี ได้เผยให้เห็นถึง ข้อเสียของการครองความเป็นเจ้าในทางระบบของอเมริกา และการใช้อำนาจอย่าง พร่ำเพรื่อในทางยุทธศาสตร์ของอเมริกาอีกด้วย การครองความเป็นเจ้าแบบอเมริกาใน ที่สุดแล้ว ได้ทำให้เกิดความขัดแย้งกับประเทศอื่นๆ ที่ไม่สามารถจะหาทางแก้ไขได้ และ เนื่องจากว่าอเมริกาเองตกอยู่ในสภาพเศรษฐกิจถดถอย แต่ก็ยังพยายามมุ่งที่จะ แสวงหาผลประโยชน์ของประเทศตนให้มากที่สุดอย่างต่อเนื่องเท่าที่จะทำได้ จึงทำให้ อเมริกากับอีกหลายประเทศเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ขณะนี้เศรษฐกิจของอเมริกากำลัง ถดถอยและไร้ประสิทธิภาพ การครองความเป็นเจ้าทางระบบของอเมริกากำลังตกอยู่ ในสภาพอับจน และอเมริการู้สึกหวาดผวาสำหรับการสูญเสียการครองความเป็น เจ้าแบบประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นอเมริกานับวันจะกลายเป็นประเทศที่มี ความเห็นแก่ตัวมากยิ่งขึ้น มีความตระหนี่ในการนำเสนอโครงการเพื่อสาธารณะ ประโยชน์สากลมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันอเมริกามักจะกล่าวหาประเทศอื่นๆ ว่าชอบ เลียนแบบการพัฒนาของอเมริกาไปอยู่บ่อยๆ แต่ไม่เคยพูดถึงเลยที่อเมริกาได้รับ ผลกำไรมหาศาลจากโครงการสาธารณะประโยชน์ทั่วโลก

ยุทธศาสตร์ของประเทศจีนแตกต่างกับยุทธศาสตร์ของอเมริกา ก็คือ ประธานาธิบดีสีจิ้นผิงได้เสนอยุทธศาสตร์ยุคโลกาภิวัตน์สมัยใหม่ ที่ยึดหลัก “การเชื่อมโยงซึ่งกันและกันทางด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจ” และไม่ทำลายอำนาจอธิปไตยของประเทศอื่นๆ เป็นเงื่อนไขอันดับแรก ซึ่งเขาเรียกแผนยุทธศาสตร์นี้ว่า “ประชาคมร่วมชะตากรรมเดียวกันแห่งมนุษยชาติ” และในรายงานการประชุมของสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 สีจิ้นผิง ได้ “เรียกร้องประชาชนประเทศต่างๆ ร่วมแรงร่วมใจกันในการสร้างสรรค์ประชาคมร่วมชะตากรรมเดียวกันแห่งมนุษยชาติ สร้างสรรค์โลกที่มีสันติภาพอันยาวนาน ที่มีความปลอดภัยโดยทั่วไป มีความเจริญรุ่งเรืองร่วมกัน ดำเนินนโยบายเปิดประเทศ และมีการเปิดใจกว้าง และสร้างสรรค์โลกเราให้มีความสะอาด และสวยงาม” ในระหว่างการดำเนินการสร้างสรรค์ประชาคมร่วมชะตากรรมเดียวกันแห่งมนุษยชาติจีนไม่เพียงแต่ต้องผลักดันให้มีการปฏิรูประเบียบสากลที่มีอยู่ในปัจจุบันเพื่อเพิ่มลักษณะเปิดใจกว้าง และการเป็นตัวแทนของระเบียบใหม่ดังกล่าว แต่จีนก็ยังต้องการสร้างองค์กรสากลใหม่ (เช่น ธนาคารลงทุนเพื่อโครงสร้างพื้นฐานแห่งเอเชีย) ตามข้อกำหนดของกฎบัตรองค์การสหประชาชาติ เพื่อผลักดันการสร้างสรรค์ และการกำกับดูแลทั่วโลกแบบใหม่ กล่าวโดยสรุปแล้วการที่จีนเข้าร่วมกิจกรรมระหว่างประเทศอย่างกระตือรือร้น และนำเสนอแผนการของประเทศจีน จะมีประโยชน์ทำให้เกิด “กฎระเบียบสากลใหม่ที่มีประสิทธิภาพ” (Jin, 2017) ซึ่งจะเป็นการนำเสนอแนวทางใหม่ในการสร้างระเบียบระหว่างประเทศใหม่ ที่มีความสมเหตุสมผลและมีความเที่ยงธรรมมากยิ่งขึ้น

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 และการวางแผนยุทธศาสตร์ยุคสมัยใหม่ของจีน นักวิชาการและผู้สังเกตการณ์ประเทศตะวันตกให้ความสนใจเป็นอย่างมาก และได้เสนอความเห็นกันหลากหลาย ในที่นี้ Heike Holbing ชี้ให้เห็นว่า “สีจิ้นผิง มีปณิธานอันยิ่งใหญ่ ที่อาศัยอำนาจของตน และผลประโยชน์ของ

ประเทศจีนในการสร้างระเบียบของโลก” Jean Christopher Mittelstaedt เห็นว่า “ความคิดของยุคสมัยใหม่ คือ ให้ความสำคัญกับความคิดเหมาเจ๋อตุง และความคิดหลังการปฏิรูปเปิดประเทศ เมื่อ ค.ศ.1978 ฉะนั้นความคิดยุคสมัยใหม่จะมีผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อการกำหนดนโยบายของจีนในยุคปัจจุบัน” ส่วน Yevgen Sautin ได้ศึกษาถึงผลกระทบของการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 ที่มีผลต่อทิศทางการกำหนดนโยบายการต่างประเทศของจีน และชี้ให้เห็นว่านโยบายการทูตของจีนจากเดิมที่เป็นการทูตตามกรอบประเพณีนิยม ได้เปลี่ยนเป็นนโยบายการทูตที่มีความเชื่อมั่นมากยิ่งขึ้น (European Council on Foreign Relations, 2018)

เมื่อศึกษาวิเคราะห์รายงานการประชุมสมาชิกสภาผู้แทนพรรคคอมมิวนิสต์จีนสมัยที่ 19 แล้ว เราสามารถมองเห็นภาพอนาคตของยุทธศาสตร์การพัฒนาภายใต้ภูมิหลังยุคสมัยใหม่ของจีน นั่นก็คือ “สองร้อยปีในสองช่วงเวลา” กับแผนการฟื้นฟูอันยิ่งใหญ่ของจีน ถ้าหากภาพอนาคตทางยุทธศาสตร์นี้สามารถกลายเป็นความจริงได้ ประเทศจีนก็มีหวังกลายเป็นประเทศที่เข้มแข็งเกรียงไกรและทันสมัยอันดับหนึ่งของโลกในปี ค.ศ.2050 แต่ปัจจุบันนี้สังคมจีนยังมีความขัดแย้งอยู่หลายด้าน และความขัดแย้งทางสังคมที่สำคัญที่สุดคือ ความขัดแย้งระหว่างความต้องการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีงามของประชาชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่สมดุลและไม่เต็มที่ เมื่อเผชิญหน้ากับความขัดแย้งทางสังคมที่สำคัญนี้ ความคิดยุคสมัยใหม่ของสัจจันผิงได้ชี้ให้เห็นว่าต้องระดมกำลังทำสงครามกับความยากจนในสังคมจีน โดยการช่วยเหลือชาวชนบทที่ยากจน และต้องลดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน เพื่อให้เศรษฐกิจของจีนสามารถพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน อีกทั้งวางแผนและดำเนินการปรับปรุงโครงสร้างเศรษฐกิจแบบขนานใหญ่ โดยเน้นการสร้างระบบพลังงานที่ปลอดภัย และมีประสิทธิภาพสูงและเร่งปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้นภายในเวลา 20 ปี

ส่วนในการกำหนดยุทธศาสตร์จีนในอนาคต ในด้านการเมืองจีนจะยืนหยัดต่อต้านคอร์รัปชั่น และยืนหยัดการนำของพรรคคอมมิวนิสต์จีนแบบรอบด้านที่เป็นอำนาจนิยมแบบใหม่ ในด้านเศรษฐกิจให้ระบบการผลิตทางอุตสาหกรรมปรับตัวเข้า

กับบรรทัดฐานใหม่และผ่านการปฏิรูปด้านอุปทานเพื่อให้เศรษฐกิจจีนพัฒนาอย่างมีคุณภาพ สำหรับนโยบายการต่างประเทศนั้นจีนจะดำเนินการตามแผนการ “หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง” กับทฤษฎีสู่สร้างสวรรค์ “ประชาคมร่วมชะตากรรมเดียวกันแห่งมนุษยชาติ”

ยุคสมัยใหม่และยุทธศาสตร์ใหม่ของจีน ไทยควรจะตอบสนองแผนยุทธศาสตร์ของจีนอย่างกระตือรือร้น ประการแรกในด้านการเมือง ความมีเสถียรภาพด้านการเมืองมีผลสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ลัทธิอำนาจนิยมแบบใหม่ที่เน้นการนำของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ได้สร้างพื้นฐานอันมั่นคงด้านการเมืองสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจของจีน ทั้งนี้ไทยคงต้องศึกษาวิวัฒนาการทางการเมืองของจีน ส่วนในด้านเศรษฐกิจ จีนกำลังดำเนินการปฏิรูปโครงสร้างด้านอุปทาน และได้กำหนดเป้าหมายการลดการผลิตที่มีคุณภาพต่ำ ซึ่งไทยสามารถเชื่อมโยงกับการปฏิรูปโครงสร้างด้านอุปทานของจีน โดยรับเอากำลังการผลิตส่วนเกินที่มีคุณภาพสูง เพื่อเสริมสร้างอุตสาหกรรมของไทย และในด้านความร่วมมือระหว่างประเทศนั้น รัฐบาลไทยกำลังผลักดันยุทธศาสตร์ “Thailand 4.0” และ “โครงการระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก” ทั้งนี้เป็นการเพิ่มโอกาสความร่วมมือด้านการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงให้กับธุรกิจไทย-จีน นอกจากนี้โครงการ “หนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง” ของจีน กับโครงการ “ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษตะวันออก” ของไทย หากเชื่อมโยงกันอย่างมีประสิทธิภาพจะสามารถผลักดันให้ความสัมพันธ์ไทย-จีน พัฒนาก้าวไกลยิ่งขึ้น

การพัฒนาของจีนภายใต้การชี้นำของแนวคิดยุคสมัยใหม่ของประธานาธิบดีสีจิ้นผิงได้เสนอโอกาสการพัฒนามากมายสำหรับนานาประเทศทั่วโลก ประเทศไทยเป็นประเทศเพื่อนบ้านของจีน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจกับภาพอนาคตทางยุทธศาสตร์ของจีน ทั้งนี้หากรัฐบาลและวงการวิชาการของทั้งสองประเทศได้ติดต่อแลกเปลี่ยนข้อมูล และความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ก็จะสามารถเชื่อมโยงยุทธศาสตร์การพัฒนาของทั้งสองประเทศ และแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อดำเนินการให้เศรษฐกิจในภูมิภาคสามารถพัฒนาก้าวหน้าสืบต่อไป

References

- Brown, K. (2016) *CEO, China: The rise of Xi Jinping*, London: I. B. Tauris Publishing.
- Communiqué for the central economic work conference. (2017, December 20) *Xinhua*, Available: <http://www.xinhuanet.com> [22 December 2017]
- European Council on Foreign Relations. (2018) *China's "New Era" with Xi Jinping characteristics*, Available: https://www.ecfr.eu/page/ECFR240_China_Analysis_Party_congress_Ideology_2.pdf [22 September 2018]
- Gu, H. (2014, September 15) A new starting point for the construction of ideological and political education, *Teaching and Research*, pp. 5-12.
- He, C. (2017, November 17) New "three steps": A guide for action to achieve the strategic objective of "two stages", *China National News*, p. 8.
- Interpretation of the "New Era" of anti-corruption in China: A system of full coverage supervision will form, China youth network*, Available: <http://news.xinhuanet.com> [1 November 2017]
- Jin, K. (2017) *How a rules-based order could cement China's rise, the diplomat*, Available: <http://the.diplomat.com/2017/06/now-a-rules-based-order-could-cement-chinas-rise/> [6 June 2017]
- Li, E. (2017, October 24) Western media is still wrong. China will continue to rise, *The Washington Post*, Available: <https://www.washingtonpost.com> [23 November 2017]
- Lin, Y. (2014) *China's economy*, Beijing: Peking University Press.

Report of the 13th CPC National Congress. (1987) Available:

<http://cpc.people.com.cn/GB/64162/64168/64566/65447/4526368.html>

[10 October 2017]

Wang, W. (2015, October) Contemporary theoretical achievements in the sinicization of marxism, *Social Science in China*, pp. 4-28.

Xi Jinping: the leader of the new era. (2017, November 17), *Xinhua*, Available:

<http://www.xinhuanet.com> [23 November 2017]

Xi Jinping's report at 19th CPC National Congress. (2017, October 18), *Xinhua*,

Available: <http://news.xinhuanet.com> [23 October 2017]

Xi Jinping's speech at the provincial and ministerial level leading cadres's

learning class. (2016, January 18) *People's Publishing House*, pp. 2-3.

Xi, J. (2014) *The governance of China I*, Beijing: Foreign Languages Press.

Xi, J. (2017) *The governance of China II*, Beijing: Foreign Languages Press.

Xi, Jinping's speech at 12th Meeting of the central financial and economic

leading group. (2016, January 26) *People's Daily*, p. 5.

Xiao, G. (2016) On China's reform model of new authoritarianism, *Wu Han*

University Journal (Humanity Sciences), July, 2016, pp. 21-32.

Xin, M. (2017, November 3) Correctly understanding the change of the

principal contradiction in our nation's society, *People's Daily*, p. 4.

Yue, Xuexia. (2015) *Research on Xi Jinping's thought of party building*,

Shijiazhuang: Heibei Normal University Press.

Zhang, Wenxian. (2016) Study on Xi Jinping thought of rule of law, *Law and*

Social Development, vol. 2, no. 3, pp. 5-21.

An Integrative Model of Factors Influencing Debt Burden: A Mediating Role of Money Management in Thai Society

Issara Suwanragasa^{1*}, Pallapa Srivalosakul¹ and Noppon Tangjitprom¹

Received May 5, 2018

Revised Oct 2, 2018

Accepted Oct 5, 2018

Abstract

The objective of the present study is to identify factors influencing debt burden of Thais. By integrating theories from various disciplines, the present study contends that debt burden is determined by economic factors (i.e. income and number of credit card), demographic factors (i.e. age, education, and number of children), and socio-psychological factors (i.e. material values). It is proposed that the effects of these factors on debt burden may not be the direct ones. They may be mediated by money management practices. These factors may facilitate people in managing money, resulting in lower debt burden. Results from the questionnaire survey on respondents of working ages in Bangkok indicated that number of credit card and age directly affected debt burden. People of working age who hold more number of credit cards tended to use more credit, hence, had more debt burden. In addition, disposable income, education, and personal's material values were found to indirectly influenced debt burden - they were mediated by money management

¹ Martin de Tours School of Management and Economics, Assumption University, Bangkok, Thailand

* Corresponding author E-mail: Issaraswn@au.edu

practices. People, who had high income, high education, and low materialism, manage their money better, resulting in lower debt burden. Results from the present study provide policy implementation in reducing Thais' debt burden. Limiting number of credit cards held by individuals may be an effective policy to reduce debt. Increasing income or education may be necessary but not sufficient to decrease debt burden. Training or financial counseling on how to manage cash, credit, saving and investment should be provided in order to reduce debt burden.

Keywords: Money management / Materialism / Debt burden

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเกิดภาระหนี้สินส่วนบุคคลของคนไทย จากการรวมทฤษฎีจากหลากหลายสาขาวิชา งานศึกษานี้พบว่า ตัวแปรทางเศรษฐศาสตร์ (เช่น รายได้หลังหักภาษี และจำนวนบัตรเครดิตที่ถือ) ตัวแปรลักษณะประชากร (เช่น อายุ ระดับการศึกษา และจำนวนบุตร) และตัวแปรสังคมและจิตวิทยา (เช่น ค่านิยมทางวัตถุ) ล้วนส่งผลกระทบต่อการเกิดหนี้สินส่วนบุคคลของคนไทย ยิ่งไปกว่านั้น งานศึกษานี้ยังพบว่า การจัดการทางการเงินเป็นปัจจัยสำคัญ และเป็นปัจจัยที่เชื่อมระหว่างตัวแปรต่างๆ ข้างต้นต่อภาระหนี้สินส่วนบุคคล ผลการสำรวจแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นบุคคลในวัยทำงานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ชี้ให้เห็นว่า อายุ และจำนวนบัตรเครดิตส่งผลกระทบโดยตรงต่อภาระหนี้สินส่วนบุคคล บุคคลที่อยู่ในวัยทำงานและถือบัตรเครดิตหลายใบมีแนวโน้มที่จะใช้เครดิตมากกว่าและส่งผลให้มีภาระหนี้มากกว่า ในขณะที่รายได้หลังหักภาษี ระดับการศึกษา และค่านิยมทางวัตถุ มีผลกระทบทางอ้อมต่อภาระหนี้สิน โดยมีตัวแปรการจัดการทางการเงินเป็นสื่อกลาง คนที่มีรายได้สูง ระดับการศึกษาสูง

และมีค่านิยมทางวัตถุต่ำมีแนวโน้มว่าจะสามารถจัดการทางการเงินได้ดีกว่า ซึ่งนำไปสู่ภาระหนี้ที่ต่ำกว่า ผลจากการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายเพื่อลดภาระหนี้ของบุคคล เช่น การจำกัดจำนวนบัตรเครดิตที่บุคคลสามารถถือครองอาจช่วยลดภาระหนี้ได้ การเพิ่มรายได้ของประชากรและให้การศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็นแต่อาจจะไม่เพียงพอในการลดภาระหนี้ การจัดให้มีที่ปรึกษาทางการเงินหรือการอบรมการจัดการเงินสด เครดิต การออม และการลงทุน ถือเป็นสิ่งจำเป็นในการช่วยลดภาระหนี้ของบุคคล เป็นต้น

คำสำคัญ: การจัดการทางการเงิน / คุณค่าวัตถุนิยม / ภาระหนี้สินส่วนบุคคล

Introduction

Debt has become a topic of concern for several countries for over a decade. High debt level deteriorates future consumption, increases probability of non-performing loans (NPLs), raise the risk of financial institutions' stability, resulting in a distraction of economic growth and stability (Charpe & Flaschel, 2013; Lombardi et al., 2017). At micro level, high debt burden can increase default incidences (Lusardi & Mitchell, 2009), feeling of failure (Robb & Pinto, 2010), family conflict (Kerkmann et al., 2000), financial stress and anxiety (Xiao et al., 2006), and poor health (Norvilitis et al., 2003).

Although the negative impacts of debt burden are well documented, less of previous studies have provided an integrative framework of debt burden and provide policy implementation to reduce debt burden at micro level. Therefore, the objective of the present study is to develop an integrative framework that examines factors influencing the level of debt burden. This study contends that demographic factors (i.e. age, education level, and number of children),

economic factors (i.e. income and number of credit card held), and socio-psychological factors (i.e. a person's material values) determined debt burden. In addition, the present study contributes to the existing literature regarding debt determinants by incorporating personal money management as a mediator in the relationships between the mentioned factors and debt burden. Money management is a good predictor of lower debt accumulation. It acts as a safeguard of a person's excessive consumption (Ksendzova et al., 2017). People who can better manage their money save more and experience lower debt (Lea et al., 1995; Garðarsdóttir & Dittmar, 2012), and lower financial stress (Xiao et al., 2006).

Literature Review

The needs of individual to borrow are contingent upon four major factors (Kim & DeVaney, 2001). Firstly, individuals borrow to fulfill their consumption needs. According to life-cycle theory (Ando & Modigliani, 1963), consumption needs of individuals varied along ones' life-cycle. The shifting needs in different stages of individuals' life occur due to changes in age, income, education, and various situations in life including getting married, having children, being retirement (Berthoud & Kempson, 1992). These situations influence people to either save money or borrow money differently (Xiao & Noring, 1994). Secondly, individuals borrow differently because of differences in consumers' resources (Kim & DeVaney, 2001). According to human capital theory (Schultz, 1961; Becker, 1964), consumers' resources refer to income and education. Differences in income and education are associated with different income growth and different needs in borrowing. Thirdly, the decision to borrow is

contingent upon borrowing constraints. The relaxation of borrowing constraints through credit card can increase borrowing (Debelle, 2004; Dynan & Kohn, 2007). Finally, individual differences in sociological or psychological factors (i.e. behavior, attitude, and values) can significantly affect level of borrowing. Previous literatures (e.g. Richins & Rudmin, 1994; Watson, 2003) have consistently confirmed that material values of a person can significantly influence the level of debt burden.

Based on previous literature, the present study contends that the level of debt burden is contingent upon six variables which are age, education, number of children, income, number of credit card held, and personal material values. The influences of each of these variables are elaborated in the next section.

Hypotheses

Age and Debt Burden

According to the Life-Cycle Hypothesis theory (Ando & Modigliani, 1963), at early stage of working, individuals are still young and have larger expenses than earnings. Thus, they decide to borrow money at current period in order to smooth their consumption and maximize their utility for a life-time (Debelle, 2004). In the middle working phase, individuals may experience a positive income growth because they accumulate skills, knowledge and experiences. Expectation of future income growth enhances individual at working age to borrow more and save less (Fan et al., 1993; Hanna et al., 1995). However, during retirement phase, people avoid risk (Ando & Modigliani, 1963). They tend to borrow less when they retire. Since the present study examines the

effect of age at people's working stage, it is expected that age positively influences the debt burden. Thus, it is hypothesized that

H1: Age positively influences debt burden.

Education and Debt Burden

According to human capital theory (Becker, 1975) and household production theory (Becker, 1965), education is an important human resource. It conveys useful knowledge and skills resulting in higher productivity of individuals, hence increasing their lifetime earnings (Becker, 1964). Education increases individuals' knowledge and skills in managing their financial responsibility. Thus, higher educated people should be able to manage their credit and debt more efficiently, resulting in lower debt burden. An empirical study of Steidle (1994) confirmed that education was negatively related to being a credit card revolver. Thus, it is hypothesized that

H2: Education level negatively influences debt burden.

Number of Children and Debt Burden

Individuals who are married or have children tend to have higher debt burden due to higher expenditures and higher needs (Bridges et al., 2006; Duca & Rosenthal, 1994). The bigger the household size, the higher the needs, hence, the higher the loan amount (Fabbri & Padula, 2004). Godwin (1998) had empirically tested and affirmed that household size was positively associated with household debt. Therefore, it is hypothesized that

H3: Number of children positively influences debt burden.

Disposable Income and Debt Burden

Previous studies have affirmed that income is a significant predictor of debt. However, results from previous studies are still inconclusive. Most of the studies (e.g. Del-Rio & Young, 2005; Lea et al., 1993; Lin & Yang, 2005; Meniago et al., 2013; Turinetti & Zhuang, 2011) posited the negative relationship between income and debt. Since those individuals with higher income have high ability to fulfill their needs, thus, they reveal lower need for loans (Chen & Chivakul, 2008; Lin & Yang, 2005; Robb & Woodyard, 2011). In contrast, the other stream of literature (e.g. Kim & DeVaney, 2001; Hofmann, 2004; Mokhtar & Ismail, 2013) has reported positive relationships between income and debt. Higher income individuals have more ability to pay-off debt, thus, facilitate their access to loan. With more ability to borrow, the debt level also rises. The inconclusive effects of income on debt might arise from the utilization of different measures of debt across different contexts (Chien & Devaney, 2001). High income may result in high level of debt outstanding, but not debt burden. Since the present study measures the effect of income on debt burden, it is expected that higher income reduces debt burden. Thus, it is hypothesized that

H4: Income negatively influences debt burden.

Number of Credit Card and Debt Burden

Credit cards decrease constraint in borrowing (Debelle, 2004; Dynan & Kohn, 2007). Credit cards provide opportunity for individuals to access to credit. The more numbers of credit card held allows individuals to increase credit from various sources, resulting in an increase in debt burden. Previous studies (e.g. Kim & DeVaney, 2001; Thaicharoen et al., 2004) have consistently

confirmed that the number of credit card is positively related to the credit card balance outstanding. Therefore, it is hypothesized that

H5: Number of credit card held positively influences debt burden.

Materialism and Debt Burden

Materialism defined as “the importance ascribed to the ownership and acquisition of material goods in achieving major life goals” (Richins, 2004, p. 210). Materialists believe that the acquisition of goods is an important goal of one's life. It can signal success and bring happiness (Richin & Dawson, 1992). Thus, they devote a lot of time and efforts in planning for purchases and dreaming of purchase outcomes (Richins, 2011). High materialistic people are likely to spend more in order to satisfy their strong acquisitive desires and accrue debts. Numerous studies (e.g. Donnelly et al., 2013; Garðarsdóttir & Dittmar, 2012; Nepomuceno & Laroche, 2015; Richins & Rudmin, 1994; Richins & Dawson, 1992) consistently confirmed a positive association between materialism and debt. Therefore, it is hypothesized that

H6: Materialism positively influences debt burden.

A Mediating Role of Money Management

Money management is recognized as an important shield against excessive consumption and debt (Ksendzova et al., 2017). It includes skills in managing spending, saving, budgeting, and investing (Godwin & Koonce, 1992). Life-cycle hypothesis theory (Ando & Modigliani, 1963) posited that individuals' financial responsibilities varied along ones' life-cycle. Differences needs in each stage of life make individuals need different money management practices (Xiao & Noring, 1994). In the working phase of life-cycle, individuals

grow up, accumulate skills, knowledge and experience a positive income growth. Higher age, education, and income assisted individual in better managing their lives and financial responsibilities, resulting in better money management skills and practices (Hilgert et al., 2003) Therefore, it is hypothesized that

H7: Age positively influences money management.

H8: Education positively influences money management.

H9: Income positively influences money management.

On the other hand, the number of children is presumed to negatively relate to money management. Individuals who have children are exposed to higher consumption needs and expenditures (Chen & Chivakul, 2008; Fidrmuc et al., 2013). They face more difficulty in managing their financial responsibility. Therefore, it is hypothesized that

H10: Number of children negatively influences money management.

In addition, the number of credit card held is expected to negatively relate to personal money management practices. While more number of credit cards increase individuals' access to credit (Kim & DeVaney, 2001), it also increases difficulty in managing financial responsibility. With more number of credit cards, individuals are more likely to access to more credit sources and experience more difficulty in managing their credits. Therefore, it is hypothesized that

H11: The number of credit card held negatively influences money management.

Moreover, personal material values play an important role in determining money management practices. Materialists fulfill their needs through spending.

They are less aware of their budget and tend to overspend in the ways that detrimental their long-term financial interests. Donnelly et al. (2013) indicated that materialistic individuals tend to use less money management strategies than non-materialistic ones. Consistently, Garðarsdóttir and Dittmar (2012) also confirmed that materialism reduced money management skills and increased amount of debt. Thus, it is hypothesized that

H12: Materialism negatively influences money management.

Money Management and Debt Burden

Numerous studies indicated that poor skills in money management resulted in higher debt (Lea et al., 1995; Kim et al., 2003; Elliot, 2005; Norvilitis et al., 2006). People who manage their money well had lower debt burden. Donnelly et al. (2012) confirmed that money management assisted in lowering accumulation of debt beyond the effects of other relevant factors, such as financial responsibility or financial knowledge factor. Thus, it is hypothesized that

H13: Money management negatively influences debt burden.

Research Methodology

Target Population and Sample Size

The target population was the Thai household influencers who work in Bangkok. Thai people working in Bangkok are representatives of middle-class or middle-income people. The emphasis on middle class was conducted to ensure that the survey can be compared to other countries where middle class people dominate the population. It was estimated that there are 2,522,853 households in Bangkok in 2016 (NBTC, 2017). Yamane (1967) recommended

that a suitable sample size with a population of more than 100,000 with 95% confidence level was 400. Therefore, the recommended sample size for the present study was at least 400 respondents. Respondents were selected based on judgmental sampling technique. They were selected based on their employment status (must be in a labor force), income (must have regular income and be able to apply for credit card), and habitat (must work and live in Bangkok).

Collection of Data, and Statistic Treatment of Data

Data on factors influencing debt were all collected through questionnaire survey. Questionnaire was developed based on questions adapted from previous studies. Measurements of each variable are illustrated in the next section. Since the present study conducts in the Thai context, the questionnaire was translated into Thai. Then, back-translation into English was conducted to ensure concept equivalence and accuracy of the questionnaire. Along the process, the inconsistency of English-version and Thai-version was corrected and questionnaire was improved. Then, thirty sets of questionnaires were distributed as a pretest to ensure reliability of the questionnaire. Results from reliability test indicated that the written questions were consistently measured variables. Finally, four hundred and forty questionnaires were randomly distributed to individuals of working age in business areas in Bangkok, e.g. Sathorn Rd., Ratchada Rd. and Ramkhamhaeng Rd. These areas were selected because they were populated with middle-class working people. Field workers were used to help collect the data. These workers were supervised and monitored by the researchers in order to ensure the data quality (Malhotra, 2010). The questionnaire survey was conducted during March 2018.

The present study attempts to test multiple relationships with the mediator. Structural Equation Modeling (SEM) was selected as an appropriated method of analyzing data. SEM allows all of the hypothesized relationships to be tested simultaneously (Ho, 2006).

Measurement of Variables

First, respondents were asked to specify their information regarding their age, education, income, number of children, and number of credit card in the first part of the questionnaire.

Then, materialism was measured by 18 items developed by Richins (2004). Respondents were asked to indicate to what extent they agree with the given statements (1 = strongly disagree to 5 = strongly agree). For example, "I admire people who own expensive homes, cars, and clothes," "I like to own things that impress people," "I like a lot of luxury in my life," and "my life would be better if I owned certain things I don't have." All scores on these items are averaged in order to form the materialism variable.

Next, money management was measured through 18 items developed by Ksendzova et al. (2017). Respondents were asked to indicate how often they had engaged in the money management activities (1 = never done to 5 = always do). For example, reviewing and evaluating spending on a regular basis, setting money aside for emergencies, maintaining or purchasing an adequate health insurance policy. The score of these items, lastly, are averaged to form money management variable.

Finally, debt burden was measured through the question developed by Gathergood (2012). Respondents were asked to select the answer that best

represents their current debt situation ranging from no debt at all (code as “0”) to severe debt burden (code as “5”).

Results

The 440 sets of questionnaires were collected. However, due to missing data, only 409 questionnaires were remained in the analysis. Data analysis was conducted by SPSS version 23 and AMOS version 18. Sample characteristics and results from hypothesis testing are presented in the next section.

Descriptive Statistics of the Sample

From 409 respondents, 67% of the respondents were female and 33% were male. Majority of the respondents held Bachelor's degree (70.4%) followed by Master's degree (13.7%), high school graduated or vocational training (13.2%), lower than high school (1.7%), and Doctorate degree or above (1%). There are more of respondents who were single (74.6%) than married ones (25.4%). Majority of respondents did not have children (82.60%). Lastly, respondents who had credit card were accounted for 45.7% while 54.3% of respondents did not have credit card.

On average, age of respondents was 30.58. Number of children ranged from zero to six children. Number of credit card ranged from zero to ten cards. Disposable income ranged from 7,000 baht per month to one million baht with mean of 45,935.50 baht and standard deviation of 69.80.

Finding revealed that from 409 respondents, 42.8% reported that they do not have debt burden, 31.3% of total respondents indicated that they can keep up with all bills and commitments without any difficulties. About 19.1% of total respondents indicated that they can keep up with all bills and commitments but

it is a struggle from time to time, 4.6% indicated that they can keep up with debt but it is a constant struggle, 1.2% of total respondents indicated that they are falling behind the bills or credit commitment and, lastly, 1% of total respondents reported of having severe debt problems.

Reliability of the Scale

Reliability test was conducted on the materialism and the money management scale. All Cronbach's alpha coefficients are greater than minimum requirement of 0.7 (Hair et al., 2006). Materialism's Cronbach's alpha coefficient is equal to 0.798 Money management's Cronbach's alpha coefficient is equal to 0.897. Results from reliability test indicated that items used can consistently explain money management and materialism variables.

Results from Path Model

Path analysis is employed for testing the hypothesized influences of age, education, number of children, income, number of credit card, materialism, and money management on debt burden. Results from path analysis showed that 15.2% of the variations in debt burden are explained by the joint influences of the six independent variables and one mediator, money management (see Table 1).

Table 1 Square Multiple Correlations

Dependent Variables	Square Multiple Correlation Estimates
Money Management	0.159
Debt Burden	0.152

Age, Money Management and Debt Burden

The first hypothesis indicated that age positively influences debt burden. Findings revealed that age had a significant positive impact on debt burden at 0.05 significance level. Age directly and positively influenced debt burden with standardized regression weight of 0.186 (see table 2). Thus, *Hypothesis 1 was supported*.

Regarding the indirect influence of age, the seventh hypothesis stated that age positively influenced money management. Findings revealed that age had no significant impact on money management at 0.05 significance level. Thus, *Hypothesis 7 was not supported*.

Education, Money Management and Debt Burden

The second hypothesis indicated that education level negatively influences debt burden. As expected, education negatively affected debt burden. However, the effect was insignificant at 0.05 significance level. Thus, *Hypothesis 2 was not supported*.

Regarding the indirect influence of education, the eighth hypothesis proposed that education positively influenced money management. Findings revealed that education significantly and positively influenced the money management at 0.05 significance level. The standardized regression weight of education on money management was 0.141 (see Table 2). Thus, *Hypothesis 8 was supported*. Education indirectly influenced debt burden. Higher educated individuals managed their money more efficiently, resulting in lower debt burden.

Number of Children, Money Management and Debt Burden

The third hypothesis indicated that number of children positively influenced debt burden. Findings revealed the insignificant influence of number of children on debt burden at 0.05 significance level. Thus, *Hypothesis 3 was not supported.*

Regarding the indirect influence of number of children, the tenth hypothesis proposed that number of children negatively influenced money management. As expected number of children negatively affected money management. However, its effect was insignificant at 0.05 level. Thus, *Hypothesis 10 was not supported.* Number of Children neither directly nor indirectly influenced debt burden.

Income, Money Management and Debt Burden

The fourth hypothesis indicated that disposable income negatively influenced debt burden. Findings revealed that income negatively affected debt as hypothesized. Nonetheless, its influence was insignificant at 0.05 significance level. Thus, *Hypothesis 4 was not supported.*

Regarding the indirect influence of income, the ninth hypothesis proposed that disposable income positively influences money management. Findings revealed that disposable income significantly and positively influences the money management at 0.05 significance level. The standardized regression weight was 0.092 (see Table 2). *Thus, Hypothesis 9 was supported.* Income indirectly influenced debt burden through money management. Individuals who earn higher income managed their money better, resulting in lower debt burden.

Number of Credit Card, Money Management and Debt Burden

The fifth hypothesis indicated that the number of credit card positively influenced debt burden. Findings revealed the significant positive influence of the number of credit cards on debt burden at 0.001 significance level. The path coefficient of number of credit card on debt burden was 0.212 (see Table 2). Thus, *Hypothesis 5 was supported*. Number of credit card directly influenced debt burden.

Regarding the indirect effect, the eleventh hypothesis proposed that the number of credit card held negatively influenced money management. Findings revealed that the number of credit card negatively affected money management. However, its effect was not significant at 0.05 significance level. Thus, *Hypothesis 11 was not supported*.

Materialism, Money Management, and Debt Burden

The sixth hypothesis stated that materialism positively influenced debt burden. Results showed that the influence of materialism on debt burden was not significant at 0.05 level. Thus, *Hypothesis 6 was not supported*.

Regarding its indirect influence, the twelfth hypothesis proposed that materialism negatively influenced money management. Findings indicated that materialism significantly influenced money management at 0.001 significance level and the standardized coefficient of materialism was negative, -0.322, as expected (see Table 2). Thus, *Hypothesis 12 was supported*. Materialism indirectly influenced debt burden. High materialists were exposed to poor money management, hence, higher debt burden.

Money Management and Debt Burden

The thirteenth hypothesis proposed that money management negatively influenced debt burden. As expected, findings revealed that money management significantly and negatively influenced debt burden at 0.001 significance level (see Table 2). The path coefficient of money management on debt burden was -0.24 (see Table 2). Better money management significantly reduced debt burden. Thus, *Hypothesis 13 was supported*.

Table 2 Results from Path Analysis

Direct Path (Independent variable → Debt Burden)		
Independent variables	Dependent variable	Standardized Regression Weights
Age	Debt Burden	0.186*
Education	Debt Burden	-0.034
Number of children	Debt Burden	-0.015
Disposable income	Debt Burden	-0.057
Number of credit card	Debt Burden	0.212**
Materialism	Debt Burden	0.044
Indirect Path (Independent variable → Money Management)		
Age	Money management	0.077
Education	Money management	0.141*
Number of children	Money management	-0.037
Disposable income	Money management	0.092*
Number of credit card	Money management	-0.043
Materialism	Money management	-0.322**
Path (Money Management → Debt Burden)		
Money management	Debt Burden	-0.24**

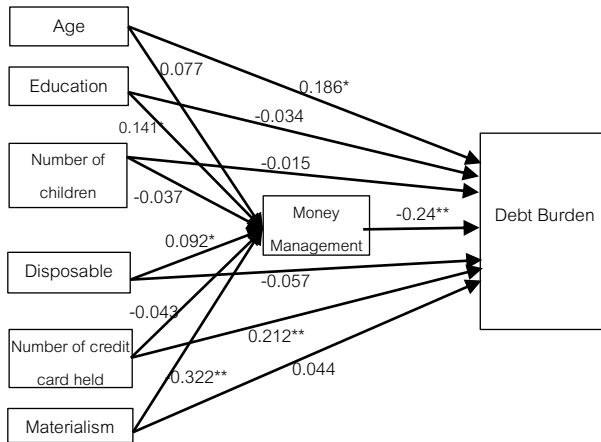
Remark: **at 0.001 significance level, *at 0.05 significance level.

Conclusions

Results from hypotheses testing indicated that out of the six independent variables, only age and number of credit cards were directly influenced debt burden. As people became older, they tended to borrow more and incurred higher debt burden (Ando & Modigliani, 1963; Hanna et al., 1995). Number of credit cards held by individuals also directly and positively affected debt burden. As people had more access to credit, they tended to borrow more and increased their debt burden (Kim & DeVaney, 2001).

Although the direct effects were insignificant, education, disposable income, and materialism were found to indirectly influence debt burden. Their effects were mediated by money management. People with higher education managed their money better, resulting in low debt burden. High income people had more flexibility in managing money. They managed money more efficiently, resulting in lower debt burden. Material values also have indirect significant impact on debt burden. Low materialistic people were more aware of their budget. Their management of money were not driven by material needs. They tended to manage their money well, hence had less debt burden (Garðarsdóttir & Dittmar, 2012).

However, number of children neither directly nor indirectly influenced debt burden. Number of children was found to insignificantly affect money management and debt burden. The conclusion on hypotheses testing were illustrated in figure 1



Remark: **at 0.001 significance level, *at 0.05 significance level.

Figure 1 Path Model of the study

Discussions and Policy Implementation

The results from hypotheses testing indicated that number of credit cards held by individuals was found to directly and significantly impact debt burden. This may raise a concern on credit card policy implementation. Policies that attempt to limit the number of credit cards held by individuals may help reduce debt severity problem. In addition, strictly monitoring credit usage or keeping record of credit usage must be strictly implemented. Credit using record must be the first criterion in order to give loan.

In addition, the incorporation of money management as a mediator sheds light on policy implication in reducing debt problem. Disposable income, education, and personal's material values had found to indirectly influenced debt burden -these linkages were significantly mediated by money management practices. Thai people with higher education, higher disposable

income, and low material values were better in managing their money, which in turn lead to lower debt burden. Money management behavior has power to explain debt burden, beyond other economics and demographic variables. Implementation of the policies to shape individuals' behavior on how to manage their budget, expenditure, saving, credit and long term financial plan (e.g. insurance) must be a critical factor in reducing debt burden. For example, school education should emphasize on how to keep record of income and expenditure, how to set budget, how and where to save, how and where to invest, and how to make a long-term financial plan (e.g. insurance and pension fund). Results from the survey reveal that less of the sample has invested in long-term financial plan. Less of respondents had bought insurance and reviewed insurance payment plan which is the proxy of long-term financial well-being. In addition to school education, policy makers may provide financial counselors or professional training units that aim to provide advices or coach individuals on how to manage cash, saving, credit may be necessary to help reduce debt problem.

Limitations of the study and Suggestions for Future Research

The present study was subject to some limitations. Firstly, this study used a sample of respondents who are all in working ages in Bangkok, Thailand, the generalizability of the results to other countries and other cultures may be limited. Future research may study factors influencing debt burden in different contexts. Respondents from various countries, values, and culture may expose to difference factors affecting debt burden.

Secondly, the present study emphasized the impact of economic and demographic variables on debt burden and included only one socio-

psychological factor, i.e. materialism into the analysis. Future research may expand the investigation by adding more psychological factors (e.g. self-control, self-esteem, stress, compulsive buying) into the analysis since other psychological factors may be able to explain more of money management practices and debt burden.

Finally, the present study measured debt burden through self-assessed questionnaire survey. Self-assessed questionnaire is subject to some limitations, in which respondents may try to give desirable answers. Especially, some respondents may be unwilling to disclose their sensitive information, particularly their debt burden due to embarrassment or respondents' prestige (Malhotra, 2010). Future research may incorporate credit information of respondents acquired by secondary sources (e.g. banks or financial institutions) into the analysis to make the analysis more accurate.

References

- Ando, A., & Modigliani, F. (1963) The "life cycle" hypothesis of saving: Aggregate implications and tests, *The American Economic Review*, vol. 53, no.1, pp. 55–84.
- Becker, G. S. (1964) *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education*, New York: National Bureau of Economic Research.
- Becker, G. S. (1965) A theory of the allocation of time, *The Economic Journal*, vol. 75, no. 299, pp. 493-517.
- Becker, G. S. (1975) *Human capital*, 2nd edition, New York: Columbia University Press for National Bureau of Economic Research.

- Berthoud, R., & Kempson, E. (1992) *Credit and debt in Britain, Report of first findings from the PSI survey*, London: Policy Studies Institute.
- Bridges, S., et al. (2006) 'Housing wealth and the accumulation of financial debt: Evidence from UK households', in G. Bertola, R. Disney, & C. Grant (Eds.), *The economics of consumer credit* (pp. 135–180), Cambridge, MA: MIT Press.
- Charpe M., & Flaschel, P. (2013) Workers' debt, default and the diversity of financial fragilities, *Structural Change and Economic Dynamics*, vol. 27, pp. 48-65.
- Chen, K., & Chivakul, M. (2008) *What drives household borrowing and credit constraints? Evidence from Bosnia and Herzegovina* (IMF Working Paper, WP/08/202), Available: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2008/wp08202.pdf> [7 March 2018]
- Chien, Y., & Devaney, S. A. (2001) The effects of credit attitude and socioeconomic factors on credit card and installment debt, *The Journal of Consumer Affairs*, vol. 35, no. 1, pp. 162-179.
- Debelle, G. (2004) Household debt and the macroeconomy, *BIS Quarterly Review*, March 2004, pp. 51-64.
- Del-Rio, A., & Young, G. (2005) *The determinants of unsecured borrowing: Evidence from the British household panel survey* (Working Papers. 263), Available: http://www.ecri.eu/new/system/files/49?determinants_unsecured_borrowing_uk.pdf [7 April 2018]
- Donnelly, G., et al. (2012) The Big Five personality traits, materialistic values and financial well-being of self-reported money managers, *Journal of Economic Psychology*, vol. 33, no.1, pp. 1129–1142.

- Donnelly, G., et al. (2013) Sadness, identity, and plastic in over-shopping: The interplay of materialism, poor credit management, and emotional buying motives in predicting compulsive buying, *Journal of Economic Psychology*, vol. 39, pp. 113–125.
- Duca, J., & Rosenthal, S. (1994) Do mortgage rates vary based on household default characteristics? Evidence on rate sorting and credit rationing, *Journal of Real Estate Finance and Economics*, vol. 8, no. 2, pp. 99–113.
- Dynan, K., & Kohn, D. (2007) The rise in U.S. household indebtedness: Causes and consequences, *Finance and Economics Discussion Series*, 2007-37, pp. 1-36.
- Elliot, A. (2005) *Not waving but drowning: Over-indebtedness by misjudgment*, London and New York: Centre for the Study on Financial Innovation (CSFI).
- Fabbri, D., & Padula, M. (2004) Does poor legal enforcement make households credit-constrained?, *Journal of Banking & Finance*, vol. 28, no.10, pp. 2369–2397.
- Fan, X. J., et al. (1993) Real income growth and optimal credit use, *Financial Services Review*, vol. 3, no. 1, pp. 45-58.
- Fidrmuc, J., et al. (2013) Households' foreign currency borrowing in Central and Eastern Europe, *Journal of Banking & Finance*, vol. 37, no. 6, pp. 1880–1897.
- Garðarsdóttir, R. B., & Dittmar, H. (2012) The relationship of materialism to debt and financial well-being: The case of Iceland's perceived prosperity, *Journal of Economic Psychology*, vol. 33, no. 3, pp. 471–481.
- Gathergood, J. (2012) Self-control, financial literacy and consumer over-indebtedness, *Journal of Economic Psychology*, vol. 33, pp. 590-602.

- Godwin, D. D. (1998) Household debt quintiles: Explaining changes 1983-1989, *The Journal of Consumer Affairs*, vol. 32, no. 2, pp. 369-393.
- Godwin, D. D., & Koonce, J. C. (1992) Cash flow management of low-income newlyweds, *Journal of Financial Counseling and Planning*, vol. 3, pp. 17-43.
- Hair, J. F., et al. (2006) *Multivariate data analysis*. New Jersey: Prentice Hall.
- Hanna, S., et al. (1995) Optimal life cycle savings, *Financial Counseling and Planning*, vol. 6, pp. 1-15.
- Ho, R. (2006) *Handbook of univariate and multivariate data analysis and interpretation with SPSS*, Boca Raton, FL: Chapman & Hall/CRC Taylor & Francis Group.
- Hofmann, B. (2004) The determinants of bank credit in industrialized countries: Do property prices matter?, *International Finance*, vol. 7, no. 2, pp. 203-234.
- Hilgert, M., et al. (2003) Household financial management: The connection between knowledge and behavior, *Federal Reserve Bulletin*, vol. 87, pp. 309-322.
- Kerkmann, B. C., et al. (2000) Financial management, financial problems and marital satisfaction among recently married university students, *Journal of Financial Counseling and Planning*, vol. 11, no. 2, pp. 55-65.
- Kim, H., & DeVaney, S. A. (2001) The determinants of outstanding balances among credit card revolvers, *Financial Counseling and Planning*, vol. 12, no. 1, pp. 67-77.
- Kim, J., et al. (2003) Relationships among credit counseling clients' financial well-being, financial behaviors, financial stressor events and health, *Financial Counseling and Planning*, vol. 14, no. 2, pp. 75-87.

- Ksendzova, M., et al. (2017) A brief money management scale and its associations with personality, financial health, and hypothetical debt repayment, *Journal of Financial Counseling and Planning*, vol. 28, no. 1, pp. 62-75.
- Lea, S. E. G., et al. (1995) Psychological factors in consumer debt: Money management, economic socialization, and credit use, *Journal of Economic Psychology*, vol. 16, pp. 681–701.
- Lin, C., & Yang, T. (2005) Curtailment as a mortgage performance indicator, *Journal of Housing Economics*, vol. 14, no. 3, pp. 294–314.
- Lombardi, M., et al. (2017) *The real effects of household debt in the short and long run* (BIS Working Papers No 607, pp. 1-40), Switzerland: Monetary and Economic Department of the Bank for International Settlements.
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2009) *How ordinary consumers make complex economic decisions: Financial literacy and retirement readiness* (NBER Working Paper 15350), Available: <http://www.nber.org/papers/w15350> [7 March 2018]
- Malhotra, N. K. (2010) *Marketing research: An applied orientation*, New Jersey: Pearson Education.
- Meniago, C., et al. (2013) What causes household debt to increase in South Africa? *Economic Modelling*, vol. 33, pp. 482-492.
- Mokhtar, M., & Ismail, A. (2013) Shariah issues in managing household debt: The case of Malaysia, *Journal Pengurusan*, vol. 37, pp. 63-76.
- NBTC (2017) *Number of Thai households*, Available: <https://broadcast.nbtc.go.th/data/academic/file/580800000008.pdf> [27 January 2018]

- Nepomuceno, M. V., & Laroche, M. (2015) The impact of materialism and anti-consumption lifestyles on personal debt and account balances, *Journal of Business Research*, vol. 68, pp. 654-664.
- Norvilitis, J. M., et al. (2003) Factors influencing levels of credit-card debt in college students, *Journal of Applied Social Psychology*, vol. 33, no. 5, pp. 935–947.
- Richins, M. (2004) The material values scale: Measurement properties and development of a short form, *Journal of Consumer Research*, vol. 31, pp. 209–219.
- Richins, M. L. (2011) Materialism, transformation expectations, and spending: Implications for credit use, *Journal of Public Policy & Marketing*, vol. 30, no. 2, pp. 141–156.
- Richins, M., & Dawson, S. (1992) Materialism as a consumer value: Measure development and validation, *Journal of Consumer Research*, vol. 19, pp. 303–316.
- Richins, M., & Rudmin, F. W. (1994) Materialism and economic psychology, *Journal of Economic Psychology*, vol. 15, pp. 217–231.
- Robb, C. A., & Pinto, M. B. (2010) College students and credit card use: An analysis of financially at-risk students, *College Student Journal*, vol. 44, no. 4, pp. 823–835.
- Robb, C. A., & Woodyard, A. S. (2011) Financial knowledge and best practice behavior, *Journal of Financial Counseling & Planning*, vol. 22, no. 1, pp. 60-70.
- Schultz, T. (1961) Investment in human capital, *The American Economic Review*, vol. 51, no. 1, pp. 1-17.

Steidle, R. P. (1994) Determinants of bank and retail credit card revolvers:

An application using the life-cycle income hypothesis, *Consumer Interests Annual*, vol. 40, pp. 170-177.

Thaicharoen, Y., et al. (2004) *Rising Thai household debt: Assessing the risks and policy implications*, Bangkok: Bank of Thailand.

Turinetti, E., & Zhuang, H. (2011) Exploring determinants of U.S. household debt, *Journal of Applied Business Research*, vol. 27, no. 6, pp. 85-91.

Watson, J. J. (2003) The relationship of materialism to spending tendencies, saving, and debt, *Journal of Economic Psychology*, Vol. 24, pp. 723-739.

Xiao, J. J., & Noring, F. E. (1994) Perceived saving motives and hierarchical financial needs, *Journal of Financial Counseling and Planning*, vol. 5, no. 1, pp. 25-44.

Xiao, J. J., et al. (2006) Financial behaviors of consumers in credit counseling, *International Journal of Consumer Studies*, vol. 30, no. 2, pp. 108–121.

Yamane, T. (1967) *Statistics: An introductory analysis*, New York: Harper & Row.

An Integrative Model of Factors Influencing Debt Burden: A Mediating Role of Money Management in Thai Society

Issara Suwanragasa^{1*}, Pallapa Srivalosakul¹ and Noppon Tangjitprom¹

Received May 5, 2018

Revised Oct 2, 2018

Accepted Oct 5, 2018

Abstract

The objective of the present study is to identify factors influencing debt burden of Thais. By integrating theories from various disciplines, the present study contends that debt burden is determined by economic factors (i.e. income and number of credit card), demographic factors (i.e. age, education, and number of children), and socio-psychological factors (i.e. material values). It is proposed that the effects of these factors on debt burden may not be the direct ones. They may be mediated by money management practices. These factors may facilitate people in managing money, resulting in lower debt burden. Results from the questionnaire survey on respondents of working ages in Bangkok indicated that number of credit card and age directly affected debt burden. People of working age who hold more number of credit cards tended to use more credit, hence, had more debt burden. In addition, disposable income, education, and personal's material values were found to indirectly influenced debt burden - they were mediated by money management

¹ Martin de Tours School of Management and Economics, Assumption University, Bangkok, Thailand

* Corresponding author E-mail: Issaraswn@au.edu

practices. People, who had high income, high education, and low materialism, manage their money better, resulting in lower debt burden. Results from the present study provide policy implementation in reducing Thais' debt burden. Limiting number of credit cards held by individuals may be an effective policy to reduce debt. Increasing income or education may be necessary but not sufficient to decrease debt burden. Training or financial counseling on how to manage cash, credit, saving and investment should be provided in order to reduce debt burden.

Keywords: Money management / Materialism / Debt burden

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการเกิดภาระหนี้สินส่วนบุคคลของคนไทย จากการรวมทฤษฎีจากหลากหลายสาขาวิชา งานศึกษานี้พบว่า ตัวแปรทางเศรษฐศาสตร์ (เช่น รายได้หลังหักภาษี และจำนวนบัตรเครดิตที่ถือ) ตัวแปรลักษณะประชากร (เช่น อายุ ระดับการศึกษา และจำนวนบุตร) และตัวแปรสังคมและจิตวิทยา (เช่น ค่านิยมทางวัตถุ) ล้วนส่งผลกระทบต่อการเกิดหนี้สินส่วนบุคคลของคนไทย ยิ่งไปกว่านั้น งานศึกษานี้ยังพบว่า การจัดการทางการเงินเป็นปัจจัยสำคัญ และเป็นปัจจัยที่เชื่อมระหว่างตัวแปรต่างๆ ข้างต้นต่อภาระหนี้สินส่วนบุคคล ผลการสำรวจแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นบุคคลในวัยทำงานในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ชี้ให้เห็นว่า อายุ และจำนวนบัตรเครดิตส่งผลกระทบโดยตรงต่อภาระหนี้สินส่วนบุคคล บุคคลที่อยู่ในวัยทำงานและถือบัตรเครดิตหลายใบมีแนวโน้มที่จะใช้เครดิตมากกว่าและส่งผลให้มีภาระหนี้มากกว่า ในขณะที่รายได้หลังหักภาษี ระดับการศึกษา และค่านิยมทางวัตถุ มีผลกระทบทางอ้อมต่อภาระหนี้สิน โดยมีตัวแปรการจัดการทางการเงินเป็นสื่อกลาง คนที่มีรายได้สูง ระดับการศึกษาสูง

และมีค่านิยมทางวัตถุต่ำมีแนวโน้มว่าจะสามารถจัดการทางการเงินได้ดีกว่า ซึ่งนำไปสู่ภาระหนี้ที่ต่ำกว่า ผลจากการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายเพื่อลดภาระหนี้ของบุคคล เช่น การจำกัดจำนวนบัตรเครดิตที่บุคคลสามารถถือครองอาจช่วยลดภาระหนี้ได้ การเพิ่มรายได้ของประชากรและให้การศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็นแต่อาจจะไม่เพียงพอในการลดภาระหนี้ การจัดให้มีที่ปรึกษาทางการเงินหรือการอบรมการจัดการเงินสด เครดิต การออม และการลงทุน ถือเป็นสิ่งจำเป็นในการช่วยลดภาระหนี้ของบุคคล เป็นต้น

คำสำคัญ: การจัดการทางการเงิน / คุณค่าวัตถุนิยม / ภาระหนี้สินส่วนบุคคล

Introduction

Debt has become a topic of concern for several countries for over a decade. High debt level deteriorates future consumption, increases probability of non-performing loans (NPLs), raise the risk of financial institutions' stability, resulting in a distraction of economic growth and stability (Charpe & Flaschel, 2013; Lombardi et al., 2017). At micro level, high debt burden can increase default incidences (Lusardi & Mitchell, 2009), feeling of failure (Robb & Pinto, 2010), family conflict (Kerkmann et al., 2000), financial stress and anxiety (Xiao et al., 2006), and poor health (Norvilitis et al., 2003).

Although the negative impacts of debt burden are well documented, less of previous studies have provided an integrative framework of debt burden and provide policy implementation to reduce debt burden at micro level. Therefore, the objective of the present study is to develop an integrative framework that examines factors influencing the level of debt burden. This study contends that demographic factors (i.e. age, education level, and number of children),

economic factors (i.e. income and number of credit card held), and socio-psychological factors (i.e. a person's material values) determined debt burden. In addition, the present study contributes to the existing literature regarding debt determinants by incorporating personal money management as a mediator in the relationships between the mentioned factors and debt burden. Money management is a good predictor of lower debt accumulation. It acts as a safeguard of a person's excessive consumption (Ksendzova et al., 2017). People who can better manage their money save more and experience lower debt (Lea et al., 1995; Garðarsdóttir & Dittmar, 2012), and lower financial stress (Xiao et al., 2006).

Literature Review

The needs of individual to borrow are contingent upon four major factors (Kim & DeVaney, 2001). Firstly, individuals borrow to fulfill their consumption needs. According to life-cycle theory (Ando & Modigliani, 1963), consumption needs of individuals varied along ones' life-cycle. The shifting needs in different stages of individuals' life occur due to changes in age, income, education, and various situations in life including getting married, having children, being retirement (Berthoud & Kempson, 1992). These situations influence people to either save money or borrow money differently (Xiao & Noring, 1994). Secondly, individuals borrow differently because of differences in consumers' resources (Kim & DeVaney, 2001). According to human capital theory (Schultz, 1961; Becker, 1964), consumers' resources refer to income and education. Differences in income and education are associated with different income growth and different needs in borrowing. Thirdly, the decision to borrow is

contingent upon borrowing constraints. The relaxation of borrowing constraints through credit card can increase borrowing (Debelle, 2004; Dynan & Kohn, 2007). Finally, individual differences in sociological or psychological factors (i.e. behavior, attitude, and values) can significantly affect level of borrowing. Previous literatures (e.g. Richins & Rudmin, 1994; Watson, 2003) have consistently confirmed that material values of a person can significantly influence the level of debt burden.

Based on previous literature, the present study contends that the level of debt burden is contingent upon six variables which are age, education, number of children, income, number of credit card held, and personal material values. The influences of each of these variables are elaborated in the next section.

Hypotheses

Age and Debt Burden

According to the Life-Cycle Hypothesis theory (Ando & Modigliani, 1963), at early stage of working, individuals are still young and have larger expenses than earnings. Thus, they decide to borrow money at current period in order to smooth their consumption and maximize their utility for a life-time (Debelle, 2004). In the middle working phase, individuals may experience a positive income growth because they accumulate skills, knowledge and experiences. Expectation of future income growth enhances individual at working age to borrow more and save less (Fan et al., 1993; Hanna et al., 1995). However, during retirement phase, people avoid risk (Ando & Modigliani, 1963). They tend to borrow less when they retire. Since the present study examines the

effect of age at people's working stage, it is expected that age positively influences the debt burden. Thus, it is hypothesized that

H1: Age positively influences debt burden.

Education and Debt Burden

According to human capital theory (Becker, 1975) and household production theory (Becker, 1965), education is an important human resource. It conveys useful knowledge and skills resulting in higher productivity of individuals, hence increasing their lifetime earnings (Becker, 1964). Education increases individuals' knowledge and skills in managing their financial responsibility. Thus, higher educated people should be able to manage their credit and debt more efficiently, resulting in lower debt burden. An empirical study of Steidle (1994) confirmed that education was negatively related to being a credit card revolver. Thus, it is hypothesized that

H2: Education level negatively influences debt burden.

Number of Children and Debt Burden

Individuals who are married or have children tend to have higher debt burden due to higher expenditures and higher needs (Bridges et al., 2006; Duca & Rosenthal, 1994). The bigger the household size, the higher the needs, hence, the higher the loan amount (Fabbri & Padula, 2004). Godwin (1998) had empirically tested and affirmed that household size was positively associated with household debt. Therefore, it is hypothesized that

H3: Number of children positively influences debt burden.

Disposable Income and Debt Burden

Previous studies have affirmed that income is a significant predictor of debt. However, results from previous studies are still inconclusive. Most of the studies (e.g. Del-Rio & Young, 2005; Lea et al., 1993; Lin & Yang, 2005; Meniago et al., 2013; Turinetti & Zhuang, 2011) posited the negative relationship between income and debt. Since those individuals with higher income have high ability to fulfill their needs, thus, they reveal lower need for loans (Chen & Chivakul, 2008; Lin & Yang, 2005; Robb & Woodyard, 2011). In contrast, the other stream of literature (e.g. Kim & DeVaney, 2001; Hofmann, 2004; Mokhtar & Ismail, 2013) has reported positive relationships between income and debt. Higher income individuals have more ability to pay-off debt, thus, facilitate their access to loan. With more ability to borrow, the debt level also rises. The inconclusive effects of income on debt might arise from the utilization of different measures of debt across different contexts (Chien & Devaney, 2001). High income may result in high level of debt outstanding, but not debt burden. Since the present study measures the effect of income on debt burden, it is expected that higher income reduces debt burden. Thus, it is hypothesized that

H4: Income negatively influences debt burden.

Number of Credit Card and Debt Burden

Credit cards decrease constraint in borrowing (Debelle, 2004; Dynan & Kohn, 2007). Credit cards provide opportunity for individuals to access to credit. The more numbers of credit card held allows individuals to increase credit from various sources, resulting in an increase in debt burden. Previous studies (e.g. Kim & DeVaney, 2001; Thaicharoen et al., 2004) have consistently

confirmed that the number of credit card is positively related to the credit card balance outstanding. Therefore, it is hypothesized that

H5: Number of credit card held positively influences debt burden.

Materialism and Debt Burden

Materialism defined as “the importance ascribed to the ownership and acquisition of material goods in achieving major life goals” (Richins, 2004, p. 210). Materialists believe that the acquisition of goods is an important goal of one's life. It can signal success and bring happiness (Richin & Dawson, 1992). Thus, they devote a lot of time and efforts in planning for purchases and dreaming of purchase outcomes (Richins, 2011). High materialistic people are likely to spend more in order to satisfy their strong acquisitive desires and accrue debts. Numerous studies (e.g. Donnelly et al., 2013; Garðarsdóttir & Dittmar, 2012; Nepomuceno & Laroche, 2015; Richins & Rudmin, 1994; Richins & Dawson, 1992) consistently confirmed a positive association between materialism and debt. Therefore, it is hypothesized that

H6: Materialism positively influences debt burden.

A Mediating Role of Money Management

Money management is recognized as an important shield against excessive consumption and debt (Ksendzova et al., 2017). It includes skills in managing spending, saving, budgeting, and investing (Godwin & Koonce, 1992). Life-cycle hypothesis theory (Ando & Modigliani, 1963) posited that individuals' financial responsibilities varied along ones' life-cycle. Differences needs in each stage of life make individuals need different money management practices (Xiao & Noring, 1994). In the working phase of life-cycle, individuals

grow up, accumulate skills, knowledge and experience a positive income growth. Higher age, education, and income assisted individual in better managing their lives and financial responsibilities, resulting in better money management skills and practices (Hilgert et al., 2003) Therefore, it is hypothesized that

H7: Age positively influences money management.

H8: Education positively influences money management.

H9: Income positively influences money management.

On the other hand, the number of children is presumed to negatively relate to money management. Individuals who have children are exposed to higher consumption needs and expenditures (Chen & Chivakul, 2008; Fidrmuc et al., 2013). They face more difficulty in managing their financial responsibility. Therefore, it is hypothesized that

H10: Number of children negatively influences money management.

In addition, the number of credit card held is expected to negatively relate to personal money management practices. While more number of credit cards increase individuals' access to credit (Kim & DeVaney, 2001), it also increases difficulty in managing financial responsibility. With more number of credit cards, individuals are more likely to access to more credit sources and experience more difficulty in managing their credits. Therefore, it is hypothesized that

H11: The number of credit card held negatively influences money management.

Moreover, personal material values play an important role in determining money management practices. Materialists fulfill their needs through spending.

They are less aware of their budget and tend to overspend in the ways that detrimental their long-term financial interests. Donnelly et al. (2013) indicated that materialistic individuals tend to use less money management strategies than non-materialistic ones. Consistently, Garðarsdóttir and Dittmar (2012) also confirmed that materialism reduced money management skills and increased amount of debt. Thus, it is hypothesized that

H12: Materialism negatively influences money management.

Money Management and Debt Burden

Numerous studies indicated that poor skills in money management resulted in higher debt (Lea et al., 1995; Kim et al., 2003; Elliot, 2005; Norvilitis et al., 2006). People who manage their money well had lower debt burden. Donnelly et al. (2012) confirmed that money management assisted in lowering accumulation of debt beyond the effects of other relevant factors, such as financial responsibility or financial knowledge factor. Thus, it is hypothesized that

H13: Money management negatively influences debt burden.

Research Methodology

Target Population and Sample Size

The target population was the Thai household influencers who work in Bangkok. Thai people working in Bangkok are representatives of middle-class or middle-income people. The emphasis on middle class was conducted to ensure that the survey can be compared to other countries where middle class people dominate the population. It was estimated that there are 2,522,853 households in Bangkok in 2016 (NBTC, 2017). Yamane (1967) recommended

that a suitable sample size with a population of more than 100,000 with 95% confidence level was 400. Therefore, the recommended sample size for the present study was at least 400 respondents. Respondents were selected based on judgmental sampling technique. They were selected based on their employment status (must be in a labor force), income (must have regular income and be able to apply for credit card), and habitat (must work and live in Bangkok).

Collection of Data, and Statistic Treatment of Data

Data on factors influencing debt were all collected through questionnaire survey. Questionnaire was developed based on questions adapted from previous studies. Measurements of each variable are illustrated in the next section. Since the present study conducts in the Thai context, the questionnaire was translated into Thai. Then, back-translation into English was conducted to ensure concept equivalence and accuracy of the questionnaire. Along the process, the inconsistency of English-version and Thai-version was corrected and questionnaire was improved. Then, thirty sets of questionnaires were distributed as a pretest to ensure reliability of the questionnaire. Results from reliability test indicated that the written questions were consistently measured variables. Finally, four hundred and forty questionnaires were randomly distributed to individuals of working age in business areas in Bangkok, e.g. Sathorn Rd., Ratchada Rd. and Ramkhamhaeng Rd. These areas were selected because they were populated with middle-class working people. Field workers were used to help collect the data. These workers were supervised and monitored by the researchers in order to ensure the data quality (Malhotra, 2010). The questionnaire survey was conducted during March 2018.

The present study attempts to test multiple relationships with the mediator. Structural Equation Modeling (SEM) was selected as an appropriated method of analyzing data. SEM allows all of the hypothesized relationships to be tested simultaneously (Ho, 2006).

Measurement of Variables

First, respondents were asked to specify their information regarding their age, education, income, number of children, and number of credit card in the first part of the questionnaire.

Then, materialism was measured by 18 items developed by Richins (2004). Respondents were asked to indicate to what extent they agree with the given statements (1 = strongly disagree to 5 = strongly agree). For example, "I admire people who own expensive homes, cars, and clothes," "I like to own things that impress people," "I like a lot of luxury in my life," and "my life would be better if I owned certain things I don't have." All scores on these items are averaged in order to form the materialism variable.

Next, money management was measured through 18 items developed by Ksendzova et al. (2017). Respondents were asked to indicate how often they had engaged in the money management activities (1 = never done to 5 = always do). For example, reviewing and evaluating spending on a regular basis, setting money aside for emergencies, maintaining or purchasing an adequate health insurance policy. The score of these items, lastly, are averaged to form money management variable.

Finally, debt burden was measured through the question developed by Gathergood (2012). Respondents were asked to select the answer that best

represents their current debt situation ranging from no debt at all (code as “0”) to severe debt burden (code as “5”).

Results

The 440 sets of questionnaires were collected. However, due to missing data, only 409 questionnaires were remained in the analysis. Data analysis was conducted by SPSS version 23 and AMOS version 18. Sample characteristics and results from hypothesis testing are presented in the next section.

Descriptive Statistics of the Sample

From 409 respondents, 67% of the respondents were female and 33% were male. Majority of the respondents held Bachelor's degree (70.4%) followed by Master's degree (13.7%), high school graduated or vocational training (13.2%), lower than high school (1.7%), and Doctorate degree or above (1%). There are more of respondents who were single (74.6%) than married ones (25.4%). Majority of respondents did not have children (82.60%). Lastly, respondents who had credit card were accounted for 45.7% while 54.3% of respondents did not have credit card.

On average, age of respondents was 30.58. Number of children ranged from zero to six children. Number of credit card ranged from zero to ten cards. Disposable income ranged from 7,000 baht per month to one million baht with mean of 45,935.50 baht and standard deviation of 69.80.

Finding revealed that from 409 respondents, 42.8% reported that they do not have debt burden, 31.3% of total respondents indicated that they can keep up with all bills and commitments without any difficulties. About 19.1% of total respondents indicated that they can keep up with all bills and commitments but

it is a struggle from time to time, 4.6% indicated that they can keep up with debt but it is a constant struggle, 1.2% of total respondents indicated that they are falling behind the bills or credit commitment and, lastly, 1% of total respondents reported of having severe debt problems.

Reliability of the Scale

Reliability test was conducted on the materialism and the money management scale. All Cronbach's alpha coefficients are greater than minimum requirement of 0.7 (Hair et al., 2006). Materialism's Cronbach's alpha coefficient is equal to 0.798 Money management's Cronbach's alpha coefficient is equal to 0.897. Results from reliability test indicated that items used can consistently explain money management and materialism variables.

Results from Path Model

Path analysis is employed for testing the hypothesized influences of age, education, number of children, income, number of credit card, materialism, and money management on debt burden. Results from path analysis showed that 15.2% of the variations in debt burden are explained by the joint influences of the six independent variables and one mediator, money management (see Table 1).

Table 1 Square Multiple Correlations

Dependent Variables	Square Multiple Correlation Estimates
Money Management	0.159
Debt Burden	0.152

Age, Money Management and Debt Burden

The first hypothesis indicated that age positively influences debt burden. Findings revealed that age had a significant positive impact on debt burden at 0.05 significance level. Age directly and positively influenced debt burden with standardized regression weight of 0.186 (see table 2). Thus, *Hypothesis 1 was supported*.

Regarding the indirect influence of age, the seventh hypothesis stated that age positively influenced money management. Findings revealed that age had no significant impact on money management at 0.05 significance level. Thus, *Hypothesis 7 was not supported*.

Education, Money Management and Debt Burden

The second hypothesis indicated that education level negatively influences debt burden. As expected, education negatively affected debt burden. However, the effect was insignificant at 0.05 significance level. Thus, *Hypothesis 2 was not supported*.

Regarding the indirect influence of education, the eighth hypothesis proposed that education positively influenced money management. Findings revealed that education significantly and positively influenced the money management at 0.05 significance level. The standardized regression weight of education on money management was 0.141 (see Table 2). Thus, *Hypothesis 8 was supported*. Education indirectly influenced debt burden. Higher educated individuals managed their money more efficiently, resulting in lower debt burden.

Number of Children, Money Management and Debt Burden

The third hypothesis indicated that number of children positively influenced debt burden. Findings revealed the insignificant influence of number of children on debt burden at 0.05 significance level. Thus, *Hypothesis 3 was not supported.*

Regarding the indirect influence of number of children, the tenth hypothesis proposed that number of children negatively influenced money management. As expected number of children negatively affected money management. However, its effect was insignificant at 0.05 level. Thus, *Hypothesis 10 was not supported.* Number of Children neither directly nor indirectly influenced debt burden.

Income, Money Management and Debt Burden

The fourth hypothesis indicated that disposable income negatively influenced debt burden. Findings revealed that income negatively affected debt as hypothesized. Nonetheless, its influence was insignificant at 0.05 significance level. Thus, *Hypothesis 4 was not supported.*

Regarding the indirect influence of income, the ninth hypothesis proposed that disposable income positively influences money management. Findings revealed that disposable income significantly and positively influences the money management at 0.05 significance level. The standardized regression weight was 0.092 (see Table 2). *Thus, Hypothesis 9 was supported.* Income indirectly influenced debt burden through money management. Individuals who earn higher income managed their money better, resulting in lower debt burden.

Number of Credit Card, Money Management and Debt Burden

The fifth hypothesis indicated that the number of credit card positively influenced debt burden. Findings revealed the significant positive influence of the number of credit cards on debt burden at 0.001 significance level. The path coefficient of number of credit card on debt burden was 0.212 (see Table 2). Thus, *Hypothesis 5 was supported*. Number of credit card directly influenced debt burden.

Regarding the indirect effect, the eleventh hypothesis proposed that the number of credit card held negatively influenced money management. Findings revealed that the number of credit card negatively affected money management. However, its effect was not significant at 0.05 significance level. Thus, *Hypothesis 11 was not supported*.

Materialism, Money Management, and Debt Burden

The sixth hypothesis stated that materialism positively influenced debt burden. Results showed that the influence of materialism on debt burden was not significant at 0.05 level. Thus, *Hypothesis 6 was not supported*.

Regarding its indirect influence, the twelfth hypothesis proposed that materialism negatively influenced money management. Findings indicated that materialism significantly influenced money management at 0.001 significance level and the standardized coefficient of materialism was negative, -0.322, as expected (see Table 2). Thus, *Hypothesis 12 was supported*. Materialism indirectly influenced debt burden. High materialists were exposed to poor money management, hence, higher debt burden.

Money Management and Debt Burden

The thirteenth hypothesis proposed that money management negatively influenced debt burden. As expected, findings revealed that money management significantly and negatively influenced debt burden at 0.001 significance level (see Table 2). The path coefficient of money management on debt burden was -0.24 (see Table 2). Better money management significantly reduced debt burden. Thus, *Hypothesis 13 was supported*.

Table 2 Results from Path Analysis

Direct Path (Independent variable → Debt Burden)		
Independent variables	Dependent variable	Standardized Regression Weights
Age	Debt Burden	0.186*
Education	Debt Burden	-0.034
Number of children	Debt Burden	-0.015
Disposable income	Debt Burden	-0.057
Number of credit card	Debt Burden	0.212**
Materialism	Debt Burden	0.044
Indirect Path (Independent variable → Money Management)		
Age	Money management	0.077
Education	Money management	0.141*
Number of children	Money management	-0.037
Disposable income	Money management	0.092*
Number of credit card	Money management	-0.043
Materialism	Money management	-0.322**
Path (Money Management → Debt Burden)		
Money management	Debt Burden	-0.24**

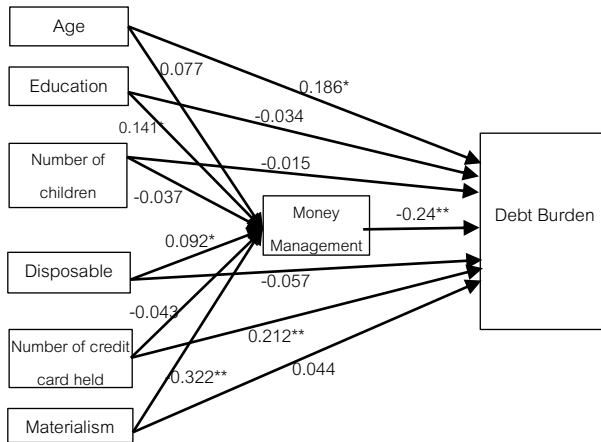
Remark: **at 0.001 significance level, *at 0.05 significance level.

Conclusions

Results from hypotheses testing indicated that out of the six independent variables, only age and number of credit cards were directly influenced debt burden. As people became older, they tended to borrow more and incurred higher debt burden (Ando & Modigliani, 1963; Hanna et al., 1995). Number of credit cards held by individuals also directly and positively affected debt burden. As people had more access to credit, they tended to borrow more and increased their debt burden (Kim & DeVaney, 2001).

Although the direct effects were insignificant, education, disposable income, and materialism were found to indirectly influence debt burden. Their effects were mediated by money management. People with higher education managed their money better, resulting in low debt burden. High income people had more flexibility in managing money. They managed money more efficiently, resulting in lower debt burden. Material values also have indirect significant impact on debt burden. Low materialistic people were more aware of their budget. Their management of money were not driven by material needs. They tended to manage their money well, hence had less debt burden (Garðarsdóttir & Dittmar, 2012).

However, number of children neither directly nor indirectly influenced debt burden. Number of children was found to insignificantly affect money management and debt burden. The conclusion on hypotheses testing were illustrated in figure 1



Remark: **at 0.001 significance level, *at 0.05 significance level.

Figure 1 Path Model of the study

Discussions and Policy Implementation

The results from hypotheses testing indicated that number of credit cards held by individuals was found to directly and significantly impact debt burden. This may raise a concern on credit card policy implementation. Policies that attempt to limit the number of credit cards held by individuals may help reduce debt severity problem. In addition, strictly monitoring credit usage or keeping record of credit usage must be strictly implemented. Credit using record must be the first criterion in order to give loan.

In addition, the incorporation of money management as a mediator sheds light on policy implication in reducing debt problem. Disposable income, education, and personal's material values had found to indirectly influenced debt burden -these linkages were significantly mediated by money management practices. Thai people with higher education, higher disposable

income, and low material values were better in managing their money, which in turn lead to lower debt burden. Money management behavior has power to explain debt burden, beyond other economics and demographic variables. Implementation of the policies to shape individuals' behavior on how to manage their budget, expenditure, saving, credit and long term financial plan (e.g. insurance) must be a critical factor in reducing debt burden. For example, school education should emphasize on how to keep record of income and expenditure, how to set budget, how and where to save, how and where to invest, and how to make a long-term financial plan (e.g. insurance and pension fund). Results from the survey reveal that less of the sample has invested in long-term financial plan. Less of respondents had bought insurance and reviewed insurance payment plan which is the proxy of long-term financial well-being. In addition to school education, policy makers may provide financial counselors or professional training units that aim to provide advices or coach individuals on how to manage cash, saving, credit may be necessary to help reduce debt problem.

Limitations of the study and Suggestions for Future Research

The present study was subject to some limitations. Firstly, this study used a sample of respondents who are all in working ages in Bangkok, Thailand, the generalizability of the results to other countries and other cultures may be limited. Future research may study factors influencing debt burden in different contexts. Respondents from various countries, values, and culture may expose to difference factors affecting debt burden.

Secondly, the present study emphasized the impact of economic and demographic variables on debt burden and included only one socio-

psychological factor, i.e. materialism into the analysis. Future research may expand the investigation by adding more psychological factors (e.g. self-control, self-esteem, stress, compulsive buying) into the analysis since other psychological factors may be able to explain more of money management practices and debt burden.

Finally, the present study measured debt burden through self-assessed questionnaire survey. Self-assessed questionnaire is subject to some limitations, in which respondents may try to give desirable answers. Especially, some respondents may be unwilling to disclose their sensitive information, particularly their debt burden due to embarrassment or respondents' prestige (Malhotra, 2010). Future research may incorporate credit information of respondents acquired by secondary sources (e.g. banks or financial institutions) into the analysis to make the analysis more accurate.

References

- Ando, A., & Modigliani, F. (1963) The "life cycle" hypothesis of saving: Aggregate implications and tests, *The American Economic Review*, vol. 53, no.1, pp. 55–84.
- Becker, G. S. (1964) *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education*, New York: National Bureau of Economic Research.
- Becker, G. S. (1965) A theory of the allocation of time, *The Economic Journal*, vol. 75, no. 299, pp. 493-517.
- Becker, G. S. (1975) *Human capital*, 2nd edition, New York: Columbia University Press for National Bureau of Economic Research.

- Berthoud, R., & Kempson, E. (1992) *Credit and debt in Britain, Report of first findings from the PSI survey*, London: Policy Studies Institute.
- Bridges, S., et al. (2006) 'Housing wealth and the accumulation of financial debt: Evidence from UK households', in G. Bertola, R. Disney, & C. Grant (Eds.), *The economics of consumer credit* (pp. 135–180), Cambridge, MA: MIT Press.
- Charpe M., & Flaschel, P. (2013) Workers' debt, default and the diversity of financial fragilities, *Structural Change and Economic Dynamics*, vol. 27, pp. 48-65.
- Chen, K., & Chivakul, M. (2008) *What drives household borrowing and credit constraints? Evidence from Bosnia and Herzegovina* (IMF Working Paper, WP/08/202), Available: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2008/wp08202.pdf> [7 March 2018]
- Chien, Y., & Devaney, S. A. (2001) The effects of credit attitude and socioeconomic factors on credit card and installment debt, *The Journal of Consumer Affairs*, vol. 35, no. 1, pp. 162-179.
- Debelle, G. (2004) Household debt and the macroeconomy, *BIS Quarterly Review*, March 2004, pp. 51-64.
- Del-Rio, A., & Young, G. (2005) *The determinants of unsecured borrowing: Evidence from the British household panel survey* (Working Papers. 263), Available: http://www.ecri.eu/new/system/files/49?determinants_unsecured_borrowing_uk.pdf [7 April 2018]
- Donnelly, G., et al. (2012) The Big Five personality traits, materialistic values and financial well-being of self-reported money managers, *Journal of Economic Psychology*, vol. 33, no.1, pp. 1129–1142.

- Donnelly, G., et al. (2013) Sadness, identity, and plastic in over-shopping: The interplay of materialism, poor credit management, and emotional buying motives in predicting compulsive buying, *Journal of Economic Psychology*, vol. 39, pp. 113–125.
- Duca, J., & Rosenthal, S. (1994) Do mortgage rates vary based on household default characteristics? Evidence on rate sorting and credit rationing, *Journal of Real Estate Finance and Economics*, vol. 8, no. 2, pp. 99–113.
- Dynan, K., & Kohn, D. (2007) The rise in U.S. household indebtedness: Causes and consequences, *Finance and Economics Discussion Series*, 2007-37, pp. 1-36.
- Elliot, A. (2005) *Not waving but drowning: Over-indebtedness by misjudgment*, London and New York: Centre for the Study on Financial Innovation (CSFI).
- Fabbri, D., & Padula, M. (2004) Does poor legal enforcement make households credit-constrained?, *Journal of Banking & Finance*, vol. 28, no.10, pp. 2369–2397.
- Fan, X. J., et al. (1993) Real income growth and optimal credit use, *Financial Services Review*, vol. 3, no. 1, pp. 45-58.
- Fidrmuc, J., et al. (2013) Households' foreign currency borrowing in Central and Eastern Europe, *Journal of Banking & Finance*, vol. 37, no. 6, pp. 1880–1897.
- Garðarsdóttir, R. B., & Dittmar, H. (2012) The relationship of materialism to debt and financial well-being: The case of Iceland's perceived prosperity, *Journal of Economic Psychology*, vol. 33, no. 3, pp. 471–481.
- Gathergood, J. (2012) Self-control, financial literacy and consumer over-indebtedness, *Journal of Economic Psychology*, vol. 33, pp. 590-602.

- Godwin, D. D. (1998) Household debt quintiles: Explaining changes 1983-1989, *The Journal of Consumer Affairs*, vol. 32, no. 2, pp. 369-393.
- Godwin, D. D., & Koonce, J. C. (1992) Cash flow management of low-income newlyweds, *Journal of Financial Counseling and Planning*, vol. 3, pp. 17-43.
- Hair, J. F., et al. (2006) *Multivariate data analysis*. New Jersey: Prentice Hall.
- Hanna, S., et al. (1995) Optimal life cycle savings, *Financial Counseling and Planning*, vol. 6, pp. 1-15.
- Ho, R. (2006) *Handbook of univariate and multivariate data analysis and interpretation with SPSS*, Boca Raton, FL: Chapman & Hall/CRC Taylor & Francis Group.
- Hofmann, B. (2004) The determinants of bank credit in industrialized countries: Do property prices matter?, *International Finance*, vol. 7, no. 2, pp. 203-234.
- Hilgert, M., et al. (2003) Household financial management: The connection between knowledge and behavior, *Federal Reserve Bulletin*, vol. 87, pp. 309-322.
- Kerkmann, B. C., et al. (2000) Financial management, financial problems and marital satisfaction among recently married university students, *Journal of Financial Counseling and Planning*, vol. 11, no. 2, pp. 55-65.
- Kim, H., & DeVaney, S. A. (2001) The determinants of outstanding balances among credit card revolvers, *Financial Counseling and Planning*, vol. 12, no. 1, pp. 67-77.
- Kim, J., et al. (2003) Relationships among credit counseling clients' financial well-being, financial behaviors, financial stressor events and health, *Financial Counseling and Planning*, vol. 14, no. 2, pp. 75-87.

- Ksendzova, M., et al. (2017) A brief money management scale and its associations with personality, financial health, and hypothetical debt repayment, *Journal of Financial Counseling and Planning*, vol. 28, no. 1, pp. 62-75.
- Lea, S. E. G., et al. (1995) Psychological factors in consumer debt: Money management, economic socialization, and credit use, *Journal of Economic Psychology*, vol. 16, pp. 681–701.
- Lin, C., & Yang, T. (2005) Curtailment as a mortgage performance indicator, *Journal of Housing Economics*, vol. 14, no. 3, pp. 294–314.
- Lombardi, M., et al. (2017) *The real effects of household debt in the short and long run* (BIS Working Papers No 607, pp. 1-40), Switzerland: Monetary and Economic Department of the Bank for International Settlements.
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2009) *How ordinary consumers make complex economic decisions: Financial literacy and retirement readiness* (NBER Working Paper 15350), Available: <http://www.nber.org/papers/w15350> [7 March 2018]
- Malhotra, N. K. (2010) *Marketing research: An applied orientation*, New Jersey: Pearson Education.
- Meniago, C., et al. (2013) What causes household debt to increase in South Africa? *Economic Modelling*, vol. 33, pp. 482-492.
- Mokhtar, M., & Ismail, A. (2013) Shariah issues in managing household debt: The case of Malaysia, *Journal Pengurusan*, vol. 37, pp. 63-76.
- NBTC (2017) *Number of Thai households*, Available: <https://broadcast.nbtc.go.th/data/academic/file/580800000008.pdf> [27 January 2018]

- Nepomuceno, M. V., & Laroche, M. (2015) The impact of materialism and anti-consumption lifestyles on personal debt and account balances, *Journal of Business Research*, vol. 68, pp. 654-664.
- Norvilitis, J. M., et al. (2003) Factors influencing levels of credit-card debt in college students, *Journal of Applied Social Psychology*, vol. 33, no. 5, pp. 935–947.
- Richins, M. (2004) The material values scale: Measurement properties and development of a short form, *Journal of Consumer Research*, vol. 31, pp. 209–219.
- Richins, M. L. (2011) Materialism, transformation expectations, and spending: Implications for credit use, *Journal of Public Policy & Marketing*, vol. 30, no. 2, pp. 141–156.
- Richins, M., & Dawson, S. (1992) Materialism as a consumer value: Measure development and validation, *Journal of Consumer Research*, vol. 19, pp. 303–316.
- Richins, M., & Rudmin, F. W. (1994) Materialism and economic psychology, *Journal of Economic Psychology*, vol. 15, pp. 217–231.
- Robb, C. A., & Pinto, M. B. (2010) College students and credit card use: An analysis of financially at-risk students, *College Student Journal*, vol. 44, no. 4, pp. 823–835.
- Robb, C. A., & Woodyard, A. S. (2011) Financial knowledge and best practice behavior, *Journal of Financial Counseling & Planning*, vol. 22, no. 1, pp. 60-70.
- Schultz, T. (1961) Investment in human capital, *The American Economic Review*, vol. 51, no. 1, pp. 1-17.

Steidle, R. P. (1994) Determinants of bank and retail credit card revolvers:

An application using the life-cycle income hypothesis, *Consumer Interests Annual*, vol. 40, pp. 170-177.

Thaicharoen, Y., et al. (2004) *Rising Thai household debt: Assessing the risks and policy implications*, Bangkok: Bank of Thailand.

Turinetti, E., & Zhuang, H. (2011) Exploring determinants of U.S. household debt, *Journal of Applied Business Research*, vol. 27, no. 6, pp. 85-91.

Watson, J. J. (2003) The relationship of materialism to spending tendencies, saving, and debt, *Journal of Economic Psychology*, Vol. 24, pp. 723-739.

Xiao, J. J., & Noring, F. E. (1994) Perceived saving motives and hierarchical financial needs, *Journal of Financial Counseling and Planning*, vol. 5, no. 1, pp. 25-44.

Xiao, J. J., et al. (2006) Financial behaviors of consumers in credit counseling, *International Journal of Consumer Studies*, vol. 30, no. 2, pp. 108–121.

Yamane, T. (1967) *Statistics: An introductory analysis*, New York: Harper & Row.

**ความผิดฐานรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด: ศึกษาการบังคับใช้
พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและ
ปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 103 และมาตรา 123/2**

**Bribery Offence: In Field of Studying Law Enforcement of Organic
Act on Counter Corruption B.E. 2542 Section 103 and Section 123/2**

ปกรณ์ สายเชื้อ^{1*}

Pakorn Saichue

Received July 19, 2018

Revised Oct 12, 2018

Accepted Oct 18, 2018

บทคัดย่อ

บทบัญญัติเกี่ยวกับการปราบปรามการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 103 และมาตรา 123/2 ไม่สามารถปรับเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏได้ ประกอบกับโทษที่กำหนดตามบทบัญญัติของกฎหมายทั้งสองฉบับไม่สอดคล้องต้องกัน และล้ำสมัย กล่าวคือไม่ปรากฏบทบัญญัติในลักษณะที่เป็นความหลากหลายของการลงโทษ ซึ่งไม่ตอบสนองต่อการกระทำที่เป็นความผิดในลักษณะที่เรียกว่าอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ เป็นเหตุให้การบังคับใช้กฎหมายเกิดความไม่เด็ดขาด ประกอบกับจากการศึกษาเนื้อหากฎหมายในประเทศที่ประสบความสำเร็จในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคือประเทศสิงคโปร์ พบว่าการบัญญัติกฎหมายของประเทศเหล่านี้มีลักษณะเป็นการทำให้บทบัญญัติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การกระทำที่เป็นความผิดจะมีลักษณะในทางเดียวกัน หรือเหมือนกันแทบ

¹ School of Law, Mae Fah Luang University, Chiang Rai, Thailand, e-mail:

ทั้งหมด ทำให้การบังคับใช้นั้นครอบคลุม เด็ดขาด และสมประสงค์เจตนารมณ์แห่งกฎหมาย ดังนั้นแล้วสมควรที่จะนำมาใช้สำหรับอ้างอิงเพื่อเป็นประโยชน์ในการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดต่อไป

คำสำคัญ: การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด / การกระทำที่เป็นความผิด / การลงโทษ

Abstract

The provisions on the suppression of property reception or any other benefits of Organic Act on Counter Corruption B.E.2542 Section 103 and Section 123/2, currently available, cannot be found to punish the offender by the fact. The provisions of both laws are inconsistent and obsolete; there are no provisions for a variety of punishments that does not respond to the offense. It is commonly called Economic Crimes cause law enforcements to occur. In addition, the study of legal measures of successful countries in the prevention and suppression of corruption in Singapore found that the legal provisions of these countries such as Singapore are characterized by a unified provision. Harmonization of law and dynamic forms are not confined to fixed forms. The offense acts in the same way or almost the same. The coverage is strictly confidential and is subject to the law. It is therefore recommend using the references to be helpful in modifying the law relating to the prevention and suppression of property or other benefits.

Keywords: Property gain or other benefits / Offense / Punishment

ความสำคัญของปัญหา

หลักการในการป้องกันและปราบปรามเจ้าหน้าที่ของรัฐรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดตามกฎหมายไทยนั้น จัดได้ว่าเป็นหลักสากลหลักหนึ่ง หลักการดังกล่าวนี้ได้ปรากฏอยู่ในกฎหมายหลายประเทศ อาทิ ประเทศสิงคโปร์ที่ได้บัญญัติไว้ใน Prevention of Corruption Act: PCA เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เป็นแนวปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานขั้นต่ำและเป็นไปในทางเดียว ดังนั้นเห็นได้ว่าประเทศต่างๆ ที่ได้ตระหนักถึงปัญหาของการทุจริตคอร์รัปชันและได้มีการพัฒนาแก้ไข ป้องกัน และปราบปรามปัญหาดังกล่าวมาเป็นเวลายาวนานและต่อเนื่องล้นแต่ให้ความสำคัญกับการป้องกันและปราบปรามการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดของเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งสิ้น ในอดีตการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดนั้น เป็นเพียงกรณีการใช้อำนาจโดยตรงต่อการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นเป็นการละเมิดอำนาจของรัฐเท่านั้น กล่าวคือความเสียหายที่เกิดขึ้นย่อมเกิดขึ้นในเฉพาะการใช้อำนาจในแต่ละครั้งเท่านั้น การปราบปรามจึงเป็นไปได้ในวงแคบ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันการพัฒนาของการกระทำที่เป็นความผิดเกี่ยวกับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดนั้นได้เพิ่มขอบเขตของความเสียหายหรืออาจกล่าวได้ว่า ขอบเขตของความผิดนี้ไม่เพียงแต่หยุดการใช้อำนาจโดยตรงเท่านั้น แต่รวมไปถึงทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้รับเกิดอคติในการใช้ดุลพินิจ ซึ่งอคติดังกล่าวเกิดขึ้นจากการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์ในเวลาก่อนการใช้อำนาจเป็นระยะเวลาต่อเนื่องยาวนาน อาทิ การที่เจ้าพนักงานที่ดิน ได้รับของขวัญจากนักธุรกิจผู้หนึ่ง ทุกๆ สิ้นปี ดังนั้นเมื่อนักธุรกิจผู้นั้นให้वान หรือขอร้อง หรือทำธุรกรรมเกี่ยวกับที่ดิน ย่อมทำให้เจ้าพนักงานที่ดินผู้นั้นเกิดอคติในการใช้อำนาจได้ ซึ่งสามารถทำให้เกิดความเสียหายแก่รัฐในทางอ้อมได้ อันถือเป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนรวมกับประโยชน์ส่วนตัว (Conflict of Interest) หรือในอีกมุมมองหนึ่ง การกระทำนี้อาจนำไปสู่การเกิดความผิดในอีกส่วนหนึ่ง เช่น การช่วยนักธุรกิจผู้นั้นนำเงินจากธุรกิจมีดมาพอกในรูปแบบของการจัดสรรที่ดินผิดกฎหมาย เป็นต้น ซึ่งความผิดต่างๆ นั้น ในทางอาชญาวิทยา เรียกอาชญากรรมประเภทนี้ว่า “อาชญากรรมคอปกขาว (White Collar Crime)”

สำหรับกฎหมายเกี่ยวกับการปราบปรามการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดในประเทศไทยนั้น แต่เดิมมีกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 มาตรา 138 ควบคุมแต่ต่อมามีการแก้ไขเป็นประมวลกฎหมายอาญา ทำให้มีบทบัญญัติที่ได้รับการปรับปรุงให้รัดกุมยิ่งขึ้นคือ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 149 ซึ่งมุ่งควบคุมการกระทำที่เป็นความผิดในส่วนของ การใช้อำนาจโดยตรงละเมิดต่ออำนาจรัฐ หรือ “การกระทำโดยเห็นแก่สินบน” ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการคอร์รัปชัน อันเป็นแนวคิดของการคอร์รัปชันสีดำ ยิ่งกว่านั้นในปีพ.ศ. 2558 ได้นำแนวความคิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 149 นี้มาเป็นแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นความผิดมาบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 123/2 ทำให้มาตรานี้มีการกระทำที่เป็นความผิดคล้ายกันกับมาตรา 149 และปรากฏตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 103 ซึ่งมุ่งควบคุมการกระทำที่เป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนรวมกับประโยชน์ส่วนตน อันเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการคอร์รัปชันสีเทา ซึ่งเดิมถือเรื่องนี้ว่าเป็นเพียงเรื่องทางจริยธรรม ต่อมาได้มีการพัฒนาการทางความคิด เป็นความผิดทางวินัยและในที่สุดก็ได้พัฒนาการมาเป็นความผิดทางอาญา ในยุคที่สาม โดยในปี พ.ศ. 2542 ได้มีการบังคับใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 กำหนดความผิดเกี่ยวกับการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนบุคคลและผลประโยชน์ส่วนรวมให้มีโทษทางอาญา ตามมาตรา 122 ดังนั้นจึงสามารถแบ่งแยกลักษณะของการกระทำที่เป็นความผิดทางอาญาออกได้เป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

1. ความผิดทางอาญาที่เป็นการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดที่มีลักษณะเป็นสินบน

2. การกระทำที่เป็นความผิดทางอาญาเกี่ยวกับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด อันมีลักษณะเป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนรวมกับประโยชน์ส่วนตน

เมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกา นับตั้งแต่ พ.ศ. 2471-2560 พบแนวทางการบังคับใช้กฎหมายและปัญหาช่องว่างทางกฎหมายเกี่ยวกับการปราบปรามการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดของศาลฎีกาซึ่งเป็นศาลสูงสุดของประเทศไทย ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นมีดังต่อไปนี้ ประการแรก ปรากฏข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาศาลฎีกาจำนวนหลายฉบับ อาทิ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1035/2482 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 638/2508 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 359/2557 เป็นต้น ซึ่งมีข้อเท็จจริงที่ไม่อาจนำกฎหมายเกี่ยวกับการปราบปรามการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด มาตราข้างต้น ตามกฎหมายที่กล่าวมาปรับเพื่อลงโทษการกระทำที่เป็นความผิดกฎหมาย และฝ่าฝืนต่อวัตถุประสงค์ของการปราบปรามการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดและคุณธรรมทางกฎหมายได้ หรืออาจกล่าวได้ว่าศาลไม่อาจลงโทษผู้กระทำความผิดที่ฝ่าฝืนวัตถุประสงค์ที่กฎหมายป้องกันและปราบปรามการทุจริตคุ้มครองได้ตามข้อเท็จจริงดังกล่าวนั่นเอง เรียกอีกอย่างว่า ช่องว่างของกฎหมายนั่นเอง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาถึงปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการปราบปรามการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด ไม่ว่าจะเป็นในด้านของการกระทำที่เป็นความผิด เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุของปัญหาเกี่ยวกับช่องว่างของมาตรา 103 และมาตรา 123/2 โดยอาจนำมาตราที่ประสบความสำเร็จในประเทศสิงคโปร์มาทำการเปรียบเทียบ เพื่อให้เกิดการพัฒนาของบทบัญญัติในมาตรา 103 และมาตรา 123/2 ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความหมายเกี่ยวกับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด
2. เพื่อศึกษาการกระทำที่เป็นความผิดทางอาญาของบทบัญญัติเกี่ยวกับการปราบปรามการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 103 และมาตรา 123/2 และของประเทศสิงคโปร์

3. เพื่อเปรียบเทียบบทความผิด และการกระทำที่เป็นความผิดทางอาญาของ บทบัญญัติเกี่ยวกับการปราบปรามการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดของประเทศ ไทยกับของประเทศสิงคโปร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ โดยใช้วิธีวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมข้อมูลทั้งจากภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เช่น แนวคิด ทฤษฎี ตัวอย่างกฎหมาย ตำรา หนังสือ และข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เพื่อนำมา ประกอบการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

ความผิดเกี่ยวกับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด

1. ความหมายเกี่ยวกับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด

การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด เป็นถ้อยคำที่เป็นเพียงหัวใจสำคัญของการ นิยามความผิดเกี่ยวกับการทุจริตเชิงรับ (Lertpaitoon, 2012) แบ่งเป็น 2 คำ คือ คำว่า รับ แบ่งแยกในรายละเอียดของความหมายและมิติของการกระทำเป็น เรียก รับ หรือ ยอมจะรับ และคำว่าทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด โดยสามารถอธิบายแยกย่อยได้ ดังต่อไปนี้

1.1 เรียก หมายความว่า เรียกทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดจากผู้อื่นเพื่อให้ เขามอบให้แก่ตน แม้ผู้ถูกเรียกจะให้ ไม่ให้หรือให้บางส่วน ก็เป็นความผิดสำเร็จแล้ว เมื่อทราบไปถึงตัวผู้ถูกเรียก ส่วนวิธีการเรียกอาจจะเป็นอย่างไรก็ได้ (Pattanapong, 2013) มีตัวอย่างที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเรียก ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในศาลฎีกา ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3155/2531 อธิบายว่าการเรียกนั้น ไม่จำเป็นต้อง ปรากฏชัดแจ้งว่ามีการเรียก เพียงมีพฤติการณ์ที่อาจคาดว่าได้มีการเรียกก็ถือว่าเป็น การเรียกแล้วเช่นกัน

คำว่ารับ หมายความว่า ได้การครอบครองทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด มาแล้วจากผู้อื่น (Pattanapong, 2013) มีตัวอย่างว่า นายหนึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทน

ราษฎรรับเงินจากนายสองที่ขอให้ออกเสียงลงคะแนนไม่รับร่างกฎหมายที่สภาผู้แทนราษฎรกำลังพิจารณา เป็นการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดอันเป็นสินบนตามกฎหมายแล้ว (Nanakorn, 1992)

คำว่ายอมจะรับ หมายความว่า ยอมจะรับสิ่งที่ผู้อื่นจะจัดหามาให้ในอนาคตหรือในภายภาคหน้า อาทิ มีการให้สัญญาทรัพย์สินหรือจะให้ประโยชน์อื่นใดแก่เจ้าพนักงานในเวลาภายหลัง แล้วเจ้าพนักงานยอมจะรับไว้ เพียงแต่แสดงออกมาภายนอกไม่ว่าโดยทางวาจา โดยทางหนังสือ หรือโดยทางอื่นว่าตกลงจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดมามอบให้ก็ไม่เป็นข้อสำคัญ (Pattanapong, 2013)

1.2 ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด เป็นคำสองคำ คือ ทรัพย์สิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 138 นั้นมิได้ให้ความหมายไว้โดยตรง แต่ได้ให้ความความรวมทั้ง “ทรัพย์สิน” และ “วัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้”

คำว่า “ทรัพย์สิน” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 137 หมายความว่า “วัตถุมีรูปร่าง” ซึ่ง หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ได้อธิบายไว้สำหรับคำว่า วัตถุมีรูปร่าง ว่าให้หมายถึง วัตถุที่ประกอบด้วยรูปและร่างในตัวเองโดยลำพัง มีตัวตน มีสัดส่วน ความกว้าง ความยาว ความสูง ความต่ำ ความอ้วน ความผอม ความกลม ความรี เป็นต้น แม้จะเป็นปริมาณเล็กน้อยจนไม่อาจมองเห็นได้ด้วยตาเปล่าก็ตาม เช่น เงิน บ้าน ที่ดิน ช้าง ม้า วัว ควาย เงินตรา เชื้อโรค ฯลฯ ส่วนคำว่า “วัตถุไม่มีรูปร่าง” หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ก็ได้อธิบายไว้ว่า วัตถุที่มีสมบัติในตัวเองเป็นสิ่งที่ไร้ส่วนสัด ไม่มีความเต็ม ไม่กินที่ เป็นต้น อาทิ ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า สิทธิเรียกร้อง ฯลฯ แต่อย่างไรก็ตามทั้งวัตถุมีรูปร่างหรือไม่มีรูปร่างก็ตาม ต้องเป็นสิ่งที่ (Thing) ที่อาจมีราคาและอาจถือเอาได้ (Tingsapat, 2005)

สำหรับคำว่า “ประโยชน์อื่นใด” ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร ได้อธิบายไว้ว่า ประโยชน์อื่นใดไม่ว่าจะคำนวณเป็นเงินได้หรือไม่ (Nanakorn, 1992)

2. การกระทำที่เป็นความผิดทางอาญาของบทบัญญัติเกี่ยวกับการปราบปรามการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 103 และมาตรา 123/2 และของประเทศสิงคโปร์

2.1 การกระทำที่เป็นความผิดทางอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 103 และมาตรา 123/2 แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ (Pattanapong, 2013) มีรูปแบบของความผิดดังต่อไปนี้

1) การกระทำที่เป็นความผิดโดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่ (Tingsapat, 2005) ซึ่งปรากฏตามมาตรา 123/2 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ความว่า

“ผู้ใดเป็นเจ้าของหน้าที่ของรัฐ เจ้าของหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ เรียก รับ หรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ เพื่อกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดในตำแหน่งไม่ว่าการนั้นจะชอบหรือมิชอบด้วยหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปี ถึงยี่สิบปี หรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทถึงสี่แสนบาท หรือประหารชีวิต”

จากบทบัญญัติข้างต้น สิ่งที่ต้องพิจารณาคือ “ตำแหน่งหน้าที่” ควบคู่ไปกับการพิจารณาของการรับ ซึ่งขณะที่รับนั้นต้องอยู่ภายในอำนาจหน้าที่ของตนจะมีหน้าที่ปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้ให้ (Nanakorn, 1992) การกระทำที่เป็นความผิดฐานนี้ ต้องเริ่มต้นโดยใช้อำนาจในตำแหน่งโดยชอบ แล้วต่อมามีการเรียก รับหรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด เพื่อให้กระทำการหรือไม่กระทำการในตำแหน่งหน้าที่ของตนเองนั้น แต่หากว่าการเริ่มต้นการใช้อำนาจนั้นไม่ชอบมาแต่แรกย่อมไม่มีความผิดตามมาตรา 123/2 (Yansuti, 2009)

ในส่วนของการกระทำที่เป็นความผิดนั้น แบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ การเรียก รับ หรือยอมจะรับ ทั้งนี้ เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2561 ได้มีการประกาศใช้

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 ในราชกิจจานุเบกษา โดยในมาตรา 173 ได้กำหนดความผิดโดยอาศัยตำแหน่งหน้าที่ไว้ ดังนี้

“เจ้าพนักงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ ผู้ใด เรียก รับ หรือยอมจะรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ เพื่อกระทำการหรือไม่กระทำการอย่างใดในตำแหน่งไม่ว่าการนั้นจะชอบหรือมิชอบด้วยหน้าที่ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปี ถึงยี่สิบปี หรือจำคุกตลอดชีวิต และปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทถึงสี่แสนบาท หรือประหารชีวิต”

โดยเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแล้ว พบว่าองค์ประกอบในสาระสำคัญเกี่ยวกับประเด็นที่พิจารณานั้นเหมือนกันแทบทุกประการ และในส่วนของกรกระทำที่เป็นความผิดนั้น แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ การเรียก รับ หรือยอมจะรับ ยังคงไว้เช่นเดิม ดังนั้นแนวความคิดจึงคงเดิมทุกประการ

2) การกระทำที่เป็นความผิดที่มีลักษณะเป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนรวมกับประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งปรากฏตาม มาตรา 103 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ความว่า

“ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ใดรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดจากบุคคล นอกเหนือจากทรัพย์สินหรือประโยชน์อันควรได้ตามกฎหมาย หรือกฎ ข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เว้นแต่การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดโดยธรรมจรรยาตามหลักเกณฑ์และจำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

บทบัญญัติในวรรคหนึ่งให้ใช้บังคับกับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดของผู้ซึ่งพ้นจากการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐมาแล้วยังไม่ถึงสองปีด้วยโดยอนุโลม”

จากบทบัญญัติข้างต้น สิ่งที่ต้องพิจารณาเป็นสำคัญมีสองประการ คือ ประการแรก ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันควรได้ตามกฎหมาย หรือกฎ ข้อบังคับที่ออก

โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งแสดงถึงความไม่เหมาะสมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพราะประชาชนอาจมองว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐยอมรับสิ่งของมีค่าเพื่อตอบแทนในการให้บริการของเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดนั้น อาจส่งอิทธิพลต่อการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐในทางที่เป็นอคติ (Office of the National Anti-Corruption Commission, 2013) เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถรับเงินเดือน เงินประจำตำแหน่ง หรือค่าจ้าง เนื่องจากมีพระราชบัญญัติเงินเดือน หรือบัญชีแนบท้ายตามกฎหมายว่าด้วยข้าราชการ ประเภทต่างๆ หรือเงินประจำตำแหน่ง หรือระเบียบฯ ที่เกี่ยวกับค่าจ้างไว้ หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถรับเงินเบี้ยเลี้ยงเดินทาง ค่าที่พัก ค่าพาหนะในการเดินทางไปราชการได้ เนื่องจากมีพระราชกฤษฎีกาค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปราชการ พ.ศ.2526 และระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการเบิกค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปราชการ พ.ศ.2550 หรือตามระเบียบขององค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ หรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถเบิกค่าที่พัก ค่าเดินทาง รับประทานอาหารในการไปฝึกอบรมสัมมนาได้ เนื่องจากมีระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรม การจัดงาน และการประชุมระหว่างประเทศ พ.ศ.2549 และเจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถรับเงินค่าสมนาคุณการเป็นวิทยากรได้ ตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรมการจัดงาน และการประชุมระหว่างประเทศ พ.ศ.2549 (Office of the National Anti-Corruption Commission, 2013) และประการที่สอง การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดโดยธรรมจรรยาตามหลักเกณฑ์และจำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด โดยหลักเกณฑ์ดังกล่าวปรากฏเป็นประกาศคณะกรรมการป้องกันและปราบการทุจริตแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดโดยธรรมจรรยาของเจ้าหน้าที่ของรัฐ พ.ศ.2543 เช่น การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดจากญาติ ซึ่งให้โดยเสน่หาตามจำนวนที่เหมาะสมตามฐานานุรูป หรือการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดจากบุคคลอื่น ซึ่งมีญาติ มิราดา หรือการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดที่การ

ให้นั้นเป็นการให้ในลักษณะให้กับบุคคลทั่วไป เป็นต้น (Office of the National Anti-Corruption Commission, 2013)

ในส่วนของกรกระทำที่เป็นความผิดนั้น พบว่ามีเพียง การรับ เท่านั้น ทั้งนี้ เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2561 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2561 ในราชกิจจานุเบกษา โดยในมาตรา 128 ได้กำหนดความผิดที่มีลักษณะเป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนรวมกับประโยชน์ส่วนตัวไว้ ดังนี้

“ห้ามมิให้เจ้าพนักงานของรัฐผู้ได้รับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด อันอาจคำนวณเป็นเงินได้จากผู้ใด นอกเหนือจากทรัพย์สินหรือประโยชน์อันควรได้ตามกฎหมาย หรือกฎข้อบังคับที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เว้นแต่การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดโดยธรรมจรรยาตามหลักเกณฑ์และจำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับกับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด จากบุพการี ผู้สืบสันดานหรือญาติที่ให้ตามประเพณี หรือตามธรรมจรรยาตามฐานานุรูป

บทบัญญัติในวรรคหนึ่งให้ใช้บังคับกับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดของผู้ซึ่งพ้นจากการเป็นเจ้าพนักงานของรัฐมาแล้วยังไม่ถึงสองปีด้วยโดยอนุโลม”

โดยเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแล้ว พบว่าองค์ประกอบในสาระสำคัญเกี่ยวกับประเด็นที่พิจารณานั้นเหมือนกันแทบทุกประการ และในส่วนของกรกระทำที่เป็นความผิดนั้น คือ “รับ” ก็ยังคงไว้เช่นเดิม

2.2 การกระทำที่เป็นความผิดทางอาญาตาม Prevention of Corruption Act ประเทศสิงคโปร์

ใน Prevention of Corruption Act หรือ PCA การกระทำที่เป็นความผิดถูกแบ่งออกเป็นรูปแบบตามหน้าที่ประเภทต่างๆ ที่สำคัญจำนวน 3 รูปแบบสำคัญ คือ Public Service Duties, Beholder Position และ Private Sector Duties (Tan Boon Gin, 2007)

โดยสาระสำคัญของเนื้อหาในบทความนี้นั้น ไม่เกี่ยวข้องกับ Private Sector Duties หรือ ภาคเอกชน จึงขอไม่กล่าวถึงบทบัญญัติในส่วนนี้ โดยในส่วนของ Public Service Duties และ Beholder Position มีบทบัญญัติที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1) บทลงโทษสำหรับการทุจริต (Punishment for Corruption)

มาตรา 5 “ผู้ใดซึ่งกระทำการ ไม่ว่าด้วยตนเอง หรือร่วมมือกับบุคคลอื่นใด

(ก) ให้วามขอ หรือรับ หรือตกลงที่จะรับสิ่งใด ไม่ว่าเพื่อตนเองหรือเพื่อ บุคคลอื่นใดด้วยเจตนามิชอบ ...

... จะมีความผิดกฎหมาย และต้องถูกพิพากษาลงโทษปรับไม่เกิน 100,000 เหรียญสิงคโปร์ หรือจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ”

จากบทบัญญัติข้างต้นนั้น ใน หัวข้อ (ก) จากการศึกษาพบว่า บทบัญญัติในส่วนนี้ มีลักษณะการบัญญัติที่ให้ความหมายของการเรียก รับ ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดที่ค่อนข้างกว้างเป็นอย่างมาก (Tan Boon Gin, 2007) โดยปรากฏชัดเจนจากการตีความโดยศาลสูงในประเทศสิงคโปร์ตามคำพิพากษาในคดี Narinder Singh v PP [1996] SLR 639 ที่ความไว้ว่า “this provision clear in not containing any restrictions and certainly did not restrict the scope of the section to case involving contractual, professional or administrative relationships” กล่าวคือ แม้ว่า จะกระทำไปโดยไม่มีจุดเกาะเกี่ยวกับหน้าที่หรือพันธะใดๆ ก็สามารถเป็นความผิดตามมาตรานี้ได้ทั้งสิ้น จึงกล่าวได้ว่าเป็นบทบัญญัติทั่วไปของการป้องกันการคอร์รัปชันที่ครอบคลุมการกระทำที่เป็นการคอร์รัปชันในส่วนของ การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดที่สามารถพลิกแพลงได้ในหลากหลายสถานการณ์ (Tan Boon Gin, 2007) โดย ตัวอย่างการกระทำที่เป็นการรับตามบทบัญญัตินี้ อาทิ ผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงาน ที่ดูแลเกี่ยวกับการตรวจรับการจ้างและการรักษาความปลอดภัยเกี่ยวกับสถานที่ก่อสร้าง ได้ทำสัญญาเกี่ยวกับกรรมการผู้จัดการของบริษัทเอกชนขนาดใหญ่รายหนึ่งที่มี วัตถุประสงค์ของนิติบุคคลสามารถให้กู้ยืมเงินได้ เพื่อวัตถุประสงค์ส่วนตัวของตนเอง แต่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าในภายหลังไม่นาน ผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงานรัฐผู้นั้นได้

เห็นอนุมัติโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่แห่งหนึ่งโดยไม่ปรากฏว่ามีการตรวจสอบความปลอดภัย (สิ่งคิปรเรียกว่าการตรวจสอบเช่นนี้ว่า Site Investigation Work ซึ่งมีการตรวจสอบอย่างละเอียดในด้านต่างๆ จำนวนมาก โดยจะถูกตรวจสอบโดย Safety Officer ซึ่งมีฐานะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ) CPIB ได้ชี้มูลความผิดของผู้บริหารระดับสูงผู้นั้นว่ามีลักษณะเป็นการมี Personal Interest over Public Safety กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ Conflict of Interest นั่นเอง (Tan Boon Gin, 2007)

โดยจะพบว่า การกระทำที่เป็นพฤติกรรมของการกระทำความผิดนั้น จะประกอบไปด้วย solicit ซึ่งหมายถึง การเรียก receive ซึ่งหมายถึงการรับ และ agree to receive หมายถึงยอมจะรับ

2) การลงโทษสำหรับการทำธุรกรรมทุจริตร่วมกับเจ้าหน้าที่ (Punishment for Corrupt Transactions with Agent)

มาตรา 6 “หาก

(ก) เจ้าหน้าที่คนใดโดยยอมรับ ได้มา หรือตกลงที่จะยอมรับ หรือพยายามที่จะให้ได้มา ด้วยเจตนามิชอบ จากบุคคลใดก็ตาม ไม่ว่าเพื่อตนเองหรือเพื่อบุคคลอื่นใด ซึ่งสินน้ำใจใดๆ อันเป็นสิ่งจูงใจ หรือรางวัลสำหรับการกระทำใดๆ อันเกี่ยวข้องกับกิจกรรมหรือกิจกรรมของผู้ดำรงตำแหน่งเหนือเจ้าหน้าที่ดังกล่าวหรือเพื่อแสดง หรือละเว้นการแสดงความชอบหรือความขัดต่อบุคคลใด กิจกรรมอันเกี่ยวข้องหรือกิจกรรมของผู้ดำรงตำแหน่งเหนือเจ้าหน้าที่ดังกล่าว ...

... บุคคลผู้นั้นมีความผิดตามกฎหมาย และต้องถูกลงโทษปรับไม่เกิน 100,000 เหรียญสิงคโปร์ หรือจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ”

จากบทบัญญัติข้างต้นนั้น มาตรา 6 นี้ถูกจัดอยู่ในประเภท Public Service Duties (Tan Boon Gin, 2007) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดนั้น จะปรากฏในหัวข้อ (ก) จากการศึกษาพบว่า เป็นบทบัญญัติเฉพาะที่กำหนดขึ้นเพื่อการกระทำที่เป็นความผิดสำหรับเจ้าหน้าที่รัฐที่ใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ จากการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด จึงมีลักษณะเป็น Occupation

Crime หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ (Pattanapong, 2013) โดยสิ่งที่ได้รับมาหรือได้ให้ไป เพื่อกระทำความผิดนั้นจะถูกเรียกว่า Gratification (Tan Boon Gin, 2007) เช่น ในกรณีการที่ นาย เอ เจ้าหน้าที่ของรัฐตรวจคนเข้าเมืองในสิงคโปร์ผู้หนึ่งตกลงให้ยืมเงิน (Loan) กับนาย บี ผู้เดินทางเข้าประเทศ ซึ่งเป็นนายทหารของกองพันรบพิเศษแห่งสิงคโปร์ (Singapore Special Force) เพื่อให้ นาย บี นั้นช่วยแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการซื้อขายอาวุธปืนของผู้ต้องสงสัยให้แก่ นายเอ เป็นต้น

อีกหนึ่งการกระทำที่เป็นพฤติกรรมของการกระทำความผิดนั้น จะประกอบไปด้วย solicit ซึ่งหมายถึง การเรียกรับ receive ซึ่งหมายถึงการรับ และ agree to receive หมายถึงยอมจะรับ

3) ผู้รับสินน้ำใจต้องมีความผิด แม้มิได้กระทำความผิดวัตถุประสงค์ก็ตาม และอื่นๆ (Acceptor of Gratification to be Guilty Notwithstanding that Purpose Not Carried Out, etc.)

มาตรา 9 “(1) ในกรณีที่ มีการดำเนินการใดๆ กับเจ้าหน้าที่ที่ได้กระทำความผิดตามมาตรา 6 (ก) แล้วสามารถพิสูจน์ได้ว่าเจ้าหน้าที่ดังกล่าวยอมรับ ได้มา หรือตกลงที่จะยอมรับหรือพยายามที่จะให้ได้มา ด้วยเจตนามิชอบ ซึ่งสินน้ำใจรูปแบบใดก็ตามโดยมีเหตุผลที่จะเชื่อหรือสงสัยว่าสินน้ำใจดังกล่าวถูกมอบให้เพื่อเป็นสิ่งจูงใจหรือรางวัลเพื่อการกระทำหรือละเว้นการกระทำ หรือเพื่อแสดงหรือละเว้นการแสดง ความชอบหรือความชังต่อบุคคลใดอันเกี่ยวข้องกับกิจกรรมหรือกิจธุระของผู้ดำรงตำแหน่งเหนือเจ้าหน้าที่ดังกล่าว เจ้าหน้าที่คนดังกล่าวจะมีความผิดตามกฎหมาย มาตรานั้น ถึงแม้ว่าเจ้าหน้าที่คนนั้นไม่มีอำนาจ สิทธิ หรือโอกาสที่จะกระทำ แสดง หรือ ละเว้นการกระทำเช่นนั้น และถึงแม้ว่าเจ้าหน้าที่คนนั้นได้รับสินน้ำใจดังกล่าวโดยปราศจากเจตนาที่จะกระทำ แสดง หรือละเว้นการกระทำเช่นนั้น หรือถึงแม้ว่า การกระทำ การแสดงความชอบ หรือการแสดงความชังดังกล่าวนั้น จะไม่มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมหรือกิจธุระของผู้ดำรงตำแหน่งเหนือเจ้าหน้าที่คนดังกล่าวก็ตาม”

จากบทบัญญัติข้างต้นนั้น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดนั้น จะปรากฏใน หัวข้อ (1) บทบัญญัติประเภทนี้ในประเทศสิงคโปร์ถูกเรียกว่า Statutory Presumptions (Tan Boon Gin, 2007) จากการศึกษาพบว่า บทบัญญัตินี้มีลักษณะคล้ายกันกับ Presumption of Quilt หรือบทสันนิษฐานให้เป็นความผิดตามกฎหมายลักษณะพยาน (Pakditanakul, 2005) มีแนวคำวินิจฉัยของศาลสูงแห่งประเทศสิงคโปร์ในคดี Pandiyan Thanaraju Rogers v PP [2001] 3 SLR 281; [2001] SGHC 136 ว่า “The effect of s 9 is to render it unnecessary to prove the actual act of showing favour. Rather, it is the receipt of the gratification, together with the intention of the giver and the recipient that is crucial” หรือ บทบัญญัตินี้ทำให้ไม่ต้องมีการพิสูจน์การกระทำ (Actual Act) เพียงแต่พิสูจน์ในส่วน of เจตนา (Intention) เท่านั้นซึ่งสำคัญมากกว่า แสดงให้เห็นว่าศาลนั้นให้ความสำคัญกับบทสันนิษฐานข้อนี้ในการพิสูจน์เจตนาเป็นอย่างมากในการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลยในคดี ซึ่งการพิสูจน์ถึงพฤติกรรมเหล่านี้ ล้วนเป็นไปได้ยาก บทสันนิษฐานข้อนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อฝ่ายโจทก์ รวมไปถึงให้ความเป็นธรรมในการหาพยานหลักฐานโดยปรากฏว่าบทสันนิษฐานข้อนี้ได้ให้ความสะดวกแก่โจทก์ในหลายๆ คดี โดยเฉพาะคดีตามมาตรา 6 (A) ที่ต้องพิสูจน์ในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น คดี Fong Ser Joo William v PP [2000] 4 SLR 77; [2000] SGHC 179 ซึ่งต้องพิสูจน์การกระทำและเจตนาการรับสินบนของเจ้าหน้าที่ตำรวจของรัฐ อันเป็นการยากยิ่งที่จะพิสูจน์หากใช้วิธีการที่ปกติทั่วไป เป็นต้น (Tan Boon Gin, 2007)

4) การติดสินบนสมาชิกของรัฐสภา (Bribery of Member of Parliament)

มาตรา 11 “บุคคล

(ข) ผู้ใด ในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้วามขอ หรือยอมรับสินน้ำใจรูปแบบใดก็ตาม เพื่อเป็นสิ่งจูงใจหรือรางวัลสำหรับการที่ตนเองกระทำหรือละเว้นการกระทำหน้าที่ในฐานะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะมีความผิดตามกฎหมาย และถูกพิพากษาลงโทษปรับไม่เกิน 100,000 เหรียญสิงคโปร์ หรือจำคุกไม่เกิน 7 ปี หรือทั้งจำ

ทั้งปรับ” จากบทบัญญัติข้างต้นนั้น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดนั้น จะปรากฏใน หัวข้อ (B) โดยมาตรา 11 นี้ถูกจัดอยู่ในประเภท Beholder Position (Tan Boon Gin, 2007) จากการศึกษาพบว่า เป็นส่วนที่กำหนดขึ้นไว้เฉพาะในตำแหน่ง Member of Parliament ซึ่งเป็นตำแหน่งเฉพาะ เช่น ตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น เพื่อป้องกันการกระทำความผิดรับขึ้นบางประการที่ส่งผลร้ายแรงในการบริหารประเทศ (Tan Boon Gin, 2007)

อนึ่งการกระทำที่เป็นพฤติกรรมของการกระทำความผิดนั้น จะประกอบไปด้วย solicit ซึ่งหมายถึง การเรียก accepts ซึ่งหมายถึงการตกลง หรือการรับ

5) การติดสินบนเจ้าหน้าที่ขององค์กรของรัฐ (Bribery of Member of Public Body)

มาตรา 12 “บุคคล

(ก) ผู้ใดเสนอสินน้ำใจรูปแบบใดก็ตามแก่เจ้าหน้าที่ขององค์กรของรัฐ เพื่อเป็นสิ่งที่จูงใจ หรือรางวัลสำหรับ

(1) ให้เจ้าหน้าที่ขององค์กรของรัฐผู้นั้นลงคะแนน หรือตกลงคะแนนในการประชุมใดๆ ขององค์กรของรัฐผู้นั้น ในการสนับสนุนหรือคัดค้านมาตรการ มติ หรือกระทำใดๆ ที่ถูกส่งมาให้องค์กรของรัฐผู้นั้น พิจารณา

(2) ให้เจ้าหน้าที่ขององค์กรของรัฐผู้นั้นปฏิบัติ หรืองดปฏิบัติ หรืออำนวยความสะดวกในการจัดหา เหว่งรัด ชะลอ กีดกัน หรือขัดขวาง การปฏิบัติหน้าที่ราชการใดๆ หรือ

(3) ให้เจ้าหน้าที่ขององค์กรของรัฐผู้นั้นอำนวยความสะดวกในการจัดหา หรือขัดขวางการลงคะแนนในเรื่องใดๆ หรือการมอบหมายสัญญาหรือความได้เปรียบเพื่อประโยชน์ของบุคคลใด หรือ

(ข) ผู้ใด ในฐานะเจ้าหน้าที่ขององค์กรของรัฐ ให้อภัย หรือยอมรับสินน้ำใจรูปแบบใดก็ตาม เพื่อเป็นสิ่งที่จูงใจหรือรางวัลสำหรับการกระทำหรือละเว้นการกระทำตามที่กล่าวถึงในอนุมาตรา (ก)(1)(2)(3) จะมีความผิดตามกฎหมาย และต้อง

ถูกพิพากษาลงโทษปรับไม่เกิน 100,000 เหรียญสิงคโปร์ หรือจำคุกไม่เกิน 7 ปี หรือทั้งจำทั้งปรับ”

จากบทบัญญัติข้างต้นนั้น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดนั้น จะปรากฏใน หัวข้อ (ข) โดยมาตรา 12 นี้ถูกจัดอยู่ในประเภท Beholder Position (Tan Boon Gin, 2007) จากการศึกษาพบว่า เป็นส่วนที่กำหนดขึ้นไว้เฉพาะในตำแหน่ง Member of Public Body ซึ่งเป็นตำแหน่งเฉพาะ เช่น ตำแหน่งต่างๆ ในหน่วยงานของรัฐ เป็นต้น เพื่อป้องกันการกระทำการคอร์รัปชันบางประการที่ส่งผลร้ายแรงในการบริหารประเทศ หรือการใช้อำนาจบางอย่างเฉพาะตำแหน่งนั่นเอง (Tan Boon Gin, 2007)

3. เปรียบเทียบบทความผิด และการกระทำที่เป็นความผิดของบทบัญญัติเกี่ยวกับการปราบปรามการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดของประเทศไทย กับประเทศสิงคโปร์

3.1.1 ความผิดเกี่ยวกับเจ้าพนักงาน เจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรของรัฐ (จัดการตามหน้าที่)

สำหรับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 123/2 หรือพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2561 มาตรา 173 ซึ่ง จะคล้ายกัน (Pattanapong, 2013) กับ มาตรา 6, มาตรา 11 และมาตรา 12 ของ Prevention of Corruption Act โดยเมื่อพิจารณาแล้ว มิติของพฤติกรรมของการกระทำที่เป็นความผิดนั้น เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ มีทั้งการเรียกรับ และการยอมจะรับ ซึ่งสอดคล้องกัน แต่อย่างไรก็ตามในส่วนของมาตรา 11 และ 12 นั้น ค่อนข้างจะมีข้อแตกต่างกันเล็กน้อย เมื่อพิจารณาในองค์ประกอบ ดังนี้

ในมาตรา 11 “...to do any act in his capacity as such Member...” ซึ่งหมายถึงกระทำในขอบเขตอำนาจของตนในฐานะของสมาชิก

และในมาตรา 12 “...for any such act, or any such abstaining, as is referred to in paragraph (a)(i), (ii) and (iii)...” ซึ่งหมายถึงการกระทำ เช่น voting, against any measure, resolution or question submitted to that public body ในข้อ (a) (i) หรือ (ii) เป็นต้น ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับการใช้กฎหมายของไทยแล้ว การอภิปราย หรือการโหวตนั้น มีแนววินิจฉัยของศาลฎีกา ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1280/2543 วินิจฉัยไว้ว่า การอภิปรายไม่ไว้วางใจ หรือการตอบหรือไม่ตอบคำถามนั้น ไม่ใช่หน้าที่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อันทำให้เกิดช่องว่างของกฎหมายได้

3.1.2 ความผิดเกี่ยวกับเจ้าพนักงาน เจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือ เจ้าหน้าที่ขององค์กรของรัฐ (ไม่ได้จัดการตามหน้าที่)

สำหรับ Prevention of Corruption Act นั้นได้มีบัญญัติไว้ชัดเจนเกี่ยวกับการ ป้องกันและปราบปรามการกระทำในทำนองนี้ โดยปรากฏในมาตรา 5 และ มาตรา 9(1) ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับบทบัญญัติของประเทศไทย ซึ่งก็คือ มาตรา 103 หรือ มาตรา 128 ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปราม การทุจริต พ.ศ.2561 แล้ว จะเห็นได้ว่ามีลักษณะที่คล้ายกัน (Pattanapong, 2013) แต่ การกระทำที่เป็นความผิดนั้น จะแตกต่างกัน โดยสำหรับ Prevention of Corruption Act นั้น จะมีการกระทำที่เป็นความผิด กว้างกว่า (Tan Boon Gin, 2007) โดยครอบคลุมใน ส่วนของ “เรียกรับ” และ “ยอมจะรับ” ซึ่งไม่ปรากฏในมาตรา 103 ตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 หรือมาตรา 128 ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการ ทุจริต พ.ศ.2561 แต่ประการใด

นอกจากนั้นแล้ว ตามที่กล่าวมานั้น ประเทศสิงคโปร์ได้แบ่งแยกรูปแบบของ การบัญญัติเอาไว้ จึงทำให้การใช้กฎหมายเป็นไปได้ง่าย การบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับ การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใด จะมีการกำหนดเป็นบททั่วไป หรือบทลงโทษ สำหรับการกระทำที่เป็นการทุจริต (Punishment for Corruption) กล่าวคือมาตรา 5 และแบ่งแยกการกระทำในลักษณะเฉพาะออกเช่น มาตรา 6 การลงโทษสำหรับการทำ

ธุรกรรมทุจริตร่วมกับเจ้าหน้าที่ (Punishment for Corrupt Transactions with Agent) มาตรา 11 การติดสินบนสมาชิกของรัฐสภา (Bribery of Member of Parliament) หรือ มาตรา 12 การติดสินบนเจ้าหน้าที่ขององค์กรของรัฐ (Bribery of Member of Public Body) เป็นต้น ซึ่งเป็นการกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ (Pattanapong, 2013) ทำให้ บทบัญญัติที่กว้างกว่าของประเทศไทยซึ่งคงจำกัดเอาไว้โดยมีจุดเกาะเกี่ยวเพียง คำว่า “หน้าที่” และไม่ได้แบ่งแยกออกเป็นหมวดหมู่ที่ชัดเจน เท่านั้น

3.1.3 บทสันนิษฐานการกระทำ

จากการศึกษานั้นพบว่า บทสันนิษฐานการกระทำ หรือที่เรียกว่า Statutory Presumption ในบทบัญญัติมาตรา 9 มีลักษณะคล้ายกับบทสันนิษฐานในคดี ยาสเสพติด ตามพระราชบัญญัติ ยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 ซึ่งมีแนวคำวินิจฉัยของ ศาลรัฐธรรมนูญที่ 12/2555 ว่าเป็นการขัดต่อหลักการสันนิษฐานในคดีอาญาว่าต้อง สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลนั้นไม่ได้กระทำความผิด หรือ หลัก Presumption of Innocent (Pakditanakul, 2005)

สรุป

จากการศึกษาพบว่า การบัญญัติกฎหมายนั้นไม่ครอบคลุม หรือบกพร่องใน องค์ประกอบของความผิดในส่วนของการกระทำที่เป็นความผิด ตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 มาตรา 103 และมาตรา 123/2 เป็นเหตุให้องค์ประกอบความผิดของกฎหมาย ไม่เป็นไปใน ทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ “การรับ” “การยอมจะรับ” และ “การเรียกรับ” นั้น ซึ่งเป็นส่วน สำคัญของมิติต่างๆ ในการกระทำที่เป็นความผิดนั้น ไม่ปรากฏให้เป็นไปในแนวทาง เดียวกัน ทำให้ปรากฏคำพิพากษาของศาลฎีกาหลายฉบับ อาทิ คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 1035/2482 คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 638/2508 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 359/2557 ต้องพิพากษายกฟ้อง ทำให้การกระทำที่ต้องมีความผิด กลับไม่เป็น ความผิด ไม่สอดคล้องต่อเจตนารมณ์ของกฎหมาย

ทั้งการประกาศใช้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2561 ในมาตรา 128 และมาตรา 173 เองก็ไม่ได้มีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวแต่อย่างใด

ในทางกลับกันการบัญญัติเรื่องความผิดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ที่ Prevention of Corruption Act นั้นบัญญัติไว้ครอบคลุมกว่า ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องเกี่ยวกับความผิดเกี่ยวกับเจ้าพนักงาน เจ้าหน้าที่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรของรัฐ ทั้งในส่วนที่จัดการตามหน้าที่และไม่ได้จัดการตามหน้าที่ มีการกำหนดไว้เป็นบทลงโทษในลักษณะทั่วไป และบทลงโทษในกรณีเฉพาะ รวมไปถึงมีบทสันนิษฐานการกระทำที่ทำให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2561 ไม่ครอบคลุม หรือบกพร่องในองค์ประกอบของความผิดในส่วนของการกระทำที่เป็นความผิด ซึ่งกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตฉบับนี้สมควรที่จะต้องตอบสนองต่อรูปแบบการทุจริตในเชิงรับ หรือการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดในทุกมุมมอง เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ทางกฎหมาย สมควรแก้ไขในส่วนของการกระทำที่เป็นความผิดให้มีความสอดคล้องกันทั้งหมด หรืออาจแก้ไขให้ครอบคลุมเงื่อนไขต่างๆ ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือมีทั้งการกระทำที่เป็นการเรียกรับ หรือการยอมจะรับ ทั้งนี้สมควรกำหนดหมวดหมู่สำหรับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดเอาไว้เฉพาะ เพื่อจัดทำบทบัญญัติแยกต่างหากจากกัน ไม่ปะปนกับการทุจริตประเภทอื่นๆ เช่นเดียวกับ Prevention of Corruption Act กำหนดเป็นบทบัญญัติทั่วไป และบทบัญญัติเฉพาะ เพื่อความชัดเจนและง่ายต่อการบังคับใช้

References

- Jongjakapun K. (2015) *Conflict of Interest with Organic Act on Counter Corruption B.E.2542 section 100*, 10th edition, Bangkok: Charoenrat Printing. (in Thai)
- Lertpaithoon, S. (2012) *Research of prevention and anti-corruption in local administration* (รายงานการวิจัย เรื่อง การป้องกันและปราบปรามการทุจริตในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น), Bangkok: Office of the National Anti-Corruption Commission. (in Thai)
- Meenakanit T. (2013) *Criminal law: Offense and misdemeanor* (คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคความผิดและโทษ), 10th edition, Bangkok: Winyuchon. (in Thai)
- Nanakorn, K. (1992) *Criminal law: Specific offences* (กฎหมายอาญา ภาคความผิด), 4th edition, Bangkok: Thammasat Press. (in Thai)
- Office of the National Anti-Corruption Commission. (2013) *Manual guild for public officer in prohibition of conflict of interest activities of sector 100 of the organic act on the counter corruption* (คู่มือการปฏิบัติสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อมิให้ดำเนินกิจการที่เป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลและประโยชน์ส่วนรวมตามมาตรา 100 แห่งกฎหมายพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต), Bangkok: Office of the National Anti-Corruption Commission Press. (in Thai)
- Pakditanakul, J. (2005) *Law of evidence* (กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน), Bangkok: Thai Bar Press. (in Thai)

- Pattanapong, N. (2013) *State official shall not receive property or any other benefit of the Organic Act on the Counter Corruption B.E.2542 (1999)* (การห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542), Master's thesis of Law, Chulalongkorn, Bangkok. (in Thai)
- Saenguthai, Y. (2013) *Criminal law 2-3 (กฎหมายอาญา ภาค 2-3)*, 11th edition, Bangkok: Thammasat Press. (in Thai)
- Srisanit, P. (2016) *Advance criminal law (กฎหมายอาญาระดับสูง)*, Bangkok: Winyuchon. (in Thai)
- Tan, B.G. (2007) *The law on corruption in Singapore: Cases and materials*, Singapore: Singapore Academy of Law Publishing.
- Tingsapat, J. (2005) *Criminal law 2 sector 1 (กฎหมายอาญา ภาค 2 ตอน 1)*, 11th edition, Bangkok: Chirarat Printing. (in Thai)
- Yansuti, P. (2009) *Law descriptive for public officer offences (คำอธิบายความผิดเกี่ยวกับเจ้าพนักงาน)*, Bangkok: Nitibunnakarn Press. (in Thai)

**ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนา
ความยั่งยืนกับการวางแผนภาษีของบริษัทจดทะเบียน
ในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย**

**The Association between Sustainable Development Report
Disclosures and Tax Planning of Listed Companies in
the Stock Exchange of Thailand**

สัตยา ตันจันทรพงศ์¹*, ดลยา ไชยวงศ์¹ และพัทธยศ เดชศิริ¹

Sathaya Thanjunpong, Donlaya Chaiwong and Patyot Dechsirir

Received Jul 12, 2018

Revised Oct 17, 2018

Accepted Oct 22, 2018

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืนกับการวางแผนภาษีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่ไม่รวมกลุ่มธุรกิจการเงิน สำหรับขอบเขตการศึกษาจะจำกัดเฉพาะปี พ.ศ.2559 จำนวน 337 บริษัท โดยใช้แบบประเมินการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืนที่ปรับปรุงมาจากกรอบการรายงานความยั่งยืนของ Global Report Initiative และการวางแผนภาษีวัดจากอัตราส่วนค่าใช้จ่ายภาษีต่อสินทรัพย์รวม เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคสหสัมพันธ์และการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ ผลการวิจัยพบว่าการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืนมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการวางแผนภาษี แสดงถึงเมื่อบริษัททำการเปิดเผยข้อมูล

¹ Department of Accounting, Faculty of Business Administration, Maejo University, Chiang Mai, Thailand

* Corresponding author E-mail: Sathayat@gmail.com

รายงานการพัฒนาความยั่งยืนมากขึ้นจะช่วยลดการวางแผนภาษี ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์กับหน่วยงานของรัฐในการส่งเสริมให้บริษัทจดทะเบียนมีการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืน / การวางแผนภาษี / บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย

Abstract

This paper aims to examine the association between sustainable development report disclosures and tax planning of listed companies on the Stock Exchange of Thailand exclude on financial sectors. The sample size consists of 337 firms which based on the year of 2016. The questionnaires of Global Report Initiative are used for evaluation of sustainable development report disclosures. Tax planning is also measured by the ratio of tax expenses to total assets. Data analysis is utilized by correlation analysis and multiple regression analysis. The results indicate that sustainable development report disclosures have a negative effect on tax planning. This indicates that firms with higher sustainable development report disclosures would lower their tax planning. The results are useful to provide a guideline for regulators in encouraging listed firms to disclosures better sustainable development report.

Keywords: Sustainable Development Report Disclosures / Tax Planning / Listed Companies in the Stock Exchange of Thailand

บทนำ

ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility) โดยในปี พ.ศ.2550 ได้จัดตั้งสถาบันธุรกิจเพื่อสังคม ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นศูนย์พัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Center) อันมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (ต่อมาเรียกว่า บริษัทจดทะเบียนไทย) ให้ความสำคัญและปฏิบัติตามความยั่งยืนอย่างจริงจังในการดำเนินธุรกิจและการลงทุน เนื่องจากในการประกอบธุรกิจและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ อาจเป็นต้นเหตุของผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ในปี พ.ศ.2556 สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) ได้กำหนดให้บริษัทจดทะเบียนไทย จัดทำรายงานการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainability Development Report) เป็นรายงานแยกต่างหากจากรายงานประจำปี ซึ่งรายงานการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือทั้งผลกระทบต่อในเชิงบวกและในเชิงลบ ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการดำเนินธุรกิจในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนของบริษัทและสังคมโดยรวม (Social Responsibility Center, Stock Exchange of Thailand and Sustainable Business Development Institute, 2014)

ขณะที่กรมสรรพากร ก็เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่มีส่วนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยกรมสรรพากรมีหน้าที่ในการจัดเก็บภาษีและใช้นโยบายภาษีอากรเพื่อให้ได้ภาษีตามเป้าหมายอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ซึ่งภาษีที่จัดเก็บจะนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศ โดยมีได้มีสิ่งตอบแทนโดยตรงแก่ผู้เสียภาษี แต่จะนำไปใช้เพื่อประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ดังนั้นบริษัทที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม จึงควรมีความตระหนักถึงหน้าที่ในการเสียภาษีให้ถูกต้อง รวมทั้งไม่อาศัยช่องโหว่ของกฎหมายและวางแผนภาษีเพื่อลดค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้ อันสอดคล้องกับการรายงานตามกรอบ Global Reporting Initiative (ต่อมาเรียกว่า GRI) ที่กำหนดให้บริษัทต้องเปิดเผยข้อมูลการมีส่วนร่วมในการทำให้เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้นในรูปแบบการเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลและภาษี

อื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจ (The Global Sustainability Standards Board, 2013) ดังนั้นจึงอาจเป็นไปได้ว่าบริษัทที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมเพิ่มขึ้นก็ควรมีการเสียภาษีเงินได้เพิ่มขึ้นเช่นกัน (การวางแผนภาษีลดลง)

นอกจากนั้นการศึกษความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืนกับการวางแผนภาษีในประเทศไทยยังไม่มีผู้ศึกษามาก่อน อีกทั้งผลการศึกษาในต่างประเทศยังมีความขัดแย้งกัน โดยการศึกษาของ Lanis and Richardson (2012) Hoi et al. (2013) และ Sari and Tjen (2016) พบว่าการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืนมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการวางแผนภาษี แสดงถึงเมื่อบริษัทมีการเปิดเผยรายงานการพัฒนาความยั่งยืนเพิ่มขึ้นจะช่วยลดการวางแผนภาษี ขณะที่ Chen (2018) Davis et al. (2016) และ Preuss and Preuss (2017) กลับพบว่าการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืนมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการวางแผนภาษี แสดงถึง แม้ว่าบริษัทจะมีการเปิดเผยรายงานการพัฒนาความยั่งยืนเพิ่มขึ้น บริษัทก็มีการวางแผนภาษีเพิ่มขึ้นด้วย ดังนั้นคำถามดังกล่าวจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาเชิงประจักษ์ถึงการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืนมีความสัมพันธ์กับการวางแผนภาษีหรือไม่ ซึ่งผลการศึกษานี้จะประโยชน์กับหน่วยงานกำกับดูแลเพื่อใช้เป็นแนวทางการกำหนดนโยบายการกำกับดูแลบริษัทจดทะเบียนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาอย่างยั่งยืน

นิยามศัพท์

รายงานการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Report Disclosures) เป็นรายงานที่นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งในเชิงบวกและในเชิงลบ ที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อันเกิดจากการดำเนินงานซึ่งจะนำไปสู่ความยั่งยืนของกิจการ โดยอาจเรียกชื่อแตกต่างกันไป เช่น รายงานการ

พัฒนาสู่ความยั่งยืน รายงานซีเอสอาร์ รายงานความยั่งยืนและรายงานกิจกรรมทางสังคม รายงานความรับผิดชอบต่อสังคม รายงานเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

การวางแผนภาษี (Tax Planning) หมายถึง วิธีการที่ทำให้ค่าใช้จ่ายภาษีลดลง ซึ่งเกิดจากการเลือกนโยบายในการจัดการธุรกิจ หรือวิธีปฏิบัติทางบัญชี หรือการทำธุรกรรม ทั้งที่เจตนาและไม่เจตนาเพื่อจะได้ไม่ต้องเสียภาษีหรือเสียภาษีน้อยลง โดยรวมถึงการหลบหลีกภาษี (Tax Avoidance) ที่อาศัยช่องโหว่ของกฎหมายด้วย (Trachutham & Trachutham, 2008; Thanjunpong & Bangmek, 2017)

บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (Listed Companies in the Stock Exchange of Thailand) หมายถึง บริษัทมหาชนจำกัดที่ได้รับอนุมัติจากสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) ให้สามารถออกและเสนอขายหลักทรัพย์ต่อประชาชน โดยมีทุนจดทะเบียนที่เรียกชำระแล้วตั้งแต่ 300 ล้านบาทขึ้นไป

ทบทวนวรรณกรรม

The Global Sustainability Standards Board ได้กำหนดแนวทางลักษณะของข้อมูลพื้นฐานที่ควรต้องเปิดเผยไว้ในรายงานการพัฒนาความยั่งยืน เป็นข้อมูลที่สำคัญในการสะท้อนผลการดำเนินงานและส่งผลต่อการตัดสินใจของ ผู้ถือหุ้น โดยแบ่งออกเป็น 3 หมวดใหญ่ คือ ด้านเศรษฐกิจ (Economic Dimension) ด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Dimension) และด้านสังคม (Social Dimension) ตามการรายงานตามกรอบ GRI (The Global Sustainability Standards Board, 2013) ที่แสดงถึงผลการดำเนินงานและความรับผิดชอบต่อองค์กร ดังนี้

ตารางที่ 1 แบบประเมินการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืน ตามกรอบของ GRI

ด้านเศรษฐกิจ	1. บริษัทมีกำไรสุทธิจากการดำเนินงานที่ส่งผลทำให้เศรษฐกิจของบริษัทดีขึ้น 2. บริษัทมีส่วนร่วมในการสร้างรายได้แก่ชุมชนใกล้เคียงทำให้ชุมชนมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น 3. บริษัทมีส่วนร่วมในการทำให้เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น ในรูปแบบการเสียภาษีเงินได้นิติบุคคล และภาษีอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจ 4. บริษัทแสดงข้อมูลการไหลเวียนของเงินทุนของกลุ่มผู้ถือหุ้นของกิจการที่แตกต่างกัน 5. บริษัทที่มีนโยบายและการดำเนินงานที่ต่อต้านการคอร์รัปชันภายในองค์กร
ด้านสิ่งแวดล้อม	1. ผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตต่างๆ 2. ผลกระทบต่อระบบนิเวศ คุณภาพน้ำ และคุณภาพดิน และคุณภาพของอากาศ 3. ผลกระทบต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ 4. ผลกระทบต่อปัจจัยการผลิต ได้แก่ พลังงาน และน้ำ 5. การปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับด้านสิ่งแวดล้อม 6. การเปิดเผยข้อมูลค่าใช้จ่ายเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อม 7. การปฏิบัติขององค์กรในการบริหารของเสียและขยะ 8. การปฏิบัติขององค์กรด้านการผลิตและการขนส่งที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 9. การปฏิบัติขององค์กรในการบริการอื่นเพื่อช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การรณรงค์การประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่เอกสาร การบริจาคเงิน เป็นต้น
ด้านสังคม	1. การปฏิบัติด้านแรงงานและการจ้างงาน 2. ด้านสิทธิมนุษยชน 3. ความรับผิดชอบต่อชุมชนสังคม 4. ความรับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์

การวางแผนภาษี (Tax Planning) แม้ว่าการศึกษาในอดีตจะนิยมวัดค่าการวางแผนภาษีจากอัตราภาษีที่แท้จริง (Effective Tax Rate: ETR) แต่ในการศึกษานี้ วัดค่าการวางแผนภาษีจากอัตราค่าใช้จ่ายภาษีต่อสินทรัพย์รวม (TAX/ASSET) เนื่องจากบริษัทที่มีสินทรัพย์รวมเท่ากัน ควรมีความสามารถในการใช้ประโยชน์จากสินทรัพย์อยู่ในระดับเดียวกันและควรมีค่าใช้จ่ายภาษีที่เท่ากันด้วย (Tantiyavarong, 2009; Thanjunpong & Bangmek, 2017) ดังนั้นถ้าค่า TAX/ASSET มีค่าต่ำ แสดงว่าบริษัทมีการวางแผนภาษี

ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาคำมั่นกับการวางแผนภาษีอธิบายโดยทฤษฎีความชอบธรรม (Legitimacy Theory) ที่ว่าในการดำเนินธุรกิจของบริษัทจะได้รับสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ภายใต้เงื่อนไขในการดำเนินธุรกิจของบริษัทให้ตรงตามความคาดหวังของสังคม (Suchman, 1995) นอกจากนั้นทฤษฎีผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder Theory) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าในการดำเนินธุรกิจของบริษัท ควรคำนึงผู้มีส่วนได้เสียอื่นๆ ที่มีผลกระทบต่อเป้าหมายของบริษัท เช่น ลูกค้า คู่ค้า คู่แข่ง ภาครัฐและชุมชน เป็นต้น (Freeman, 1984) ดังนั้นบริษัทที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยวัดจากคะแนนการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาคำมั่นควรมีความสัมพันธ์กับการเสียภาษีที่เพิ่มขึ้น (การวางแผนภาษีที่ลดลง) จากการทบทวนวรรณกรรมสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

การเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาคำมั่นมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการวางแผนภาษี

Chen (2018) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคม ความสัมพันธ์ทางการเมืองและการหลบหลีกภาษีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ในประเทศจีน ในระหว่างปี ค.ศ.2008-2014 จำนวน 11,314 ตัวอย่าง โดยการเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคม จะใช้แบบประเมินการเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคมของ Lanis and Richardson (2012) สำหรับการหลบหลีกภาษี วัดจากอัตราภาษีที่แท้จริงเพื่อนำไปวิเคราะห์ความถดถอย พบว่า คะแนนประเมินความรับผิดชอบต่อสังคมมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการหลบหลีกภาษี แต่เมื่อเพิ่มตัวแปรความสัมพันธ์ทางการเมือง เป็นตัวแปรกำกับ (Moderator Variable) กลับพบว่าบริษัทที่มีความสัมพันธ์ทางการเมืองและการเปิดเผยความรับผิดชอบต่อสังคมสูง จะมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการหลบหลีกภาษี

Davis et al. (2016) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเสียภาษีของบริษัทกับความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทมหาชนจำกัดในสหรัฐอเมริกา ในระหว่างปี ค.ศ. 2006-2011 จำนวน 5,588 ตัวอย่าง โดยการเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคมจะใช้แบบประเมินการเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคมที่ประกอบด้วย ความรับผิดชอบต่อชุมชน ความหลากหลาย แรงงานสัมพันธ์ ด้านสิ่งแวดล้อมและผลิตภัณฑ์ ส่วนการเสียภาษีของบริษัท วัดจากอัตราภาษีที่แท้จริงถัวเฉลี่ย (Average Effective Tax Rate) เพื่อนำไปวิเคราะห์ความถดถอย พบว่าคะแนนประเมินความรับผิดชอบต่อสังคมมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับอัตราภาษีที่แท้จริงถัวเฉลี่ย แสดงว่าบริษัทที่มีคะแนนการประเมินความรับผิดชอบต่อสังคมในระดับสูง จะมีการวางแผนภาษีที่สูงขึ้นตามไปด้วย

Preuss and Preuss (2017) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลและความรับผิดชอบต่อสังคมว่าเป็นการทดแทน (Substitutes) หรือทำให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น (Complements) ของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ของทวีปยุโรป ในระหว่างปี ค.ศ.2010-2016 จำนวน 695 ตัวอย่าง โดยการเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคม จะใช้แบบประเมินการเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับการหลบหลีกภาษี วัดจากอัตราภาษีที่แท้จริง เพื่อนำไปวิเคราะห์ความถดถอย พบว่า คะแนนประเมินความรับผิดชอบต่อสังคมมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการเสียภาษีของบริษัท แสดงว่าบริษัทที่มีคะแนนความรับผิดชอบต่อสังคมสูงจะมีการเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลต่ำ ซึ่งแสดงถึงมีการวางแผนภาษีที่สูงขึ้นเพื่อเป็นการทดแทน (Substitutes)

การเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืนมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการวางแผนภาษี

Hoi et al. (2013) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรับผิดชอบต่อสังคมกับการหลบหลีกภาษีในประเทศสหรัฐอเมริกา ในระหว่างปี ค.ศ.2003-2009 จำนวน 11,006

ตัวอย่าง การเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคม จะใช้แบบประเมินการเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งประกอบด้วย การกำกับดูแลกิจการ แรงงานสัมพันธ์ สิ่งแวดล้อม ความรับผิดชอบต่อชุมชน ความหลากหลาย สิทธิมนุษยชน และคุณภาพผลิตภัณฑ์และความปลอดภัย โดยการหลบหลีกภาษี วัตถุประสงค์ทางภาษีที่แท้จริง และความแตกต่างระหว่างหลักการบัญชีและหลักเกณฑ์ทางภาษี (Book-Tax Differences: BTĐ) เพื่อนำไปวิเคราะห์ความถดถอย พบว่าบริษัทที่ได้รับคะแนนประเมินความรับผิดชอบต่อสังคมในระดับต่ำจะมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการหลบหลีกภาษี แสดงว่าเมื่อบริษัทมีคะแนนการประเมินความรับผิดชอบต่อสังคมต่ำลง จะทำให้บริษัทมีการหลบหลีกภาษีที่เพิ่มขึ้น

Lanis and Richardson (2012) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรับผิดชอบต่อสังคมกับการหลบหลีกภาษีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ในประเทศออสเตรเลีย ในปี ค.ศ.2009 จำนวน 408 บริษัท การเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคม จะใช้แบบประเมินการเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคม ที่ประกอบด้วย กลยุทธ์ของบริษัทเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม กลยุทธ์ของพนักงาน การลงทุนทางสังคม สิ่งแวดล้อม ลูกจ้างและตัวแทนจำหน่าย ความเกี่ยวข้องทางการเมืองและชุมชน สำหรับการหลบหลีกภาษี วัตถุประสงค์ทางภาษีที่แท้จริง เพื่อนำไปวิเคราะห์ความถดถอย พบว่า คะแนนประเมินความรับผิดชอบต่อสังคมมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการหลบหลีกภาษี แสดงว่าการเปิดเผยข้อมูลรายงานความรับผิดชอบต่อสังคมเพิ่มขึ้น จะช่วยลดการหลบหลีกภาษี

Sari and Tjen (2016) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยรายงานความรับผิดชอบต่อสังคม การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและการหลบหลีกภาษีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ในประเทศอินโดนีเซีย ในระหว่างปี ค.ศ.2009-2012 จำนวน 408 บริษัท การเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคม จะใช้แบบประเมินการเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคมของ Lanis and Richardson (2012) โดยเพิ่มหลักเกณฑ์ค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับการหลบหลีกภาษี

วัดจากอัตราภาษีที่แท้จริงเพื่อนำไปวิเคราะห์ความถดถอย พบว่า คະแนนประเมิณความรับผิดชอบต่อสังคมมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการหลบหลีกภาษี และเมื่อเพิ่มตัวแปรการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม เป็นตัวแปรกำกับ (Moderator Variable) กลับพบว่าบริษัทที่มีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและมีการเปิดเผยความรับผิดชอบต่อสังคมในระดับสูง จะมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการหลบหลีกภาษี

การเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืนไม่มีความสัมพันธ์หรือไม่สามารถสรุปทิศทางความสัมพันธ์กับการวางแผนภาษีได้

Laquir et al. (2015) ศึกษาว่าความรับผิดชอบต่อสังคมมีผลกระทบต่อการหลบหลีกภาษีหรือไม่ โดยศึกษาบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ของประเทศฝรั่งเศส ในระหว่างปี ค.ศ.2003-2011 จำนวน 83 ตัวอย่าง การเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคม จะใช้แบบประเมินการเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคมที่ประกอบด้วย ด้านสังคม ด้านการกำกับดูแล ด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อม สำหรับการหลบหลีกภาษี วัดจากอัตราภาษีที่แท้จริงและ BTĐ เพื่อนำไปวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling) พบว่า คະแนนประเมิณความรับผิดชอบต่อสังคมทางด้านสังคมมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการหลบหลีกภาษี ขณะที่ด้านเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการหลบหลีกภาษี อย่างไรก็ตามไม่พบความสัมพันธ์ระหว่าง คະแนนประเมิณความรับผิดชอบต่อสังคมด้านการกำกับดูแลและด้านสิ่งแวดล้อมกับการหลบหลีกภาษี

Nadiah et al. (2017) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยรายงานความรับผิดชอบต่อสังคมในแต่ละด้านกับการหลบหลีกภาษีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ในประเทศมาเลเซีย ในปี ค.ศ.2014 จำนวน 147 บริษัท การเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคม จะใช้แบบประเมินการเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคม ประกอบด้วย ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และด้านการกำกับดูแล โดยการหลบหลีกภาษี วัดจากอัตราภาษีที่แท้จริงเพื่อนำไปวิเคราะห์ความถดถอย พบว่า คະแนน

ประเมินความรับผิดชอบต่อสังคมด้านการกำกับดูแลมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการ
 หลบหลีกภาษี ขณะที่ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคมไม่พบความสัมพันธ์ดังกล่าว

Susanti (2017) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยรายงานความรับผิดชอบต่อสังคม ขนาดบริษัทกับการหลบหลีกภาษีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์
 ในประเทศอินโดนีเซีย โดยจำกัดเฉพาะกลุ่มอุตสาหกรรมการผลิต ในระหว่างปี ค.ศ.
 2013-2014 จำนวน 135 ตัวอย่าง การเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคม จะใช้
 แบบประเมินการเปิดเผยข้อมูลความรับผิดชอบต่อสังคม ส่วนการหลบหลีกภาษี
 วัดจากอัตราภาษีที่แท้จริงเพื่อนำไปวิเคราะห์ความถดถอย พบว่า คะแนนประเมิน
 ความรับผิดชอบต่อสังคมไม่มีความสัมพันธ์กับการหลบหลีกภาษี ขณะที่ขนาดบริษัทมี
 ความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการหลบหลีกภาษี

จากการทบทวนวรรณกรรม แม้ว่าการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผย
 ข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืนกับการวางแผนภาษีมีผู้ศึกษามาแล้วใน
 ต่างประเทศ แต่ผลการศึกษายังมีความขัดแย้งกัน อีกทั้งในประเทศไทยยังไม่มีผู้ศึกษา
 ในเรื่องดังกล่าว ดังนั้นการศึกษาคั้งนี้จึงมุ่งทดสอบความสัมพันธ์ที่กำหนดเป็น
 สมมติฐาน ดังนี้

สมมติฐาน: การเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืนมีความสัมพันธ์กับ
 การวางแผนภาษี

นอกจากนั้นปัจจัยอื่นที่อาจมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูล
 รายงานการพัฒนาความยั่งยืนกับการวางแผนภาษี จากการทบทวนวรรณกรรมประกอบ
 ไปด้วย ขนาดบริษัท (Firm Size) ความเสี่ยงทางการเงิน (Leverage) ความสามารถในการ
 การทำกำไร (Profitability) ระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตน (Capital Intensity)
 บริษัทครอบครัว (Family Control) และประเภทอุตสาหกรรม (Industry Group)
 (Tantiyavarong, 2009; Lanis & Richardson, 2012; Laquir et al., 2015; Davis et al.,
 2016; Thanjunpong & Bangmek, 2017)

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้มีขอบเขตของการศึกษาจำกัดเฉพาะปี พ.ศ.2559 และการวางแผนภาษีจำกัดเฉพาะภาษีเงินได้นิติบุคคลเท่านั้น โดยบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยมีจำนวน 588 บริษัท (ข้อมูล ณ วันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559) ซึ่งไม่รวมกลุ่มธุรกิจการเงิน กองทุนรวมอสังหาริมทรัพย์และบริษัทที่อยู่ในกลุ่มที่กำลังอยู่ระหว่างฟื้นฟูการดำเนินงาน จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างที่เลือกมีจำนวนทั้งสิ้น 453 บริษัท ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ที่รวบรวมจากรายงานการพัฒนาย่างยั่งยืน รายงานประจำปี แบบแสดงรายการข้อมูลประจำปี (แบบ 56-1) เว็บไซต์ของบริษัทและฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (SET SMART) โดยใช้ข้อมูลของการเงินรวมที่มีข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์และมีรอบระยะเวลาบัญชีสำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 31 ธันวาคม 2559 รวมทั้งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีค่าผิดปกติ (Outliers) จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างคงเหลือ 337 บริษัท ประกอบด้วย (1) กลุ่มเกษตรและอุตสาหกรรมอาหาร จำนวน 35 บริษัท (2) กลุ่มสินค้าอุปโภคบริโภค จำนวน 28 บริษัท (3) กลุ่มวัตถุดิบและสินค้าอุตสาหกรรม จำนวน 64 บริษัท (4) กลุ่มอสังหาริมทรัพย์และก่อสร้าง 74 บริษัท (5) กลุ่มทรัพยากร 24 บริษัท (6) กลุ่มบริการ 81 บริษัท (7) กลุ่มเทคโนโลยี 31 บริษัท

การวัดค่าของตัวแปรการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนายั่งยืน จะให้คะแนนเท่ากับ 1 เมื่อบริษัทได้มีการเปิดเผยข้อมูลหรือปฏิบัติตาม และให้คะแนนเท่ากับ 0 เมื่อบริษัทไม่เปิดเผยข้อมูลหรือไม่ได้ปฏิบัติตาม โดยใช้แบบประเมินที่ปรับปรุงมาจากการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนายั่งยืนตามกรอบของ GRI ที่มี 18 ข้อ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ ด้านเศรษฐกิจ 5 ข้อ ด้านสิ่งแวดล้อม 9 ข้อ และด้านสังคม 4 ข้อ สำหรับการวางแผนภาษี จะใช้อัตราส่วนค่าใช้จ่ายภาษีต่อสินทรัพย์รวม (TAX/ASSET) เนื่องจากค่าใช้จ่ายภาษีเป็นจำนวนภาษีเงินได้ปัจจุบันที่บริษัทต้องชำระและปรากฏในหมายเหตุประกอบการเงิน อีกทั้งใช้ค่าสินทรัพย์รวมเป็นตัวปรับลดผลกระทบจากระดับขนาด (Scale Effects) นอกจากนั้นตัวแปรควบคุม เป็นตัวแปรเกี่ยวกับคุณลักษณะเฉพาะของบริษัท ประกอบด้วย ปัจจัยขนาดบริษัท ความเสี่ยงทาง

การเงิน ความสามารถในการทำกำไร ระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตน บริษัท ครอบครัวและประเภทอุตสาหกรรม เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์หาค่าสัมพัทธ์เพียร์สัน และการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ โดยการวัดค่าของตัวแปรและตัวแปรที่ศึกษาในครั้งนี้ มีดังนี้

ตารางที่ 2 สรุปข้อมูลเกี่ยวกับการวัดค่าตัวแปรที่เกี่ยวข้อง และตัวแปรควบคุม

ตัวแปร	ชื่อตัวแปร	ตัววัด
การวางแผนภาษี	TP	อัตราส่วนค่าใช้จ่ายภาษีต่อสินทรัพย์รวม (TAX/ASSET)
การเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืน	SDI	แบบประเมินคะแนนการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืน ประกอบด้วยด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสังคม
การเปิดเผยข้อมูลด้านเศรษฐกิจ	ECI	คะแนนการเปิดเผยข้อมูลด้านเศรษฐกิจ
การเปิดเผยข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม	ENI	คะแนนการเปิดเผยข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม
การเปิดเผยข้อมูลด้านสังคม	SOI	คะแนนการเปิดเผยข้อมูลด้านสังคม
ขนาดบริษัท	SIZE	ค่าลอการิทึมธรรมชาติของสินทรัพย์รวม
ความเสี่ยงทางการเงิน	LEV	อัตราส่วนหนี้สินรวมต่อสินทรัพย์รวม
ความสามารถในการทำกำไร	ROE	กำไรสุทธิต่อส่วนของผู้ถือหุ้น
ระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตน	CAP	อัตราส่วนที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ต่อสินทรัพย์รวม
บริษัทครอบครัว	FAM	ใช้ตัวแปรเทียม (0,1) เป็นตัววัด บริษัทที่มีผู้ถือหุ้นอย่างน้อย 1 คนมีเปอร์เซ็นต์การถือหุ้นตั้งแต่ร้อยละ 25 ของหุ้นที่ออกจำหน่าย โดยเป็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกันในลักษณะของการเป็นเครือญาติกัน เช่น นามสกุลเดียวกัน คู่สมรส พี่น้อง บิดา มารดา สะใภ้ เขย ซึ่งรวมถึงบริษัทที่มีความเกี่ยวข้องกันให้ค่าเป็น 1 และบริษัทอื่นให้ค่าเป็น 0
ประเภทอุตสาหกรรม	IND	ใช้ตัวแปรเทียม (0,1) เป็นตัววัด

ผลการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 337 บริษัท พบว่าการวางแผนภาษี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.011 (ค่า TAX/ASSET มีค่าต่ำแสดงถึงการวางแผนภาษีในระดับสูง) และคะแนนการประเมินการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืน รวมทั้ง

3 ด้าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 11.580 เมื่อแบ่งคะแนนการเปิดเผยข้อมูลออกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านเศรษฐกิจ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.930 ด้านสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.890 และด้านสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.750 นอกจากนั้นกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยของขนาดบริษัทที่วัดจากค่าลอการิทึมธรรมชาติของสินทรัพย์รวม เท่ากับ 22.606 มีความเสี่ยงทางการเงินโดยเฉลี่ยเท่ากับ 0.438 มีความสามารถในการทำกำไรโดยเฉลี่ยเท่ากับ 0.070 รวมทั้งมีระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตนโดยเฉลี่ยเท่ากับ 0.340 และเป็นกลุ่มบริษัทครอบครัวในอัตราร้อยละ 75.40

ตารางที่ 3 ค่าสถิติพรรณนาของตัวแปร

ตัวแปร (n = 337)	Mean	Std. Deviation	ตัวแปร (n = 337)	Mean	Std. Deviation
TP	0.011	0.013	SIZE	22.606	1.513
SDI	11.580	3.048	LEV	0.438	0.252
ECI	3.930	0.846	ROE	0.070	0.776
ENI	3.890	2.097	CAP	0.340	0.237
SOI	3.750	0.794	FAM	0.754	0.431

การวิเคราะห์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson Correlation Analysis) พบว่าค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรระหว่าง SDI กับ ENI ที่มีค่าสูงสุดเท่ากับ 0.926 เนื่องจากการเปิดเผยข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืน จึงทำให้มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง แต่อย่างไรก็ตามค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระระหว่าง ENI กับ SOI ที่มีค่าสูงสุดเท่ากับ 0.452 จึงยังถือว่าอยู่ในระดับไม่สูงซึ่งไม่เกิดปัญหาความสัมพันธ์กันของตัวแปร (Multicollinearity) โดยผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์เพียร์สันแสดงดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สหสัมพันธ์ของตัวแปร (Pearson Correlation)

ตัวแปร	TP	SDI	ECI	ENI	SOI	SIZE	LEV	ROE	CAP	FAM
TP	1	-0.121*	-0.028**	-0.065	-0.017	0.026	0.197**	-0.128*	0.060	-0.101
SDI		1	0.673**	0.926**	0.677**	0.369**	0.034	0.079	0.043	0.088
ECI			1	0.432**	0.379**	0.267**	-0.038	0.121*	0.019	0.086
ENI				1	0.452**	0.377**	0.045	0.058	0.039	0.079
SOI					1	0.135*	0.054	0.020	0.043	0.035
SIZE						1	0.335**	0.068	-0.015	0.105
LEV							1	-0.005	-0.025	-0.009
ROE								1	-0.018	0.017
CAP									1	0.023
FAM										1

หมายเหตุ. *, ** นัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 และ 0.01 ตามลำดับ

การวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) ได้ทำการตรวจสอบเงื่อนไขความสัมพันธ์ในรูปแบบเชิงเส้นของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม และเงื่อนไขของการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุแล้ว พบว่า การตรวจสอบเป็นไปตามเงื่อนไขของการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ รวมทั้งตรวจสอบค่า Variance Inflation Factor (VIF) และค่า Tolerance พบว่าค่า Tolerance มีค่าต่ำสุดเท่ากับ 3.54 และค่า VIF มีค่าสูงสุดเท่ากับ 2.827 ซึ่งมีค่าไม่เกิน 10 แสดงว่าตัวแปรอิสระทั้งหมดไม่มีความสัมพันธ์กันเอง (Multicollinearity) (Hair et al., 2010)

นอกจากนั้นความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาคความยั่งยืนกับการวางแผนภาษี จากการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ (แสดงไว้ในตารางที่ 5) เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยปรับมาตรฐาน มีค่าเท่ากับ -0.115 และมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า การเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาคความยั่งยืนมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการวางแผนภาษี แสดงถึง เมื่อบริษัทมีการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาคความยั่งยืนเพิ่มขึ้นจะช่วยลดการวางแผนภาษี ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐานที่กำหนดไว้

เมื่อพิจารณาการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาคำยั่งยืนเป็นรายด้านกับการวางแผนภาษี จากการพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยปรับมาตรฐานของค่า ECI กับ TP พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมีค่าเท่ากับ -0.264 และมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า การเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาคำยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการวางแผนภาษี แสดงว่า บริษัทที่มีการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาคำยั่งยืนทางด้านเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นจะช่วยลดการวางแผนภาษี ขณะที่ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยปรับมาตรฐานของค่า ENI กับ TP มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมีค่าเท่ากับ -0.001 และ SOI กับ TP มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมีค่าเท่ากับ 0.076 และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า การเปิดเผยข้อมูลทางด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคมไม่มีความสัมพันธ์กับการวางแผนภาษี ดังแสดงไว้ตามตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาคำยั่งยืนกับการวางแผนภาษี

ตัวแปร (N=337)	TP = TAX/ASSET					
	ภาพรวมทั้ง 3 ด้าน			ในแต่ละด้าน		
	b	Beta	ค่าสถิติ t	b	Beta	ค่าสถิติ t
Intercept	-0.012		-1.025	-0.011		-0.867
SDI	-0.000	-0.115	-1.992**			
ECI				-0.004	-0.264	-4.310***
ENI				-0.000	-0.001	-0.020
SOI				0.001	0.076	1.257
SIZE	0.000	0.017	0.260	0.000	0.040	0.625
LEV	0.010	0.195	3.418***	0.008	0.168	2.985***
ROE	-0.002	-0.116	-2.183**	-0.002	-0.097	-1.853*
CAP	0.006	0.110	1.910*	0.005	0.102	1.794*
FAM	-0.003	-0.101	-1.855*	-0.003	-0.091	-1.711*
IND1	-0.001	-0.030	-0.395	-0.000	-0.008	-0.102
IND2	0.003	0.073	1.012	0.003	0.058	0.813

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ตัวแปร (N=337)	TP = TAX/ASSET					
	ภาพรวมทั้ง 3 ด้าน			ในแต่ละด้าน		
	b	Beta	ค่าสถิติ t	b	Beta	ค่าสถิติ t
IND3	-0.002	-0.075	-0.870	-0.002	-0.060	-0.706
IND4	0.000	0.014	0.160	0.001	0.028	0.325
IND5	0.000	0.001	0.010	-0.000	-0.001	-0.017
IND6	-0.002	-0.085	-0.955	-0.002	-0.069	-0.795
F	2.964			3.769		
p-Value	0.001			0.000		
R ²	0.099			0.141		
Adjusted R ²	0.066			0.103		

หมายเหตุ. b = ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย Beta = ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยปรับมาตรฐาน และ *, **, *** หมายความว่าสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.10, 0.05 และ 0.01 ตามลำดับ

สำหรับตัวแปรควบคุม เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยปรับมาตรฐานของค่า SIZE กับ TP โดยรวมและรายด้าน พบว่าค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยปรับมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.017 และ 0.040 และไม่นับสำคัญทางสถิติ หมายความว่า ขนาดบริษัทมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการวางแผนภาษีเล็กน้อย กล่าวคือ บริษัทที่มีขนาดใหญ่จะมีความสัมพันธ์กับการวางแผนภาษีเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย ขณะที่เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยปรับมาตรฐานของค่า LEV กับ TP โดยรวมและรายด้าน พบว่าค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยปรับมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.195 และ 0.168 และมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า ความเสี่ยงทางการเงินมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการวางแผนภาษี กล่าวคือ บริษัทที่มีความเสี่ยงทางการเงินมากขึ้นจะมีความสัมพันธ์กับการวางแผนภาษีที่เพิ่มขึ้น

อีกทั้งเมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยปรับมาตรฐานของค่า ROE กับ TP โดยรวมและรายด้าน พบว่าค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยปรับมาตรฐานมีค่าเท่ากับ -0.116 และ -0.097 และมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า ความสามารถในการทำกำไรมี

ความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการวางแผนภาษี กล่าวคือ บริษัทที่มีความสามารถในการทำกำไรมากขึ้นจะมีความสัมพันธ์กับการวางแผนภาษีที่ลดลง แต่เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยปรับมาตรฐานของค่า CAP กับ TP โดยรวมและรายด้าน พบว่าค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยปรับมาตรฐานมีค่าเท่ากับ 0.110 และ 0.102 และมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า ระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตนมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการวางแผนภาษี กล่าวคือ บริษัทที่มีระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตนมากขึ้นจะมีความสัมพันธ์กับการวางแผนภาษีที่เพิ่มขึ้น

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยปรับมาตรฐานของค่า FAM กับ TP โดยรวมและรายด้าน พบว่าค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยปรับมาตรฐานมีค่าเท่ากับ -0.101 และ -0.091 และมีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า บริษัทครอบครัวมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการวางแผนภาษี กล่าวคือ บริษัทครอบครัวจะมีความสัมพันธ์กับการวางแผนภาษีที่ลดลง ขณะที่กลุ่มอุตสาหกรรมไม่มีความสัมพันธ์กับการวางแผนภาษีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

นอกจากนั้นในการศึกษาครั้งนี้ได้ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาคำยืนยันในแต่ละด้านกับการวางแผนภาษี ซึ่งทำการทดสอบทีละด้าน พบว่าผลการศึกษาสอดคล้องกันกับตารางที่ 5 คือ การเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาคำยืนยันมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการวางแผนภาษี โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเศรษฐกิจ หมายความว่า เมื่อบริษัทมีการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาคำยืนยันโดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นจะช่วยลดการวางแผนภาษีลง (แสดงไว้ในตารางที่ 6) ขณะที่การเปิดเผยข้อมูลทางด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคมไม่มีความสัมพันธ์กับการวางแผนภาษี อาจเป็นเพราะข้อมูลที่เปิดเผยมีลักษณะเชิงพรรณนาโดยมิได้แสดงตัวเลขทางการเงิน แต่การเปิดเผยข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจสามารถแสดงตัวเลขที่ชัดเจนได้ รวมทั้งผลการดำเนินงานของบริษัทก็มีผลต่อการเสียภาษี เพราะในการคำนวณค่าใช้จ่ายภาษีเงินได้ของบริษัท จะคำนวณจากฐานกำไรสุทธิ

ตารางที่ 6 ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืน
แต่ละด้านกับการวางแผนภาษี

ตัวแปร (N=337)	TP = TAX/ASSET					
	ด้านเศรษฐกิจ		ด้านสิ่งแวดล้อม		ด้านสังคม	
	Beta	ค่าสถิติ t	Beta	ค่าสถิติ t	Beta	ค่าสถิติ t
Intercept		-0.665		-1.056		-0.749
ECI	-0.235	-4.248***				
ENI			-0.062	-1.068		
SOI					-0.014	-0.261
SIZE	0.039	0.636	-0.002	-0.026	-0.025	-0.406
LEV	0.173	3.075***	0.201	3.501***	0.205	3.586***
ROE	-0.099	-1.901*	-0.120	-2.245**	-0.121	-2.278**
CAP	0.104	1.844*	0.110	1.898*	0.110	1.894*
FAM	-0.090	-1.694*	-0.104	-1.915*	-0.105	-1.927*
IND1	-0.014	-0.194	-0.032	-0.423	-0.036	-0.482
IND2	0.051	0.728	0.081	1.130	0.081	1.117
IND3	-0.072	-0.853	-0.069	-0.805	-0.071	-0.820
IND4	0.019	0.222	0.020	0.232	0.024	0.275
IND5	-0.002	-0.032	0.001	0.009	-0.002	-0.025
IND6	-0.072	-0.833	-0.084	-0.939	-0.080	-0.898
F	4.250		2.705		2.607	
p-Value	0.000		0.002		0.002	
R ²	0.136		0.091		0.088	
Adjusted R ²	0.104		0.057		0.054	

หมายเหตุ. Beta = ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยปรับมาตรฐาน และ *, **, *** นัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.10, 0.05 และ 0.01 ตามลำดับ

สรุปผลการศึกษา

การศึกษานี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของการเปิดเผยข้อมูล
รายงานการพัฒนาความยั่งยืนกับการวางแผนภาษีของบริษัทจดทะเบียนในตลาด
หลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่ไม่รวมกลุ่มธุรกิจการเงิน สำหรับขอบเขตการศึกษาจำกัด
เฉพาะปี พ.ศ.2559 จำนวน 337 บริษัท โดยใช้แบบประเมินการเปิดเผยข้อมูลรายงาน

การพัฒนาความยั่งยืนที่ปรับปรุงมาจากกรอบการรายงานความยั่งยืนของ Global Report Initiative และการวางแผนภาษีวัดจากอัตราส่วนค่าใช้จ่ายภาษีต่อสินทรัพย์รวม เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคสหสัมพันธ์และการวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับทฤษฎีความชอบธรรม (Legitimacy Theory) ทฤษฎีผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholder Theory) และการศึกษาของ Lanis and Richardson (2012) Hoi et al. (2013) และ Sari and Tjen (2016) โดยพบว่าการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืนมีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการวางแผนภาษี แสดงว่าเมื่อบริษัทมีการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืนเพิ่มขึ้นจะช่วยลดการวางแผนภาษี ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าบริษัทที่มีการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืนในระดับสูงมีความตระหนักถึงหน้าที่ในการเสียภาษีของตนเอง และเพื่อให้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคม บริษัทจึงดำเนินธุรกิจโดยคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อภาครัฐและสังคมโดยรวม อีกทั้งเมื่อบริษัทมีการเปิดเผยข้อมูลเพิ่มขึ้นก็อาจจะทำให้การหลบหลีกภาษีทำได้ยากยิ่งขึ้น

ประโยชน์ในการศึกษา

ผลการศึกษาในครั้งนี้ พบว่าการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืนช่วยลดการวางแผนภาษี ดังนั้นหน่วยงานที่มีส่วนในการพัฒนาตลาดทุน เช่น สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ศูนย์พัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นต้น ควรให้ความสำคัญกับการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืนและส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งส่งเสริมให้บริษัทจดทะเบียนไทยปฏิบัติตามตัวชี้วัดด้านความยั่งยืนในระดับสากลมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้ลงทุนให้การยอมรับและใช้เป็นข้อมูลในการลงทุน ตลอดจนกรมสรรพากรใช้ในการประเมินเบื้องต้นว่าบริษัทมีระบบบัญชีที่ดีและปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ทางภาษีได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ในเชิงวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางด้านการบัญชีและภาษีอากร

เนื่องจากตัววัดค่าการวางแผนภาษี (TAX/ASSET) อาจเป็นตัววัดหนึ่งที่จะเป็นข้อมูลสนับสนุนให้มีการวางแผนนโยบายในการจัดเก็บภาษีให้เหมาะสมกับตลาดทุนต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในอนาคต

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษานี้จำกัดเฉพาะปี พ.ศ.2559 เท่านั้น ดังนั้น ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในอนาคต คือ (1) การศึกษาความสัมพันธ์ของการเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืนกับการวางแผนภาษีควรเพิ่มระยะเวลาที่ศึกษาให้มากขึ้น (2) การเปิดเผยข้อมูลรายงานการพัฒนาความยั่งยืนควรใช้แบบประเมินที่เป็นเกณฑ์มาตรฐานสากลยิ่งขึ้น เช่น แบบประเมินของ Dow Jones Sustainability Indices (DJSI) หรือ แบบประเมินของ GRI Sustainability Reporting Standards เป็นต้น (3) การวางแผนภาษี อาจใช้ตัววัดค่าอื่นๆ เช่น อัตราภาษีที่แท้จริง ความแตกต่างระหว่างหลักการบัญชีและหลักเกณฑ์ทางภาษี เป็นต้น

References

- Chen, X. D. (2018) Corporate social responsibility disclosure, political connection and tax aggressiveness: Evidence from China's Capital Markets, *Open Journal of Business and Management*, vol. 6, pp. 151-164.
- Davis, A. K., et al. (2016) Do socially responsible firms pay more taxes?, *The Accounting Review*, vol. 91, no. 1, pp. 47-68.
- Freeman, R. E. (1984) *Strategic management: A stakeholder approach*, Boston: Pitman.
- Hair, F., et al. (2010) *Multivariate Data Analysis*, 7th edition, New Jersey: Pearson Education.
- Hoi, C. K., et al. (2013) Is Corporate Social Responsibility (CSR) associated with tax avoidance? evidence from irresponsible CSR activities, *The Accounting Review*, vol. 88, no. 6, pp. 2025-2059.

- Laquir, et al. (2015) Does corporate social responsibility affect corporate tax aggressiveness?, *Journal of Cleaner Production*, vol. 107, pp. 662-675.
- Lanis, R., & Richardson, G. (2012) Corporate social responsibility and tax aggressiveness: An empirical analysis, *Journal Account Public Policy*, vol. 31, no. 1, pp. 86-108.
- Nadiah, H., et al. (2017) Corporate Social Responsibility (CSR) disclosure and its impacts towards corporate tax aggressiveness, *Journal of Applied Environmental and Biological Sciences*, vol. 7, no. 5S, pp. 10-15.
- Preuss, A., & Preuss, B. (2017) Corporate tax payments and corporate social responsibility: Complements or substitutes? empirical evidence from Europe, *Business and Economics Journal*, vol. 8, no. 4, pp. 1-8.
- Sari, D., & Tjen, C. (2016) Corporate social responsibility disclosure, environmental performance, and tax aggressiveness, *International Research Journal of business studies*, vol. 9, no. 2, pp. 93-104.
- Social Responsibility Center, Stock Exchange of Thailand and Sustainable Business Development Institute. (2014) *Sustainable development meaning (ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน)*, Nonthaburi: Wanida Printing Limited Partnership. (in Thai)
- Suchman, M. C. (1995) Managing legitimacy: Strategic and institutional approaches, *Academy of Management Review*, vol. 20, no. 3, pp. 571-611.
- Susanti, M. (2017) Corporate social responsibility, size and tax avoidance, *International Journal of Economic Perspectives*, vol. 11, no. 1, pp. 1639-1650.

- Tantiyavarong, T. (2009) *A study of the determinants of tax planning and the association between tax planning and firm value: An empirical evidence of Thailand* (การศึกษายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการวางแผนภาษีและความสัมพันธ์ระหว่างการวางแผนภาษีกับมูลค่าของกิจการ: หลักฐานเชิงประจักษ์จากประเทศไทย), Doctoral dissertation in accounting, Chulalongkorn University, Bangkok. (in Thai)
- Thanjunpong, S., & Bangmek, R. (2017) The influence of board of directors, audit committee and ownership structure impact on tax planning: An empirical evidence of Thailand (อิทธิพลของคณะกรรมการบริษัท คณะกรรมการตรวจสอบและโครงสร้างการถือหุ้นที่มีผลต่อการวางแผนภาษี: หลักฐานเชิงประจักษ์จากประเทศไทย), *Journal of Accounting Profession*, vol. 13, no. 37, pp. 29-44. (in Thai)
- The Global Sustainability Standards Board. (2013) G4 sustainability reporting guidelines, *Global Reporting Initiative*, pp. 47-80.
- Trachutham, C., & Trachutham, D. (2008) Input tax not deductible (ภาษีซื้อต้องห้าม), *Sanpakornsarn Journal*, vol. 55, no. 10, pp. 55-62. (in Thai)

กลองกันยาว: ดนตรีข้ามชาติจากรัฐฉานสู่ภาคเหนือของประเทศไทย

Klong Kon Yao: The Transnational Music from Shan State to Northern Thailand

พิพัฒน์พงศ์ มาศิริ¹

Phiphatphong Masiri

Received June 21, 2018

Revised Nov 7, 2018

Accepted Nov 9, 2018

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้ต้องการอธิบายปรากฏการณ์การข้ามพรมแดนรัฐชาติของกลองกันยาวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตอนบนของไทยในปัจจุบัน ผลจากการศึกษาพบว่า การข้ามพรมแดนของกลองกันยาวมีศูนย์กลางอยู่ในรัฐฉานของประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา เกิดขึ้นจากการอพยพของชาวไทยใหญ่จำนวนมากเนื่องมาจากเหตุการณ์ความสงบทางเมืองในประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา และการขยายตัวของเศรษฐกิจไทยในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา การอพยพของชาวไทยใหญ่ทำให้เกิดการข้ามพรมแดนรัฐชาติของดนตรีไทยใหญ่ที่เรียกว่า กลองกันยาว และทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมขึ้นในพื้นที่ตอนบนของไทย โดยพบว่าดนตรีพื้นเมืองที่เรียกว่า กลองปู่เจ้ ถูกปรับเปลี่ยนและมีความคล้ายคลึงกับกลองกันยาวของชาวไทยใหญ่ อย่างไรก็ตาม การเรียกร้องให้มีการอนุรักษ์กลองปู่เจ้ที่เป็นดนตรีดั้งเดิมในแบบฉบับของชาวเซียงใหม่ที่เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่ยังไม่สมบูรณ์

คำสำคัญ: กลองกันยาว / การข้ามพรมแดนรัฐชาติของดนตรี / การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

¹ Department of Sociology and Anthropology, Payap University, Chiang Mai, Thailand,

Abstract

This article was intended to discuss about the current transnational movement of Klong Kon Yao in the northern Thailand. The Study found that the center of music transnationalism came from Shan State in the North of Myanmar. The increase of migration of Tai caused by the political crisis in Myanmar and the growth of Thailand's economy over the past two decades. The migration of Tai brought out the wide spread of Klong Kon Yao and cultural assimilation in the North of Thailand. The influence of Klong Kon Yao brought the changes to Pujae Drum, the lanna music instrument in Northern Thailand. The Influence of Klong Kon Yao caused Chiang Mai local musician to call for the preservation of Puje Drum in Chiang Mai province. This phenomenon reflects the incomplete process of cultural assimilation.

Keywords: Klong Kon Yao / Transnational music / Cultural assimilation

บทนำ

กลองกันยาว เป็นดนตรีดั้งเดิมของชาวไทยใหญ่ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างหนาแน่นในพื้นที่รัฐฉานทางตอนเหนือของประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมืองในประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาประกอบกับการขยายตัวของเศรษฐกิจของประเทศไทยที่เกิดขึ้นในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาได้ทำให้เกิดการอพยพเข้ามาของชาวไทยใหญ่มากมายและลึกลงเข้ามาในพื้นที่ต่างๆ ทางตอนบนของไทย คลื่นของการอพยพของชาวไทยใหญ่มากมายนี้ได้ส่งผลให้เกิดการข้ามพรมแดนของดนตรีไทยใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลองกันยาวที่ปรากฏให้เห็นบ่อยครั้งในพื้นที่ชุมชนต่างๆ ทางตอนบนของไทยที่มีชาวไทยใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในปัจจุบัน ผู้เขียนมีความสนใจต่อปรากฏการณ์ข้ามพรมแดนของกลองกันยาวดังกล่าวและได้ศึกษาเพื่ออธิบายการข้าม

พรมแดนของกลองกันยาวของชาวไทยใหญ่ โดยใช้หมโนทัศน์ทางสังคมวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการข้ามพรมแดนรัฐชาติ (Transnationalism) มาเป็นกรอบในการศึกษา ผู้เขียนได้นำเสนอผลจากการศึกษาในบทความฉบับนี้โดยแบ่งประเด็นในการนำเสนอออกเป็นสามประเด็น คือ

ประเด็นแรก เป็นการนำเสนอในประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาการข้ามพรมแดนรัฐชาติที่เกิดขึ้นในการศึกษาทางสังคมวิทยาในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา โดยเริ่มต้นจากการอธิบายความเป็นมาของการศึกษาการข้ามพรมแดนรัฐชาติว่ามีการก่อตัวขึ้นอย่างไร กระแสความสนใจในวงวิชาการทางสังคมวิทยาได้ส่งผลให้เกิดพลวัตของการศึกษาการข้ามพรมแดนและการศึกษาดนตรีข้ามพรมแดนรัฐชาติต่างๆ อย่างไร

ประเด็นที่สอง เป็นการนำเสนอในประเด็นเกี่ยวกับการข้ามพรมแดนรัฐชาติของกลองกันยาวว่าเกิดขึ้นในพื้นที่ใดบ้างทางตอนบนของไทย การข้ามพรมแดนรัฐชาติของกลองกันยาวมีกลุ่มบุคคลใดบ้างที่มีความเกี่ยวข้อง และมีความสอดคล้องการศึกษาการข้ามพรมแดนรัฐชาติของดนตรีที่มีมาก่อนหน้านั้นหรือไม่ อย่างไร

ประเด็นที่สาม เป็นการนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการข้ามพรมแดนรัฐชาติของกลองกันยาว ว่าได้ส่งผลกระทบต่อชาวไทยใหญ่อพยพหรือผู้คนในพื้นที่ทางตอนบนของไทยมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มชนทั้งสอง

ผู้เขียนหวังว่าการนำเสนอบทความวิชาการเรื่องกลองกันยาว: ดนตรีข้ามชาติจากรัฐฐานสู่ภาคเหนือของประเทศไทยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์กับการศึกษาการข้ามพรมแดนรัฐชาติในทางสังคมวิทยาไม่มากนักน้อยและหวังว่าจะช่วยจุดประกายให้เกิดการศึกษาดนตรีข้ามพรมแดนรัฐชาติในประเทศไทยมากยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต

แนวคิดและแนวทางในการศึกษาดนตรีข้ามชาติ

การข้ามพรมแดนรัฐชาติ (Transnationalism) เป็นแนวคิดหนึ่งที่ได้รับการพัฒนาขึ้นในวงวิชาการทางสังคมวิทยา นับตั้งแต่เหตุการณ์การย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยของ

ผู้คนจากประเทศสหพันธรัฐรัสเซีย ประเทศสาธารณรัฐโปแลนด์ และประเทศสาธารณรัฐอิตาลีในช่วงศตวรรษที่ 20 การเคลื่อนย้ายของผู้คนจากทั้งสามประเทศนี้ได้ก่อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ของผู้อพยพในลักษณะต่างๆ ขึ้น ได้แก่ การติดต่อกับผู้คนในแผ่นดินเกิด (Mother Land) การลงทุนในภาคธุรกิจในประเทศที่ให้การพักพิง การส่งเงินกลับบ้าน ตลอดจนการเดินทางเพื่อเยี่ยมเยียนของกลุ่มบุคคลที่เป็นเครือญาติต่างๆ (Mamattah, 2006, p. 4) ปรากฏการณ์ทางสังคมนี้ทำให้การข้ามพรมแดนรัฐชาติได้กลายมาเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจในการศึกษาทางสังคมวิทยาและมีการขยายขอบเขตของการศึกษาออกไปในมิติทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

ดนตรีข้ามชาติถูกกล่าวถึงอย่างมากในมิติของการศึกษาวัฒนธรรมข้ามพรมแดน ซึ่งที่ผ่านมาได้ปรากฏในทศวรรษในสองลักษณะ (Duangwises, 2017) คือ ลักษณะแรกเป็นมุมมองแบบจักรวรรดินิยม (Cultural Imperialism) ที่มุ่งอธิบายโลกว่าประกอบไปด้วยความสัมพันธ์แบบศูนย์กลางและชายขอบที่ถูกครอบงำด้วยทุนนิยมตะวันตกที่มุ่งทำให้โลกนี้เป็นหนึ่งเดียวกัน ความสัมพันธ์ในลักษณะของศูนย์กลางและชายขอบนี้ทำให้ผู้ที่อยู่ศูนย์กลางมีอำนาจครอบงำและทำลายล้างวัฒนธรรมของผู้คนที่อยู่ชายขอบให้หมดไป มโนทัศน์ในลักษณะนี้ถูกนำมาอธิบายการข้ามพรมแดนของดนตรีโดยเฉพาะอย่างยิ่งดนตรีสมัยนิยมอเมริกันที่มีการศึกษากันอย่างกว้างขวางและปรากฏในงานเขียนต่างๆ เช่น งานเขียนของ Hamlink (1983) ชื่อ Cultural Antony in Global Communication ได้กล่าวถึงอิทธิพลของดนตรีสมัยนิยมอเมริกันว่ามีอำนาจในการทำลายล้างดนตรีพื้นเมืองในประเทศโลกที่สาม การศึกษาของ Appadurai (1949) ได้กล่าวถึงการครอบงำของดนตรีสมัยนิยมที่ข้ามพรมแดนยังประเทศต่างๆ ว่าเป็นผลมาจากกระบวนการทำให้โลกเป็นหนึ่งเดียวทางวัฒนธรรม หรือวัฒนธรรมโลก (Global Culture) และก่อให้เกิดอัตลักษณ์ใหม่ทางดนตรีขึ้นมา การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยของ Solomon (2015) ได้กล่าวถึงผลกระทบที่มีต่อผู้อพยพว่าเกิดขึ้นในด้านของดนตรีอีกด้วย ในขณะที่การศึกษาของ Starr and Waterman

(2007) พบว่าดนตรีสมัยนิยมอเมริกันเองได้เกิดขึ้นจากการผสมผสานวัฒนธรรมดนตรีของผู้คนที่หลากหลายวัฒนธรรม

สำหรับมโนทัศน์ในลักษณะที่สองได้อธิบายวัฒนธรรมข้ามพรมแดนว่า วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สามารถเคลื่อนไหวข้ามพรมแดนได้ ขณะเดียวกันวัฒนธรรมไม่อาจถูกแทนที่หรือทำให้สูญหายไป แต่มีการแทรกตัวอยู่โดยการสร้างความหมายอื่นๆ การข้ามพรมแดนของวัฒนธรรมต้องอาศัยเทคโนโลยีและสัญลักษณ์ใหม่รองรับ เช่น ดนตรีหรือวรรณกรรมที่ถูกนำกลับมาใช้ใหม่ โดยการผสมเข้ากับวัตถุดิบพื้นเมืองและกลายเป็นของใหม่ที่มีความแตกต่างและหลากหลาย มโนทัศน์ในการอธิบายการข้ามพรมแดนของวัฒนธรรมในลักษณะนี้ปรากฏในงานเขียนเกี่ยวกับดนตรีสมัยนิยมหลายฉบับ ได้แก่ งานเขียนของ Adorno (1941) ได้กล่าวถึงดนตรีสมัยนิยมอเมริกันว่าได้อาศัยเทคโนโลยีสื่อสารสมัยใหม่ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ แถบบันทึกเสียงในการแพร่กระจาย ดนตรีสมัยนิยมอเมริกันออกไปทั่วโลก ในงานเขียนของ Appadurai (1949, p. 174) กล่าวถึงการข้ามพรมแดนของดนตรีสมัยนิยมอเมริกันว่าก่อให้เกิดผลกระทบกับดนตรีดั้งเดิมของกลุ่มชนต่างๆ และทำให้เกิดจังหวะใหม่ (World Beat) ขึ้นในโลกดนตรี นอกจากนี้ในงานเขียนของ Frith (1996) ได้กล่าวถึงการข้ามพรมแดนรัฐชาติของดนตรีสมัยนิยมอเมริกันว่าทำให้เกิดวัฒนธรรมประชานิยม (Popular Culture) ขึ้นในกลุ่มชนชั้นกลางและคนรุ่นใหม่ในประเทศทางตะวันตก การศึกษาของ Kong (1997) พบว่าการข้ามพรมแดนรัฐชาติของดนตรีสมัยนิยมเป็นกระบวนการที่สะท้อนถึงอิทธิพลของโลกาภิวัตน์ที่มีต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยได้ยกตัวอย่างอิทธิพลของดนตรีสมัยนิยมที่เกิดขึ้นในประเทศสหราชอาณาจักรและทำให้เกิดบทเพลงประชานิยมชื่อว่า “Xinyao” ในท้องถิ่นของประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ นอกจากนี้ในงานเขียนของ Hudson (2006, p. 629) ยังได้กล่าวถึงผลของการเดินทางของนักท่องเที่ยวแบบแบกเป้ (Backpacker Tourism) จากประเทศต่างๆ ที่เข้าไปในพื้นที่ชายฝั่ง (Byron Bay) บริเวณทางตอนเหนือของรัฐนิวเซาท์เวลส์ในประเทศออสเตรเลียว่าทำให้เกิดกระแสการบริโภคดนตรีแนวใหม่ขึ้นมาและเรียกการเปลี่ยนแปลงของดนตรีในลักษณะนี้ว่าโลกาภิวัตน์ทางดนตรี

(Musical Globalization) นอกจากนี้การศึกษาของ Maclachlan (2016) ได้อธิบายการข้ามพรมแดนรัฐชาติของดนตรีสมัยนิยมจากประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาเข้าไปยังพื้นที่ของประเทศสหรัฐอเมริกาว่าเกิดขึ้นจากเครือข่ายของผู้อพยพชาวพม่าที่มีบทบาทสำคัญ (Transnational Actors) ที่ทำให้ดนตรีสมัยนิยมพม่าสามารถเดินทางเข้าไปในประเทศสหรัฐอเมริกาได้

มโนทัศน์เกี่ยวกับการข้ามพรมแดนทางวัฒนธรรมที่ได้กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้เขียนได้มองเห็นความสำคัญและแนวทางในการอธิบายการข้ามพรมแดนรัฐชาติของดนตรี ตลอดจนผลกระทบของการข้ามชาติของดนตรีสมัยนิยมอเมริกันที่มีอิทธิพลต่อดนตรีดั้งเดิมของกลุ่มชนในสังคมวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งในส่วนของ การข้ามพรมแดนของกลองกันยาวนี้ ผู้เขียนมีความสนใจว่าการข้ามพรมแดนรัฐชาติของกลองกันยาวจะส่งผลกระทบอย่างไรต่อดนตรีของกลุ่มชนพื้นเมืองในพื้นที่ตอนบนของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเกี่ยวกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Cultural Assimilation) ซึ่งเป็นประเด็นหนึ่งที่มีการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในลักษณะของผลกระทบที่เกิดจากการข้ามพรมแดนของผู้คน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการข้ามพรมแดนของกลุ่มผู้อพยพที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในลักษณะของการสูญเสียวัฒนธรรมดั้งเดิมของชนกลุ่มน้อย (Minority) ที่เป็นผู้อพยพ ภายหลังจากการรับเอาวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่ให้การพักพิงเข้ามาใช้ (Donkor, 2016) การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นได้ในลักษณะได้แก่ การดูดซับทางวัฒนธรรม การปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม การรวมตัวของวัฒนธรรม การปรับตัวทางวัฒนธรรม และการผนวกรวมทางวัฒนธรรม ซึ่งกระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมหากเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์แล้วจะเป็นสิ่งที่ทำลายความแตกต่างของสังคม วัฒนธรรม และความเป็นชาติพันธุ์ของกลุ่มชนที่มีความแตกต่างกัน กระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมนี้สามารถเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วหรือเกิดขึ้นอย่างช้าๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของกลุ่มชน (Circumstances of Group) ส่วนปัจจัยที่ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ได้แก่ การใช้ภาษา ความสัมพันธ์

ทางเศรษฐกิจและสังคม การย้ายถิ่นที่พัวอาศัย และการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม เป็นต้น การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมนี้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นกับกลุ่มชนที่เป็นผู้อพยพ (Immigrant Group) แต่อย่างไรก็ตามสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในวัฒนธรรมของของกลุ่มชนที่ให้การพักพิงที่มีวัฒนธรรมที่โดดเด่นกว่า การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นได้สมบูรณ์ก็ต่อเมื่อผู้คนในสังคมไม่สามารถแยกแยะวัฒนธรรมของผู้อาศัยดั้งเดิมและวัฒนธรรมของผู้ที่เข้ามาใหม่ได้

การสำรวจแนวคิดและแนวทางในการศึกษาดนตรีข้ามพรมแดนรัฐชาติและมโนทัศน์เกี่ยวกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ผู้เขียนได้นำแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวมาสร้างกรอบในการศึกษาและอธิบายการข้ามพรมแดนของกลองกันยาวจากพื้นที่รัฐฉานในประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาเข้ามาสู่พื้นที่ทางตอนบนของประเทศไทย เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการข้ามพรมแดนรัฐชาติและปรากฏการณ์กลองกันยาวข้ามชาติที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตอนบนของไทยในปัจจุบัน

กลองยาวของชาวเมียนมา

กลองยาว (Long Drum) เป็นวัฒนธรรมดนตรีที่ปรากฏในพื้นที่ของประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ซึ่งจากการศึกษากลองยาวที่ปรากฏในพื้นที่ของประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาในปัจจุบันนี้ (Miller & Williams, 1998, p. 206) พบว่าประกอบด้วยกลองยาวสองชนิด คือ ชนิดแรกเรียกว่า “โอสิ” (Osi) เป็นกลองรูปรางคล้ายคนโท (Goblet) ทำมาจากไม้เนื้ออ่อน ส่วนหัวของกลองมีเส้นผ่านศูนย์กลางยาวประมาณ 25 เซนติเมตร ชาวเมียนมาเชื้อสายพม่า (Burma) นิยมใช้กลองโอสิบรรเลงร่วมกับเครื่องดนตรีอื่นๆ ได้แก่ ฉาบ กรับ ซอ และ ปี่แน โดยผู้เล่นจะแขวนกลองไว้บนบ่าและในบางครั้งมีการใช้กลองโอสิกับการขับร้องและการพ้อนรำ กลองโอสิเป็นวัฒนธรรมดนตรีที่ปรากฏในสังคมชาวเมียนมานานมาแล้ว ดังปรากฏในข้อมูลประวัติศาสตร์ทางด้านดนตรีของไทยที่กล่าวถึงกลองยาวของชาวเมียนมาว่าคนไทยได้รับเอากลองยาว (โอสิ) ของพม่าเข้ามาใช้ในระหว่างกรุงธนบุรีจนถึงในรัชสมัย

ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สันนิษฐานว่าในระหว่างสงครามไทยกับพม่า นั้น ทหารพม่าได้นำเอากลองยาวมาเล่น เพื่อเป็นการผ่อนคลายในระหว่างที่มีการพักรบ คนไทยได้พบเห็นจึงนำมาใช้และเรียก เป็นการละเล่นของไทยว่า “เท็งบ้องกลองยาว” นอกจากนี้เรื่องราวของกลองยาว (โอสถ) ของชาวเมียนมายังปรากฏในวรรณกรรมของไทยเรื่องพระอภัยมณีตอนแก้ทัพ ประพันธ์โดยพระสุนทรโวหาร หรือ สุนทรภู่ กวีเอกของไทยในระหว่างปีพ.ศ.2364 จนถึง ปีพ.ศ.2388 ข้อความตอนหนึ่งในบทวรรณกรรมซึ่งได้รับความนิยมนำมาใช้เป็นบทร้อง ทำนองเพลงการรำพม่าในการแสดงละครและการเล่นเพลงสืบทอดภาษาของไทย โดยมี การกล่าวถึงกลองยาวของชาวเมียนมา (Tramote & kooltun, 2523, p. 223) ว่า

“ซอเล เล	ที่นี่จะเห่พม่าใหม่
ตกมาอยู่เมืองไทย	มาเป็นผู้ใหญ่ตีกลองยาว
ตีวงตีไว ตีได้จังหวะ	ที่นี่จะกะเป็นเพลงกราว
เลื่องชื่อลือฉาว	ตีกลองยาวสลัดไค

(สร้อยทุงเล) ทุงเล ทุงเล กระทุ้งยะเกชวยแหว เฮ เฮ เห่ ซอวะแมชวยมอ ซอ ซอ วะแม ซอยมอ เล เล เล เล้ เหวเหล่เล เล เล เหละ เลละ เละ เล เล เล”

สำหรับกลองยาวของชาวเมียนมาชนิดที่สองเรียกว่า “ฉานโอสถ” (Shan Osi) ซึ่งเรียกตามลักษณะของกลองที่นิยมกันในกลุ่มชาวไทยใหญ่ในประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา อย่างไรก็ตามชาวไทยใหญ่โดยเฉพาะในรัฐฉานทางตอนเหนือของประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมากลับเรียกกลองฉานโอสถ ในอีกชื่อหนึ่งว่า “กลองกันยาว” ตามลักษณะของกลองที่มีส่วนท้ายยาวกว่าโอสถ ข้อมูลจากการศึกษาดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่หลายฉบับ (Subinmit, 2004; Pomprasit, 2012; Inkhong, 2016; Kamkom et al., 2016) แสดงให้เห็นถึงความแพร่หลายของกลองกันยาวในพื้นที่รัฐฉานทางตอนเหนือของประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา เนื่องจากเป็นพื้นที่ศูนย์กลางทางการเมืองและวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่มาก่อน

ดังปรากฏว่ามีการใช้กลองกันยาวเป็นสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในประเทศไทย สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา การศึกษากลองกันยาว ในรัฐฉานของ Inkhong (2016) ได้สะท้อนความสัมพันธ์ของกลองกันยาวกับวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ที่นิยมใช้กลองกันยาวนี้แสดงในงานประเพณีต่างๆ เสียงของกลองกันยาวที่เกิดขึ้นในประเพณีของชาวไทใหญ่ทำให้เกิดอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ที่แตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่อยู่แวดล้อม ผู้เขียนได้สนทนากับนักดนตรีชาวไทใหญ่สองท่านที่อพยพมาจากรัฐฉาน ได้แก่ ส่างคำ จางยอด และ สุริยา ลาวลอย (ชื่อไทย) ทั้งสองคนมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า “ถ้ามีชาวไทใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ไหนต้องปรากฏกลองกันยาวที่นั่น” ความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างชาวไทใหญ่และกลองกันยาวนี้ยังได้สะท้อนออกมาในวรรณกรรมเก่าแก่ของชาวไทใหญ่ชื่อว่า “แหล่งกะหลวง” (Pornprasit, 2012) ที่มีกล่าวถึงกลองกันยาวของชาวไทใหญ่ว่า “หมอก่องตาย ก็กอบเปื้อ กนหลาย ยอ आम อ้ายมือจีจ้างไห้” วรรณกรรมดังกล่าวได้พูดถึงกลองกันยาวในเชิงของคติเตือนใจเพื่อไม่ให้ชาวไทใหญ่หลงใหลในความสามารถของตนเอง โดยเปรียบเทียบชาวไทใหญ่คนหนึ่งที่มีความสามารถในการตีกลองกันยาวจนทำให้เขามีชื่อเสียงและได้รับการชื่นชมเป็นอย่างมาก ชาวไทใหญ่คนนั้นจึงเกิดความหลงใหลในความสามารถของตนเองและเป็นสาเหตุทำให้เขาต้องเสียชีวิตในเวลาต่อมา นอกจากนี้ในการเล่าถึงเรื่องราวความเป็นมาของชาวไทใหญ่ยังได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของกลองกันยาวกับเจ้าเสือข่านฟ้าซึ่งเป็นวีระบุรุษสำคัญคนหนึ่งของชาวไทใหญ่ (Phanchon, 2014) ความสำคัญและความสัมพันธ์ของกลองกันยาวที่ปรากฏในสังคมวัฒนธรรมชาวไทใหญ่นี้เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ชาวไทใหญ่ได้ทำการสร้างสรรค์กลองกันยาวของตนเองให้มีความวิจิตรพิสดารกว่ากลองของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ

ความวิจิตรของกลองกันยาวของชาวไทใหญ่ได้ปรากฏจากรูปลักษณะของกลองที่มีความแตกต่างไปจากกลองของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เช่น กลองปู้เจ้ของชาวไทยพื้นเมืองในพื้นที่ตอนบนของไทย กลองตีนช้างของชาวไทลื้อ และกลองโกลีของชาวเมียนมาเชื้อสายพม่า การศึกษากลองกันยาวของชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน (Masiri,

2016) พบว่ากลองชนิดนี้มีรูปร่างคล้ายคนโท แต่มีส่วนท้ายที่ยาวกว่ากลองโกลี ลำตัวของกลองทำมาจากไม้เนื้อแข็ง รูปร่างกลมกลวง ขอดตรงกลาง ลำตัวของกลองยาวตั้งแต่ 1.2 เมตรจนถึง 3 เมตร เจาะเป็นโพรงทะลุถึงกัน ส่วนหัวกลมเส้นผ่านศูนย์กลางยาวประมาณ 15–20 นิ้ว หุ้มด้วยหนังสัตว์ ชาวไทใหญ่นิยมสร้างกลองกันยาวเพื่อถวายให้วัด หรือเก็บไว้ที่บ้านเพื่อแสดงถึงสถานภาพทางสังคมดังปรากฏเรื่องเล่าเกี่ยวกับกลองกันยาวของเจ้าฟ้าไทใหญ่พระองค์หนึ่งที่หุ้มลำตัวของกลองด้วยแผ่นเงิน ทองคำ และอัญมณีต่างๆ นอกจากนี้ในด้านของการแสดงดนตรีที่ปรากฏว่าการตีกลองของชาวไทใหญ่นี้มีความแตกต่างออกไปจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ชาวไทใหญ่มีกลวิธีในการตีกลองกันยาวที่พิสดารมากทำให้เกิดเสียงที่มีความแตกต่างกันได้หลายเสียงได้แก่ เสียง “ปู้” เสียง “ป๊ะ” เสียง “เป” เสียง “กะ” เสียง “ปี้” เสียง “ยุบ” เสียง “เป้ง” เสียง “เป๋” เสียง “เป้ง” เสียง “เท่ง” เสียง “เป็ง” เสียง “เพ็ง” เสียง “ตืบ” เสียง “ปู้บ” เสียง “ถึง” เสียง “ทึง” เสียง “อึ้ง” และ เสียง “โฮง” (Subinmit, 2004; Kamkom et al., 2016) การตีกลองกันยาวในแบบฉบับของชาวไทใหญ่ทำให้เกิดเสียงกลองในลักษณะต่างๆ นี้เกิดขึ้นจากการใช้มือตีลงบนหน้ากลองกันยาวด้วยความชำนาญในลักษณะต่างๆ เช่น การตีแบบเปิด-ปิดฝ่ามือ การใช้นิ้วกดบนหน้ากลอง การตีโดยใช้กำปั้นทุบบนหน้ากลอง ความวิจิตรในการเล่นกลองกันยาวนี้นับได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ทางดนตรีของชาวไทใหญ่โดยแท้

กลองกันยาวจากรัฐฉาน

การเคลื่อนย้ายของกลองกันยาวโดยมีศูนย์กลางอยู่ในพื้นที่ของรัฐฉานทางตอนเหนือของประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาเข้ามาในพื้นที่ตอนบนของประเทศไทยนั้น แท้จริงแล้วเป็นสิ่งที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วในอดีตและมีแนวโน้มที่เพิ่มสูงขึ้นในปัจจุบัน การเคลื่อนย้ายกลองกันยาวเข้ามาในพื้นที่ตอนบนของไทยนี้ได้ปรากฏร่องรอยจากคำบอกเล่าของนักดนตรีพื้นเมืองในตอนบนของไทยหลายท่านที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับกลองกันยาวของชาวไทใหญ่ เช่น พ่อครูศรีทูล ฟองมูล นักดนตรีพื้นเมืองชาว

ชุมชนช่างคำน้อย ตำบลบ้านแหวน อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันอายุ 61 ปี ได้เล่าถึงความสัมพันธ์ของตนเองกับนักดนตรีชาวไทใหญ่ว่า เนื่องจากเชียงใหม่มีพื้นที่ติดต่อกับแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานของชาวไทใหญ่ทั้งทางด้านที่ติดต่อกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน และประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ในอดีตมีชาวไทใหญ่จากพื้นที่เหล่านี้เดินทางเข้ามาค้าขายในเมืองเชียงใหม่ ทำให้มีการพบปะและแลกเปลี่ยนดนตรีของชาวพื้นเมืองในเชียงใหม่และชาวไทใหญ่อยู่เสมอๆ โดยเฉพาะในกลุ่มของคนที่ชอบดนตรีประเภทฆ้องและกลอง เมื่อสมัยที่ครูศรีทูลยังเป็นเด็กได้มีโอกาสพบปะและเรียนรู้การตีกลองปู่เจ้ (กลองกันยาว) จากพ่อครูชาวไทใหญ่ชื่อว่า “ครูลายน้ำหมาก” ซึ่งในตอนนั้นได้เข้ามาพักอาศัยอยู่ในบริเวณวัดฟ้าสาม จังหวัดเชียงใหม่ การสนทนากับนักดนตรีพื้นเมืองอีกท่านคือพ่อครูชาย ชัยชนะ ชาวชุมชนบ้านท้อ ตำบลป่าตัน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันอายุ 60 ปี ซึ่งเป็นนักดนตรีพื้นเมืองอีกท่านหนึ่งที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับดนตรีของชาวไทใหญ่ เมื่อท่านได้มีโอกาสเดินทางไปจังหวัดแม่ฮ่องสอน และได้พบเห็นการตีกลองกันยาวของชาวไทใหญ่จึงเกิดความสนใจและได้ขอเรียนวิธีการตีกลองกันยาวจากครูบุญพบ ชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่มีเชื้อสายเป็นชาวไทใหญ่ หลังจากนั้นครูชาย ชัยชนะ จึงได้เดินทางไปร่วมแสดงการตีกลองกันยาวกับชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนในประเพณีออกพรรษา หรือปอยเหลินเป็นประจำทุกปี ทำให้ได้พบปะแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับกลองกันยาวกับชาวไทใหญ่อีกหลายท่าน ข้อมูลจากคำบอกเล่าของนักดนตรีพื้นเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ทั้งสองคนอย่างน้อยได้แสดงให้เห็นการเคลื่อนย้ายของกลองกันยาวว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาแล้วในอดีตในลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป แต่จำกัดอยู่แต่เฉพาะนักดนตรีพื้นเมืองบางกลุ่มทำให้ไม่มีผลกระทบไม่มากนักต่อผู้คนในพื้นที่ตอนบนของประเทศไทย

การเคลื่อนย้ายของกลองกันยาวจากประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาได้มีอัตราเพิ่มมากขึ้นในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา นับตั้งแต่เหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมืองในประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาในปีพ.ศ.2490 ความขัดแย้งและการทำสงครามระหว่างรัฐบาลทหารพม่าและกองกำลังกู้ชาติไทใหญ่ โดยเฉพาะใน

พื้นที่รัฐฉานทำให้เกิดการอพยพของชาวไทยใหญ่มากมายที่หนีภัยสงครามเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณพื้นที่ชายแดนทางตอนบนของประเทศไทยมากขึ้น ประกอบกับการขยายตัวของเศรษฐกิจของไทยในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาได้เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายประชากรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่เล็กเข้ามาในพื้นที่ตอนบนของประเทศไทยมากยิ่งขึ้น การศึกษาการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวไทยใหญ่ในประเทศไทยของศูนย์การเรียนรู้กลุ่มชาติพันธุ์ไทล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (Lan na Tai Ethnic Learning Center, n. d.) พบว่าในปัจจุบันมีชาวไทยใหญ่ตั้งถิ่นฐานในหลายพื้นที่ทางตอนบนของไทย ได้แก่ จังหวัดแม่ฮ่องสอนปรากฏชุมชนของชาวไทยใหญ่กระจายอยู่ในทุกอำเภอ จังหวัดเชียงรายปรากฏชุมชนของชาวไทยใหญ่ในชุมชนวัดประตูหาย วัดช้างมูบ วัดพระธาตุกาดำ วัดสามเต้า วัดป่าเหมือดรุ้งเรือง วัดห้วยน้ำขุน วัดม่วงชุม วัดสันป่าก่อ วัดไม้ลู่ชน ในจังหวัดเชียงใหม่ปรากฏชุมชนของชาวไทยใหญ่ในบริเวณชุมชนวัดป่าเป้า ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ วัดเวียงปางคำในอำเภอเวียงแหง และเครือข่ายบ้านลานในอำเภอฝาง จังหวัดแพร่ปรากฏชุมชนชาวไทยใหญ่ที่อำเภอสองและจังหวัดพะเยาปรากฏชุมชนชาวไทยใหญ่ที่วัดนันทาราม เป็นต้น ข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงการเพิ่มจำนวนของชาวไทยใหญ่อพยพในพื้นที่ตอนบนของไทยที่มากขึ้นกว่าในอดีต การอพยพของชาวไทยใหญ่นี้มีความสัมพันธ์กับการเคลื่อนย้ายของกลองกันยาวจากประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาเข้ามาในตอนบนของไทยในปัจจุบัน

การเคลื่อนย้ายของกลองกันยาวจากประเทศเมียนมาที่มีปริมาณเพิ่มมากขึ้นในพื้นที่ทางตอนบนของไทยทำให้เกิดการแสดงกลองกันยาวของชาวไทยใหญ่ขึ้นบ่อยครั้งในงานประเพณีต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่เมืองเชียงใหม่ซึ่งมีความสำคัญในฐานะศูนย์กลางการปกครองของอาณาจักรล้านนาและเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชาวพื้นเมืองในตอนบนของไทย ผู้เขียนพบว่าการแสดงกลองกันยาวในแบบฉบับของชาวไทยใหญ่ได้เกิดขึ้นโดยบุคคลสองกลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นชาวไทยใหญ่อพยพที่เข้ามาพักพิงในพื้นที่ชุมชนต่างๆ เมื่อมีงานบุญทางพุทธศาสนา หรืองานประเพณีชาวไทยใหญ่ได้นำเอากลองกันยาวเข้ามาแสดงตามรสนิยมทางดนตรีของตนเองด้วยจำนวนชาว

ไทใหญ่อพยพในปัจจุบันที่มีมากขึ้นในปัจจุบันทำให้เกิดอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ขึ้นในลักษณะเดียวกันกับพื้นที่รัฐฐานของประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา สำหรับกลุ่มที่สองเกิดขึ้นจากนักดนตรีชาวไทใหญ่ได้นำเอากลองกันยาวเข้ามาเผยแพร่ในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะในเมืองเชียงใหม่ที่ปรากฏว่ามีนักดนตรีชาวไทใหญ่ที่มีความสามารถในการเล่นกลองกันยาวหลายคน เช่น ส่างคำ จางยอด และสุริยาลาวลอย การเข้ามาของนักดนตรีชาวไทใหญ่ได้ทำให้เกิดการเผยแพร่กลองกันยาวในพื้นที่เชียงใหม่ให้กับชาวไทใหญ่อพยพและนักดนตรีพื้นเมืองที่เป็นคนไทย กลองกันยาวที่ปรากฏเพิ่มมากขึ้นในพื้นที่ตอนบนของไทยได้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ของกลองกันยาวข้ามชาติขึ้นทั้งในกลุ่มของชาวไทใหญ่อพยพและกลุ่มนักดนตรีที่เป็นชาวพื้นเมืองในพื้นที่ตอนบนของประเทศไทย เครือข่ายดนตรีไทใหญ่ข้ามชาติที่เกิดขึ้นจากกลองกันยาวข้ามพรมแดนนี้กำลังขยายตัวในหลายพื้นที่ของประเทศไทย เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงราย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ในปัจจุบันที่ปรากฏกลุ่มเครือข่ายดนตรีกลองกันยาวขึ้นหลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสืบสานลายไต กลุ่มสะล่ากลองหวาน และกลุ่มสะล่ากองแหะ เป็นต้น

กลองกันยาวกับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

ผลกระทบที่เกิดจากกลองกันยาวข้ามชาติโดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่มักเกิดขึ้นกับผู้อพยพที่เป็นชนกลุ่มน้อย (Minority Group) ที่เข้าไปในสังคมต่างๆ ที่ให้การพักพิง (Host Society) ชาวไทใหญ่อพยพเป็นชนกลุ่มน้อยที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ตอนบนของไทย แม้ว่าชาวไทใหญ่อพยพกับชาวพื้นเมืองในพื้นที่ตอนบนของไทยจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมากในอดีตก็ตาม ดังปรากฏข้อมูลทางประวัติศาสตร์ว่าพญามังรายปฐมกษัตริย์ล้านนาผู้ครองเมืองเชียงใหม่ได้ส่งเจ้านายทางเชียงใหม่ไปปกครองเมืองเชียงตุงในอดีต แต่เนื่องจากในปัจจุบันกลุ่มชนทั้งสองมีความแตกต่างกันในด้านของพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐาน และกลุ่มชนที่มีความสัมพันธ์แวดล้อม ซึ่งเป็นบริบทสำคัญที่ส่งผลให้กลุ่มชนทั้งสองจึงมีความ

แตกต่างกัน โดยเฉพาะในด้านวัฒนธรรมดนตรีของชาวไทยใหญ่ในรัฐฉานและชาวพื้นเมืองในทางตอนบนของไทยที่มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดในปัจจุบัน ด้วยความแตกต่างทางวัฒนธรรมเนื่องจากบริบทที่แวดล้อมจึงทำให้การอพยพของชาวไทยใหญ่มากจากรัฐฉานในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มชนพื้นเมืองในพื้นที่ตอนบนของไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งดนตรีพื้นเมืองที่เรียกว่า กลองปู่เจ้ ที่ได้รับอิทธิพลจากกลองกันยาวซึ่งเป็นวัฒนธรรมดนตรีของชาวไทยใหญ่อพยพเข้ามา

อย่างไรก็ตามหากมองโดยผิวเผินแล้วทั้งกลองปู่เจ้ของชาวพื้นเมืองทางตอนบนของไทยและกลองกันยาวของชาวไทยใหญ่อพยพอาจมีรูปร่างลักษณะของกลองที่คล้ายคลึงกันก็ตาม แต่หากพิจารณาในรายละเอียดแล้วพบว่า กลองของกลุ่มชนทั้งสองมีความแตกต่างกันในด้านของวิธีการเล่นและเสียงของกลอง กล่าวคือ การตีกลองปู่เจ้ของชาวพื้นเมืองมีกระสวนจังหวะที่มีความต่อเนื่อง ไม่โลดโผน เนื่องจากชาวพื้นเมืองนิยมใช้กลองปู่เจ้กับการฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง และการแห่ประโคมในประเพณีจุดบั้งไฟ (Gunteewong, 2014) ชาวพื้นเมืองนิยมเสียงกลองปู่เจ้ที่มีความนุ่มนวล และเสียงของกลองที่ตั้งมาจากส่วนท้ายเรียกว่า “เสียงลูกปลาย”² (Pidokrajt, 1995, pp. 137–144) ซึ่งได้มีผู้เปรียบเทียบเสียงที่ไพเราะของกลองปู่เจ้ว่าคล้ายกับการพูดคำว่า “สวัสดีเจ้า” ของชาวพื้นเมือง ในขณะที่การตีกลองกันยาวของชาวไทยใหญ่มักมีกระสวนจังหวะที่ไม่ต่อเนื่อง ในจังหวะที่ช้าและเร็ว ตามลักษณะของการฟ้อน

² เสียงลูกปลาย เป็นวัฒนธรรมทางเสียงของชาวล้านนาที่นิยมเสียงในลักษณะนี้มาก เสียงลูกปลายเกิดจากการปรับแต่งส่วนประกอบต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกของกลอง เช่น หน้าที่หุ้มกลอง ขนาดและรูปร่างของกลอง ตลอดจนวัสดุที่ใช้ติดหนังหน้ากลองที่เรียกว่าจากกลอง ส่วนประกอบต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกิดเสียงกลองที่ตั้งกังวานปรากฏขึ้นในส่วนท้ายของกลอง เสียงลูกปลายมีความสำคัญต่อกลองของชาวล้านนาชนิดต่างๆ ที่มีรูปร่างกลมยาว ได้แก่ กลองแฉวง กลองหลวง และกลองปู่เจ้ เป็นต้น

นกึงกะหว่าและการเดินโต ชาวไทใหญ่นิยมเลี้ยงกลองที่ดูดนและเสียงของกลองที่ตั้ง
ออกมาจากส่วนหัวของกลอง ความนิยมกลองกันยาวที่เกิดขึ้นในกลุ่มชาวพื้นเมือง
ทางตอนบนของไทยในปัจจุบันได้ส่งผลทำให้กลองปู่เจ้ากำลังเปลี่ยนแปลงไปและทำให้
ความแตกต่างของกลองปู่เจ้าและกลองกันยาวลดน้อยลงไปเรื่อยๆ ปรากฏการณ์นี้แสดง
ให้เห็นถึงการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการอพยพข้าม
พรมแดนของชาวไทใหญ่ได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตามการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมนี้จะเกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใด
ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของกลุ่มชนต่างๆ ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาแม้ว่าจะมีการพบปะกันของ
กลุ่มชาวพื้นเมืองในตอนบนของไทย และกลุ่มชาวไทใหญ่ในประเทศสาธารณรัฐแห่ง
สหภาพเมียนมาเกิดขึ้นแล้วก็ตาม แต่เนื่องจากในอดีตกลุ่มชนทั้งสองมีการตั้งถิ่นฐาน
ในพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลกัน ดังนั้นกระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมจึงเกิดขึ้นน้อย
และเกิดขึ้นกับเฉพาะบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับดนตรีของ
ชาวไทใหญ่เท่านั้น อย่างไรก็ตามภายหลังจากเหตุการณ์ความไม่สงบทางการเมืองใน
ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาในสองทศวรรษที่ผ่านมา ประกอบกับการ
ขยายตัวของเศรษฐกิจของประเทศไทยที่ทำให้เกิดการอพยพข้ามพรมแดนของชาว
ไทใหญ่จำนวนมากเข้ามาในพื้นที่ตอนบนของไทยได้ส่งผลให้เกิดการผสมกลมกลืนทาง
วัฒนธรรมในระดับที่มีความเข้มข้นมากขึ้นกว่าในอดีต การที่ชาวไทใหญ่อพยพเข้ามา
ตั้งถิ่นฐานมากขึ้นและกระจายอยู่ในชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ตอนบนของไทยเป็นสิ่งที่
สำคัญที่ทำให้เกิดการดูดซับเอาวัฒนธรรมกลองกันยาวโดยเฉพาะกลุ่มคนพื้นเมือง
รุ่นใหม่และส่งผลให้เกิดการผนวกรวม (Integration) กลองกันยาวเข้ากับดนตรีของชาว
พื้นเมืองในตอนบนของไทยในปัจจุบัน นอกจากนี้ความนิยมกลองกันยาวในหมู่
นักดนตรีชาวพื้นเมืองได้ทำให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมขึ้น (Nakhonket,
n.d.) โดยมีกลองกันยาวเป็นตัวเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างชาวไทใหญ่อพยพและชาว
พื้นเมืองในตอนบนของไทย

การแลกเปลี่ยนดนตรีกลองกันยาวผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์ทำให้เกิดการผนวก กลองกันยาวเข้ามาใช้ในวัฒนธรรมดนตรีของชาวพื้นเมืองในปัจจุบัน กลุ่มเครือข่าย กลองกันยาวที่ปรากฏในปัจจุบัน ได้แก่ กลุ่มสืบสานลายไต ซึ่งเป็นกลุ่มเครือข่ายทาง ดนตรีที่มีสมาชิกจำนวนมากที่สุดในปัจจุบันโดยมีโรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ในเมืองเชียงใหม่เป็นแหล่งในการเผยแพร่ดนตรีกลองกันยาวให้กับชาวไทยใหญ่อพยพ และนักดนตรีชาวพื้นเมืองที่มีความสนใจ กลุ่มนักดนตรีที่เรียกตนเองว่า กลุ่มสล่ากลอง หวาน เป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงนักดนตรีกลองกันยาวชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และนักดนตรีที่เป็นชาวพื้นเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้ง กลุ่มสล่ากองแหะ ซึ่งเป็น เครือข่ายนักดนตรีชาวไทยใหญ่อพยพที่มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ในชุมชนบ้านกองแหะ ตำบล โป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น การถ่ายทอดวัฒนธรรมดนตรีกลอง กันยาวที่เกิดขึ้นในเครือข่ายทางดนตรีต่างๆ ทำให้เกิดการประทะสังสรรค์ทางดนตรีที่มี ความเข้มข้นมากกว่าในอดีต และส่งผลทำให้เกิดการผนวกรวมเอากลองกันยาวของ ชาวไทใหญ่เข้ากับกลองปู่เจของชาวพื้นเมือง ดังปรากฏในการประกวดกลองปู่เจที่จัด ขึ้น ณ วัดพระสิงห์วรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2561 ที่ผ่านมา ซึ่งในการประกวดดังกล่าวมีกลุ่มนักดนตรีหลายกลุ่มทั้งที่เป็นกลุ่มชาวพื้นเมืองและ กลุ่มนักดนตรีชาวไทยใหญ่เข้าร่วมในการแข่งขัน ซึ่งผลของการประกวดปรากฏว่ากลุ่ม สล่ากองแหะ ซึ่งเป็นกลุ่มนักดนตรีกลองกันยาวชาวไทยใหญ่ได้รับรางวัลชนะเลิศ เหตุการณ์ดังกล่าวในด้านหนึ่งได้สะท้อนให้เห็นถึงการดูดซับทางวัฒนธรรมดนตรี ไทใหญ่ที่ส่งผลทำให้คนพื้นเมืองได้ให้ความสำคัญกับกลองกันยาวและละทิ้งกลองปู่เจ ที่เป็นกลองดั้งเดิมของตนเองซึ่งสะท้อนกระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่ เกิดขึ้นในพื้นที่ตอนบนของไทย

การรับเอากลองกันยาวข้ามชาติและแนวโน้มการเสื่อมสลายของกลองปู่เจของ ชาวพื้นเมืองที่สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมได้เกิดขึ้น อย่างไรก็ดีตามหาวิถีกระหน่ต่อไปถึงผลจากกระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมว่า เกิดขึ้นแล้วนั้น โดยพิจารณาจากคนในสังคมว่าสามารถจำแนกแยกแยะวัฒนธรรมของ

ผู้ที่อาศัยมาก่อนและวัฒนธรรมของผู้ที่เข้ามาทีหลังได้หรือไม่ ผู้เขียนพบว่า กระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมดังกล่าวยังไม่สมบูรณ์แบบ เนื่องจากเมื่อไม่นานมานี้ได้เกิดกระแสการต่อต้านกลองกันยาวข้ามชาติขึ้นในกลุ่มนักดนตรีพื้นเมืองเชียงใหม่ที่เรียกร้องให้มีการแยกแยะระหว่างกลองกันยาวและกลองปู่เจ้าปรากฏขึ้นในเวทีการเสวนาเชิงสถิติในหัวข้อเรื่อง “นันทเกร์ วิถีกลองล้านนา” จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ในวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ.2560 ที่ผ่านมา การเสวนาในครั้งนั้นได้มีผู้เข้าร่วมการเสวนาหลายท่านที่เป็นกลุ่มนักดนตรีชาวไทใหญ่และนักดนตรีชาวพื้นเมือง ซึ่งในช่วงระยะเวลาหนึ่งของการเสวนาได้เกิดข้อถกเถียงกันเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างกลองกันยาวและกลองปู่เจ้า นอกจากนี้ยังได้มีการพูดถึงอิทธิพลของกลองกันยาวที่เข้ามามีบทบาทต่อแบบแผนการเล่นกลองปู่เจ้าของชาวพื้นเมืองซึ่งอาจนำไปสู่การเสื่อมสลายของกลองปู่เจ้าของชาวพื้นเมืองได้ในอนาคต การเสวนาดังกล่าวได้เรียกร้องให้เกิดการอนุรักษ์แบบแผนการตีกลองปู่เจ้าของชาวพื้นเมืองซึ่งในจังหวัดเชียงใหม่มีนักดนตรีหลายท่านที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นต้นแบบของการตีกลองปู่เจ้าของชาวพื้นเมืองในเชียงใหม่ ได้แก่ พ่อครูมานพ ยาระณะ พ่อครูคำ กาไวย์ พ่อครูดำรง ชัยเพ็ชร พ่อครูศรีทूरย์ ฟองมูล และพ่อครูชาย ชัยชนะ เป็นต้น กระแสการต่อต้านกลองกันยาวของชาวไทใหญ่ในกลุ่มของชาวพื้นเมืองในเชียงใหม่ที่เกิดขึ้นในเวทีการสนมนาดังกล่าวนี้นี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าผู้คนในพื้นที่ตอนบนของไทยยังคงสามารถแยกแยะความแตกต่างระหว่างกลองกันยาวข้ามชาติของชาวไทใหญ่และกลองปู่เจ้าของชาวพื้นเมืองที่มีมาก่อนหน้านี้ เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการข้ามพรมแดนรัฐชาติของกลองกันยาวในพื้นที่ตอนบนของไทยนี้เป็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่ยังไม่สมบูรณ์แบบ เนื่องจากชาวพื้นเมืองในพื้นที่ตอนบนของไทยในปัจจุบันยังสามารถแยกแยะความแตกต่างของกลองกันยาวไทใหญ่และกลองปู่เจ้าของตนเองได้

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การข้ามพรมแดนรัฐชาติของกลองกันยาวจากรัฐฉานประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาเข้ามายังพื้นที่ทางตอนบนของประเทศไทยนี้เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับแนวคิดการข้ามพรมแดนรัฐชาติที่เกิดขึ้นในการศึกษาทางสังคมวิทยาในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา การข้ามพรมแดนรัฐชาติของกลองกันยาวเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในลักษณะของวัฒนธรรมข้ามพรมแดนที่ติดตัวมากับผู้อพยพชาวไทยใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากกลองกันยาวเป็นวัฒนธรรมดนตรีที่มีความสัมพันธ์อย่างมากกับประเพณี วัฒนธรรมและความเป็นอัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ การอพยพเคลื่อนย้ายของชาวไทยใหญ่อจำนวนมากจากพื้นที่รัฐฉานเนื่องมาจากการไม่สงบทางการเมืองในประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาและการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาทำให้เกิดการแพร่กระจายของกลองกันยาวเข้ามาในพื้นที่ตอนบนของไทยมากขึ้น การข้ามพรมแดนในลักษณะนี้มีความแตกต่างออกไปจากการข้ามพรมแดนของคนตรีสมาคมนิยมอเมริกันที่อาศัยสื่อในกระแสโลกาภิวัตน์ในการข้ามพรมแดนไปยังพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลก

การข้ามพรมแดนรัฐชาติของกลองกันยาวที่เกิดขึ้นให้เห็นอย่างมากมายในพื้นที่ตอนบนของไทยในปัจจุบัน ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายดนตรีข้ามชาติที่เกิดจากความสัมพันธ์ของชาวไทยใหญ่อจำนวนมากที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่างๆ ทางตอนบนของไทย ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างนักดนตรีชาวไทยใหญ่และนักดนตรีพื้นเมืองโดยมีกลองกันยาวเป็นตัวเชื่อมประสานได้ผลักดันให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างนักดนตรีชาวไทยใหญ่อพยพกับนักดนตรีพื้นเมืองที่ได้รับเอาแบบแผนในการเล่นกลองกันยาวของชาวไทยใหญ่อเข้ามาใช้ การพบปะของวัฒนธรรมกลองกันยาวกับวัฒนธรรมกลองปู่เจของชาวพื้นเมืองนี้ได้สนับสนุนแนวคิดในการศึกษาการข้ามพรมแดนรัฐชาติโดยเฉพาะการข้ามพรมแดนในมิติของวัฒนธรรมว่าการครอบงำทางวัฒนธรรมที่เป็นกระบวนการหนึ่งของการข้ามพรมแดนนั้นไม่ได้เกิดขึ้นกับชนกลุ่มน้อยที่เป็นผู้อพยพเสมอไป แต่สามารถเกิดขึ้นได้กับชนกลุ่มใหญ่ในประเทศที่

ให้การพักพิงที่สะท้อนออกมาจากการข้ามพรมแดนรัฐชาติของกลองกันยาวที่กำลังครอบงำดนตรีของคนพื้นเมืองในพื้นที่ตอนบนของไทยในปัจจุบัน

ข้อสรุปหนึ่งจากการศึกษาการข้ามพรมแดนของดนตรีสมัยนิยมอเมริกันที่พบว่าได้ส่งผลกระทบต่อดนตรีดั้งเดิมของกลุ่มชนต่างๆ ทั่วโลกโดยเฉพาะกลุ่มคนในประเทศโลกที่สาม อิทธิพลของดนตรีสมัยนิยมอเมริกันได้ทำลายล้างดนตรีดั้งเดิมของกลุ่มชนและก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนนำไปสู่ดนตรีลูกผสมผ่าเหล่า การเข้ามาของกลองกันยาวในพื้นที่ตอนบนของไทยนี้ได้ส่งผลให้เกิดการครอบงำทางวัฒนธรรมดนตรี ความนิยมกลองกันยาวที่เกิดขึ้นในกลุ่มนักดนตรีที่เป็นชาวพื้นเมืองได้ทำให้เกิดการผสมผสานรูปแบบการตีกลองกันยาวของชาวไทยใหญ่เข้ากับกลองปู่เจ้ของชาวพื้นเมืองทำให้นิยามของทั้งสองมีความคล้ายคลึงกันมากยิ่งขึ้น พร้อมๆ กับการเสื่อมสลายของกลองปู่เจ้ที่เป็นต้นแบบของชาวพื้นเมือง อย่างไรก็ตามอิทธิพลของกลองกันยาวข้ามชาตินี้ไม่ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมอย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้เนื่องจากการเกิดขึ้นของกระแสการต่อต้านกลองกันยาวข้ามชาติของนักดนตรีพื้นเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ที่มีการเรียกร้องให้มีการแยกแยะกลองกันยาวกับกลองปู่เจ้ได้สะท้อนให้เห็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นแต่เป็นกระบวนการที่ยังไม่สมบูรณ์

การอพยพของชาวไทยใหญ่จำนวนมากและการตั้งถิ่นฐานกระจายในชุมชนต่างๆ ทางตอนของไทยที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ได้ส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ปรากฏในพื้นที่ต่างๆ ที่มีการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยใหญ่ ปรากฏการณ์นี้บ่งบอกให้รู้ว่าการข้ามพรมแดนของวัฒนธรรมชาวไทยใหญ่ที่มีมากขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมในด้านอื่นๆ ของผู้คนในพื้นที่ตอนบนของไทยผู้เขียนจึงหวังว่าบทความฉบับนี้จะเป็นการจุดประกายให้เกิดการศึกษาอิทธิพลของวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ข้ามชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมดนตรีไทยใหญ่ที่มีมากมายหลายชนิด นอกเหนือไปจากกลองกันยาวที่ได้กล่าวมาในบทความนี้ ความใกล้ชิดทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่และชาวพื้นเมืองในพื้นที่ตอนบนของไทยอาจส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

ของกลุ่มชนทั้งสองที่อาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่ตอนบนของไทย นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงของดนตรีพื้นเมืองที่เกิดขึ้นในกลุ่มคนรุ่นใหม่เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีความการศึกษาต่อไปว่ามีปัจจัยอื่นๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรสนิยมทางดนตรีของชาวพื้นเมืองรุ่นใหม่หรือไม่ อย่างไร

References

- Adorno, T. (1941) *The musical material*, Available: www.icce.rug.nl/~soundscapes/DATABASES/SWA/On_popular_music_1.shtml
[3 June 2014]
- Appadurai, A. (1949) *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Donkor, A. D. (2016) *Assimilation and social success, cultural Identity of second generation Nigerian migration in Oslo, Norway*, Master's thesis, MF Norwegian School of Theology, Norwegian.
- Duangwises, D. (2017) *Transnationalism (การข้ามพรมแดนรัฐชาติ)*, Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre, Available: <http://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/glossary/153>
[25 December 2018] (in Thai)
- Frith, S. (1996) 'Music and identity', in S. Hall & P. Du Gay (Eds.), *Questions of cultural identity* (pp. 108-127), Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Gunteewong, N. (2014) *The surveying of cultural space of Lanna drum (การสำรวจพื้นที่วัฒนธรรมการตีกลองล้านนา)*, Chiang Mai: Project of Lanna Studies, Chiang Mai University press. (in Thai)

Hamlink, C. (1983) *Cultural antinomy in global communication*, New York:

Longmans.

Hudson, R. (2006) Region and place: Music, identity, and place, *Progress in Human Geography*, vol. 30, no. 5, pp. 626-634.

Inkhong, O. (2016) 'Composing sound identity in Shan Long Drum', in *12th International Burma Studies Conference: Traditions and Challenges*, on 6-9 October, 2016, Available:

http://burmaconference2016.weebly.com/uploads/5/2/1/8/52185987/all_abstracts_final.pdf [20 December 2018]

Kamkom, P., et al. (2016) The cultural music of Tai, percussion and bowing instrument in Shan State Myanmar (วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทใหญ่ ประเภทเครื่องตีและเครื่องเป่าในรัฐฉานสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา), *Journal of Fine Arts*, vol. 7, no. 1, pp. 45-56, Available:

http://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14457/CU.res.2015.9 [25 December 2018]

Kong, L. (1997) Popular music in a transnational world: The construction of local identities in Singapore, *Asia Pacific Viewpoint*, vol. 38, no. 1, pp. 19-36.

Lan na Tai Ethnics Learning Center. (n. d.) *Tai Yai*, Available:

<http://www.sri.cmu.ac.th/~lelc/index.php/2015-11-18-16-02-19> [20 December 2018]

MacLachlan, H. (2016) The transnational flow of music from Burma to the United States, *Journal of Burma Studies*, vol. 20, no. 1, pp. 31-62.

- Mamattah, S. (2006) Identity and marginality, *Migration and Transnationalism*, vol. 2, no. 6, Available: https://www.gla.ac.uk/media/media_41186_en.pdf [20 December 2018]
- Masiri, M. (2016) *Changes in Lanna musical identity (การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของคนตรีพื้นเมือง)*, Doctoral dissertation, Mae Fah Luang University, Chiang Rai (in Thai)
- Miller, E. T. & Williams, S. (eds.). (1998) *Southeast Asia*, New York: Garland.
- Nakhonket, K. (n.d.) *Concept and theory of social network (แนวคิดและทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม)*, Nonthaburi: Ministry of Public Health of Thailand Press. (in Thai)
- Phanchon, S. (2014) *Seua Khan Fah: The Tale of Hero Prince in Tai literature (เจ้าเสือข่านฟ้า: เรื่องเล่าวีรบุรุษในวรรณกรรมไทใหญ่)*, Master's thesis, Chiang Mai University, Chiang Mai. (in Thai)
- Pidokrajt, N. (1995) 'The sound resonance of Khlong Luang (เสียงลูกปลายของกลองหลวง)', in *Lanna music: Proceeding of the 26th of Thai Traditional Music Festival for Higher Education*, pp. 137-144, Bangkok: Amarin Printing & Publishing. (in Thai)
- Pornprasit, K. (2012) Klong Konyao: Performance methods and ensemble practices (กลองกันยาว: ระเบียบวิธีการบรรเลงและการประสมวง), *Journal of Fine Art*, vol. 22, no. 2, pp. 28-44. (in Thai)
- Solomon, T. (2015) *African musics in context: Institutions, culture, identity*, Kampala: Fountain Publishers.
- Starr, L & Waterman, C. (2007) *American popular music*, England: Oxford University Press.

- Subinmit, S. (2004) *Klong Kon Yoa: Tai music instrument in Amphoe Muang Mae Hong Son Province* (กลองกันยาว: เครื่องดนตรีชาวไทใหญ่ ในอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน), Master's thesis, Mahidol University, Nakhon Pathom. (in Thai)
- Tramote, M. & kooltun, W. (2523) *Listen and understand to Thai song* (ฟังและเข้าใจเพลงไทย), Bangkok: Thaikasem Press. (in Thai)